

ΠΡΟΣ
ΓΕΝΝΙΟΥΝΤΑΙ
ΖΟΥΝ ΚΑΙ
ΠΕΘΑΙΝΟΥΝ
ΟΙ ΘΕΟΙ
ΚΙ' ΟΙ ΘΕΕΣ

ΕΜ ΓΙΑΡΟΣΛΑΒΣΚΙ

Εμμανουήλ Γιαροσλάβσκι

**ΠΩΣ ΓΕΝΝΙΟΥΝΤΑΙ,
ΖΟΥΝ ΚΑΙ ΠΕΘΑΙΝΟΥΝ
ΟΙ ΘΕΟΙ
ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΕΣ**

Συγγραφέας: Εμμανουήλ Γιαροσλάβσκι,

Τίτλος βιβλίου: *Πώς γεννιούνται, ζουν και πεθαίνουν οι θεοί και οι θεές.*

Πρώτη έκδοση στα Ρωσικά: 1923

Πρώτη έκδοση στα Ελληνικά: Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, 1965

Παρούσα Ηλεκτρονική Έκδοση: Αύγουστος 2008

Ταξινόμηση στις βιβλιοθήκες: μυθολογία, θρησκεία, θρησκευολογία, ιστορία των θρησκειών

Εξώφυλλο: Χαμπής Κιατίτης

Σάρωση (σκανάρισμα): Χαμπής Κιατίτης

Μετατροπή γλώσσας από το πολυτονικό στο μονοτονικό σύστημα: Χαμπής Κιατίτης

Σελιδοποίηση: Χαμπής Κιατίτης

Επεξεργασία γραφικών: Χαμπής Κιατίτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Από τον πρόλογο της πρώτης έκδοσης 1923

- Κεφάλαιο I.** Πίστευαν άραγε οι άνθρωποι από ανέκαθεν στο θεό;
- Κεφάλαιο II.** Πώς εμφανίζονται οι θρησκευτικές δοξασίες.
- Κεφάλαιο III.** Ο ταξικός χαρακτήρας των θρησκευτικών δοξασιών.
- Κεφάλαιο IV.** Μαρτυρίες των ευαγγελιστών.
1. Το κατά Ματθαίον ευαγγέλιο.
 2. Το κατά Μάρκον ευαγγέλιο.
 3. Το κατά Λουκάν ευαγγέλιο.
 4. Γενεαλογία του Ιησού Χριστού.
 5. Το κατά Ιωάννην ευαγγέλιο.
- Κεφάλαιο V.** Άμωμη σύλληψη. Η γεννήτρια του θεού.
- Κεφάλαιο VI.** «Άστρο της ανατολής».
- Κεφάλαιο VII.** Ο στάβλος, ή σπηλιά και το παχνί.
- Κεφάλαιο VIII.** Η περιστέρα — άγιο πνεύμα.
- Κεφάλαιο IX.** Ο γιος του θεού.
- Κεφάλαιο X.** Ο φόνος των βρεφών και η φυγή στην Αίγυπτο.
- Κεφάλαιο XI.** Πότε γεννιούνται οι θεοί.
- Κεφάλαιο XII.** Αντιφάσεις της ευαγγελικής διδασκαλίας για τον Ιησού.
- Κεφάλαιο XIII.** Η ιστορία και η γεωγραφία στα ευαγγέλια— μαρτυρία για την έλλειψη αυθεντικότητας τους (Απόσπασμα από το βιβλίο του Ε. Μοντιέ-Ρουσσέ «Υπήρξε άραγε ο Ιησούς Χριστός;»).
- Κεφάλαιο XIV.** Θεοί της άνοιξης που πεθαίνουν και ανασταίνονται (Ο γιορτασμός του Πάσχα).
- Κεφάλαιο XV.** Αγία τριάδα.
- Κεφάλαιο XVI.** Ο σταυρός.

Κεφάλαιο XVII. Η μετάληψη.

Κεφάλαιο XVIII. Η βάπτιση.

Κεφάλαιο XIX. Το δόγμα της χριστιανικής εκκλησίας για τη μέλλουσα ζωή.

1. Οι χριστιανικές δοξασίες για τη ψυχή μετά το θάνατο.
2. Οι πρώτες 40 μέρες.
3. Πώς μας παρουσιάζει η εκκλησία την κόλαση.

Κεφάλαιο XX. Οι θεοί της αρχαίας Ελλάδας και Ρώμης.

1. Γενεαλογία των θεών.
2. Η ζωή των θεών στον ουρανό.
3. Οι θεοί του βυθού της θάλασσας.
4. Ο άδης.
5. Ο πολυθεϊσμός στους Έλληνες και στους χριστιανούς.

Κεφάλαιο XXI. Οι κάτοικοι του ουρανού κατά τους Εβραίους.

Κεφάλαιο XXII. Η μέρα του εξιλασμού (Γιομ-Κιπούρ).

Κεφάλαιο XXIII. Ο ισλαμισμός.

1. Μωάμεθ.
2. Οι κάτοικοι του ουρανού κατά τη μουσουλμανική θρησκεία.
3. Ο μουσουλμανικός παράδεισος και ο άδης.

Κεφάλαιο XXIV. Πώς και γιατί πεθαίνουν οι θεοί.

Παραρτήματα

Λεξιλόγιο

Σημειώσεις

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ – 1923 -

Το γεγονός ότι μέσα σε λίγες μέρες εξαντλήθηκε κιόλας το βιβλίο «*Πως γεννιούνται οι θεοί*», δείχνει ότι οι πλατιές μάζες νιώθουν την ανάγκη να γνωρίσουν την ιστορία της θρησκείας. Οι άνθρωποι δεν ενδιαφέρονται μόνο για την ιστορία της γέννησης ορισμένων θεών, αλλά θέλουν πριν απ' όλα να ξέρουν πως και ποιες ήταν οι αιτίες που εμφανίστηκε η θρησκεία και πως αναπτύχθηκε στους διάφορους λαούς. Γι' αυτό είναι εξαιρετικά αναγκαίο ένα βιβλίο στο οποίο να παρουσιάζονται τα σημαντικότερα στοιχεία σχετικά με τις θρησκείες των διαφόρων λαών. Αυτό προσπαθώ να κάνω σε τούτο μου το βιβλίο.

Πρωταρχικός σκοπός της εργασίας αυτής είναι να δείξω τη λαϊκή προέλευση όλων των θρησκευτικών αντιλήψεων και παραστάσεων, μιας κι όλοι οι θεοί είναι αποκύημα της φαντασίας των ανθρώπων. Θέλησα ν' αποδείξω συγκριτικά, ότι μέσα σε ταυτόσημες συνθήκες ζωής, εμφανίστηκαν στους διάφορους λαούς παρόμοιες θρησκευτικές αντιλήψεις, δοξασίες και λατρείες. ότι οι λαοί, όταν έρχονται σ' επαφή, παίρνουν ο ένας απ' τον άλλον τις θρησκευτικές δοξασίες και ότι, συχνά, κάθε νέα θρησκεία είναι σε μεγάλο βαθμό, μια παραλλαγή των θρησκειών που υπήρχαν ως τότε.

Έτσι, ο χριστιανισμός υιοθέτησε, σε πολύ μεγάλο βαθμό, τις δοξασίες και τη λατρεία των λεγόμενων ειδωλολατρικών θρησκειών της Ανατολής. Και αν το ύφος αυτού του βιβλίου, που παρουσιάζει κάτω από το αληθινό τους φως ορισμένα πράγματα στα οποία εκατομμύρια άνθρωποι πίστεψαν με δέος και εξακολουθούν και σήμερα να πιστεύουν ακόμη, θα δυσανεστήσει κάπως τους πιστούς, αυτοί πρέπει να σκεφτούν ότι εμείς δεν έχουμε, και ούτε μπορούμε να έχουμε, κανένα σεβασμό απέναντι σε κείνο που, επί χιλιάδες χρόνια, χρησίμευσε στους εκμεταλλευτές σαν ένα μέσο εξαπάτησης των λαϊκών μαζών, παρεμπόδισης της ανάπτυξής τους και υποδούλωσής.

Τούτο το βιβλίο παρουσιάζει συνοπτικά μόνον τα πιο σημαντικά στοιχεία που σχετίζονται με την ιστορία των θρησκειών. Προσπαθεί να ξεσκεπάσει το μυστικιστικό χαρακτήρα των θρησκευτικών λατρειών, ν' αποκαλύψει τις ρίζες αυτών των λατρειών και να παρουσιάσει τη θρησκεία σ' όλη της τη γύμνια (δηλαδή, ακριβώς όπως ήταν και είναι και χωρίς καμιά προκατάληψη).

Ένα βιβλίο, έστω και σύντομο, που να περιγράφει συγκριτικά τις λατρείες διαφόρων είναι τόσο περισσότερο αναγκαίο, όσο οι ρασοφόροι παπάδες κι εκείνοι με το μανδύα των σοφών αρνιούνται στους απλούς θνητούς το δικαίωμα ακόμα και ν' αναφέρονται στις διηγήσεις για τους θεούς και τις θεές. Στον οδηγό που σύνταξε ο μητροπολίτης Μακάριος για τους παπάδες (*Δογματική θεολογία 1816-1882*), όπου τους δείχνει με ποιο τρόπο ν' αποβλακώνουν τους ανθρώπους, δηλώνει πολύ κατηγορηματικά: «*Να μην ξεχνάμε ότι στο πρόβλημα της αυθεντικότητας ή της μη αυ-*

θεντικότητας μιας περικοπής της Βίβλου, ανώτατος κριτής δεν μπορεί να είναι άλλος από την αγία Εκκλησία, που είναι για πάντα εξουσιοδοτημένη από τον ίδιο το Αντρωτή να διαφυλάγει το λόγο του θεού, γιατί το άγιο πνεύμα τη φυλάει από κάθε πλάνη στην πίστη». ¹ Να που μπορεί να φτάσει η αλαζονεία ορισμένων ανθρώπων. Οι κύριοι αυτοί, αιώνες ολόκληρους λογομαχούσαν, διαπληκτίζονταν και τσακωνονταν για τις διάφορες ερμηνείες της «Αγίας Γραφής», για να καθορίσουν αν πρέπει να κάνεις το σταυρό σου με τα δυο ή με τα τρία δάχτυλα, ή γι' άλλα ζητήματα, το ίδιο «σημαντικά» και πολύπλοκα, οι κύριοι αυτοί που αλληλοσκοτώνονταν για να βρουν αν πρέπει να γράφουν Ισούς ή Ιησούς, ² απαγορεύουν στους ανθρώπους, ακόμα και ν' αναφέρουν τις αντιφάσεις που υπάρχουν μέσα στη Βίβλο, υποστηρίζοντας ότι τάχα κάποιος σωτήρας εξουσιοδότησε αποκλειστικά αυτούς, τους παπάδες, να είναι οι μοναδικοί κριτές στα ζητήματα της θρησκείας.

Οι εκμεταλλεύτριες τάξεις έχουν ανάγκη απ' αυτό το θρησκευτικό μυστήριο που ο απλός θνητός δεν πρέπει καν να το θίγει, το ίδιο όπως στη βιβλική αφήγηση ο απόγονοι του «Αδάμ» δεν είχαν την άδεια να φάνε τα απαγορευμένα μήλα από το δέντρο της γνώσης του καλού και του κακού, που μεγάλωσε στον παράδεισο των θεών των εβραίων «ελοχιμητών».

Η προλεταριακή επανάσταση αποκάλυψε στους εργαζόμενους το «μυστήριο», τους έδειξε τι ακριβώς κρύβεται κάτω απ' αυτό.

Φρονώντας ότι, αυτήν τη στιγμή, ένα υλικό αντιθρησκευτικής προπαγάνδας προσιτό στις πλατιές μάζες είναι εξαιρετικά αναγκαίο, συγκέντρωσα σε τούτο το βιβλίο στοιχεία για τις θρησκευτικές δοξασίες των χριστιανών, μωαμεθανών, εβραίων, και άλλων λαών.

Ο συγγραφέας

\\ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.

ΠΙΣΤΕΥΑΝ ΑΡΑΓΕ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΑΠΟ ΑΝΕΚΑΘΕΝ ΣΤΟ ΘΕΟ;

Συχνά ακούμε τους θρήσκους να λένε: «Όπως πίστευαν οι παππούδες μας, έτσι πιστεύουμε κι εμείς». Αυτοί που μιλάνε έτσι έχουν πραγματικά την πεποίθηση ότι πιστεύουν ό,τι ακριβώς πίστευαν οι παππούδες τους. Αυτό όμως δεν είναι καθόλου σωστό! Στις σημερινές δοξασίες των χριστιανών, των μωαμεθανών ή των εβραίων διατηρήθηκαν, κάτω από νεώτερες επιστρώσεις ένα σωρό υπολείμματα από τις παλιότερες δοξασίες μακρινών προγόνων. Η ιστορία της ανθρωπότητας αποδειχνει, ότι μαζί με τις αδιάκοπες αλλαγές στο οικονομικό, κοινωνικό και κρατικό σύστημα, άλλαξαν και οι θρησκευτικές παραστάσεις και οι δοξασίες των ανθρώπων.

Οι παπάδες υποστηρίζουν ότι «ο πρώτος άνθρωπος» που εμφανίστηκε στη γη (πού σύμφωνα με την παπαδίστικη τους διδασκαλία δημιουργήθηκε τάχα από το θεό) είχε εξαρχής τόσο πλούσια διάλεκτο, ήξερε τόσες λέξεις, κι είχε τόσες γνώσεις, πού μπόρεσε να δώσει ονομασίες σ' όλα τα φυτά και τα ζώα. Σύμφωνα με τις θεωρίες των κληρικών, «ο πρώτος αυτός άνθρωπος» γνώριζε και τον υπέρτατο δημιουργό -το θεό, -πού κυβερνάει τον κόσμο, πού δημιούργησε κι αυτόν τον ίδιο και είναι ο ανώτατος κριτής των ανθρωπίνων πράξεων. Μ' άλλα λόγια, οι παπάδες θα ήθελαν να μας πείσουν ότι η θρησκεία, η πίστη στο θεό υπήρχε από ανέκαθεν, ότι είναι έμφυτη στον άνθρωπο.

Αυτό είναι ολότελα λαθεμένο και δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η επιστήμη πού ασχολείται με την προέλευση των ανθρώπων, αποδείχνει ότι ο άνθρωπος προέρχεται από τον ζωικό κόσμο, ότι μακρινοί του πρόγονοι ήταν κάτι ζώα -οι ανθρωποειδείς πίθηκοι.

Αν ο πρώτος άνθρωπος γνώριζε τι είναι θεός, όπως θέλουν να μας υποδείξουν οι παπάδες, τότε και ο πιθηκάνθρωπος και οι μαϊμούδες πρέπει να είχαν αυτήν την γνώση. Κανένας όμως πιστός, ούτε και κανένας παπάς παραδέχεται αυτήν την άποψη, γιατί ανατρέπει το παραμύθι της «θείας» προέλευσης της θρησκείας.

Η θρησκεία έχει ανάγκη να χειρίζεται μια ολόκληρη σειρά εννοιών, όμως η ανάπτυξη των εννοιών συνδέεται με την ανάπτυξη της γλώσσας, και η ανάπτυξη των εννοιών και της ανθρώπινης λαλιάς είναι στενά συνδεμένη με τις επιτυχίες της τεχνικής. Όποιος πιστεύει ότι η γλώσσα του πρωτόγονου ανθρώπου ήταν τόσο πλούσια, τόσο αναπτυγμένη ώστε να μπορεί να εκφράζει και τις θρησκευτικές έννοιες γελιέται πικρά. Υπάρχουν, και σήμερα ακόμη, ορισμένες καθυστερημένες

φυλές, πού η γλώσσα τους δεν περιλαμβάνει παρά μερικές εκατοντάδες λέξεις. Στις απαρχές της ανθρωπότητας δεν υπήρχαν ούτε καν αυτές. Οι ισχυρισμοί των κληρικών ότι «ο πρώτος άνθρωπος» είχε τάχατες μια γλώσσα ολότελα αναπτυγμένη, ακόμα και παραστάσεις για το θεό, είναι αφελείς επινοήσεις. Ο άνθρωπος δε γεννιέται με έννοιες ήδη σχηματισμένες, δε γεννιέται γνωρίζοντας μια ορισμένη γλώσσα.

Υπάρχει ένας θρύλος ότι ένας κυβερνήτης των Ινδιών, ο Τζελάλ σουτ-Ντίν Ακντάρ, είχε μια συζήτηση με τους αυλικούς του για τη γλώσσα που μιλούσαν οι «πρώτοι άνθρωποι». Ο άρχοντας αυτός έδωσε εντολή να χωρίσουν αμέσως μόλις γεννηθούν 12 παιδιά από τις μάνες τους και να τα κλείσουν σ' έναν πύργο. Εκεί τα τρέφανε βουβές παραμάνες. Τα παιδιά αυτά τα φρόντιζαν βουβές γυναίκες και κανένας άνθρωπος που μιλούσε δεν επιτρεπόταν να τα πλησιάσει. Έπειτα από 12 χρόνια οι μικροί φυλακισμένοι οδηγήθηκαν μπροστά στον άρχοντα. Στην αυλή του μαζεύτηκαν Εβραίοι, Πέρσες, Ινδοί, Άραβες και Χαλδαίοι και ο καθένας απ' αυτούς προσπαθούσε ν' αποδείξει με βάση τη δική του «αγία γραφή», ότι τα παιδιά αυτά πρέπει να μιλούν μονάχα τη δική του γλώσσα. Τι συνέβηκε όμως; Τα παιδιά δε μιλούσαν καμιά από τις γλώσσες που υπήρχαν, έβγαζαν μονάχα κάτι άναρθρους ήχους και προσπαθούσαν να συνεννοηθούν με κινήσεις του κορμιού.³

Τι αποδείχνει αυτός ο θρύλος; Αποδείχνει ότι ο άνθρωπος δεν γεννιέται γνωρίζοντας μια ορισμένη γλώσσα, ούτε έρχεται στον κόσμο με ορισμένες παραστάσεις ή ιδέες.

Στο ερώτημα αν οι άνθρωποι από ανέκαθεν πίστευαν στο θεό, αν ο πρώτος άνθρωπος είχε ή όχι μια θρησκεία, πρέπει ν' απαντήσουμε: **οι πρωτόγονοι άνθρωποι δεν ήξεραν ούτε τη θρησκεία ούτε την πίστη στους θεούς. Δεν είχαν θεούς, όχι γιατί είχαν καταλάβει ότι η πίστη στο θεό είναι ανοησία ή γιατί ήξεραν ότι κάθε θρησκεία είναι απάτη, αλλά γιατί η θρησκεία εμφανίστηκε σ' ένα κατοπινότερο στάδιο της ανάπτυξης της ανθρωπότητας.**

Όλα όσα απεκάλυψε η επιστήμη για τη ζωή των πρωτόγονων ανθρώπων, καθώς και για την προέλευση και ανάπτυξη των θρησκευτικών δοξασιών ανατρέπουν τις θεωρίες των κληρικών για την «αιωνιότητα» της θρησκείας. Υπήρξε μια εποχή που οι άνθρωποι δε γνώριζαν καμιά θρησκεία. **Και τώρα ο ήρθε ο καιρός πού εκατομμύρια άνθρωποι ξεκόβουν από τη θρησκεία, την απαρούνται.** Η θρησκεία είναι ένα ιστορικό φαινόμενο, δηλαδή όχι αιώνιο, αλλά περαστικό, πού εμφανίζεται κάτω από ορισμένες συνθήκες και εξαφανίζεται μέσα σ' ορισμένες άλλες συνθήκες. Η μαρξιστική-λενινιστική διδασκαλία για την κοινωνία απαντάει ξεκάθαρα στα ερωτήματα γιατί εμφανίζεται η θρησκεία και κάτω από ποιες συνθήκες και γιατί σήμερα εκατομμύρια άνθρωποι την απαρνιούνται.

Στο άρθρο «Ο σοσιαλισμός και η θρησκεία» πού έγραψε, στα 1905, ο Λένιν έλεγε τα παρακάτω για τις κοινωνικές ρίζες της θρησκείας. «*Η θρησκεία είναι μια απ' τις μορφές της πνευματικής καταπίεσης που καταδυναστεύει παντού τις λαϊκές μάζες, που τσακίζονται στη δουλειά προς όφελος τρίτων. Η αδυναμία των εκμεταλ-*

*λευομένων τάξεων στην πάλη τους ενάντια στους εκμεταλλευτές γεννάει την πίστη σε μια καλύτερη ζωή μετά θάνατο, το ίδιο αναπόφευκτα όπως η αδυναμία του άγριου, στην πάλη του με τη φύση, γεννάει την πίστη στους θεούς, τους σατανάδες, στα θαύματα, κ.λπ.» **

Το 1913 σ' ένα γράμμα του προς το Μαξίμ Γκόρκι, ο Λένιν διατύπωσε την ίδια ιδέα σχετικά με τις αιτίες που γεννούν την πίστη στο θεό, τονίζοντας ότι η έννοια του θεού γεννιέται από το γεγονός «ότι τον άνθρωπο τον πιέζει βαριά η φύση που τον περιτριγυρίζει και ο ταξικός ζυγός».† Έτσι, λοιπόν, η θρησκεία εμφανίστηκε στους άγριους ανθρώπους σαν αποτέλεσμα της αδυναμίας τους να αντιπαλέψουν τις δυνάμεις της φύσης, και ταυτόχρονα με την εμφάνιση του διαχωρισμού της κοινωνίας σε τάξεις, στις ρίζες αυτές της θρησκείας προστέθηκε και η ταξική καταπίεση των λαϊκών μαζών από τους εκμεταλλευτές. Με την εξαφάνιση της ταξικής καταπίεσης αρχίζει και το προτσές της εξαφάνισης της θρησκείας. Ένας τέτοιος ακριβώς ξεπεσμός της θρησκείας παρατηρείται στη χώρα του νικηφόρου σοσιαλισμού – στην ΕΣΣΔ.

* Β. Ι. Λένιν: «Άπαντα», τόμ. 10, Ε.Σ.Ρ.Λ.Ρ. 1956, σελ. 69.

† Β. Ι. Λένιν: «Άπαντα», τόμ. 35, Ε.Σ.Ρ.Λ.Ρ. 1965, σελ. 35.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΠΩΣ ΕΜΦΑΝΙΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ

Όταν οι επιστήμονες άρχισαν να κάνουν ανασκαφές, ανακάλυψαν υπολείμματα (απολιθώματα -Χ.Κ.) πολλών ειδών ζώων που κάποτε έζησαν πάνω στη γη μα που αργότερα χάθηκαν ολότελα. Μπορεί κανείς να δει στα μουσεία τους σκελετούς πολλών ζώων που σήμερα δεν υπάρχουν πια: Καμιά φορά μες τις σπηλιές ή απλούστατα στη γη, ανάμεσα στα υπολείμματα των αλλοτινών ζώων βρίσκονται και υπολείμματα από ανθρώπινους σκελετούς. Είναι φανερό ότι σε τέτοιες σπηλιές βρήκε κάποτε καταφύγιο ο πρωτόγονος άνθρωπος. Κρυβόταν στις σπηλιές για να προφυλαχτεί από τα άγρια ζώα, αφού πρώτα έδιωξε απ' εκεί τους εχθρούς του — την αρκούδα των σπηλιών και την τίγρη. Απ' αυτά τα υπολείμματα και από άλλα, οι επιστήμονες κατόρθωσαν ν' αναπαραστήσουν τον τρόπο ζωής των πρωτόγονων ανθρώπων.

Οι σκελετοί των ζώων και των ανθρώπων που κάποτε έζησαν πάνω στη γη δε διατηρήθηκαν ολόκληροι. Ωστόσο, με βάση τα υπολείμματα που ανακαλύφθηκαν, οι επιστήμονες μπόρεσαν να συγκροτήσουν ολόκληρο το σκελετό ορισμένων ζώων. Μερικές φορές, με τις ανασκαφές που έγιναν τελευταία, βρέθηκαν τα κόκαλα που έλειπαν από τους σκελετούς των αντίστοιχων ζώων και διαπιστώθηκε ότι η ανασυγκρότηση που είχαν κάνει οι ερευνητές με βάση τα κόκαλα που βρέθηκαν προηγούμενα ήταν σωστή. Το ίδιο, από ορισμένα ίχνη, από διάφορα σκόρπια στοιχεία, που μας πληροφορούν για τη ζωή του πρωτόγονου ανθρώπου, μπόρεσε ν' αναπαρασταθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα από το μακρινό παρελθόν της ανθρωπότητας.

Από τους πρωτόγονους ανθρώπους δεν έμεινε κανενός είδους βιβλίο, γιατί αυτοί δεν ήξεραν να γράφουν. Διατηρήθηκαν όμως, αλλά ίχνη της ζωής των πρωτόγονων ανθρώπων. Έτσι, με τη βοήθεια των ανασκαφών ανακαλύφθηκαν κατοικίες των πρωτόγονων ανθρώπων, τάφοι τους και, τέλος, σ' ορισμένα μέρη ανακαλύφθηκαν στους τοίχους ορισμένων σπηλαιών σχέδια που παράστασαν μορφές ανθρώπων, ζώων είτε σκηνές κυνηγού, χαραγμένες με μυτερές πέτρες.

Από τους παλιούς τάφους, που χρονολογούνται από τον καιρό που οι άνθρωποι δεν γνώριζαν τη χρήση των μετάλλων, αλλά χρησιμοποιούσαν μόνον πέτρινα εργαλεία (λίθινη εποχή), μπορούμε να καταλάβουμε πως θάβανε, εκείνον τον καιρό τους πεθαμένους. Κι όταν σε τέτοιους τάφους βρίσκουμε και δοχεία ή όπλα, μπορούμε να σχηματίσουμε μιαν ιδέα για τις θρησκευτικές δοξασίες των ανθρώπων εκείνης της εποχής. Για μας, λόγου χάρη, είναι ξεκάθαρο ότι, αν μέσα σ' ένα τάφο

τοποθετούσαν δοχεία με τρόφιμα ή όπλα δίπλα στο νεκρό, αυτό σημαίνει ότι εκείνον τον καιρό πίστευαν ότι και μετά το θάνατο ο άνθρωπος έχει τις ίδιες ανάγκες, όπως όταν ζούσε.

Αν και η γλώσσα των ανθρώπων διαρκώς αλλάζει, ωστόσο και αυτή διατήρησε πολλά χνάρια από το μακρινό παρελθόν. Ακόμα και μεις χρησιμοποιούμε εκφράσεις που, κάποτε, είχαν ολότελα διαφορετικό νόημα απ' ότι σήμερα. Παρακολουθώντας βήμα προς βήμα την εξέλιξη της γλώσσας, μπορούμε να μάθουμε πολλά και σ' ότι άφορα τη ζωή και τις δοξασίες του πρωτόγονου ανθρώπου.

Μια άλλη πηγή των γνώσεων μας για τις πεποιθήσεις των ανθρώπων της αρχαιότητας είναι η μυθολογία, δηλαδή οι θρύλοι που μεταδόθηκαν από γενιά σε γενιά για λογής-λογής θεούς, ήρωες κ.λπ. Απ' αυτούς τους θρύλους μπορούμε να καταλάβουμε πώς φαντάζονταν οι πρωτόγονοι άνθρωποι τον κόσμο και ποιες ήταν οι θρησκευτικές τους δοξασίες.

Μια άλλη πηγή πληροφοριών είναι τα έθιμα του λαού, οι προλήψεις και οι παραδόσεις, που διατηρούνται συχνά αιώνες ολόκληρους, χωρίς να ξέρουν πια οι άνθρωποι, από καιρό, ποια είναι η πραγματική τους σημασία. Αυτά αποτελούν μαρτυρίες για τις μακρινές εποχές. Το ίδιο, από τις τελετουργίες και τα έθιμα των σημερινών θρησκειών, μπορούμε να ερευνήσουμε και να εξηγήσουμε τις συνήθειες και τις θρησκευτικές δοξασίες των πρωτόγονων ανθρώπων.

Διαθέτουμε ακόμα και μια άλλη πηγή για τη μελέτη των πρωτόγονων δοξασιών, συγκεκριμένα τη έρευνα του τρόπου ζωής ορισμένων καθυστερημένων από άποψη πολιτισμού φυλών που υπάρχουν ακόμα σε μερικές γωνιές της γης. Είναι αλήθεια ότι κι αυτές οι φυλές έρχονται σ' επαφή με λαούς πιο πολιτισμένους, δανείζονται πολλές συνήθειες απ' αυτούς, έτσι δε μπορούμε να πούμε ότι έχουμε να κάνουμε με *«πρωτόγονους ανθρώπους»*, ότι οι δοξασίες τους είναι *«πρωτόγονες»*. Ωστόσο, η ζωή και οι δοξασίες αυτών των ανθρώπων μας προσφέρουν ένα τεράστιο υλικό μελέτης από το οποίο μπορούμε να καταλάβουμε πώς εμφανίστηκαν και αναπτύχθηκαν γενικά οι θρησκευτικές δοξασίες.

Έτσι, με βάση πολλά και πολύ διαφορετικά επιστημονικά στοιχεία, μπορούμε να καταλάβουμε τον τρόπο ζωής και τις δοξασίες των ανθρώπων της αρχαιότητας.

Τα παραμύθια των παπάδων ότι τάχατες οι πρωτόγονοι άνθρωποι ζούσαν σ' ένα είδος παράδεισου, ότι γύρω τους συζούσαν ειρηνικά τίγρεις και πρόβατα δεν είναι παρά παραμύθια καλά ίσως για να αποκοιμίζουν τα παιδιά, γιατί η ανθρωπότητα δε γνώρισε ποτέ μια *«χρυσή εποχή»* πάνω στη γη. Ο πρωτόγονος άνθρωπος χρειάστηκε να διεξάγει ακούραστα και πεισματική πάλη για την επιβίωσή του. Τα άγρια ζώα που ζούσαν γύρω του, είχαν κοφτερά δόντια κι αδυσώπητα νύχια. Τα ζώα αυτά ήταν πολύ πιο δυνατά από τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος όμως αντίθετα απ' τα ζώα, ήξερε να φτιάχνει εργαλεία για τη δουλειά του και, έτσι, εξασφάλιζε την υπεροχή πάνω στα ζώα. Έμαθε να κατασκευάζει όπλα που του χρησίμευαν τόσο στο κυνήγι όσο και για να υπερασπίζεται τον εαυτό του.

Στην αρχή, τα εργαλεία της δουλειάς του ήταν πολύ άπλα, πρωτόγονα — κλαδιά από δέντρα, στειλιάρια, κόπανοι, κατόπι μια πέτρα που την πρόσδεσαν σ' ένα στειλιάρι με ίνες από φυτά (ένα είδος σφυρί ή τσεκούρι). Αργότερα οι άνθρωποι έμαθαν να φτιάχνουν και κοφτερά εργαλεία, τροχισμένα με πέτρα. Χάρη στην κοινωνική δουλειά και τα εργαλεία της δουλειάς, ο άνθρωπος δημιούργησε μόνος του τη δύναμη που δεν τού' χε δώσει η φύση (νύχια, δόντια κ.λπ.) και που την είχαν όμως τα ζώα. Απ' αυτήν τη στιγμή, ο άνθρωπος ήταν σε θέση να σπάζει το κεφάλι ενός ζώου, να το θηρεύει, να το τραυματίζει θανάσιμα. Η χρησιμοποίηση της φωτιάς ήταν επίσης αποτέλεσμα της ομαδικής δουλειάς του ανθρώπου. Αυτό έκανε πιο δυνατό τον άνθρωπο γιατί κατά πάσα πιθανότητα, στην αρχή ο άνθρωπος δεν ήξερε ν' ανάβει φωτιά, χρησιμοποιούσε μόνον τη «φωτιά της φύσης» (λόγου χάρη, τη φωτιά που άναβε ο κεραυνός όταν υπήρχε καταιγίδα). Ωστόσο ο άνθρωπος δε διαφέντευε τη φύση, αντίθετα εξαρτιόταν ολότελα απ' αυτήν και από τις δυνάμεις της. Αυτή ακριβώς η αδυναμία του άγριου στην πάλη του με τη φύση γεννάει την πίστη στους θεούς, στους δαίμονες, στα θαύματα κ.λπ., έτσι καθόρισε ο Λένιν τις αιτίες που προκάλεσαν την εμφάνιση των θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Οι μορφές των θρησκευτικών παραστάσεων των πρωτόγονων ανθρώπων εννοείται ήταν πάρα πολύ διαφορετικές σε συνάρτηση με τις συγκεκριμένες συνθήκες ζωής κάθε κοινωνικής ομάδας. Με βάση πολυάριθμα στοιχεία, μπορούμε ν' αναφέρουμε τις πιο χαρακτηριστικές μορφές των πρωτόγονων θρησκευτικών παραστάσεων.

*«...Η θρησκεία — έγραφε ο Ένγκελς — δεν είναι τίποτ' άλλο παρά η φανταστική αντανάκλαση στο μυαλό των ανθρώπων των εξωτερικών δυνάμεων που κυριαρχούν στην καθημερινή τους ζωή, μια αντανάκλαση όπου οι γήινες δυνάμεις παίρνουν τη μορφή υπερφυσικών δυνάμεων. Στις αρχές της ιστορίας, οι δυνάμεις της φύσης είναι εκείνες που πρώτα απ' όλα βρήκαν μια τέτοια αντανάκλαση περνώντας, στη διάρκεια της μεταγενέστερης εξέλιξης στους διάφορους λαούς, σε προσωποποιήσεις, ολόένα και πιο διαφορετικές και ποικιλόμορφες».**

Εκείνο που χαρακτηρίζει τις αρχαίες θρησκείες είναι η προσωποποίηση και η θεοποίηση των δυνάμεων της φύσης, και υπολείμματα αυτών των πεποιθήσεων βρίσκουμε σ' όλες τις θρησκείες της εποχής μας. Στις θρησκείες πολλών λαών ο ήλιος, η σελήνη, τα άστρα παριστάνονται σαν ζωντανές υπάρξεις και φυσικά φαινόμενα, όπως η βροχή, ο αέρας, η καταιγίδα κ.λπ., θεωρούνται σαν ενέργειες αυτών των υπάρξεων. Ο άγριος φαντάζεται ότι όλος ο κόσμος που τον περιβάλλει κατοικείται από ζωντανές υπάρξεις, πιο ισχυρές από τον άνθρωπο.

Προσωποποιώντας τις δυνάμεις της φύσης, ο πρωτόγονος άνθρωπος είχε ταυτόχρονα τις πιο συγκεκριμένες αντιλήψεις για την ίδια του τη φύση. Τα φαινόμενα, όπως η αρρώστια, ο θάνατος, τα όνειρα δεν ήταν ακόμα κατανοητά από τους ανθρώπους. Πίστευαν ότι μέσα στον άνθρωπο δρουν ορισμένες δυνάμεις η υπάρξεις,

* Φ. Ένγκελς: «Αντί-Ντύριγκ», Ε.Σ.Ρ.Λ.Ρ. 1955, έκδοση 3η, σελ.350.

όπως και σήμερα υπάρχουν αρκετοί που πιστεύουν ότι ο άρρωστος άνθρωπος «έχει μέσα του το διάβολο». Για τον πρωτόγονο άνθρωπο το φαινόμενο του θανάτου ήταν ακατανόητο. Καθώς μετακινούνταν συνεχώς από τον έναν τόπο στον άλλο, οι πρωτόγονοι άνθρωποι ήταν αναγκασμένοι να εγκαταλείπουν αυτούς που τραυματίζονταν στο κυνήγι, όπως και τους άρρωστους. Τύχαινε ο τραυματίας ή ο άρρωστος, να γυρίζει ύστερα από μερικές μέρες, στην ομάδα του. Καμιά φορά και η ομάδα τύχαινε να γυρίζει στον τόπο απ' όπου είχε φύγει και όπου είχε αφήσει μισοπεθαμένο τον άρρωστο ή τον τραυματία και να τον ξαναβρίσκει ζωντανό και γερό. Έπειτα, οι συγγενείς έβλεπαν στο όνειρο τους τους αρρώστους, τους νεκρούς, μιλούσαν μαζί τους, είτε πήγαιναν μαζί στο κυνήγι. Όλα αυτά έκαναν τους πρωτόγονους ανθρώπους να πιστεύουν ότι οι συγγενείς, που τους άφησαν δίχως πνοή, εξακολουθούν να ζουν, κι ότι αυτό γίνονταν γιατί μες στον άνθρωπο ζει μια ιδιαίτερη ύπαρξη — το πνεύμα, η ψυχή— και ότι τα όνειρα, το θάνατο ή την αρρώστια τα προκαλεί αυτό το πνεύμα ή η ψυχή.

Ο πρωτόγονος άνθρωπος δεν μπορούσε να ξεχωρίσει το όνειρο απ' την πραγματικότητα, έτσι όπως το ξεχωρίζουμε εμείς. Άλλωστε και στην εποχή μας υπάρχουν ακόμα άνθρωποι που παίρνουν τα όνειρα για πραγματικότητα. Λόγου χάρη, σχεδόν όλοι οι «άγιοι» της χριστιανικής εκκλησίας, καθώς και άλλων θρησκειών, βασίζανε ένα μεγάλο μέρος της διδασκαλίας τους σ' «ό,τι είδαν στο όνειρό τους». Όπως σήμερα οι θρήσκοι άνθρωποι πιστεύουν ότι τα οράματα των ονειρών ανταποκρίνονται σ' ορισμένα φαινόμενα της πραγματικότητας το ίδιο και οι πρωτόγονοι άνθρωποι έδιναν στα όνειρα τους την έννοια πραγματικών γεγονότων.

Αν μελετήσουμε τις διάφορες γλώσσες θα διαπιστώσουμε ότι σ' όλους τους σημερινούς λαούς, με μικρές εξαιρέσεις, διατηρήθηκαν υπολείμματα από τους μακρινούς εκείνους καιρούς, όπου ο άνθρωπος πίστευε ότι, όταν κοιμάται, λιγοθυμάει ή πεθαίνει, αποσπάται κάτι που υπάρχει μέσα του και που του κουνάει τα χέρια, τα πόδια και τ' άλλα μέρη του κορμιού του, που όμως μπορεί να εγκαταλείψει το σώμα, μπορεί να παλεύει, να χαίρεται, να υποφέρει, να βλέπει εκείνους που πέθαναν πριν από καιρό, να μιλάει μαζί τους κ.λπ. Πραγματικά από που προέρχονται οι εκφράσεις: «έφυγε απ' τον κόσμο», «ζαναζωντάνεψε», «πέρασε στην αιωνιότητα», «ξεψύχησε», «παρέδωσε το πνεύμα» κ.λπ.; Πώς εμφανίστηκαν αυτές οι εκφράσεις; Τί σήμαιναν στον καιρό τους; Όταν ο άγιος έλεγε «ζαναζωντάνεψε», στο λέξη αυτή έδινε το κυριολεχτικό της νόημα, γιατί, σύμφωνα με τη πεποίθηση του, η λιποθυμία ή η βαριά αρρώστια οφείλονταν στο γεγονός ότι η ψυχή του άρρωστου έφυγε σ' άλλο μέρος και η ανάρρωση οφείλονταν στο γεγονός ότι η ψυχή επανέρχονταν πάλι, δηλαδή ο άνθρωπος «ζαναζωντάνεψε».

Στις αντιλήψεις των ανθρώπων, η ψυχή ήταν το αντίγραφο, το αντίτυπο του σώματος. Η ψυχή μπορούσε να υποφέρει, μπορούσε να νιώθει πείνα, δίψα, μπορούσε να έχει ανάγκη από τροφή ή από ποτό. Αυτές οι πανάρχαιες αντιλήψεις για τη ψυχή υπάρχουν και στις θρησκείες της εποχής μας.

Με την πίστη στην ψυχή και στα πνεύματα συνδέονται μια σειρά ήθη και έθιμα

σχετικά με τον τρόπο που πρέπει να φροντίζουν το νεκρό: Οι άγριοι νόμιζαν ότι ο νεκρός εξακολουθεί να υπάρχει γι' αυτό πρέπει να του εξασφαλίσουν όλα τα πράγματα που χρησιμοποιούσε στη ζωή, ακόμα και τροφή. Γι' αυτό το λόγο στους πανάρχαιους τάφους βρίσκουμε δοχεία με υπολείμματα τροφής και τα απαραίτητα άπλα για το κυνήγι. Αργότερα, οι αντιλήψεις αυτές για την ψυχή, καθώς και η φροντίδα γι' αυτήν μετά θάνατο, πήραν τις πιο διαφορετικές μορφές. Έτσι, οι Νορμανδοί⁴ έδεναν τους νεκρούς στις βάρκες για να μην τους πάρουν τα κύματα και προετοίμαζαν έτσι τις βάρκες σαν να 'φευγε ο νεκρός για μακρινό ταξίδι. Σε πολλούς λαούς οι άνθρωποι περιωπής δε θάβονταν μόνο με τα άπλα τους, αλλά και με τους σκλάβους, τις σκλάβες και τις γυναίκες τους, με βόδια, άλογα κ.λπ. Ο νεκρός προετοιμάζονταν για μακρινό ταξίδι, «έφευγε» με όλα όσα χρησιμοποιούσε στην ζωή.

Η πρωταρχική μορφή της θρησκείας, που στους πρωτόγονους ανθρώπους εκφράστηκε με την πίστη στις ψυχές και τα πνεύματα που κρύβονταν στα αντικείμενα, στην επιστήμη φέρει το όνομα «**ανιμισμός**».

Στους πανάρχαιους χρόνους ο άνθρωπος δεν ξεχώριζε από τη φύση, δεν έκανε καμιά ουσιώδη διάκριση ανάμεσα στον εαυτό του και στα ζώα. Αυτές οι αντιλήψεις διατηρήθηκαν ως τα σήμερα στα λαϊκά παραμύθια. Η απονομή τιμών στα ζώα και η λατρεία τους αποτελεί ένα από τα στοιχεία των πρωτόγονων θρησκευτικών δοξασιών. Πολλοί λαοί *πίστευαν ότι κατάγονται από τα ζώα, ότι οι προγονοί τους, ήταν ορισμένα ζώα (τοτέμ)*⁵. Παραδείγματα των αρχαίων αυτών δοξασιών βρίσκουμε λόγου χάρι, στο γνωστό από τα εγχειρίδια της ιστορίας θρύλο, σύμφωνα με τον οποίο τους θρυλικούς θεμελιωτές τής Ρώμης — το Ρωμύλο και το Ρώμο — τους είχε θηλάσει μια λύκαινα.

Πολλοί πρωτόγονοι λαοί πίστευαν ότι έχουν συγγενικούς δεσμούς αίματος, με ορισμένα ζώα ή φυτά. Είναι γνωστοί οι θεοί — τοτέμ: αρνιά («*ο αμνός του κυρίου*»), βόδια, ψάρια, φίδια, περιστέρια κ.λπ. Ταυτόχρονα μ' αυτές τις δοξασίες για τη συγγένεια των ανθρώπων με διάφορα ζώα, εμφανίστηκαν οι **απαγορεύσεις (ταμπού)** να τρών το αντίστοιχο ζώο.

Τόσο στις πρωτόγονες θρησκείες όσο και στις θρησκείες της εποχής μας, η **μαγεία**, ή καλλίτερα η **μαγγανεία**, έπαιξαν σπουδαίο ρόλο. Πρόκειται για ενέργειες με τις οποίες ο πρωτόγονος άνθρωπος νόμιζε ότι μπορεί να επιδράσει πάνω στη φύση σύμφωνα με τις ανάγκες του. Ο πρωτόγονος άνθρωπος δεν ήξερε ότι στη φύση τα πάντα γίνονται σύμφωνα μ' ορισμένους νόμους. Ο πρωτόγονος άνθρωπος πίστευε ότι όλα τα φυσικά φαινόμενα τα προκαλούσαν ορισμένες υπερφυσικές δυνάμεις, δηλαδή τα κακά και τα καλά πνεύματα, που μπορούσαν να υποχρεωθούν να εξυπηρετήσουν τον άνθρωπο. Έτσι, όταν ο άγριος ξεκινάει για κυνήγι, σχεδιάζει πάνω στην άμμο την εικόνα του ζώου κι υστέρτα μπήγει το κοντάρι στο σχέδιο. Μεσ στις σπηλιές βρέθηκαν στους τοίχους πολύ παλιές ζωγραφιές από ζώα τρυπημένα με το κοντάρι. Όλα αυτά είναι αναπαραστάσεις **μαγικές (μαύρης μαγείας)**. Μπήγοντας το κοντάρι στο ζωγραφισμένο ζώο, ο πρωτόγονος άνθρωπος πίστευε ότι αυτό θα

τον βοηθήσει να το σκοτώσει και στο κυνήγι. Για να προκαλέσουν, λόγου χάρη, τη βροχή οι πρωτόγονοι άνθρωποι έχυναν πάνω τους νερό, σύμφωνα με μια ορισμένη μαγική τελετουργία. Στις θρησκείες της εποχής μας παρόμοια μαγικά μαντικά υπολείμματα είναι οι *λιτανείες* κάθε λογής, το άγιασμα των χωραφιών με νερό.

Νιώθοντας την αδυναμία του στην πάλη του με τη φύση, ο πρωτόγονος άνθρωπος άρχισε να πιστεύει στους θεούς και στο θαυματουργό αποτέλεσμα των διαφόρων τελετών και τελετουργιών, που θα μπορούσαν να πείσουν *τα πνεύματα της φύσης* να ενεργούν σύμφωνα με τις επιθυμίες του.

Μια κατοπινότερη και πιο εξελιγμένη μορφή των θρησκευτικών *δοξασιών* ήταν *η λατρεία των προγόνων*. Εμφανίστηκε κάπως αργότερα, σ' ένα ορισμένο στάδιο της εξέλιξης της κοινωνίας, ταυτόχρονα με το σχηματισμό του συστήματος των γενών. Το γένος αποτελούνταν από τους συγγενείς αίματος, και η συγγένεια υπολογιζόταν στην αρχή από την πλευρά των γυναικών και αργότερα από την πλευρά των ανδρών. Οι άνθρωποι πίστευαν ότι οι νεκροί πρόγονοι, ιδιαίτερα οι αρχηγοί των γενών, φροντίζουν για τους συγγενείς τους ακόμα και μετά θάνατο. Γι' αυτό, τους τιμούσαν εξαιρετικά, υπολογίζοντας στη βοήθεια τους. Στοιχεία από τη λατρεία των προγόνων έχουν επιβιώσει και υπάρχουν ως τα σήμερα σ' όλες τις θρησκείες.

Ταυτόχρονα με την περιπλοκή της *λατρείας* και των *μαντειακών τελετουργιών*, εμφανίστηκαν άνθρωποι που καταγίνονταν αποκλειστικά μ' αυτά τα πράγματα, *οι μάγοι, οι εξορκιστές, οι χειρομάντες, πρόδρομοι των σημερινών παπάδων*.

Μια από τις κυριότερες υποχρεώσεις της κάθε ομάδας γένους ήταν ή φροντίδα απέναντι στις ψυχές των νεκρών προγόνων. Πολλά υπολείμματα της συνήθειας να ετοιμάζουν τροφή για τους νεκρούς διατηρήθηκαν ως τα σήμερα. Μια τέτοια επιβίωση στους χριστιανούς είναι τα *κόλλυβα* που ετοιμάζουν. Σε πολλά μέρη, και σήμερα ακόμη τη «μέρα των νεκρών» πηγαίνουν τροφή στους τάφους. Σε πολλά μέρη της υπαίθρου το Πάσχα ο κόσμος πηγαίνει στο νεκροταφείο, απευθύνεται στο νεκρό με την τελετουργική φράση «Χριστός ανέστη» και αφήνει πάνω στον τάφο αυγά και άλλα τρόφιμα. Αργότερα, όταν οι λατρείες άρχισαν να γίνονται πιο πολύπλοκες, πάνω σε ειδικούς βωμούς τοποθετούσαν εικόνες που συμβόλιζαν τα πνεύματα των προγόνων και μπροστά σ' αυτούς τους βωμούς *θυσίαζαν ανθρώπους, ζώα είτε πρόσφεραν διάφορα τρόφιμα*. Σύμφωνα με τις συνήθειες ορισμένων λατρειών, τα θύματα καίγονταν και οι πιστοί φαντάζονταν ότι ο καπνός που υψώνονταν και η μυρωδιά του ψητού ήταν ευχάριστα στους θεούς. Ο ασσυριο-βαβυλωνιακός θρύλος (*σουμεριάνα*), για τον *κατακλυσμό*, αναφέρει ότι όταν ο **Οντναπιστίμ ο δίκαιος** προσφέρει θυσία μετά τον κατακλυσμό, οι θεοί μαζεύονται και απολαμβάνουν την ευχάριστη ευωδιά.

*Τέλειωσα τη σπονδή με το κρασί
Και τα θύματα ανέβασα στην κορφή του βουνού,
Δεκατέσσερα θυσιαστήρια έφτιαξα,*

Μυρτιά, κέδρο και καλάμια έστρωσα από κάτω
Οι θεοί νιώσανε τη μυρουδιά,
Νιώσανε τ' άρωμα το καλό,
Και σα μύγες μαζεύτηκαν πάνω απ' το θυσιαστή.
Από την «Εποποιία του Γκιλκάμες»⁶*

Στη Βίβλο αναφέρεται το ίδιο πράγμα για το θεό των Εβραίων **Ιεχωβά**:

«Κι έφτιαξε ο Νώε ένα θυσιαστήριε στο θεό και πήρε απ' όλα τα καθαρά ζωντανά και απ' όλα τα καθαρά πουλιά και τα 'καψε ολότελα πάνω στο θυσιαστήριο. Και μύρισε ο θεός τη μυρουδιά με τ' όμορφο άρωμα...» (Πράξη VII, 20-21). †

Με τον καιρό, ανάμεσα στα πνεύματα των προγόνων ξεχωρίζουν ένα ή περισσότερα, που γίνονται θεότητες του γένους.

Στους θεούς αυτούς τους αποδίνουν φανταστικές διαστάσεις και χαρακτηριστικά, τους μεταμορφώνουν σε **τιτάνες**, σε **γίγαντες**. Σε πολλές γλώσσες ή λέξη «θεός» σημαίνει απλούστατα **γέρος**, ο πιο ηλικιωμένος (οι παλιοί Εβραίοι ονόμαζαν το θεό τους «γέρο», το ίδιο στους Φοίνους το όνομα του θεού «**Ούκκο**» σήμαινε γέρος, παππούς κ.λπ.). Στο δέκατο βιβλίο των ύμνων του πανάρχαιου άγιου βιβλίου των Ινδών «**Ριγκβέντα**»⁷ αναφέρεται:

1. *Σηκωθείτε σεις οι πιο παλιοί γονιοί, οι μεσαίοι και οι νεότεροι
Φευγάτε στη βασιλεία των πνευμάτων, —
λάτρεις πιστοί, γνώστες των εντολών —
Σεις, οι άγιοι πρόγονοι, ακούστε τις εκκλήσεις μας.*
2. *Σε σας τους πρόγονους αφιερόνουμε σήμερα την δέηση
Σε σας που φύγατε αργά ή πρόωρα
Σε σας που κατοικείτε στα πλάτη της γης
Και σε σας που βρίσκετε ακόμα ανάμεσα στις φυλές.*
3. *Βρήκαμε τους γονιούς, τους κοντινούς συγγενείς:
Τους ανεπιούς και τη μακρινή καταγωγή από το Βίνο:
Σεις πάνω στο στρώμα‡, πίνοντας το ποτό από θυσία,
Σεις είστε οι πιο οικείοι εδώ ανάμεσα στους επισκέπτες.*

* Ένα είδος αρωματικού ξύλου, από το ομώνυμο δέντρο που ενδημεί στο Λίβανο και σε μερικές άλλες χώρες της περιοχής.

† Από δω και πέρα, οι παραπομπές στη Βίβλο γίνονται ως έξης: με λατινικούς αριθμούς σημειώνεται το κεφάλαιο του αντίστοιχου βιβλίου και με αραβικούς σημειώνονται οι στίχοι του ίδιου κεφαλαίου.

‡ **Μπαργκίς** — σύμφωνα με τις δοξασίες των αρχαίων Ινδών, είναι το στρώμα των θυμάτων πάνω στο οποίο κάθονται οι πρόγονοι στο βασίλειο των νεκρών.

4. Σεις, γονιοί, που κάθεστε πάνω σ' άχυρα στείλτε μας βοήθεια
 Γευθείτε απ' το πιτό της θυσίας που ετοιμάσαμε εμείς
 Απολάψτε το, να μας συμπονάτε
 Χαρίστε μας γιατρεία κι αστείρευτες δυνάμεις.*

Όταν αργότερα, από την ένωση πολλών γενών σχηματίστηκαν οι φυλές, δίπλα στους θεούς και τα πνεύματα του γένους άρχισαν να λατρεύονται οι θεοί των φυλών που, συχνά, ήταν οι θεοί του πιο ισχυρού γένους. Πολύν καιρό η λατρεία των θεών της φυλής εξακολούθησε να υπάρχει δίπλα στη λατρεία των θεών του γένους. Έτσι *οι θεοί της εστίας*, οι εφέστιοι θεοί στους Έλληνες και στους Ρωμαίους, *οι γέροντες και οι οικοδεσπότες* στους Σλάβους είναι οικογενειακοί θεοί, *θεοί του γένους*. Αλλά, όσο αύξαινε η δύναμη της αρχηγίας της φυλής, μεγάλωνε και το κύρος των θεών της φυλής που τους αφιέρωναν *βωμούς, θυσιαστήρια*— μικρογραφίες των μελλοντικών ναών.

Μόνο με την ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας, με το σχηματισμό των τάξεων και του κράτους, εμφανίζεται, σαν αντανάκλαση αυτής της κατάστασης, η πίστη στους ουράνιους αυτοκράτορες— τους θεούς που δεν είναι παρά το αντίτυπο των αυτοκρατόρων της γης. Οι θεοί των διαφόρων φυλών παραχωρούν τη θέση τους στους θεούς ορισμένων μεγαλύτερων εθνικών ενώσεων— στους εθνικούς θεούς. Οι άνθρωποι πίστευαν ότι οι θεοί των φυλών συμμετείχαν κι αυτοί στους αγώνες ανάμεσα στις φυλές. Σαν αποτέλεσμα αυτών των αγώνων, δημιουργούνται τα κράτη του αρχαίου κόσμου με τους εθνικούς τους θεούς, τους θεούς του κράτους. Ο Ακαδημαϊκός Β. Α. Τουράεφ μας δίνει ένα παράδειγμα μιας τέτοιας ενοποίησης των θεών των φυλών, κάτω από την ηγεσία ενός εθνικού θεού.

Να τί λέει ο Τουράεφ:

«Η οικοδόμηση της Βαβυλώνας επέφερε και ορισμένες αλλαγές στο πάνθεον (συνέλευση των θεών— Έμ. Γ.). Ο θεός της Βαβυλώνας έπρεπε να καταλάβει την πρώτη θέση. Αυτός ήταν ο θεός Μαρδούκ. Ήταν ο θεός του ανοιξιάτικου ήλιου. Η δυναστεία Χαμουραμί τον ανέβασε στη βαθμίδα του υπέρτατου θεού. Τότε η ηλιακή του σημασία πέρασε γρήγορα σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με τον πολιτικό ρόλο του προστάτη των αρχόντων της πόλης του κόσμου». Άλλοι θεοί που λατρεύονταν πιο πολύ— ο Άνου, ο Ενλίλ και ο Έα— έπρεπε να παραχωρήσουν τη θέση τους στο Μαρδούκ. Ο Ενλίλ, «που ήταν ως τότε ο θεός που πιότερο λατρεύονταν, έπρεπε να παραχωρήσει και τη θέση του δημιουργού του κόσμου... Ο Ενλίλ που ήταν αυτοκράτορας του ουρανού και της γης, παραχώρησε στο Μαρδούκ... την κυριαρχία πάνω στους τέσσερες ορίζοντες, μαζί με τον τίτλο του άρχοντα πάνω στις χώρες. Ο θεός

* Γκ. Κούνουφ: «Η εμφάνιση της θρησκείας και της πίστης στο θεό», 1925, ρωσική έκδοση, σελ. 148.

έχασε κι αυτός την εξουσία. Ο Μαρδούκ κηρύχθηκε «πρωτότοκος» γιος του θεού Έα, κι ο πατέρας του τού παραχώρησε τα δικαιώματα, την εξουσία και το ρόλο του στο σύμπαν...».*

Ταυτόχρονα με το δυνάμωμα της μοναρχίας στη Βαβυλώνα, σιγά-σιγά αποκρυσταλλώθηκε η ιδέα μιας και μόνης θείας δύναμης, που εκδηλώνεται όμως με πολλές μορφές και, ανάλογα μ' αυτές, φέρει και διάφορα ονόματα.

Πολύ πριν από την εμφάνιση της πίστης στους παντοκράτορες θεούς της πίστης που αντανακλάει ολοκληρωτικά τη διάρθρωση του επίγειου μοναρχικού κράτους, αρχίζει η θεοποίηση των διάφορων δυνάμεων της φύσης. Έτσι εμφανίστηκε η ιδέα ενός θεού που τάχα διαφεντεύει τον ήλιο. Στους λαούς που καταγίνονταν με τη ναυσιπλοΐα εμφανίστηκε η πίστη σε θεούς που εξουσιάζουν τους άνεμους και τις θάλασσες. Οι θεοί των θαλασσών και των ανέμων είχαν μεγάλη πέραση, ιδιαίτερα στους λαούς που κατοικούσαν στα νησιά και σε κείνους που είχαν εγκατασταθεί στις ακτές των θαλασσών. Το Σιμούν ο αποπνικτικός άνεμος που ερχόταν από τις έρημους της Αφρικής, τον έστελνε, όπως πίστευαν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι, ένας «κακός» θεός, ενώ η πλημμύρα του Νείλου, που επαναλαμβάνόταν κάθε χρόνο ήταν έργο ενός «καλού» θεού. Οι λαοί πίστευαν ότι οι θεοί έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά με τα στοιχεία της φύσης που εξουσιάζουν. Έτσι, το θεό του ήλιου τον παράσταιναν με τη μορφή ενός ηλιακού κύκλου (δίσκου), μιας πύρινης ρόδας ή με τη μορφή ζώου που είχε γύρω απ' το κεφάλι του στεφάνι από αχτίνες. Άλλοτε τον παράσταιναν μ' ανθρώπου κορφή που 'χε κι αυτός παρόμοιο φωτοστέφανο. Ο θεός που εξουσιάζει τις βροντές ή τις αστραπές (κι ονομαζόταν Θωρ στους αρχαίους Γερμανούς, Περούν στους αρχαίους Σλάβους, Δίας στους αρχαίους Έλληνες και Τσούπιτερ στους αρχαίους ρωμαίους) παριστανόταν να κρατάει σφυρί στο χέρι που μ' αυτό χτυπάει και προκαλεί τη βροντή ή με μια δέσμη αστραπές στο χέρι που τις ξαπολάει απ' τον ουρανό.

* Β. Α. Τουράεφ: «Ιστορία της αρχαίας Ανατολής», τόμος 1ος, 1936 ρωσική έκδοση, σελ. 121 —122.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Ο ΤΑΞΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΔΟΞΑΣΙΩΝ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε περιληπτικά, πως εμφανίστηκαν οι θρησκευτικές δοξασίες και πώς η πίστη στα πνεύματα είτε στις δυνάμεις της φύσης, που τις φαντάζονται σαν ανθρωπινές υπάρξεις ή ζώα, μετατράπηκε σε πίστη σε παντοδύναμους θεούς, σ' ένα είδος φοβερών αυτοκράτορες, αυταρχικούς και σκληρούς.

Αλλά, τί είναι θρησκεία;

Ως τα σήμερα, δόθηκαν διάφορες απαντήσεις σ' αυτό το ερώτημα. Οι παπάδες, σ' οτιδήποτε κι αν πιστεύουν, καθώς και οι αστοί ιστορικοί της θρησκείας έδωσαν και δίνουν ανακριβείς ορισμούς στη θρησκεία, γιατί και στους παπάδες και στους αστούς επιστήμονες— τους υπερασπιστές της θρησκείας—συμφέρει να παρουσιάζουν τη θρησκεία με ωραία χρώματα, να πείθουν τις μάζες ότι δε μπορούν να κάνουν χωρίς θρησκεία.

Έτσι, ένας απ' αυτούς (ο Βωβενάργκ) βεβαιώνει ότι: *«Η θρησκεία είναι χρέος του ανθρώπου απέναντι στο θεό»*. Ένας άλλος (ο Σλάϊερμαχερ) ορίζει τη θρησκεία *«συνείδηση του ανθρώπου ότι εξαρτιέται από το θεό»*. Ένας τρίτος (ο Α. Ρεβίγ) υποστηρίζει ότι *«ή θρησκεία είναι ο καθορισμός της ζωής του ανθρώπου με τη σύνδεση της ανθρώπινης ψυχής μ' εκείνο το μυστικό πνεύμα που, όπως παραδέχεται ο άνθρωπος, κυριαρχεί πάνω του και πάνω στον κόσμο και με το οποίο νιώθει ενωμένος»*. Τέλος, ο Λ. Ν. Τολστόι δηλώνει: *«Η αληθινή θρησκεία είναι η σχέση του ανθρώπου απέναντι στη ζωή που είναι ατέλειωτη γύρω του, σχέση που αντιστοιχεί στη λογική και στις γνώσεις του ανθρώπου και που συνδέει την ζωή του μ' αυτό το άπειρο και καθοδηγεί τις πράξεις του»*.⁸

Δεν είναι δύσκολο να αποδείξουμε πόσο λαθεμένοι είναι αυτοί οι ορισμοί. Με βάση αυτά που βεβαιώνει ο Λ. Ν. Τολστόι μας είναι πολύ εύκολο ν' αποδείξουμε και το αβάσιμο των άλλων ορισμών που αναφέραμε πιο πάνω. Κατά πρώτο λόγο, ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στην «αληθινή» και τη «μη αληθινή» θρησκεία; Ποιος καθορίζει αυτή τη διάκριση; Θα ήταν ολότελα άωφελο και αντιεπιστημονικό να καθορίσουμε διαφορές ανάμεσα στους «αληθινούς» και στους «ψεύτικους» θεούς ή ανάμεσα στις «αληθινές» και τις «ψεύτικες» θρησκείες, απλούστατα γιατί όλες οι θρησκείες είναι το ίδιο ψεύτικες και επιζήμιες στους εργαζόμενους. Κατά δεύτερο λόγο, κάθε άγιος που πηγαίνει τροφή στον τάφο ενός νεκρού

προγόνου, ή που θεωρεί ιερόν έναν κροκόδειλο, μια γάτα κ.λπ. «καθορίζει τη σχέση ανάμεσα σ' αυτόν και την άπειρη ζωή που τον περιτριγυρίζει» «σύμφωνα με τη λογική και τις γνώσεις του» σαν άγριου, το ίδιο όπως και ο Λ. Ν. Τολστόι, είτε οποιοσδήποτε από τους οπαδούς του. Γιατί η διατροφή του θεού, καθώς και η κατανάλωση του σώματος και του αίματος του θεού (μετάληψη) είναι «σύμφωνη με τη λογική και τις γνώσεις» του άγριου, αλλιώς δε θα καταπιανόταν να κάνει κάτι τέτοιο. Γι' αυτό, όταν ένας οπαδός του Τολστόι υποστηρίζει ότι ο

άνθρωπος Είναι μια ανίσχυρη, δυστυχισμένη ύπαρξη «ως τη στιγμή που μες στην ψυχή του ανάβει το θείο φως», πραγματικά δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να επαναλαμβάνει αυτά που, χιλιάδες χρόνια τώρα, αναμασούνε όλοι οι φανατικοί...

Όλοι αυτοί υποστηρίζουν ότι η θρησκεία είναι «πάνω από τάξεις». Γι' αυτό, ο Τολστόι κηρύττει: *«Αν αυτός (ο θρήσκος άνθρωπος — Έμ. Γ.) ανήκει στις άρχουσες τάξεις, όχι μόνο δε θα θέλει να κρύψει την αλήθεια για τα πλεονεκτήματα που του εξασφαλίζει η θέση του, αλλά, αντίθετα, μισώντας αυτά τα προνόμια θα προσπαθήσει, με όλες του τις δυνάμεις, να γλυτώσει απ' αυτά και να κηρύξει την αλήθεια...»*

Αν όμως ανήκει στους υποδουλωμένους και σ' αυτήν την περίπτωση, απαρνούμενος αυτό που είναι κοινό στους ανθρώπους της θέσης του—τη θέληση να βελτιώσει τις υλικές συνθήκες ζωής του —αυτός δε θα έχει άλλο σκοπό παρά να εκπληρώνει τη θέληση του θεού»...^{9}*

Κανένας δεν θα ήταν σε θέση να εκφράσει καλύτερα την επιζήμια, αντιδραστική πλευρά της θρησκείας—της «αληθινής θρησκείας»— απ' ό,τι το έκανε ο ίδιος ο Τολστόι. Και ούτε ο ταξικός χαρακτήρας της θρησκείας δε μπορεί να υπογραμμιστεί πιο καλά, απ' ό,τι το έκανε ο Τολστόι.

Πραγματικά, τί συνιστά ο Τολστόι στις εκμεταλλεύτριες τάξεις — στους μεγαλοαστούς,, στους τσιφλικάδες, στους δουλοκτήτες; Τους συνιστά ν' απαρνηθούν αυτόθελα τα προνόμια τους, την εξουσία, την κυριαρχία, τα πλούτη, την εκμετάλλευση των λαϊκών μαζών. Με βάση αυτήν τη διδασκαλία, οι βαπτιστές, οι τολστοϊκοί, οι ευαγγελιστές και οι απολογητές άλλων θρησκειών προτρέπουν τους εργαζόμενους να είναι ταπεινόφρονες και να υποκύπτουν, δίχως μεμψιμοιρίες, στους εκμεταλλευτές. Αλλά μήπως οι εκμεταλλεύτριες τάξεις θ' απαρνηθούν αυτόθελα την κυριαρχία; Είναι άραγε δυνατό να «πείσεις» την αστική ιμπεριαλιστική τάξη, που πνίγει ολόκληρο τον κόσμο στο αίμα των εργατών και των αγροτών, ν' απαρνηθεί αυτόθελα την κυριαρχία, την εξουσία; Δεν είναι άραγε ξεκάθαρο ότι εκείνος που διακηρύχνει τέτοιες ιδέες ρίχνει νερό στο μύλο των ιμπεριαλιστών; Αλλά τί

* Η υπογράμμιση είναι του Έμ. Γιαροσλάβσκι — Σημ. Σύντ..

συνιστά ή θρησκειά στους εκμεταλλεζόμενους; Τί συμβουλές δίνει στους εργάτες και στη φτωχή αγροτιά που, στις καπιταλιστικές χώρες, στενάζουν κάτω από τον ζυγό του κεφαλαίου και των τσιφλικάδων;

Τις μάζες, που στις καπιταλιστικές χώρες υποφέρουν σκληρά από την ανεργία, την πείνα, την αθλιότητα και τους πολέμους, οι διάφοροι προπαγανδιστές της θρησκείας τις συμβουλεύουν «ν' απαρνηθούν τον πόθο πο' 'χει ο κάθε άνθρωπος να βελτιώσει τις υλικές συνθήκες της ζωής τους». Μ' άλλα λόγια, ο εργάτης και ο αγρότης δεν πρέπει ν' αγωνίζονται για μια καλύτερη ζωή.

Σ' όλες τις χώρες του κόσμου οι εκπρόσωποι των διαφόρων θρησκειών κηρύττουν όλοι τους μ' αυτό το πνεύμα. Ή κεφαλή της καθολικής εκκλησίας, ο Πάπας της Ρώμης, με τις εγκυκλίους του, καλεί σε υποταγή και ταπεινοφροσύνη τους εργάτες και τους αγρότες, όλους τους καταπιεζόμενους από το κεφάλαιο. Τρομαγμένοι από την αύξηση της επιρροής του κομμουνισμού πάνω σε εκατομμύρια ανθρώπους, ο Πάπας της Ρώμης, καθώς και οι παπάδες των άλλων θρησκειών, κάνουν κηρύγματα ενάντια στον κομμουνισμό και ενάντια στην ΕΣΣΔ, καλούν τους εργαζόμενους να υποτάσσονται και να είναι ταπεινοί, υπόσχοντας τους, σ' αντάλλαγμα, «τη βασιλεία των ουρανών» αν απαρνηθούν την πάλη για μια ανθρώπινη ζωή πάνω στη γη.

Να γιατί παντού οι εκμεταλλεύτριες τάξεις υποστηρίζουν τη θρησκειά και την εκκλησία. Να γιατί οι αστικές κυβερνήσεις συνάπτουν ειδικές συμβάσεις (κονκορδάτα) με την εκκλησία, γιατί τη χρηματοδοτούν και γιατί την υπερασπίζονται με τους νόμους τους.

Τον καιρό του εμφυλίου πολέμου οι λευκοφρουρίτες, στην «πάλη τους ενάντια στα Σοβιέτ, κρύβονταν συχνά πίσω απ' το μανδύα της εκκλησίας. Στα χρόνια που η χώρα των Σοβιέτ, κάτω από την καθοδήγηση του κόμματος των μπολσεβίκων, αγωνίζεται για την πραγματοποίηση των πρώτων πεντάχρονων, για την εκβιομηχάνιση της χώρας και την κολεκτιβοποίηση της γεωργίας, οι εκκλησιαστικές οργανώσεις στάθηκαν όργανο της αντεπανάστασης στις ενέργειες της ενάντια στο σοσιαλισμό. Πολυάριθμα γεγονότα αποδείχνουν την εχθρική δράση ενάντια στο σοσιαλισμό, που ανέπτυξαν οι θρησκευτικές οργανώσεις, καθώς και τον αντιδραστικό ρόλο της θρησκείας.¹⁰

Έτσι λοιπόν, όλοι οι ισχυρισμοί των παπάδων και των αστών επιστημόνων ότι «ή θρησκειά είναι η σύνδεση του ανθρώπου με το θεό», και συμβάλλει στη «συγκρότηση του κακού» κ.λπ. δεν είναι τίποτε άλλο από ψέματα. Σ' εκείνους που είχαν για τη θρησκειά μια τέτοια γνώμη, ο Λένιν τους έλεγε ότι είναι μια γνώμη «ολοφάνερα λαθεμένη και ολοφάνερα αντιδραστική».

Είναι ολοφάνερα λαθεμένη, έγραφε ο Λένιν, γιατί «από την Ιδέα του θεού αφαιρείται το ιστορικό και καθημερινό στοιχείο οι (δεισιδαιμονίες, οι προλήψεις, ή καθιέρωση της άγνοιας και της αμάθειας από τη μια μεριά, της δουλείας και της μοναρχίας από την άλλη). Και την πραγματικότητα, το ιστορικό και καθημερινό στοιχείο της ιδέας του θεού, την υποκαθιστά με γλυκανάλατη μικροαστική φράση

(θεός = «ιδέες που ξυπνούν και οργανώνουν το κοινωνικό αίσθημα»). Στην πραγματικότητα— γράφει παρακάτω ο Λένιν— η ιδέα του θεού πάντοτε άμβλυνη και απονέκρωνε «το κοινωνικό αίσθημα», αντικαθιστώντας αυτό που είναι ζωντανό με κάτι το νεκρό γιατί ήτανε πάντα μια ιδέα υποδούλωσης (της χειρότερης, της χωρίς διέξοδο δουλείας). Ποτέ η ιδέα του θεού δε «σύνδεσε το άτομο με την κοινωνία» αντίθετα δ έ σ μ ε υ σ ε πάντοτε τις καταπιεζόμενες τ ά ξ ε ι ς με την πίστη στη θεότητα των καταπιεστών».*

Πότε όμως θα εξαλειφθεί κάθε πίστη στο υπερφυσικό, στους θεούς, τότε θα πάψει να υπάρχει οποιαδήποτε θρησκεία; Στο πρόγραμμα των μπολσεβίκων κομμουνιστών που εγκρίθηκε στο VIII Συνέδριο του ΚΚ (μπ) της Ρωσίας το 1919 γίνεται λόγος γι' αυτό:

«Το ΚΚ της Ρωσίας πιστεύει ότι μόνον η εισαγωγή της σχεδιοποίησης και το ανέμβασμα, σε μεγάλο βαθμό, της συνείδησης σ' ολόκληρη την κοινωνικοοικονομική δραστηριότητα των μαζών θα οδηγήσει στην πλήρη εξαφάνιση των θρησκευτικών προλήψεων. Το κόμμα επιδιώκει την πλήρη εκμηδένιση της σύνδεσης ανάμεσα στις εκμεταλλεύτριες τάξεις και την οργάνωση της θρησκευτικής προπαγάνδας, συμβάλλοντας στην αποτελεσματική απαλλαγή των εργαζομένων μαζών από τις θρησκευτικές προλήψεις και οργανώνοντας μια πιο πλατιά επιστημονικο-διαπαιδαγωγική και αντιθρησκευτική προπαγάνδα. Ταυτόχρονα, πρέπει ν' αποφεύγουμε προσεχτικά να θίγουμε τα αισθήματα των θρήσκων, γιατί αυτό δεν ωφελεί σε τίποτε άλλο, παρά στο να δυναμώνει το θρησκευτικό φανατισμό».

Στα επόμενα κεφάλαια θα αναλύσουμε πώς γεννιούνται και πεθαίνουν οι θεοί και οι θεές στις διάφορες θρησκείες.

* Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 35, Ε.Σ.Ρ.Χ.Ρ. 1958, σελ. 102,104.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΩΝ

Εκατομμύρια πιστοί γιορτάζουν τη μέρα της 25 του Δεκέμβρη— τη μέρα της γέννησης του Ιησού Χριστού. Μερικοί τον θεωρούν θεό, άλλοι πιστεύουν ότι είναι γιος του θεού αλλά ίσως μ' αυτόν, άλλοι πάλι τον θεωρούν άνθρωπο, από θεϊκή όμως καταγωγή και άλλοι ισχυρίζονται ότι στον Ιησού Χριστό— άνθρωπο ενσαρκώθηκε μια «υπέρτατη λογική» (ο «Λόγος»), *παρόλο ότι στην πραγματικότητα ο Ιησούς Χριστός δεν υπήρξε ποτέ*. Όχι μόνον οι ψευτοφανατικοί θρησκόληπτοι αλλά, μερικές φορές, και οι καλόπιστοι θρήσκοι διηγούνται χιλιάδες φορές τα παραμύθια για το θαύμα της «άωμης σύλληψης» για τη γέννηση του σωτήρα, για **το άστρο από την ανατολή**, για **το προσκύνημα των μάγων** στο θείο βρέφος, για **τη φάτνη του στάβλου** και **τα ζώα που έσκυβαν με σεβασμό πάνω από τη φάτνη**, για **την πρόθεση του βασιλιά Ηρώδη να σκοτώσει το βρέφος**— Ιησούς και πολλές άλλες αφηγήσεις αυτού του είδους. Οι παπάδες και οι καλόγηροι βάζουν στα κεφάλια των ανθρώπων, από την παιδική ακόμα ηλικία, τέτοιου είδους παραμύθια, υποχρεώνοντας εκατοντάδες εκατομμύρια μεγάλους ανθρώπους και παιδιά να τους πιστεύουν.

Αλλά πάνω σε τί στηρίζονται αυτές οι αφηγήσεις; Η χριστιανική εκκλησία επικαλείται τα αναφερόμενα από τους *ευαγγελιστές Ματθαίο, Μάρκο, Λουκά και Ιωάννη*.

Ας δούμε από πιο κοντά τότε, πώς και από ποιον συντάχθηκαν τα ευαγγέλια και κατά πόσο είναι αληθινοί οι θρύλοι που αναφέρονται σ' αυτά.

Όσοι ως τώρα, ξέρουν για τη θρησκεία μόνον ό,τι άκουσαν από το στόμα των παπάδων των διαφόρων δοξασιών, μπορούν να ρωτήσουν: *δεν είναι μήπως γνωστό ότι αυτά τα βιβλία γράφτηκαν από τους αποστόλους και τους μαθητές του Χριστού; Μπορούμε, λοιπόν, ν' αμφιβάλλουμε για την αυθεντικότητά τους;*

Η απάντηση σ' αυτά τα ερωτήματα είναι ότι σήμερα ξέρουμε με βεβαιότητα κάτι ολότελα διαφορετικό, συγκεκριμένα ότι τα ευαγγέλια γράφτηκαν από πολλούς ανθρώπους, που μετέγραψαν, και πολλές φορές μετάδωσαν προφορικά, τις *ευαγγελικές αφηγήσεις*. Με την πάροδο του χρόνου, μετέτρεψαν αυτές τις αφηγήσεις, είτε αφαιρώντας εκείνα που η απάτη τους ήταν εξόφθαλμη, είτε προσθέτοντας κι οι ίδιοι κάτι, έτσι που σήμερα είναι πολύ δύσκολο να πούμε τότε και ποιος έγραψε τα κατά Ματθαίον, Μάρκον, Λουκάν και Ιωάννην ευαγγέλια και τί ακριβώς γράφτηκαν σ' αυτά. Για να καταλάβουμε πόσο αλληλοσυγκρούονται οι αφη-

γήσεις των ευαγγελίων, πόσα ιστορικά λάθη και **πόσες καταφανείς ανοησίες περιέχονται σ' αυτά**, θα αναλύσουμε, λογουχάρη, τα αναφερόμενα στη γέννηση και στα παιδικά χρόνια του Ιησού Χριστού.

1. ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

Τί διηγείται για τη γέννηση του **Ιησού Χριστού** το κατά Ματθαίον ευαγγέλιο; Πρώτ' απ' όλα μας παρουσιάζει τη **γενεαλογία του Ιησού**. Από την αρχή κιόλας φαίνεται ότι **είναι ολότελα φανταστική**, γιατί πρώτα-πρώτα αυτή η γενεαλογία δε μοιάζει με τις γενεαλογίες των άλλων ευαγγελίων, και, δεύτερο, ο ευαγγελιστής συνταίριασε αυτήν τη γενεαλογία με τέτοιο τρόπο ώστε να επαναλαμβάνεται 3 φορές ο ίδιος αριθμός γενεών:

*«Και έτσι, απανταχού, από τον Αβραάμ ως τον Δαβίδ είναι δεκατέσσερις γενεές, από τον Δαβίδ ως την υποδούλωση της Βαβυλώνας είναι δεκατέσσερις γενεές, και από την υποδούλωση της Βαβυλώνας ως το Χριστό είναι επίσης δεκατέσσερις γενεές» (Ματθαίος Ι, 17)**

Όπως φαίνεται, η γενεαλογία του Χριστού έχει συντεθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να δείχνει ότι είναι από βασιλικό σόι. Έτσι θα βγαίνει το συμπέρασμα ότι είναι απόγονος των εβραίων βασιλιάδων: τόσο του Δαβίδ και του Σολομώντος, όσο και του Ρομποάμ. Αυτό ήταν αναγκαίο για να προξενεί μεγαλύτερη εντύπωση στη φαντασία του λαού. Τη στιγμή που ο χριστιανισμός, έγινε από θρησκεία των δούλων, θρησκεία των κυρίαρχων τάξεων, μια γενεαλογία όπου ο Χριστός να φαίνεται ότι κατάγεται από βασιλικό σόι ήταν εξαιρετικά αναγκαία, για τη θεοποίηση των βασιλιάδων και των εκμεταλλευτών. Από τον πιο κάτω πίνακα που αναπαριστάνει τη γενεαλογία του Ιησού Χριστού, διαφορετική στους διάφορους ευαγγελιστές, ο αναγνώστης θα δει ότι αυτή γενικά δε συμφωνεί μ' αυτά που λέγονται στα ίδια τα ευαγγέλια.

Στο κατά Ματθαίον ευαγγέλιο η αφήγηση της γέννησης του Χριστού αποδίδεται ως έξης:

*«Και η γέννηση του Ιησού Χριστού συνέβη έτσι, η **Μαρία** η μητέρα του, όντας αρραβωνιασμένη με τον Ιωσήφ, πριν ακόμα συζευχθούν, βρέθηκε να έχει το άγιο πνεύμα στα σπλάχνα της.*

Ο Ιωσήφ, ο άντρας της, όντας άνθρωπος δίκαιος και μη θέλοντας να τη φανερώσει, σκέφτηκε να την εγκαταλείψει.

Κι ενώ αυτά σκεφτόταν ο Ιωσήφ παρουσιάζεται ο άγγελος του θεού στον ύπνο

* «Πάσαι ουν αι γενεαί από Αβραάμ έως Δαβίδ, γενεαί δεκατέσσερες· Και από Δαβίδ έως της μετοικεσίας Βαβυλώνας, γενεαί δεκατέσσερες· Και από της μετοικεσίας Βαβυλώνας έως του Χριστού, γενεαί δεκατέσσερες».

του και του λέει: *Ιωσήφ, γιε του Δαβίδ, μη διστάζεις να πάρεις τη Μαρία, γυναίκα σου, γιατί εκείνο που ενσαρκώθηκε μέσα της είναι από το άγιο πνεύμα.*

Η Μαρία θα γεννήσει ένα γιό και το όνομά του θα είναι Ιησούς, γιατί αυτός θα σώσει το λαό του από τις αμαρτίες» (Ματθαίος, Ι, 18-21).*

Βέβαια, κάθε λογικός άνθρωπος διερωτάται γιατί τάχα φοβόταν ο Ιωσήφ να μη μαθευτεί ότι η γυναίκα του έμεινε έγκυος από το άγιο πνεύμα; Αντίθετα, θα έπρεπε να διηγηθεί σ' όλους αυτό το θαύμα, ωστόσο φοβάται μη μαθευτεί τίποτε. Αυτό, λοιπόν, σημαίνει ότι ο Ιωσήφ πίστευε πως η Μαρία ήταν έγκυος από άλλον άντρα, με τον πιο συνηθισμένο τρόπο. Και μόνο στ' όνειρο του έμαθε ο Ιωσήφ ότι τη γυναίκα του τη γκάστρωσε το άγιο πνεύμα.

Εννοείται ότι εμείς, όπως και σεις δε δίνουμε καμιά σημασία στα όνειρα. Κανένας από μας δεν κατόρθωσε ποτέ να μάθει τίποτε απ' τα όνειρα. Και μήπως δεν ονειρευόμαστε αρκετά πράγματα; Ξέρομε όμως ότι το όνειρο είναι μια χαώδης δραστηριότητα του μυαλού, όπου, κάτω από την επήρεια αυτών που είδαμε, ακούσαμε ή ζήσαμε προηγούμενα, εμφανίζονται οι πιο περιέργες, οι πιο απίθανες και φανταστικές παραστάσεις και εικόνες. **Στους πανάρχαιους όμως χρόνους, οι άνθρωποι έδιναν μεγάλη σημασία στα όνειρα, πίστευαν ότι όσα τους φανερώνονται στο όνειρο είναι το ίδιο αληθινά και πραγματικά όπως το καθετί που τους συμβαίνει όταν είναι ξύπνιοι.**

Στο θρύλο του ευαγγελίου, ο Ιωσήφ πιστεύει στο όνειρο. Κι έτσι, δε διώχνει πια τη γυναίκα του, αλλά της φέρνεται όπως ακριβώς τον προστάξανε στο όνειρο. Περνούν εννιά μήνες και η Μαρία γεννάει το παιδί που ο Ιωσήφ ονομάζει Ιησού.

Αυτό, λοιπόν, σημαίνει ότι η εγκυμοσύνη που προήλθε από το άγιο πνεύμα κρατάει το ίδιο όσο και από οποιονδήποτε άντρα, δηλαδή εννιά μήνες.

Ύστερα απ' αυτό, ο Ματθαίος διηγείται για¹¹ το προσκύνημα των μάγων στο μυστικό αστέρι από την ανατολή, για την επιβουλή του Ηρώδη και για τη φυγή της Μαρίας με το βρέφος στην Αίγυπτο. Οι **μάγοι** (Πέρσες ή Ινδοί), ήρθαν τάχα στον Ηρώδη, το βασιλιά των Ιουδαίων και τον ρώτησαν:

«Που είναι ο βασιλιάς των Ιουδαίων που γεννήθηκε; γιατί είδαμε στην ανατολή

* «18. Του Ιησού Χριστού η γέννησις ούτως ήν. Μνηστευθείσης της μετρός αυτού Μαρίας τω Ιωσήφ, πριν ή συνελθείν αυτούς, ευρέθη εν γαστρί έχουσα εκ πνεύματος αγίου.

19. Ιωσήφ, ο ανήρ αυτής, δίκαιος ων, και μη θέλων αυτήν παραδειγματίσαι, εβουλήθη λαύρα απολύσαι αυτήν.

20. Ταύτα δε αυτού ενθυμηθέντος, ιδού άγγελος κυρίου κατ' όνορ εφάνη αυτώ, λέγων Ιωσήφ, υιός Δαβίδ, μη φοβηθείς παραλαβείν Μαριάμ την γυναίκα σου· Το γαρ εν αυτή γεννηθέν εκ πνεύματος εστίν αγίου.

21. Τέξεται δ' αυτή υιόν και καλέσεις το όνομα αυτού Ιησούν· Αυτός γαρ σώσει τον λαόν αυτού από των αμαρτιών αυτής».

το άστρο του και ήλθαμε να τον προσκυνήσουμε» (Ματθαίος Π, 2).*

Ο Ηρώδης ταραχτήκε «και μαζί μ' αυτόν ολόκληρη η **Ιερουσαλήμ**». Τώρα, γιατί ταραχτήκε «ολόκληρη η **Ιερουσαλήμ**» δε μας εξηγεί ο ευαγγελιστής. Ο Ηρώδης όμως, μαθαίνοντας απ' τους μάγους πότε ακριβώς φάνηκε το άστρο, τους δίνει εντολή να βρουν το βρέφος.

Και πώς το βρήκαν οι μάγοι; Το ευαγγέλιο διηγείται πως το άστρο που είδαν στην ανατολή πήγαινε όλον τον καιρό μπροστά τους «ώσπου ήρθε και στάθηκε πάνω αποκεί που βρισκόταν το βρέφος».

Πάνω από μας είναι πολλά άστρα! Ποιος, όμως, από μας μπορεί να πει ότι ένα ορισμένο αστέρι είτε άλλο, στέκει ακριβώς πάνω από το Κρεμλίνο, ότι άλλο στέκει πάνω από τα πανεπιστήμια της Μόσχας και ένα τρίτο πάνω από το ραδιοσταθμό; Τ' αστέρια βρίσκονται τόσο μακριά από τη γη που το κάθε άστρο μπορεί να είναι ορατό ταυτόχρονα στην ίδια θέση σε μίαν ακτίνα δεκάδων και εκατοντάδων χιλιομέτρων, συνεπώς σ' αυτήν την ακτίνα, το άστρο στέκει το ίδιο πάνω απ' όλα τα σπίτια, έτσι όλη αυτή η ιστορία με το άστρο, που τάχατες στάθηκε πάνω από το μέρος που γεννήθηκε το βρέφος, δεν ταιριάζει καθόλου μ' αυτά που ξέρουμε εμείς για τ' άστρα. *Άλλωστε, όλη αυτή η ιστορία επινοήθηκε σε μια εποχή που το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπότητας βρισκόταν ακόμα στην παιδική ηλικία της πνευματικής ανάπτυξης.*

Ύστερα απ' αυτό, μας λέει ο ευαγγελιστής Ματθαίος, οι μάγοι βλέποντας το άστρο, «εχάρηκαν χαράν μεγάλην». Και πάλι φαίνεται ότι ο Ματθαίος επινοεί: τώρα μόλις μας αφηγήθηκε ότι το άστρο κινούνταν μπροστά απ' τους μάγους και τους οδηγούσε προς τον τόπο της γέννησης του Ιησού, και τώρα, μας λέει ότι οι μάγοι δεν είχαν δει το αστέρι και θωρώντας το ξαφνικά, χαρήκανε.

Οι μάγοι είδαν επιτέλους το βρέφος με τη **Μαρία**, το προσκύνησαν, του δώρισαν **χρυσό, σμύρνα** και **λιβάνι** (αρωματικό ρετσίνι), κι έπειτα φύγανε στη χώρα τους. Κανένας θρήσκος όμως δε θα μπορέσει να εξηγήσει τί του χρειαζόταν του θεού ή του γιου του το **χρυσάφι** και το **λιβάνι**. Οι μάγοι παίρνουν εντολή από το θεό να μην ξαναγυρίσουν πια στον Ηρώδη. Ύστερα απ' αυτό όμως ο **Ιωσήφ** στον ύπνο του παίρνει εντολή από τον άγγελο του κυρίου να φύγει με το βρέφος και τη μάνα στην Αίγυπτο, γιατί ο Ηρώδης ετοιμάζεται να σκοτώσει τον Ιησού. Αλλά ο Ηρώδης, μη γνωρίζοντας την απόφαση του Ιωσήφ, διατάζει να θανατώσουν όλα τα μωρά μέχρι δυο χρονών, Και όταν ο Ηρώδης πεθαίνει, πάλι παρουσιάζεται στον ύπνο του Ιωσήφ ο άγγελος του κυρίου και τον προστάζει να φύγει από την Αίγυπτο και να γυρίσει στη γη του Ισραήλ. Εκεί, ο Ιωσήφ παίρνει, πάλι, στον ύπνο του, εντολή να πάει στη Γαλιλαία και να εγκατασταθεί στη Ναζαρέτ.

Σήμερα έχει διαπιστωθεί με ακρίβεια ότι το ευαγγέλιο που πιστεύονταν ότι είναι του Ματθαίου δεν είναι το αρχαιότερο και ότι το κατά Μάρκον ευαγγέλιο συ-

* «Ου εστίν ο τεχθείς βασιλεύς των Ιουδαίων; είδομεν γάρ αυτού τον αστέρα εν τη ανατολή, και ήλθομεν προσκυνείσαι αυτόν»

ντάχτηκε πρωτύτερα. Το κατά Μάρκον ευαγγέλιο εκπονήθηκε 100 περίπου χρόνια μετά τη λεγομένη γέννηση του Χριστού και το κατά Ματθαίον ευαγγέλιο αργότερα¹². **Από που ήξεραν οι συγγραφείς αυτών των ευαγγελίων τι ονειρεύτηκε πριν 120 χρόνια ο μαραγκός Ιωσήφ, ο άντρας της Μαρίας;** Μπορεί λοιπόν να θεωρηθούν σοβαρές αυτές οι αφηγήσεις που βασίζονται στα όνειρα;

Ο Ματθαίος αφηγείται για όλα αυτά τα «γεγονότα» όπως γενικά για την ζωή του Χριστού, προσπαθώντας να τα κάνει να συμφωνούν όλα με ορισμένους ισχυρισμούς της Βίβλου. **Η Βίβλος είναι μια συλλογή από γραφτά, από σημειώσεις, από προφορικές αφηγήσεις, θρύλους, παραδείγματα και χρονικά, που συντάχθηκαν σε διαφορετικές χρονολογίες από διάφορα πρόσωπα. Και τροποποιήθηκαν χιλιάδες φορές (ή αντίθετα, διαστρεβλώθηκαν), με διάφορες προσθήκες, μεταγενέστερες διαγραφές κ.λπ.**

Οι παπάδες υποστηρίζουν ότι η Βίβλος είναι η «αγία γραφή, η αποκάλυψη του θεού». Έτσι, υποστηρίζουν ότι ο Μωυσής σημείωσε τάχα στενογραφημένα, κάτω από την υπαγόρευση του Θεού τα πρώτα πέντε κεφάλαια της Βίβλου. Δίχως αμφιβολία δεν υπάρχει πιο γελοία, πιο παράλογη, πιο ανόητη επινόηση απ αυτήν. Ορισμένα κεφάλαια της Βίβλου γράφτηκαν λίγο καιρό πριν την εποχή μας και άλλα πολύ πιο πριν.¹³ Στη Βίβλο υπάρχουν πολλές συγκεχυμένες εκφράσεις. Οι παπάδες εξηγούν αυτές τις ασαφείς εκφράσεις όπως τους αρέσει επινοούν ορισμένες προφητείες, που έχουν τάχα σχέση με το Χριστό και τη ζωή του. Συχνά ο Ματθαίος προσπαθεί να συνταιριάσει τις αφηγήσεις του για το Χριστό, μ' αυτές τις Βιβλικές εκφράσεις. Να τι εξηγήσεις δίνει:

1. Η Μαρία έμεινε έγκυος όντας ακόμα παρθένα. Αλλά αυτό, όπως λέει ο Ματθαίος, δεν είναι αδύνατο.

*«Όλα αυτά έγιναν για να εκπληρωθεί αυτό που είπε ο κύριος με το στόμα του προφήτη: Ιδού, η παρθένος θα συλλάβει και θα γεννήσει υιόν και θα του δώσουν το όνομα Εμμανουήλ που σημαίνει: μαζί μας είναι ο θεός» (Ματθαίος Ι 22-23)**

(Στο εβραϊκό κείμενο δε λέγεται «παρθένος» αλλά «νέα γυναικα».¹⁴ Οι ευαγγελιστές και οι παπάδες απλούστατα διαστρέβλωσαν τη μετάφραση για να συνταιριάσουν τις βιβλικές εκφράσεις με το «γεγονός» που τους χρειαζόταν.— Έμ. Γ.).

Από δω βγαίνει ότι ο Χριστός τάχα γεννήθηκε γιατί έτσι προείπε ο προφήτης Ησαΐας, μερικές εκατοντάδες χρόνια πρωτύτερα. Ο καθένας όμως μπορεί να διερωτηθεί: γιατί τότε το βρέφος ονομάστηκε Ιησούς και όχι Εμμανουήλ; Σ' αυτό οι παπάδες δε μπορούν να δώσουν καμιά λογική απάντηση. Αν όμως κοιτάξουμε στη Βίβλο την περικοπή στην οποία αναφέρεται ο Ματθαίος, θα δού-

* «22. Τούτο δε όλον γέγονεν, ίνα πληρωθή το ρηθέν υπό του Κυρίου διά του Προφήτου λέγοντας:

23. Ιδού, η παρθένος εν γαστρί έξη και τέξεται υιόν και καλέσουσαν το όνομα αυτού Εμμανουήλ ο εστί μαθερμηνευόμενον, μεθ' ημών ο Θεός.».

με ότι εκεί γίνεται λόγος για κάτι ολότελα διαφορετικό. Ο Ησαΐας συμβουλεύει το βασιλιά Αάξ να μη φοβάται τους δυο εκείνους βασιλιάδες— το βασιλιά της Συρίας και το βασιλιά του Ισραήλ— που επέδραμαν στην Ιουδαία, γιατί αυτοί, όπως έλεγε ο Ησαΐας, θα χρειαστεί να επιστρέψουν στις χώρες τους πολύ γρήγορα, πριχού ακόμη μάθει το βρέφος που θα γεννηθεί από γυναίκα να ξεχωρίζει το κακό απ' το καλό.

Για να εκπληρωθεί αυτή η προφητεία, ο Ησαΐας, μπροστά σε δυο μάρτυρες, πλησίασε.... *«αυτήν για την οποία προφήτεψε και εκείνη συνέλαβε και γέννησε υιόν»* (Ησαΐας VII» 14-16 και VIII» 2-3)... Τί ζητάει εδώ ο Χριστός; Αυτός δεν είχε ονομαστεί Εμμανουήλ και δεν είχε καμία σχέση με την προφητεία του Ησαΐα.

2. Ο Χριστός γεννιέται στη Βηθλεέμ. Αυτό το γεγονός συμβαίνει στη Βηθλεέμ όχι γιατί η Μαρία, η μάνα του, βρέθηκε εκεί, αλλά μόνο για να ταιριάζει μ' αυτά που είπε ένας άλλος εβραίος προφήτης, ο Μιχάας, που προείπε (Μιχάα, V, 2-4) ότι από τη Βηθλεέμ θα ξεκινήσει ο άρχοντας που θα λυτρώσει το λαό του Ισραήλ. Όπως ξέρουμε από την ιστορία, κανένας κυβερνήτης δε *«λύτρωσε»* το λαό του Ισραήλ, επομένως κι αυτή η *«προφητεία»* δεν αξίζει μια πεντάρα.
3. Στη Βίβλο υπάρχουν και τα λόγια του προφήτη Οζέα *«Και από την Αίγυπτο εκάλεσα τον υιόν μου»* (Οζέας XI, 1). Πώς να γίνει όμως ώστε ο Ιησούς να μεταφερθεί στην Αίγυπτο; Γι' αυτό επινοεί ο ευαγγελιστής Ματθαίος την αφήγηση της φυγής των γονιών του Ιησού στην Αίγυπτο.

Έδωσε τάχα ο Ηρώδης διαταγή να σκοτώσουν όλα τα βρέφη. Αραγε αυτό το 'κανε μόνον από σκληρότητα; Κάθε άλλο. Το 'κανε όπως προκύπτει, μονάχα για να εκπληρωθούν τα λόγια του προφήτη Ιερεμία (XXX, 15). Να τι μπορεί να κάνει ο θεός! Ο Ιερεμίας είπε μερικές κουβέντες πριν από εκατοντάδες χρόνια, οι άνθρωποι τα είχαν ξεχάσει από καιρό, ο θεός όμως των παπάδων τα θυμάται όλα. Αραγε δεν θα ήταν καλύτερα να μείνουν ζωντανά τα αθώα μωρά; Ο συγγραφέας όμως του ευαγγελίου σκέφτεται διαφορετικά: κάτι τέτοιο δε μπορεί να γίνει, γιατί τότε θα λένε ότι ο γέρο-προφήτης των εβραίων, Ιερεμίας, είπε ψέματα και οι παπαδο-προφήτες δε θα είναι πια πιστευτοί. Καλύτερα, λοιπόν, να θανατωθούν τα παιδιά και έτσι να εκπληρωθεί ο *«λόγος που είπε ο προφήτης Ιερεμίας»* (Ματθαίος II, 17). Έτσι δημιουργήθηκε η αφήγηση του ευαγγελίου για το φόνο των βρεφών και για τη φυγή στην Αίγυπτο.

4. Τέλος, οι γονείς του Ιησού εγκατασταίνονται στη Ναζαρέτ, και πάλι γιατί στη Βίβλο (βιβλίο των Κριτών, XIII, 5) λέγεται ότι το βρέφος θα είναι **ναζωραίος** του κυρίου. Όταν οι μελετητές άρχισαν να ερευνούν που βρίσκεται αυτή η Ναζαρέτ, αποδείχτηκε ότι ούτε καν υπήρχε εκείνον τον καιρό μια τέτοια πόλη, και η λέξη *«ναζωραίος»* σημαίνει απλούστατα φύλακας ή φρουρός.

Διαπιστώνουμε καλύτερα ακόμη ότι όλες αυτές οι αφηγήσεις των ευαγγελιστών είναι απλές επινοήσεις, όταν μαθαίνουμε ότι ο Ηρώδης, για τον οποίο μιλάνε οι ευαγγελιστές Ματθαίος και Λουκάς, πέθανε τέσσερα χρόνια πριν από την ημέρα

που τάχα γεννήθηκε ο Χριστός. Συνεπόμενα, ο Ιωσήφ και η Μαρία έφυγαν με το βρέφος για να γλυτώσουν από τον Ηρώδη που αν και πεθαμένος πριν από καιρό, πρόσταξε να θανατώσουνε τα μωρά.

2. ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

Αν αναλύσουμε το πιο παλιό ευαγγέλιο, το κατά Μάρκον, διαπιστώνουμε ότι και εδώ όλα έχουν επινοηθεί. Καταπώς λένε, **ο Μάρκος ήταν γραμματέας του αποστόλου Πέτρον**. Ο Επίσκοπος Πάπιος — που πέθανε στα μέσα του ΙΙ αιώνα — έγραψε ότι στην εποχή του υπήρχε το ευαγγέλιο που εκπονήθηκε απ' αυτόν το Μάρκο. Να τι γράφει ο Πάπιος για τον ευαγγελιστή Μάρκο: *«Αυτός δεν τον είχε ακούσει το Χριστό...προσχώρησε αργότερα στον Πέτρο, που κήρυττε τη διδασκαλία...»* Μαθαίνουμε λοιπόν ότι ο Μάρκος σημείωσε όλα όσα είπε ένας άλλος, χωρίς ο ίδιος να έχει δει τίποτε.

Αλλά τί γράφει ο Μάρκος; Ταιριάζουν άραγε όσα γράφει μ' αυτά που μας αφηγείται ο Ματθαίος;

Ο Μάρκος, που έγραψε το ευαγγέλιο 100 χρόνια μετά τη γέννηση του Χριστού¹⁵, δεν αναφέρει ούτε λέξη για τη θαυματουργή γέννηση του Χριστού, ούτε για αλλά θαύματα που επακολούθησαν αυτήν τη γέννηση, μήτε για τα όνειρα του Ιωσήφ που αναφέρει ο Ματθαίος. Ο Μάρκος, όμως σημείωσε όσα είπε ο Πέτρος¹⁶ και σίγουρα δε θα παράλειπε να γράφει για τα θαύματα, αν αυτά υπήρξαν! Στο Μάρκο, ο Ιησούς παρουσιάζεται μονομιάς ώριμος πια άντρας, που έρχεται από Γαλιλαία να τον βαπτίσει ο Ιωάννης **έτσι όπως βαφτίζονταν τότε οι Εβραίοι, δηλαδή λουόμενοι στα νερά του ποταμού Ιορδάνη και ομολογώντας τις αμαρτίες τους**. Το πλύσιμο, το λούσιμο θεωρούνται στους εβραίους, αλλά και σε πολλούς άλλους λαούς, ιδιαίτερα της Ανατολής, σαν ένα μέσο καθαρισμού, όχι μόνο από τη βρώμα, αλλά και από τις αμαρτίες, γιατί το νερό τα αποπλένει όλα, τα παίρνει όλα μαζί του. Και σήμερα ακόμα οι Εβραίοι (οι θρήσκοι), σε μια από τις γιορτές του φθινοπώρου, πηγαίνουν στο ποτάμι, διαβάζουν εκεί προσευχές και κάνουν την **ιεροτελεστία του ριζίματος των αμαρτιών τους στο νερό για έναν ολόκληρο χρόνο**. Οι Ινδοί επίσης για να καθαριστούν από τις αμαρτίες, **λουζονται στον ποταμό Γάγγη, που θεωρείται «ιερός ποταμός»**.

Όπως αφηγείται ο Μάρκος, μόλις βγήκε ο Ιησούς απ' το νερό, ο Ιωάννης *«είδε τους ουρανόυ να σχίζονται και το πνεύμα να κατεβαίνει σαν περιστέρι πάνω του»*. Και ακούστηκε φωνή από τους ουρανόυ: *«Συ είσαι ο γιος μου ο αγαπητόυ, που εγώ ευδόκησα»* (Μάρκος Ι, 11)*. Ο ίδιος ο Χριστόυ, στο κατά Μάρκον ευαγγέλιο,

* «11. Και φωνή εγένετο εκ των ουρανών. Συ ει ο υίου μου ο αγαπητόυ εν ω ευδόκησα».

αυτοκαλείται «γιος του ανθρώπου» δηλαδή άνθρωπος.

3. ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

Πολύ αργότερα, μεταγενέστερα, ακόμη και από το κατά Μάρκον, εκπονήθηκε το κατά Λουκάν ευαγγέλιο. Ο Λουκάς, όπως λέει ο ίδιος, χρησιμοποίησε στην εκπόνηση του ευαγγελίου του όχι μόνον τις αφηγήσεις των συγχρόνων του, αλλά και τα αλλά ευαγγέλια που γράφτηκαν ως την εποχή του, γράμματα, επιστολές κ.λπ. Αλλά τί ακριβώς μας μεταδίνει ο Λουκάς; Πως ταιριάζουν οι αφηγήσεις του με τις αφηγήσεις των άλλων;

Ο Λουκάς αρχίζει την αφήγηση του λέγοντας ότι η Ελισάβετ, η γυναίκα του εβραίου ιερέα Ζαχαρία, ως τότε στείρα, έμεινε έγκυος έτσι όπως προανάγγειλε ο αρχάγγελος Γαβριήλ. Έξι μήνες μετά απ' αυτό το «θαύμα» ο ίδιος άγγελος πηγαίνει στη Ναζαρέτ στην παρθένα Μαρία μπαίνει στο σπίτι της* και της λέει:

«Χαίρε κεχαριτωμένη ο Κύριος μετά σου. Ευλογημένη συ εν γυναιζί» (Λουκάς Ι, 28).

Ακούγοντας αυτήν την ευχή η παρθένα Μαρία ταράχτηκε πολύ αλλά ο άγγελος την «καθησύχασε»: *«Και ιδού θα συλλάβεις και θα γεννήσεις υιόν και θα τον ονομάσεις Ιησούν.»* Η Μαρία δεν ήξερε πως θα γίνει αυτό γιατί ακόμη δεν είχε πάει μ' άντρα. Ο άγγελος όμως της εξήγησε: *«Το άγιο πνεύμα θα επιφοιτήσει σε σένα και η δύναμη του υψίστου θα σε προστατέψει, γι' αυτό και ο άγιος που θα γεννηθεί από σένα, θα ονομαστεί υιός του θεού»* (Λουκάς Ι, 31—35)†.

Τί ανακατεύονται εδώ ο άγγελος Γαβριήλ, το «άγιο πνεύμα» και η «δύναμη του υψίστου», τί γυρεύει εδώ ο απεσταλμένος αυτού του πνεύματος και τί θέλει εδώ ο Ιωσήφ, ο άντρας της Μαρίας, πολύ δύσκολο να καταλάβει κανείς, προ παντός αν

* Οι καθολικοί καλόγηροι σ' ένα μοναστήρι δείχνανε το παραθυράκι απ' όπου μπήκε ο Γαβριήλ στο σπίτι της παρθένας Μαρίας. Έδειχναν ακόμα και ένα φτερό απ' τη φτερούγα αυτού του «αγγελιοφόρου του θεού» που τάχα έχασε σ' αυτήν την επίσκεψη.

† «31. Και ιδού, σύλληψη εν γαστρί, και τέξη υιόν και καλέσει το όνομα αυτού Ιησούν.

32. Ούτος γαρ έσεται μέγας και υιός υψίστου κληθήσεται και δω σει ούσει αυτό Κύριος ο θεός τον θρόνον Δαβίδ του πατρός αυτού.

33. Και βασιλεύση επί τον οίκον Ιακώβ εις τους αιώνας, και της βασιλείας αυτού ουκ έσεται τέλος.

34. Είπε η Μαριάμ προς τον άγγελον. Πώς έσται τούτο, επει άντρα ου γινώσκω;

35. Και αποκριθείς ο άγγελος είπεν αυτή: Πνεύμα άγιον επελεύσεται επί σε, και δύναμις υψίστου επισκιάσει σε διό και το γενόμενον άγιον κληθήσεται υιός θεού».

πάρουμε υπόψη μας ότι το άγιο πνεύμα στο πρωτότυπο κείμενο των ευαγγελίων είναι θηλυκού γένους. Πώς και από ποιόν έμεινε έγκυος η Μαρία δε μπορεί να μάθει κανείς από το Λουκά.-

Για να μη γεννηθεί καμιά αμφιβολία, ο άγγελος στέλνει τη Μαρία στην Ελισάβετ, που είχε μείνει έγκυος. Όταν ήρθε η Μαρία στην Ελισάβετ και την προσκύνησε, αφηγείται ο Λουκάς το βρέφος κουνήθηκε μέσα της και από τη χαρά της η γριά Ελισάβετ, φώναξε δυνατά και είπε: «*Συ είσαι η ευλογημένη ανάμεσα στις γυναίκες και ευλογημένος είναι ο καρπός της κοιλίας σου*» (Λουκάς Ι, 42). Ολόκληρη τη συζήτηση ανάμεσα στον Ζαχαρία και τον άγγελο, ανάμεσα στην Ελισάβετ, τη Μαρία και τον άγγελο ο Λουκάς την παρουσιάζει σα να την άκουσε ο ίδιος με τ' αυτιά του, στην πραγματικότητα, όμως, έγραψε τη συζήτηση αυτή 120 χρόνια μετά από τα «γεγονότα»¹⁷ που περιγράφει.

Ύστερα απ' αυτό ακολουθεί η αφήγηση της γέννησης. Ο Λουκάς διηγείται για τη διαταγή του αυτοκράτορα Αυγούστου να γίνει *απογραφή των κατοίκων «όλης της γης»*. (Αυτό, ασφαλώς είναι παραλογισμός: Ο Αύγουστος δε μπορούσε να κάνει απογραφή σ' ολόκληρη τη γη, αλλά μόνο στις χώρες που κυριαρχούσε). Αυτή η απογραφή έγινε — λέει ο Λουκάς — πρώτα όταν ο Κυρήνιος ήταν κυβερνήτης της Συρίας (Λουκάς ΙΙ, 2). Σήμερα ξέρουμε ακριβώς, από τα γραφτά εκείνων των χρόνων, ότι ο κυβερνήτης Κυρήνιος ήλθε στη Συρία 10 χρόνια μετά απ' το θάνατο του Ηρώδη, μα έτσι που τα λέει ο Λουκάς είναι σα να 'γινε η απογραφή όταν ζούσε ο Ηρώδης. Είναι ξεκάθαρο πως ο Λουκάς έγραφε όλα εξ ακοής, μπέρδεψε τα χρόνια, τα ονόματα των ανθρώπων, με δυο λόγια, τα συνταίριαζε όλα όπως και ο Ματθαίος και οι άλλοι ευαγγελιστές.

Τον καιρό αυτής της απογραφής, ο Ιωσήφ με τη Μαρία βρέθηκαν στη Βηθλεέμ, κι έτσι υποχρεώθηκαν να εγγραφούν ακριβώς σ' εκείνη ν την πόλη. Η Μαρία ήταν έγκυος. Όταν γέννησε, φάσκωσε το παιδί και το έβαλε μέσ' τη φάτνη στο στάβλο, γιατί δε βρήκε θέση στο Χάνι. Πιο πέρα, αφηγείται πως μερικοί τσοπάνηδες που φύλαγαν τα κοπάδια στον κάμπο (αν και το Δεκέμβρη, ούτε και στην Παλαιστίνη ακόμα δε μπορούν να μείνουν τα κοπάδια στον κάμπο!) *είδαν τον άγγελο του Κυρίου και τρόμαξαν πολύ*. Ο Λουκάς αναφέρει και την ομιλία του αγγέλου, που σίγουρα ποτέ του δεν άκουσε. *Ο άγγελος διηγείται στους τσοπάνηδες* ότι γεννήθηκε ο σωτήρας και, ταυτόχρονα, τους δείχνει και τα σημάδια από τα, όποια να τον αναγνωρίσουν: ο σωτήρας είναι φασκιωμένος και κοιμάται στη φάτνη. Την ίδια στιγμή παρουσιάζεται *«πλήθος ουρανίων αγγέλων, εξυμνώντας το θεό και λέγοντας: Δόξα ο εν υψίστοις θεός και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία!»*.

Η επουράνια χορωδία πρέπει να ήταν εξαιρετικά βροντό-φωνη για να την ακούσουν από τη γη οι τσοπάνηδες τόσο καλά που, ξεχώρισαν κίβλας τα λόγια του ύμνου!

Όπως φαίνεται, η αφήγηση του Λουκά διαφέρει πολύ από τις άλλες αφηγήσεις. Ούτε στο Μάρκο ούτε και στο Ματθαίο δε συναντάμε τη φάτνη και το στάβλο. Ο Ματθαίος εξηγεί τον ερχομό στη Βηθλεέμ σα μια ανάγκη για την εκπλήρωση μιας

προφητείας, ο Λουκάς φέρνει τους γονιούς του Χριστού στη Βηθλεέμ να το απαιτούσε αυτό ο νόμος για την απογραφή. Για τη φυγή στην Αίγυπτο δε γίνεται καν λόγος εδώ. Ούτε «*άστρο από την ανατολή*», ούτε μάγους να φέρνουν χρυσό και λίβανο στο νιογέννητο δε συναντούμε πουθενά στο Λουκά. Αντίθετα, ο Λουκάς μιλάει για τσοπάνηδες που βόσκουν τα βόδια το χειμώνα στον κάμπο και για αγγέλους που δοξάζουν τη γέννηση του θεού.

4. Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Οι αντιφάσεις ανάμεσα στις αφηγήσεις του Λουκά και του Ματθαίου σχετικά με τη γέννηση του Χριστού φαίνονται ακόμα πιο καθαρά όταν παρουσιάζουν τη γενεαλογία του Χριστού. Και οι δυο ευαγγελιστές θεωρούν το βασιλιά Δαβίδ σαν έναν από τους σημαίνοντες προγόνους του Χριστού. Μ' αυτό ήθελαν να δείξουν ότι ο Χριστός είναι από μεγάλο σόι, ότι κατάγεται από την ίδια οικογένεια του βασιλιά Δαβίδ (και συνεπώς από το θεό). Να πως παρουσιάζουν οι δυο αυτοί ευαγγελιστές τη γενεαλογία του Χριστού:

Η γενεαλογία (του Χριστού) κατά τον Ματθαίο

1. Δαβίδ		17. Σαλατιήλ	
2. Σολομών		18. Ζορομπάμπελ	
3. Ρομποάμ		19. Αμπίουντ	
4. Αμπία	Από το Δαβίδ ως την κατάκτηση της Βαβυλώνας	20. Ελιακείμ	Από την κατά- κτηση της Βα- βυλώνας ως τον Ιησού
5. Ασα		21. Αζόρ	
6. Ιοσαφάτ		22. Σαντόκ	
7. Ιοράμ		22. Ακείμ	
8. Όξια		24. Ελιούντ	
9. Ιοατάμ		25. Ελιέζερ	
10. Αάξ		26. Ματάν	
11. Ιεξεκία		27. Ιακώβ	
12. Μανάσε		28. Ιωσήφ	
13. Άμων		29. Χριστός	
14. Ιοσία			
15. Ιωακείμ			
16. Ιεονία			

Η γενεαλογία (του Χριστού) κατά τον Λουκά

1.	Δαβίδ		22.	Σαλατιήλ	
2.	Νατάν		23.	Ζορομπάμπελ	
3.	Ματάνα		24.	Ρέσα	
4.	Μένα		25.	Ιωνάμ	
5.	Μέλεα		26.	Ιόντα	
6.	Ελιακεΐμ		27.	Ιοσέχ	
7.	Ιωνάμ	Από το Δαβίδ ως την κατά- χτηση της Βα- βυλώνας	28.	Σεμείν	Από την κατά- χτηση της Βα- βυλώνας ως τον Ιησού
8.	Ιωσήφ		29.	Ματατία	
9.	Ιούδας		30.	Μάατ	
10.	Σιμών		31.	Ναγκάι	
11.	Λευί		32.	Έσλι	
12.	Ματάτ		33.	Ναούμ	
13.	Ιωρίμ		34.	Αμός	
14.	Ελιέζερ		35.	Ματατία	
15.	Ιησούς		36.	Ιωσήφ	
16.	Ερ		37.	Ιανάι	
17.	Ελμαντάν	38.	Μελχί		
18.	Κοσάν	39.	Λευί		
19.	Αντί	40.	Ματάτ		
20.	Μελχί	41.	Ελί		
21.	Νερί	42.	Ιωσήφ		
		43.	Χριστός		

Πως είναι δυνατό ένα τέτοιο πράγμα; Οι ευαγγελιστές αυτοί δεν κατάφεραν να συνταιριάξουν μήτε καν τη γενεαλογία του θεού τους, έτσι ώστε τα δυο αυτά ευαγγέλια να μην αλληλοσυγκρούονται. Φαίνεται ότι δεν είναι εύκολο να επινοήσεις τη γενεαλογία του γιου του θεού, προ παντός όταν αυτή πρέπει ν' αρέσει και στους προλετάριους (*Ιησούς — γιος μαραγκού*) και στην αριστοκρατία (*Ιησούς — βασιλικό αίμα*).

5. ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

Τέλος, υπάρχει ακόμα ένα ευαγγέλιο, το κατά Ιωάννην, που δε μοιάζει καθόλου μ' όλα τ' άλλα. Αυτό το ευαγγέλιο γράφτηκε πολύν καιρό υστέρα από τ' άλλα, όταν επομένως υπήρχαν ήδη πολλές αφηγήσεις για το Χριστό. Πώς περιγράφει ο ευαγγελιστής αυτός τη γέννηση του Χριστού; Ο Ιωάννης δεν αναφέρει τίποτα για προφητείες ούτε και για τους γονιούς του Χριστού-θεού. Μόνο στο VI κεφάλαιο μαθαίνουμε ότι ο Χριστός είχε επίγειους γονείς. Στο ευαγγέλιο του Ιωάννη, ο Χριστός αποκαλείται «*αμνός του θεού*», δηλαδή **αρνάκι**, αρνί. Ο Ιησούς ονομάζεται και «*Λόγος*» γιατί στην αρχή ήταν ο «*Λόγος*», ο λόγος υπήρχε από ανέκαθεν. Έτσι λοιπόν, **κανένας δε γέννησε το Χριστό**. Καμιά θνητή γυναίκα, ούτε τον είχε στην κοιλιά της καμιά παρθένα... «*Και ο λόγος έγινε σάρκα και έζησε ανάμεσα μας... Όλο σοφία και αλήθεια*» (Ιωάννης Ι, 14)^{*}. Ο Ιωάννης δε μας λέει με ποιόν τρόπο έγινε η **ενσάρκωση**, πώς έγινε «*ο Λόγος*» θεός — άνθρωπος — Ιησούς, που δίδαξε, πέθανε μετά πάνω στο σταυρό, κι αναλήφθηκε κ.λπ.. κ.λπ.... Άλλωστε, θα ήταν και κάπως δύσκολο να το κάνει. «*Πρέπει να πιστεύεις*», λένε οι παπάδες. Πάει όμως εκείνος ο καιρός της **τυφλής πίστης**. Εμείς θέλουμε να εξακριβώσουμε.

Αλλά τί συμβαίνει όταν αρχίζουμε να εξακριβώνουμε όλες τις ευαγγελικές αφηγήσεις για τη γέννηση του Χριστού από τα τέσσερα αυτά ευαγγέλια (κανονικά) που υπάρχουν;

1. Όσον άφορα την αφήγηση για τη γέννηση του Ιησού - θεού κανένα ευαγγέλιο δεν ταιριάζει με τ' άλλο.
2. Οι αφηγήσεις δεν ανταποκρίνονται στην ιστορική αλήθεια, στα ιστορικά γεγονότα, που έχουν εξακριβωθεί από την ιστορία.

Οι αφηγήσεις των ευαγγελίων για τη γέννηση του θεού μας επιβάλλουν ν' αναζητήσουμε τις πηγές τους στην πιο αρχαία ιστορία και να αναρωτηθούμε: μήπως οι αφηγήσεις αυτές είναι παρμένες από ένα παρελθόν πολύ πιο μακρινό, από τις πιο αρχαίες θρησκείες;

Αυτό ακριβώς έχουμε σκοπό να κάνουμε. Γι' αυτό θα ερευνήσουμε τις πιο αρχαίες εξιστορήσεις και θρύλους των διαφόρων λαών και των διάφορων χωρών σχετικά με τη γέννηση των θεών, την **άμωμο σύλληψη**, τις παρθένες που γεννούν θεούς, γιους θεών, για **αστέρια, μάγους, φάντες, αμνούς, σταυρούς και κάθε τι που έχει σχέση με τις αφηγήσεις της χριστιανικής εκκλησίας για τη γέννηση** μέσα απ' τον εβραϊκό λαό πριν 2000 περίπου χρόνια — του θεού-Ιησού, από την παρθένα Μαρία χωρίς τη συμβολή του μαραγκού Ιωσήφ, του άντρα της

* «14. Και ο Λόγος σαρξ εγένετο και εσκήνωσεν εν ημίν... πλήρης χάριτος και αλήθειας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΑΜΩΜΟΣ ΣΥΛΛΗΨΗ Η ΘΕΑ ΜΗΤΕΡΑ

Όταν στην αρχαιότητα οι άνθρωποι ήθελαν να εξυμνήσουν κάποιον, ιδιαίτερα όταν τον κήρυτταν θεό, όταν προσκυνούσαν κανέναν, έψαχναν να του βρουν χαρίσματα πού να τον ξεχωρίζουν απ' όλους τους άλλους θνητούς. Γι' αυτό πολύ συχνά αποδίδανε στον ένα ή στον άλλο άνθρωπο θεϊκή καταγωγή. Τον θεοποιούσαν και τον θεωρούσαν **θεογέννητο**. Πολλές φορές οι βασιλιάδες, για να εξυψωθούν στα μάτια του πλήθους και για να ενισχύσουν την εξουσία τους πάνω στις λαϊκές μάζες, διαβεβαίωναν ότι τάχα είναι **θεϊκής καταγωγής** ότι **γεννήθηκαν με άμωμο σύλληψη**. Σχεδόν σ' όλες τις χώρες βρίσκουμε ένα σωρό τέτοιες αφηγήσεις. Σ' αυτές τις αφηγήσεις, πότε οι θεοί κατέβαιναν στη γη συζούσαν με γυναίκες πού με μέσον αυτονών ήθελαν να ενσαρκωθούν σαν άνθρωποι πάνω στη γη, πότε καταχτούσαν αυτές τις γυναίκες ακόμα και με τη βία. Συχνά, μπαίνανε μες στο κορμί της γυναίκας την ώρα που κοιμόταν και την γκάστρωναν. Για τον ίδιο σκοπό, μερικές φορές στέλνανε το «*άγιο πνεύμα*», **με μορφή περιστεράς**, ή **εφτάχρωμης αχιτίδας φεγγαριού**, είτε **με τη μορφή ηλιαχτίδων**. Σε ορισμένες περιπτώσεις, για τον ίδιο σκοπό, **οι θεοί μεταμορφώνονταν ακόμα και σε ζώα**: βόδια, φίδια, ελέφαντες, ρινόκεροι κ.λπ. Άλλα το πιο ενδιαφέρον είναι ότι σε τέτοιου είδους καταστάσεις οι γυναίκες κατάφεραν να παραμένουν παρθένες, «*άμωμες παρθένες*» και γι' αυτό λατρεύονταν, μα και σήμερα ακόμη λατρεύονται από εκατομμύρια ευκολόπιστους ανθρώπους, αποβλακωμένους από το όπιο της θρησκευτικής απάτης.

Να μερικά από τα πιο χτυπητά παραδείγματα (και ο αριθμός τους θα μπορούσε να είναι πολύ μεγαλύτερος).

1. 1500 χρόνια πριν από τη χριστιανική εποχή, **η ιέρεια Ματεμούα, αιγύπτια παρθένα**, γέννησε το βασιλιά Αμενχότεπ τον Γ'. Στους τοίχους του ναού του **Λούξορ**, αυτό το γεγονός απεικονίστηκε στις παρακάτω σκηνές (βλέπε εικόνα στη σελ.):
 - α) Ο αγγελιοφόρος θεών Θωτ αναγγέλλει στη μέλλουσα μάνα-παρθένα βασίλισσα ότι σύντομα θα κάνει παιδί.
 - β) Η άμωμος (υπερφυσική) σύλληψη: ο θεός Νέφτι, (άγιο πνεύμα) μπαίνει κρυφά μες στο κορμί της παρθένας ακουμπώντας στο στόμα το σταυρό, το σημάδι της ζωής¹⁸.
 - γ) γέννηση του θεανθρώπου.

δ) Το βρέφος το προσκυνούν θεοί και άνθρωποι, ανάμεσα τους τρεις πρίγκιπες (μάγοι) που του φέρνουν δώρα. Σ' αυτήν την σκηνή απεικονίζεται και ο σταυρός, σαν εικόνα (σύμβολο) της ζωής (και όχι του θανάτου)*.

2. Σε έναν άλλον προχριστιανικό αιγυπτιακό ναό (Ντεντέρα), αφιερωμένο στη θεά της γονιμότητας **Αθώρ**, η αγία αυτή «*θεομήτωρ*» απεικονίζεται με το «*θείο*» βρέφος στην αγκαλιά.
3. Η **Ίσις**, αιγύπτια θεά της ευφορίας γέννησε, σύμφωνα με τη θρησκεία των Αιγυπτίων, με άωμο σύλληψη, το θεό του ήλιου **Ώρο**. Μικρά αγάλματα της Ίσιδας (και του Ώρου) ήταν σκορπισμένα, στην αρχαιότητα, σ' όλα τα παράλια της Μεσογείου θαλάσσης και σ' ολόκληρη την Ανατολή. Εν μέρει αυτά χρησίμευσαν σαν υπόδειγμα στους χριστιανούς ευαγγελιστές.
Σ' ένα ναό της Θεάς Ίσιδας ήταν σκαλισμένη η επιγραφή αυτή: «*Εγώ είμαι η μάνα του θεού Ώρο και κανένας δε μου σήκωσε το φουστάνι.*»
4. Με, την ευκαιρία των ανασκαφών στην Αθήνα, ανάμεσα στα αρχαία ευρήματα που ανακαλύφθηκαν στην Καρχηδόνα, στην Κύπρο, στην Ασσυρία, βρέθηκαν επίσης μορφές μερικών «*θεομήτωρων*» με το μωρό στην αγκαλιά. Πρόκειται για τις «*παρθένας*»: **Αφροδίτη**, **Ήρα**, **Ίσταρ-Αστάρτη** κ.λπ.. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι «*η παρθένα*» Ήρα, όπως λένε γι' αυτήν οι μύθοι, είχε αποκτήσει κάμποσα παιδιά. Η **Αθηνά** επίσης είχε γίνει κάμποσες φορές μητέρα, παραμένοντας ωστόσο «*παρθένα*». Παρόλο ότι στους μύθους την Ήρα την είχε βιάσει ο θεός Ήφαιστος και την Αθηνά ο Ποσειδώνας, και οι δυο παρέμειναν «*παρθένες*».
5. Ο **Ρα**, ο αιγύπτιος θεός του ήλιου, είχε γεννηθεί από μάνα παρθένα, τη θεά του ουρανού **Νουτ**, χωρίς τη μεσολάβηση κανενός άντρα.
6. Ο θεός της Φρυγίας **Άττις** γεννήθηκε από την παρθένα-μάνα **Νάνα**, που έμεινε έγκυος όταν έπεσε στο στήθος της ένα κουκούτσι από αμύγδαλο ή από ρόδι.
7. Ο έλληνας θεός του κρασιού **Διόνυσος** είναι γιος του **Δία** και της βασιλοκόρης **Σεμέλης** (επειδή πέθανε η μάνα με τα την σύλληψη, το Διόνυσο τον έβαλε μες στο κορμί του ο Δίας, ράβοντας τον στο μερί του).
8. Ο έλληνας ήρωας **Περσεύς** γεννήθηκε από την παρθένα **Δανάη**, και η ιστορία του μοιάζει τόσο πολύ με την ιστορία του Χριστού ώστε ο μάρτυρας Ιουστίνος που έζησε στον ΙΙ αιώνα, εξηγεί το γεγονός αυτό λέγοντας ότι ο διάβολος, ξέροντας ότι ο Χριστός θα 'ρθει σύντομα στη γη, κανόνισε τα πράγματα έτσι ώστε όλα τα θαύματα να γίνουν πριν ακόμα τον ερχομό του Χριστού.
9. Ο **Άδωνης**, ο θεός της βλάστησης στους Ασσυρίους και Φοίνικες, ο **Όσιρις**

* Οι λέξεις που είναι σε παρένθεση στα σημεία «β» και «δ» (άγιο πνεύμα, μάγοι) δεν αναφέρονται σ'. αυτά που αναπαριστούνται στους τοίχους στη Λούξορ, αλλά υπογραμμίζουν την ομοιότητα των βασικών ιδεών αυτών των εικόνων με τις κατοπινές αφηγήσεις που παραλαβαίνονται στα ευαγγέλια σχετικά με τον ευαγγελισμό και τη γέννηση του θρυλικού Χριστού. — Σημ. Σύν.

συγγενής του και κεντρική μορφή της αιγυπτιακής τριάδας καθώς και ο **Μίθρας**, ο πέρσης θεός του ήλιου, γεννήθηκαν από άμωμες παρθένες. Στους θρύλους γι' αυτούς τους θεούς, που κυκλοφορούσαν πολύ πριν τη χριστιανική εποχή, βρίσκουμε σχεδόν όλα τα χαρακτηριστικά της γέννησης, της ζωής και του θανάτου του Χριστού.

10. Στις αφηγήσεις για το **Βούδα** πού, σύμφωνα με τους θρύλους, γεννήθηκε από τη **Μάγια** (500 χρόνια πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού), βρίσκουμε επίσης πολλά όμοια στοιχεία με την αφήγηση για τη γέννηση του Χριστού. Όπως λένε οι θρύλοι, πριν γεννηθεί, ο Βούδας ζούσε στον ουρανό. Για να λυτρώσει όλες τις ζωντανές υπάρξεις απ' τα βάσανα και απ' το θάνατο, ο Βούδας αποφάσισε να ενσαρκωθεί σε άνθρωπο με τη βοήθεια μιας επίγειας γυναίκας. Εκεί που κοίταζε γύρω τριγύρω πάνω σ' όλη την έκταση της γης, είδε την άμωμη παρθένα Μάγια και την προτίμησε. Κατέβηκε στη γη και μπήκε μες στο κορμί της με τη μορφή μιας πεντάχρωμης αχτίδας¹⁹. Έτσι έγινε η «*άμωμη σύλληψη του Βούδα*» την ώρα που γεννιόταν στον ουρανό φάνηκε ένα άστρο. Οι βασιλιάδες ήρθαν να τον προσκυνήσουν και του πρόσφεραν δώρα. Την ίδια στιγμή φάνηκαν υπέροχα σημάδια στον ουρανό, η γη σείστηκε, και ακούστηκε η «*φωνή πολυάριθμων ουρανίων, αγγέλων*». Όλα αυτά σημειώθηκαν 500 χρόνια πριν τη χριστιανική εποχή.

Δεν αποτέλεσε άραγε αυτός ο θρύλος, έστω και κατά μέρος υλικό για τις αφηγήσεις των ευαγγελιστών σχετικά με την παρθένα Μαρία και το Χριστό; Αυτή η ιδέα ισχύει τόσο περισσότερο που ένας απ' τους μάγους προμάντεψε στο Βούδα ότι «*θα σηκώσει απ' τον κόσμο το πέπλο του σκότους και της αμαρτίας*». Ύστερα απ' αυτό, ο Βούδας οδηγήθηκε στο ναό, όπου τον προσκυνούν ακόμα και οι θεοί.

Ο Ευαγγελιστής Λουκάς (II, 42-52) αφηγείται ότι κάποτε σε μια γιορτή, οι γονείς έχασαν τον Ιησού και τον βρήκαν αργότερα να συνομιλεί με νομοδιδάσκαλους. Το ίδιο λεγόταν και για το Βούδα. Δηγούνταν επίσης για το Βούδα ότι κάποτε ο **διάβολος (Μάρα)** προσπάθησε να τον βάλει σε πειρασμό αλλά ο Βούδας έμεινε αλύγιστος. Ο Βούδας άλλαξε όψη πάνω στα βουνά, έκανε θαύματα, θεράπευε αρρώστους, έδιωχνε τα κακοποιά πνεύματα. **Πέθανε και μετά θάνατο αναλήφθηκε στους ουρανούς.** Να, λοιπόν, τι διηγούνται οι συγγραφείς των θρησκευτικών ινδικών γραφών για το θεό τους, 500 χρόνια πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού.

Η βουδιστική διδασκαλία και η πίστη στο Βούδα διαδόθηκαν σ' εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπους της Ασίας και, πολύ πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού, οι θρύλοι αυτοί για το Βούδα έφτασαν σ' όλες τις γειτονικές χώρες.

11. Ο **Κομφούκιος** είναι ο θεμελιωτής μιας θρησκείας της αρχαίας Κίνας, που προσηλύτισε εκατομμύρια οπαδούς. Ένας πολύ αρχαίος κινέζικος θρύλος αναφέρει τα έξης για τη γέννηση αυτού του θεανθρώπου. Κάποτε η μάνα του είδε τον **Κι-Λιν, ένα τέρας μ' ένα κέρατο**. Το τέρας πλησίασε τη μάνα του

Κομφούκιου κι έβγαλε από το στόμα του μια πολύτιμη πέτρα. **Απ' αυτήν την πέτρα έγινε η σύλληψη του Κομφούκιου.** Υπάρχουν και θρύλοι για τα θαύματα που έκανε ο Κομφούκιος. Κι αυτόν τον βάζει σε πειρασμό ο διάβολος και αυτός κάνει τα ίδια θαύματα που αποδίδονται στο Χριστό.²⁰

12. Ο **Ζαρατούστρα.** Οι θρύλοι σχετικά μ' αυτόν το σωτήρα εμφανίστηκαν στην Περσία, γειτονική χώρα με τη Συρία και τη Βαβυλώνα, επίσης 500 χρόνια περίπου πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού. Στα περσικά βιβλία λέγεται ότι τη γέννηση του Ζαρατούστρα την είχαν τάχα προμαντέψει 3000 χρόνια πρωύτερα. Λένε ακόμη ότι ένας ταύρος, καθώς και η γαιδάρα του **Μπιλεάμ**, προφήτεψαν μ' ανθρώπινη φωνή αυτή τη γέννηση²¹. Ένας βασιλιάς εκείνου του καιρού, ο **Ιεμσέντ**, προειδοποίησε τάχα τους διαβόλους ότι *«θα έλθει στη γη ένας επιφανής άντρας και θα τους νικήσει όλους»*. Ο Ζαρατούστρα, όπως και ο Χριστός, ο Βούδας και άλλοι θεοί, είχε συλληφθεί κι αυτός κατά θαυματουργό τρόπο. Γι' αυτόν το σκοπό ο θεός του φωτός και του καλού, ο **Ορμούζντ**, έστειλε έναν αρχάγγελο που έφερε το άγιο πνεύμα μέσα σ' ένα μίσχο λουλουδιού. Ο μίσχος αυτός δόθηκε στη μάνα του Ζαρατούστρα να τον φυλάξει. *«Και ιδού το σώμα συνενώθηκε με το πνεύμα — η φρουρά και η δόξα του, οι άγγελοι βοήθησαν σ' αυτό και τα κακά πνεύματα προσπάθησαν με κάθε τρόπο να εμποδίσουν την ένωση»*. Αυτά λένε τα περσικά ιερά βιβλία. Πιο πέρα όλα παν θαυμάσια: Κατά τη γέννηση του θεού Ζαρατούστρα, τα δέντρα και τα ποτάμια άρχισαν να τραγουδούν ύμνους δοξάζοντας τον, στον ουρανό φάνηκαν και νούρια αστερία και αστερισμοί και ο θεός του σκότους και του κακού, ο **Αριμαν**, μαζί με τα κακά του πνεύματα έτρεξαν να κρυφτούν στα κατάβαθα της γης. Ένα θεϊκό φως περιέβαλε το σπίτι όπου γεννήθηκε ο Ζαρατούστρα. Και παρόλο που μερικοί φονιάδες προσπάθησαν να σκοτώσουν το βρέφος, η **θεία πρόνοια** τους εμπόδισε. Ο **ουράνιος άγγελος** συμβούλεψε να **μεταφερθεί το βρέφος σ' άλλη χώρα**, για να προφυλαχτεί απέ τον κίνδυνο (όπως στην αφήγηση του ευαγγελίου για τη φυγή του Ιωσήφ και της Μαρίας στην Αίγυπτο). Στα 30 του χρόνια και ο Ζαρατούστρα άλλαξε όψη. Του κάκου προσπαθεί ο διάβολος να τον βάλει σε πειρασμό. Ο Ζαρατούστρα γύριζε στη χώρα, κήρυττε τη θρησκεία, **έκανε θαύματα, θεράπευε ασθενείς, τυφλούς, καμπούρηδες, άλαλους.** **Δεν βρίσκετε άραγε, ότι η μορφή του Ιησού Χριστού υπήρχε ήδη πεντακόσια χρόνια πριν απ' το χριστιανισμό;**

13. Ο **Απολλώνιος** από την **Τυάνα**. Αυτός ο έλληνας ιεροκήρυκας έζησε, καταπώς λέει ο θρύλος, σχεδόν την ίδια εποχή με τον Ιησού (σύμφωνα με το χριστιανικό δόγμα, στο δεύτερο μισό του I αιώνα). Να τι λέει γι' αυτόν ένα βιβλίο που γράφτηκε λίγο μετά την εμφάνιση των πρώτων ευαγγελίων: Ο **Πρωτέας** — έλληνας θεός της θάλασσας—παρουσιάστηκε στη μάνα του Απολλώνιου και της είπε ότι θέλει να ενσαρκωθεί μέσον αυτής. Μια μέρα, εκεί που κοιμόταν είδε στ' όνειρό της κάτι κύκνους που της έλεγαν ένα τραγούδι. Όταν ξύπνησε, γέννησε ένα αγόρι, την ώρα που αστραπές σπάθιζαν τον ουρανό. Ύστερα απ'

αυτά αρχίζει η ζωή του θαυματουργού Απολλώνιου που κάνει κάθε είδους θαύματα μέχρι ακόμα και ανάσταση νεκρών. *Διώχνει τη χολέρα, σταματάει τους σεισμούς και, όταν ήλθε η ώρα να πεθάνει αναλήφθηκε στους ουρανούς.* Τον Απολλώνιο από την Τυάνα τον τιμούσαν ακόμα και χριστιανοί και ο αυτοκράτορας Αλέξανδρος ο Σκληρός (III αιώνας) έβαλε την εικόνα του μες στην εκκλησία πού 'χε σπίτι του,²² δίπλα στην εικόνα του Χρίστου.

14. Ο **Βιτσιλοποτσιτίλι**, θεός των μεξικανών ινδιάνων, γεννήθηκε επίσης, όπως λέει ο θρύλος, με θαυματουργό τρόπο από μια παρθένα. Η **Κοατλίκα**, η μάνα αυτού του θεού, είδε στον αέρα μια πετούμενη σφαίρα από ζωηρά χρωματισμένο φτερά. Την έβαλε στο στήθος της και αμέσως ένιωσε ότι ήταν μητέρα.

Νομίζω ότι αράδιασα αρκετά παραδείγματα θαυματουργών γεννήσεων θεών, που γεννήθηκαν από άμωμες παρθένες. Όπως ήδη είπα, υπάρχουν αμέτρητοι παρόμοιοι θρύλοι και τους συναντάμε σχεδόν σ' όλους τους λαούς και σ' όλες τις θρησκείες.

Δε θεωρούνταν, όμως, μόνον οι θεοί θεϊκής προέλευσης, αλλά και οι βασιλιάδες, καθώς και άλλοι σημαίνοντες άνθρωποι, προσπάθησαν σ' ορισμένες ιστορικές περιόδους, να διακηρύξουν τη θεϊκή τους καταγωγή ισχυριζόμενοι ότι γεννήθηκαν από παρθένες.

Έτσι, όταν θεοποιήθηκε ο **Αλέξανδρος Μακεδόνας** έβγαλαν στη μέση ένα παραμύθι ότι τάχα η μάνα του, η **Ολυμπιάδα**, τον συνέλαβε με τον έλληνα θεό Δία, ενώ οι αιγύπτιοι ιερείς υποστήριζαν ότι είναι γιος του θεού τους **Άμωνα**.

Σ' ένα από τα αρχαία μνημεία είναι σκαλισμένη μια επιγραφή που αποδίνεται στο βασιλιά **Σαργκόν τον Α'** (2300 χρόνια πριν το χριστιανισμό): *«Εγώ είμαι ο Σαργκόν, ο ισχυρός βασιλιάς της Ακκαδίας. Η μάνα που με γέννησε ήταν άμωμη ιέρεια.»*

Όταν ο **Τσένγκις Χαν** κατέχτησε ένα μεγάλο μέρος της Ασίας και δημιούργησε την αυτοκρατορία εκείνων που έκανε την **Ευρώπη** να τρέμει, οι αυλικοί του τού φτιάξανε μια γενεαλογία σύμφωνα με την οποία και αυτός **καταγόταν από αθώα παρθένα**.

Ασφαλώς, για να εξηγήσουμε όλους αυτούς τους θρύλους, δεν φτάνει να πούμε ότι για τους θεούς και ορισμένα σημαίνοντα πρόσωπα επινοήθηκε ένας διαφορετικός τρόπος σύλληψης και γέννησης από των απλών θνητών. Ο **Πολ Λαφάργκ**, επιφανής και δραστήριος σοσιαλιστής, οπαδός του Μαρξ, εξηγεί την εμφάνιση αυτών των θρύλων με το γεγονός ότι, στους πανάρχαιους καιρούς, όταν υπήρχε ο **ομαδικός γάμος**, η παρθενία ήταν πολύ σπάνια. Εκείνον τον καιρό, στους λαούς της αρχαιότητας οι παρθένες προκαλούσαν το θαυμασμό όλων και σε πολλά μέρη οι άνθρωποι τις προσκυνούσαν.

Όταν στη θέση της **πολυγαμίας** εμφανίστηκε η **μονογαμία**, η γυναίκα θεωρούνταν παρθένα ως τότε που παντρευόταν. Έτσι, κι αν ακόμα γίνηκε μητέρα πριν την παντρεία, σύμφωνα με την τοτινή αντίληψη, πάλι παρθένα θεωρούνταν, έτσι όπως

είδαμε στα τόσα παραδείγματα που αναφέραμε πιο πάνω. Στην Ελλάδα ο γιος μιας ανύπαντρης γυναίκας ονομαζόταν «*υιός της παρθένου*». Η ανύπαντρη γυναίκα θεωρούνταν παρθένα.

Στο διάστημα μιας αρκετά μακρινής περιόδου της ιστορίας της ανθρωπότητας, η οικογένεια ήταν διαρθρωμένη διαφορετικά απ' ό,τι σήμερα. **Τότε, η κεφαλή της οικογένειας ήταν η μάνα και όχι ο πατέρας. Η γυναίκα θεωρούνταν αρχηγός της οικογένειας.** Αυτή η περίοδος της ιστορίας της ανθρωπότητας ονομάστηκε **μητριαρχία** και η συγγένεια δεν υπολογιζόταν από τον πατέρα (πατρική γραμμή), αλλά από τη μητέρα (μητρική γραμμή).

Κάτω από την επίδραση της ανάπτυξης της οικονομίας, ιδιαίτερα της γεωργίας και του ποιμενικού βίου, η οργάνωση αυτής της οικογένειας παραχώρησε βαθμιαία τη θέση της σε άλλη, όπου τον ηγετικό ρόλο τον είχε ο άντρας. Η γυναίκα όμως, δεν παραιτήθηκε εύκολα από τα πρωτεία. Θα μπορούσαμε ν' αναφέρουμε πλήθος παραδείγματα που δείχνουν αυτήν την πάλη.

Ένας απόηχος αυτής της πάλης είναι και οι πολυάριθμοι-θρύλοι για άμωμες συλλήψεις, για παρθένες που γεννούν χωρίς τη μεσολάβηση κανενός άντρα²³.

Η γυναίκα προσπαθούσε να δείξει ότι μπορεί να κάνει μια χαρά και χωρίς άντρα ακόμα και όταν πρόκειται να φτιάσει παιδιά. Έτσι στην «**Καρέβαλα**» συλλογή από λαϊκούς καρελο-φιννικούς θρύλους, υπάρχει η αφήγηση για το λαϊκό ήρωα **Βαϊνεμάϊνεν**, πού τον γέννησε η παρθένα **Ιλμάταρ**, μετά που **γονιμοποιήθηκε από τον άνεμο**. Και αυτήν την παρθένα τη γέννησε ο **Λουαννάταρ**. Στην ίδια αυτή αφήγηση γίνεται λόγος και για την παρθένα **Μαριάττα**, πού γέννησε όταν ένα *άγριο-δαμάσκηνο έπεσε απ' το δέντρο πάνω στο φουστάνι της, από το φουστάνι βρέθηκε στο στόμα της και αποκεί μες στο στομάχι της*.

Στους ρούσικους λαϊκούς μύθους, *παρθένες μένουν έγκυες καταπίνοντας ένα μπιζέλι*.

Διαμορφώθηκε ακόμα η πεποίθηση ότι η γυναίκα μπορεί να μείνει έγκυος απλούστατα γιατί κατά κάποιον τρόπο μες στο στήθος της μπαίνει ένα πνεύμα, λόγου χάρη, το πνεύμα ενός προγόνου.

Στη διάρκεια αυτής της πάλης, ο άντρας πού άρχισε ολοένα και περισσότερο να κυριαρχεί στο σπίτι και ήθελε να υποτάξει τη γυναίκα, προσπάθησε ν' αποδείξει ότι κι αυτός μπορεί να γεννήσει χωρίς τη βοήθεια της γυναίκας. Σε πολλούς λαούς υπάρχει μια συνήθεια που τη λένε «**κουβάντα**»: όταν γεννάει η γυναίκα, ξαπλώνει κι ο άντρας στο κρεβάτι και με φωνές και κάθε είδους χειρονομίες προσπαθεί να δείξει ότι υποφέρει κι αυτός απ' τους πόνους της γέννας. Μετά που θα γεννηθεί, το παιδί το βάζουν δίπλα στον άντρα, κι αυτόν συγχαίρουν οι συγγενείς και οι φίλοι για το μωρό που γεννήθηκε.

Όταν η θεά Ήρα καυχιότανε ότι γέννησε τον **Άρη** και την **Ήβη** χωρίς τη μεσολάβηση άντρα, ο θεός Δίας της απαντούσε, ότι κι εκείνος γέννησε την Αθηνά κατ' ευθείαν απ' το κεφάλι του και το **Διόνυσο** απ' το μερί του. Το Δία τον παριστάνανε πότε με γένια και πότε με γυναικείο στήθος.

Ένας ελληνικός θρύλος εξηγεί ως γέννηση του **Ωρίωνα**, που ο Δίας τον πήρε στον ουρανό. Μια μέρα, οι Έλληνες θεοί, ο Δίας, ο **Ποσειδώνας**, ο **Βάκχος** και ο **Έρμης** θέλησαν ν' ανταμείψουν τον **Οινόπεια**, γιο του Βάκχου, για τη φιλοξενία. Τον ρώτησαν τί επιθυμεί. Αυτός ήθελε ν' αποκτήσει ένα γιο. Τότες οι τρεις αυτοί θεοί κατούρησαν στο δέρμα του βοδιού που το είχαν θυσιάσει προς τιμήν τους στο γεύμα, το έβαψαν στη γη και, υστέρη από εννιά μήνες γεννήθηκε ο Ωρίωνα, που τον κρατούσε στην κοιλιά της η ίδια η γη.

Αλλά ούτε και οι γυναίκες δεν έμειναν πίσω. Στο νησί της **Κύπρου** εμφανίστηκε ένα άγαλμα της Αφροδίτης με γένια και στη **Ρώμη** λατρευόταν η θεά **Τύχη**, που την παρίσταναν κι αυτήν με γένια. Τελικά, εμφανίστηκαν και **θεοί ερμαφρόδιτοι**, δηλαδή ήταν ταυτόχρονα και άντρες και γυναίκες και ο **επίσκοπος Συνέσιος της Πτολεμαΐδας** σύνθεσε έναν εκκλησιαστικό ύμνο πού έλεγε:

*«Συ είσαι πατέρας, συ είσαι και μάνα,
Συ είσαι και άντρας, συ είσαι και γυναίκα».*

Τί συμπεράσματα μπορούμε να βγάλουμε απ' όλους αυτούς τους θρύλους των διάφορων λαών για θεούς και θεές, πού είχαν συνταχθεί πολύ πριν την εμφάνιση των αφηγήσεων για την παρθένα Μαρία και τον Ιησού-θεό;

1. Πολύ πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού υπήρξαν σε πολλές χώρες και σε πολλές θρησκείες όλα τα στοιχεία του θρύλου του Χριστού: η προφητεία ότι θα γεννηθεί ένας σωτήρας, η αναγγελία από τους αγγέλους στην παρθένα-μάνα ότι θα γεννήσει το θεό, είτε το γιό του θεού, τα άστρα και τ' αλλά ουράνια φαινόμενα πού συνόδεψαν αυτή τη γέννηση, οι ουράνιες φωνές, το περιστέρι με μορφή «*αγίου πνεύματος*», καθώς και όλες οι λεπτομέρειες που αφορούν όχι μόνον τη γέννηση, αλλά και τα χρόνια της παιδικής και ώριμης ηλικίας μερικών θεών και ημιθέων: Βούδα, Ζαρατούστρα, Μίθρα κ.λπ. Όλοι οι θρύλοι της αρχαιότητας περιέχουν τα στοιχεία που θα τα χρησιμοποιούσαν ύστερα από μερικές εκατοντάδες χρόνια οι ευαγγελιστές στην αφήγηση για το Χριστό και που διασκευάστηκαν αργότερα, κατά τη μίαν ή την άλλη μορφή, στους χριστιανικούς θρύλους, έθιμα, κανόνες και δόγματα.
2. Στους θρύλους για το Χριστό η χριστιανική θρησκεία δανείστηκε πολλά από άλλες θρησκείες που ήταν γνωστές εκείνον τον καιρό.
3. Οι γρήγορες επιτυχίες του χριστιανισμού στους διάφορους λαούς εξηγούνται εν μέρει και από το γεγονός ότι δανείστηκε πολλά από τα θρησκευτικά στοιχεία και από τις δοξασίες των λαών πού ζούσαν εκείνον τον καιρό στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

«ΤΟ ΑΣΤΡΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ»

Ο έναστρος ουρανός είναι ένας κόσμος ατέλειωτος, χωρίς όρια, άπειρος. Τον έναστρο αυτόν ουρανό ούτε σήμερα δεν τον ξέρουμε αρκετά, παρόλο που η επιστήμη έμαθε ήδη πάρα πολλά πράγματα για τα ουράνια σώματα και διαθέτει τηλεσκόπια τεράστιας ισχύος, που μ' αυτά μπορεί κανείς να δει πολύ περισσότερα αστέρια απ' ό,τι με γυμνό μάτι. Ξέχωρα απ' αυτό, υπάρχουν φωτογραφικές συσκευές πολύ τελειοποιημένες που φωτογραφίζουν όχι μόνον τα άστρα, αλλά και την τροχιά τους. Παρόλο ότι στον κόσμο όλα μεταβάλλονται, όλα κινούνται, παρόλο ότι μερικά αστέρια σβήνουν και εμφανίζονται αλλά, οι μεταβολές αυτές είναι τόσο αδιόρατες για το γυμνό μάτι, που ο ουρανός φαντάζει πάντα ο ίδιος, μόνον που μερικές φορές τ' αστέρια μας φαίνονται πιο λαμπερά και άλλοτε πιο σβησμένα. Εκείνος όμως που ερευνά συνέχεια τον έναστρο ουρανό μπορεί να διαπιστώσει ότι από καιρό σε καιρό εμφανίζεται και ένα «νέο» άστρο που πριν δεν το είχε δει.

Αν σήμερα οι αστρονόμοι διαθέτουν τις πραγματοποιήσεις της σύγχρονης τεχνικής, έχουν στην διάθεση τους, για τη μελέτη των ουρανίων φαινομένων, κάθε είδους σύνθετες και με ακρίβεια συσκευές τοποθετημένες σε ειδικά κτίρια, στα **αστεροσκοπεία**, στους αρχαίους χρόνους οι άνθρωποι που ερευνούσαν τον ουρανό, οι **αστεροσκόποι** ή **αστροσκόποι** δεν είχαν τίποτα απ' όλα αυτά: δεν υπήρχαν μήτε χάρτες των αστερισμών μήτε φωτογραφίες, μήτε τηλεσκόπια ή άλλες συσκευές για τη μελέτη του ουρανού. Σε πολλά αρχαία κράτη, όπου η επιστήμη ήταν αρκετά αναπτυγμένη για κείνον τον καιρό, υπήρχαν ξακουσμένοι μελετητές των άστρων, που παρακολουθούσαν αδιάκοπα τα ουράνια σώματα. Κτίστηκαν ακόμη και ειδικοί πύργοι παρατηρητήρια (κυρίως κοντά στους ναούς). Συχνά οι ιερείς ήταν και αστεροσκόποι. Το κράτος το ίδιο ενδιαφερόταν για τη μελέτη των ουρανίων φαινομένων, αυτό χρειαζόταν στη **ναυσιπλοΐα**, γιατί η **πυξίδα δεν είχε ακόμα ανακαλυφθεί**, κι ο **θαλάσσιος δρόμος καθοριζόταν με τη βοήθεια των άστρων**. Με τη βοήθεια των άστρων καθορίζονταν και μερικά φυσικά φαινόμενα που επαναλαμβάνονταν κάθε χρόνο (λόγου χάρη οι πλημμύρες του Νείλου), πράγμα που χρησίμευε στη γεωργία. Η γνώση του ουρανού ήταν αναγκαία και στους βοσκούς για να μην περιπλανιούνται στον κάμπο με τα κοπάδια τους και να μπορούν να προβλέπουν τον καιρό. Πού και πού οι αστροσκόποι αυτοί ανακάλυπταν και από κανένα καινούργιο άστρο, που δεν το είχαν δει προηγούμενα. Πώς αυτοί εξηγούσαν την εμφάνιση των νέων άστρων: Στην αρχαιότητα πίστευαν ότι τ' αστέρια και

τ' άλλα ουράνια σώματα έχουν μεγάλη επίδραση πάνω στην τύχη του ανθρώπου και γι' αυτό, σημειώνονταν ο **αστερισμός** κάτω απ' τον όποιο γεννιόταν ο άνθρωπος. Αν ο αστεροσκόπος παρατηρούσε στ' αστέρια, για πρώτη φορά, ένα νέο άστρο, υποστήριζε ότι **αυτό προαγγέλλει τη γέννηση ενός ασυνήθιστου ανθρώπου**. Πολλά ουράνια σώματα είχαν ονομασίες θεών ή ανθρώπων, λόγου χάρη οι πλανήτες Άρης, Αφροδίτη, Δίας κ.λπ. Στ' αστέρια έδιναν ονόματα ανάλογα με την πολύ μακρινή ομοιότητα τους με ορισμένα αντικείμενα είτε ζώα, είτε από κάποια φανταστική σχέση μ' ένα φυσικό φαινόμενο, είτε με τις ασχολίες των ανθρώπων. Υπάρχουν ακόμα και σήμερα άνθρωποι, που, θωρώντας το φεγγάρι, νομίζουν ότι βλέπουν τον **Κάιν** να τρυπάει με το δίκρανο τον **Άβελ**. Στους **Μαλαισίους** υπάρχει ένας θρύλος που λέει ότι στη σελήνη ένας γέρος ψαράς πλέκει συνέχεια ένα δίχτυ για να πιάσει μ' αυτό τη Γη. Όταν το δίχτυ είναι σχεδόν έτοιμο ένας τυφλοπόντικας τρώει το πλεγμένο δίχτυ και ο ψαράς πρέπει ν' αρχίσει να το φτιάχνει πάλι απ' την αρχή. Παρόμοιες αφηγήσεις επινοήθηκαν και για τους **αστερισμούς**. Έτσι εμφανίστηκαν οι ονομασίες των αστερισμών **Μεγάλη Άρκτος, Μικρή Άρκτος, Κύκνος, Λέων, Παρθένος, Τοξότης, Δράκοντας, Ιχθύς** κ.λπ. Στους θρύλους για τη γέννηση πολλών *ειδωλολατρικών θεών* λέγεται ότι ο ερχομός τους στον κόσμο είχε προαγγελθεί με την εμφάνιση ορισμένων άστρων. Σχεδόν όλοι είχαν τ' άστρα τους. Αργότερα, στο **Μεσαίωνα**, στη δυτική Ευρώπη, **οι καλόγηροι έφτιαζαν ακόμη κι ένα ημερολόγιο όπου ο κάθε άγιος είχε το άστρο του**. Επειδή τέτοιες αντιεπιστημονικές αντιλήψεις για τα ουράνια σώματα ήταν πολύ διαδομένες στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία την εποχή της εμφάνισης του χριστιανισμού, οι ευαγγελιστές, φτιάχνοντας την ιστορία του θεού - Ιησού, χώσανε μέσα σ' αυτήν την ιστορία και έναν από τους πολυάριθμους θρύλους για την εμφάνιση του άστρου από την ανατολή με την ευκαιρία της γέννησης του θρυλικού Ιησού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Ο ΣΤΑΒΛΟΣ, Η ΣΠΗΛΙΑ ΚΑΙ Η ΦΑΤΝΗ

Ο ευαγγελιστής Λουκάς αφηγείται: «Και γέννησε τον πρωτότοκον γιο της και τον φάσκισε και τον κοίμισε στη φάτνη, γιατί δεν υπήρχε θέση γι' αυτούς στο πανδοχείο» (Π,7).*

Αν δε γνωρίζαμε και άλλους θρύλους για άλλους θεούς εκείνου του καιρού, θα μπορούσαμε να πιστέψουμε ότι αυτά είχαν συμβεί μονάχα στη γέννηση του θεού Ιησού. **Αλλά σε στάβλους και σε σπηλιές γεννήθηκαν πολλοί από τους θεούς στους οποίους πίστευαν οι άνθρωποι των αρχαίων χρόνων, προπαντός οι ποιμενικοί λαοί.** Μερικά χριστιανικά ευαγγέλια (παλιότερα, αριθμούνταν σε δεκάδες) εξιστορούσαν ότι ο Ιησούς γεννήθηκε μέσα σε μια σπηλιά. Έτσι, σ' ένα ευαγγέλιο που απόρριψε η εκκλησία— το λεγόμενο της παιδικής ηλικίας του Χρίστου — λέγεται: «Και ιδού ότι σε τρεις μέρες από τη γέννηση του κυρίου ημών Ιησού Χριστού, η ευλογημένη Μαρία εξήλθε από τη σπηλιά και εισερχόμενη στο στάβλο, τοποθέτησε το βρέφος στη φάτνη και το βόδι και ο γάιδαρος έσκυψαν πάνω απ' αυτό.»

Στους πρώτους αιώνες του χριστιανισμού και αργότερα, όταν οργανώνονταν τα **θεία μυστήρια**, δηλαδή η **θεατρικο-εκκλησιαστική αναπαράσταση της γέννησης, της ζωής και του θανάτου του**, το Χριστό τον παρουσίαζαν ότι γεννήθηκε μέσα σε μια σπηλιά της Βηθλεέμ. Αυτή τη σπηλιά και σήμερα ακόμα τη δείχνουν στους πιστούς σαν τόπο γέννησης του θεού Ιησού. Αλλά και οι πρώτοι χριστιανοί συγγραφείς αναφέρουν ότι **η ίδια αυτή σπηλιά είχε τιμηθεί και πριν από το χριστιανισμό σαν τόπος γέννησης του θεού Ταμμούζ (Αδωνης)**, που η λατρεία του ήταν διαδομένη στη Μεσοποταμία, στη Μικρά Ασία, στη Συρία και στην Παλαιστίνη, πριν τον χριστιανισμό και αργότερα, τόσο ανάμεσα στους Εβραίους όσο και σ' άλλους λαούς. Σ' αυτήν την περίπτωση, όπως και σε πολλές άλλες, ο χριστιανισμός απλουστάτα υιοθέτησε προχριστιανικές δοξασίες, στοιχεία και θρύλους «ειδωλολατρικούς».

Αν εξετάσουμε τους θρύλους άλλων θεών, που προσκυνούσαν οι άνθρωποι πριν το χριστιανισμό, θα συναντήσουμε το στοιχείο της σπηλιάς όπου υποτίθεται, γεννήθηκαν.

Έτσι πίστευαν ότι ο **Διόνυσος**, θεός των αρχαίων Ελλήνων, γιος του Δία και της

* «7. Και έτεκεν τον υιόν αυτής τον πρωτότοκον και εσπαργάνωσεν αυτόν, και ανέκλινεν αυτόν εν τη φάτνη διότι ουκ ην αυτοίς τόπος εν τω καταλύμει».

θεομήτορος **Σεμέλης**, γεννήθηκε μέσα σε μια σπηλιά.

Σε σπηλιά γεννήθηκε, όπως λέγεται, και ο θεός Ερμής.

Ο ίδιος ο Δίας (που θεωρούνταν ο πατέρας ή ο βασιλιάς των θεών) γεννήθηκε από τη **Ρέα** μέσα σε μια σπηλιά και κει μέσα κρύφτηκε για να γλυτώσει από τον πατέρα του τον **Κρόνο**, που καταβρόχθιζε τα παιδιά του.

Ο θεός **Μίθρας** (για τον οποίο αφηγούνται θρύλους παραπλήσιους με τους θρύλους για τον Ιησού), σύμφωνα με την παράδοση, γεννήθηκε κι αυτός στις 25 του Δεκέμβρη μέσα σε μια σπηλιά. Οι ναοί οι αφιερωμένοι στο θεό Μίθρα είχαν την όψη της σπηλιάς όπου γεννήθηκε. Οι πρώτοι χριστιανοί, που ανάμεσα τους ήταν διαδομένη η λατρεία του θεού Μίθρα, μπορούσαν εύκολα να μεταφέρουν αυτό το θρύλο από τον ένα θεό στον άλλον, δηλαδή από το Μίθρα στον Ιησού.

Την εποχή της εμφάνισης του χριστιανισμού, στην πόλη Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, γιορτάζονταν κάθε χρόνο, στις **6 του Γενάρη**, μέσα σε μια σπηλιά τα γενέθλια του θεού **Έων της Κόρης** (παρθένας) και το άγαλμα αυτού του θεού ήταν στολισμένο με χρυσούς σταυρούς.

Συχνά το Διόνυσο τον παράσταιναν να κοιμάται μέσα σε μια φάτνη και σα μέρα γέννησης του θεωρούνταν επίσης η **6 του Γενάρη**. Το γιορτασμό των γενεθλίων του **Έωνα, Μίθρα και Διόνυσου**, τον πήρανε οι πρώτοι χριστιανοί και τον μετέτρεψαν σε γιορτασμό της γέννησης του Χρίστου, που γι' αυτό ακριβώς στην αρχή τελούνταν επίσης στις **6 του Γενάρη** και **μόλις από τον IV αιώνα γιορτάζεται στις 25 του Δεκέμβρη**.

Αυτοί οι θρύλοι καθορίστηκαν από πολλούς παράγοντες: την προσπάθεια να δείξουν από πόσους κινδύνους περνάει ο νεογέννητος θεός, τονίζοντας έτσι, το θαυματουργό χαρακτήρα του, την επιθυμία να υπογραμμιστούν η απλότητα ενός μεγάλου ανθρώπου που τάχατε βγήκε από τη λάσπη, και, παρόλο που γεννήθηκε σε σπηλιά, είναι από βασιλικό σόι. την επίδραση αυτών που λάτρευαν τον **Ήλιο**, όπου η γέννηση του θεού παρουσιάζονταν συχνά σαν απολύτρωση από το σκοτάδι, σαν έξοδος από ένα σπήλαιο (Μίθρας, Διόνυσος), από μια φυλακή (**Κρίσνα**) ή μέσα απ' τη γη κ.λπ.²⁴

Γενικά όμως όλοι αυτοί οι θρύλοι για τη γέννηση των θεών σε σπηλιές συνδέονται με το γεγονός ότι οι σπηλιές, άλλοτε κατοικίες των πρωτόγονων ανθρώπων, άρχισαν να θεωρούνται άντρα των πνευμάτων και των θεών και να μετατρέπονται στα πρώτα ιερά. Με τις σπηλιές άρχισαν να συνδέονται κατοπινά και οι αφηγήσεις για τη γέννηση και την ταφή των θεών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

ΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ -- ΑΓΙΟ ΠΝΕΥΜΑ

Το **άγιο πνεύμα** που, σύμφωνα με τις αφηγήσεις των ευαγγελιστών, «κατέβηκε στην παρθένα Μαρία», και απ' αυτό έμεινε έγκυος, παριστάνεται πολύ συχνά με τη **μορφή περιστεριού**.

Αυτό το πουλί απολάμβανε μεγάλης θρησκευτικής τιμής στην Ανατολή. Τα περιστερία θυσιάζονταν στους θεούς σαν εξαγνιστήρια θύματα. Οι Εβραίοι ιερείς καθώς και οι ιερείς άλλων θρησκειών υποστήριζαν ότι το περιστέρι ενσαρκώνει την καθαρότητα, την αθωότητα του αγίου πνεύματος. Στην Αίγυπτο, στην Ελλάδα, στην Περσία και στις Ινδίες το πουλί αυτό θεωρούνταν ιερό. Άλλωστε, τον καιρό που σχεδόν κάθε γένος είχε δικό του ιερό ζώο, απ' το οποίο οι άνθρωποι πίστευαν ότι κατάγονται, λατρεύονταν όχι μόνον τα περιστερία, αλλά και άλλα ζώα. Η παραγωγή των μέσων ζωής, ο τρόπος που αποχτούσαν αυτά τα μέσα είχαν ιδιαίτερη σημασία στην εκλογή των ζώων. Έτσι, λατρεύονταν τα ζώα που χρησίμευαν σαν πηγές ύπαρξης ή εκείνα που έκαναν κακό στο σπιτικό (αυτά τα ζώα τα φοβούνται), ή εκείνα που ήταν εξαιρετικά χρήσιμα. **Διάφορες φυλές θεοποιούσαν τράγους (αρνιά), μοσχάρια, βόδια (το βόδι Άπης), γελάδες, ελέφαντες, ακόμα και γουρούνια.**

Στο χριστιανικό ευαγγέλιο το περιστέρι παίζει το ρόλο του αγίου πνεύματος. Αλλά το περιστέρι αναφέρεται και σε παλιότερους θρύλους για τη γέννηση άλλων θεών. Έτσι, η θεά της Ελλάδας Αφροδίτη παριστάνεται συχνά μ' ένα περιστέρι στο χέρι, γιατί τα περιστερία θεωρούνταν δικά της ιερά πουλιά και βρίσκονταν σε μεγάλο αριθμό στους ναούς της. Για τη ασσυριανή βασίλισσα **Σεμιράμιδα** λέγανε ότι είχε τάχα μεταμορφωθεί σε περιστέρι. Το περιστέρι εμφανίζεται ακόμα και στους θρύλους άλλων θεών. Έτσι, η συριανή **θεά Μα** έπεσε απ' τον ουρανό μέσα σ' ένα αυγό, που κατοπινά το κλώσησε μια περιστερά.

Στους μύθους, ο **Χνουμ**, ένας από τους αιγυπτίους θεούς, έβγαλε απ' το στόμα το αυγό από το οποίο κατοπινά γεννήθηκε ο θεός **Φταχθάχ**, ο δημιουργός των άστρων. Ο Δίας μεταμορφώνεται κι αυτός σε περιστέρι, που μιλάει μ' ανθρώπινη λαλιά. Και ο αιγύπτιος **θεός Άμων** μετατράπηκε σε περιστέρι.

Η θεά Ίσταρ ή Ασάρτη, ήταν περιστερά και ύστερα απ' αυτό, η περιστερά έγινε ιερό της πουλί. Και τη θεά Ίσιδα την παρασταίνουν μερικές φορές με μορφή θεϊκού πουλιού ή σαν το άγιο πνεύμα, που προστάτευε τον Όσιρι.

Ένας αρχαίος σλάβικος θρύλος για τη δημιουργία του κόσμου, μιλούσε για δυο

περιστέρια που, τάχα, έφεραν τη φωτιά (τις αστραπές) από τους ουρανούς, τη βροχή, καθώς και τη θεϊκή πνοή, δηλαδή τον άνεμο:

*«Ήταν μια φορά, στην αρχή του κόσμου
Όταν δεν υπήρχε ούτε ουρανός ούτε γη,
Ούτε ουρανός ούτε γη, μονάχα γαλάζια θάλασσα
Και καταμεσής στη θάλασσα δυο βαλανιδιές.
Έγειραν χαμηλά και πάνω κάθισαν δυο περιστέρια,
Δυο περιστέρια πάνω σ' αυτές τις δυο βαλανιδιές
Κάθισαν για να συμβουλευτούνε,
Να συμβουλευτούνε, να γουργουρίσουνε:
Πώς να θεμελιώσουμε μεις, άραγε, τον κόσμο;
Να πέσουμε στο βυθό της θάλασσας*

*Να βγάλουμε ψιλούτσικη άμμο,
Ψιλή άμμο και γαλάζιες πετρούλες
Την άμμο την ψιλή θα την σπείρουμε,
Την πέτρα τη γαλάζια θα την ρίζουμε ψηλά:
Από την ψιλή άμμο θα βγει μαύρη γη,
Νερό κρύσταλλο, χορτάρι καταπράσινο,
Από την πέτρα τη γαλάζια — ο γαλάζιος ουρανός,
Ο γαλάζιος ουρανός, ο φωτεινός ο ήλιος,
Ο ήλιος ο φωτεινός, το καθαρό φεγγάρι
το καθαρό φεγγάρι κι όλα τ' αστέρια»**

Στη μυθολογία των **αρχαίων Ινδών** υπάρχει η επόμενη αφήγηση: «Ο βασιλιάς **Βινάρα** πήγαινε να θυσιάσει. Μια περιστέρα που την κυνηγούσε ένα γεράκι, ξεφεύγοντας απ' τον εχθρό της, πέταξε στο βασιλιά και κάθισε στα γόνατα του. Το γεράκι ζήτησε την περιστέρα, αλλά ο βασιλιάς δεν ήθελε να του τη δώσει, σ' αντάλλαγμα πρόσφερε στο γεράκι ένα βόδι, έναν κάπρο, ένα ελάφι και ένα βουβάλι. «Δώσε μου καλλίτερα— είπε το γεράκι— τόσο κρέας απ' το κορμί σου όσο ζυγίζει η περιστέρα». Τότε ο Βινάρα έκοψε ένα κομμάτι από το σώμα του, αλλά η περιστέρα ζύγιζε πιο πολύ. Ο βασιλιάς έκοψε άλλο ένα κομμάτι, αλλά το βάρος της περιστέρας μεγάλωνε ακόμα πιο πολύ. Τελικά, ο βασιλιάς κάθισε ο ίδιος στην ζυγαριά. Τότε το γεράκι του είπε: «Εγώ είμαι ο **Ίνδρα**, ο βασιλιάς του ουρανού και η περιστέρα είναι θεός της φωτιάς. Θέλαμε να δοκιμάσουμε την καλοσύνη σου, κι από δω και μπρος όλη η γη

* Άφανασίεφ: «Ποιητική θεωρία της φύσης στους σλάβους», τόμ. II, Εκδοτικό «Ζολντατένκοφ», 1868, σελ. 466.

θα είναι γεμάτη από τη δόξα σου»

Κι έτσι, ο Άγιος, ο θεός της φωτιάς, μεταμορφώθηκε σε περιστέρι και ο Ίνδρα, που διαφέντευε τις αστραπές και τις βροντές, πήρε τη μορφή του γερακιού.»

Στα γερμανικά και ρούσικα παραμύθια διατηρήθηκε ο θρύλος των φτερών ή των πουκάμισων από πούπουλα περιστεριού, πάπιας ή κύκνου. Φορώντας αυτά τα πουκάμισα, οι μαγικές παρθένες μεταμορφώνονταν σε περισσότερες, πάπιες, κύκνους και όταν τα έβγαζαν ξαναγίνονταν πάλι παρθένες.

Κοντά στο Δία, το περιστέρι είχε κιόλας για αποστολή να του προμηθεύει τροφή: τα περιστέρια του έφερναν την αμβροσία (τροφή των θεών).

Η λέξη «πνεύμα» σήμαινε στην αρχή άνεμος, πνοή, αναπνοή. «*Το εδάφιο για το βιβλίο των περιστεριών*»²⁵ υποστηρίζει κιόλας ότι οι άνεμοι γεννήθηκαν από το άγιο πνεύμα. Συναντάμε και την έξης προσφώνηση στο άγιο πνεύμα: «*Συ πουλί, πουλί μου απ' τον παράδεισο, συ που τη νύχτα κοιμάσαι λίγο, ξυπνάς με τα χαράματα και κελαηδός βασιλικά τραγούδια*». Γι' αυτό το λόγο στη Ρωσία, πριν απ' το **Μεγάλο Πέτρο** δεν έτρωγαν περιστέρια. Μερικοί θρησκόι θεωρούν και σήμερα ότι είναι αμαρτία να κυνηγάς και να τρως περιστέρια. Λέγεται ότι, όταν κανένας σκοτώνει αυτό το πουλί, στο σπίτι του δε θα γεννάνε πια τα ζωντανά. Αντίθετα, το σπίτι όπου τρέφουν περιστέρια είναι ένα ευτυχισμένο σπίτι, όλα πάνε καλά σ' αυτούς που το κατοικούνε και το ίδιο το σπίτι προστατεύεται από τη φωτιά. Αν κάποιος κτίριο πάρει κάπου φωτιά, τότε πρέπει να πετάξουν στο σπίτι που καίγεται ένα άσπρο περιστέρι. Σ' αυτές τις δοξασίες το περιστέρι θεωρείται πουλί αφιερωμένο στη βροντή, την αστραπή και τη φωτιά, είναι ο μεσάζοντας ανάμεσα στο θεό και στους ανθρώπους, είναι το άγιο πνεύμα. Το περιστέρι φέρνει και την καταστροφική φωτιά και τις καταρακτώδεις βροχές και τη φλόγα του κεραυνού.

Στον ασσυριο—βαβυλωνιακό θρύλο για τον κατακλυσμό λέγεται ότι την έβδομη μέρα μετά τον κατακλυσμό, ο **Ουτναπιστίμ** ξαπόλησε μια περιστέρα. Η περιστέρα πέταξε, αλλά γύρισε πίσω, γιατί δε βρήκε που να σταθεί. Ύστερα έστειλε μια χελιδόνα, αλλά κι αυτή επέστρεψε. Μετά απ' αυτό ο Ουτναπιστίμ ξαπόλησε ένα κοράκι που δεν ξαναγύρισε γιατί βρήκε μερικά ψοφίμια να φάει. Στη βιβλική αφήγηση για τον κατακλυσμό λέγεται ότι στην αρχή ο **Νώε** ξαπόλησε ένα κοράκι που αφού πέταξε, γύρισε πίσω. Τότε ο Νώε ξαπόλησε το περιστέρι που την πρώτη φορά ξαναγύρισε, αλλά ξαναπετώντας έπειτα από επτά μέρες επέστρεψε μ' ένα πράσινο κλωνάρι ελιάς στο ράμφος του. Σύμφωνα μ' έναν άλλο θρύλο, το ίδιο το κοράκι γεννήθηκε κάποτε από ένα περιστέρι άσπρο και μετατράπηκε, σε μαύρο κοράκι μόνον όταν βρώμησε και μιάνηκε απ' τα ψοφίμια.

Μπορούμε ν' αναφέρουμε δεκάδες άλλους παρόμοιους θρύλους, όπου λέγεται ότι το περιστέρι, που απ' τους πανάρχαιους, καιρούς έζησε δίπλα στον άνθρωπο και έγινε φίλος του, παίζει το ρόλο του μεσάζοντα μεταξύ θεού και ανθρώπων, του αγγελιαφόρου που αναγγέλλει τη σωτηρία (το τέλος του κατακλυσμού) και τελικά μεταμορφώνεται σε άγιο πνεύμα. Είδαμε ότι στις πανάρχαιες θρησκείες — την αι-

γυπτιακή, τη συριακή, τη φοινικική κ.λπ. — το περιστέρι και η περιστέρα θεωρούνται ιερά πουλιά. Η χριστιανική θρησκεία δανείστηκε τη λατρεία αυτού του πουλιού από τις εικόνες των αιγυπτιακών φοινικικών κ.λπ. ναών.^{26'}

Η περιστέρα, που στους χριστιανούς ενσαρκώνει το άγιο πνεύμα, είναι λοιπόν το ίδιο πουλί που είχε θεοποιηθεί στις αρχαίες θρησκείες, το πουλί που υψώνεται από τη γη στους ουρανούς, που επικοινωνεί με τους θεούς, τους φέρνει τις ειδήσεις και τις παρακλήσεις των ανθρώπων, κατεβαίνει απ' τον ουρανό με τη μορφή «*αγίου πνεύματος*», ρίχνεται στις φλόγες, προκαλώντας ένα δεισιδαιμονικό τρόμο, πετάει ανήσυχο πριν από την καταιγίδα, ενσαρκώνοντας την καταιγίδα, τον άνεμο, και, τέλος, κάθεται στον ουράνιο θόλο πάνω απ' το θρόνο του θεού, πάνω απ' το κεφάλι του μάλιστα «*πλανιέται*» από πάνω του και τον σκιάζει με τις φτερούγες του.

Στην αρχαία χριστιανική φιλολογία φαίνονταν ξεκάθαρα η σχέση ανάμεσα στο ιερό περιστέρι -το άγιο πνεύμα- και τη θεά της γονιμότητας, τη θεομήτορα. Αυτό βγαίνει, λόγου, χάρη, και από το γεγονός ότι στη χριστιανική «*αγία τριάδα*» που απαρτίζεται από τον θεό-πατέρα, τον θεό-γιο και το άγιο πνεύμα, αυτό το άγιο πνεύμα κατέχει ολοφάνερα τη θέση της *θεομήτορος*. Στο λεγόμενο «*εβραϊκό ευαγγέλιο*», που απορρίφθηκε από την εκκλησία, ο Ιησούς Χριστός λέει απροκάλυπτα: «*Η μάνα μου, το άγιο πνεύμα, μ' έπιασε απ' τα μαλλιά και με απόθεσε στο βουνό Θαβώρ*». Και, τέλος, οι αιρετικοί χριστιανοί στα παλιά χρόνια οι λεγόμενοι **βαλεντιανοί**, έβλεπαν επίσης στο άγιο πνεύμα τη «*δοξασμένη μάνα*».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

Ο ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Αξίζει άραγε να συζητάμε αν ο Ιησούς ήταν ή όχι γιος του θεού, όταν ο θεός αυτός, ο θεός-πατέρας, υπήρξε και υπάρχει μόνο στη φαντασία των ανθρώπων;! Οι θεολόγοι όμως και οι πιστοί συζητούν και επινοούν κάθε λογής διατυπώσεις: μερικοί λένε ότι ο Ιησούς είναι θεός, αλλά ότι αποτελεί μέρος της τριάδας, άλλοι λένε ότι ο Ιησούς είναι μονάχα γιος του θεού και άλλοι ότι είναι θεάνθρωπος. Αν, όμως, ερευνήσουμε την προχριστιανική αρχαιότητα, βλέπουμε ότι ένα σωρό άνθρωποι συνηθισμένοι, θεωρούνταν θεοί είτε γιοι θεών, όπως στην αρχαία Αίγυπτο, λόγου χάρη, **ο κάθε φαράώ (βασιλιάς) θεωρούνταν γιος του θεού του ήλιου, και έφερε τον τίτλο Ώρος** (θεός του ήλιου).

Προς τιμήν αυτών των βασιλιάδων συνθέτανε προσευχές, όπως και για τους θεούς. Μια τέτοια προσευχή είναι και τούτη που απευθύνεται στο βασιλιά **Μερεν-πτώχ**:

«Ω, εσύ βασιλιά, που μοιάζεις ολότελα με τον πατέρα σου τον ήλιο, που ανατέλλει στον ουρανό. Οι ακτίδες σου εισδύουν βαθειά μες τις σπηλιές. Δεν υπάρχει τόπος χωρίς το έλεος σου. Οι αποφάσεις σου είναι νόμος για κάθε χώρα. Σαν αναπαύεσαι στο παλάτι σου, ακούς ό,τι λένε σε κάθε χώρα. Εσύ έχεις εκατομμύρια αυτιά. Απ' όλα τα ουράνια άστρα πιο λαμπερό είναι το μάτι σου που βλέπει καθετί που είναι κρυμμένο, ω φιλεύσπλαχνε κύριε, δημιουργέ της πνοής της ζωής!».

Αραδιάσαμε πιο πάνω πολυάριθμα παραδείγματα για ανθρώπους που θεωρούνταν γιοι θεών. Στη Βίβλο, ο θεός θεωρείται πατέρας όλων των ανθρώπων και όλοι οι άνθρωποι—παιδιά του. Γι' αυτό και στο χριστιανικό ευαγγέλιο συναντούμε εκφράσεις που αναφέρονται σ' όλους τους ανθρώπους, όπως λόγου χάρη: «ο επουράνιος πατέρας σας». Έτσι σ' έναν ψαλμό λέγεται: «*Κι είπε ο κύριος προς εμέ: συ είσαι ο υιός μου*» (Ψαλτήρι 11,7). Ο Ισραήλ ονομάζεται «*πρωτότοκος—γιος του θεού*».

Ή στο βιβλίο του Ιώβ (1,6): «*Αλλά μια μέρα οι γιοι του θεού ήρθαν και στάθηκαν μπροστά στο θεό...*».

Οι Εβραίοι αποκαλούσαν τον προφήτη **Έζδρα** γιο του θεού.

Μερικοί θεολόγοι της προχριστιανικής εποχής από την αρχαία Ανατολή (στις Ινδίες, λόγου χάρη) θεωρούσαν όλους τους ανθρώπους γιους του θεού.

Ο Αυτοκράτορας της Κίνας αποκαλούνταν γιος του ουρανού.

Ο **Μικάδος** της Ιαπωνίας ονομάζεται γιος (της θεάς) του ήλιου.

Στη Νότια Αμερική, οι κάτοικοι του Περού πίστευαν ότι ο σπουδαιότερος θεός τους, ο **ήλιος**, έστειλε στη γη όχι μόνον το γιο του, αλλά και τη θυγατέρα του, για να ζήσουν ανάμεσα στους θνητούς. Πίστευαν ότι αυτά τα παιδιά του ήλιου δεν ήταν μόνον αδέρφια, αλλά ταυτόχρονα και αντρόγυνο και ότι αυτοί ήταν οι πρόγονοι των περουβιανών βασιλιάδων, **των ενοίκων**. Γι' αυτό οι νεαροί ένοικοι ονομάζονταν και «*γιοι του θεού*». Στην αρχή κιάλας της Βίβλου λέγεται: «*Τότε είδαν οι γιοι του θεού ότι τα κορίτσια των ανθρώπων είναι όμορφα και πήραν γυναίκες εκείνες που διάλεξαν ανάμεσα τους...*».

Αλλά εκείνον τον καιρό ήταν στη γη γίγαντες προπαντός όταν οι γιοι του θεού μπήκαν μες στις θυγατέρες των ανθρώπων και τους γέννησαν γιους. Αυτοί είναι οι πιο ξακουστοί ανδρείοι της αρχαιότητας (Γένεσις VI, 2-4).

Στη Βίβλο λέγεται ότι, τότε που η **Εύα** διώχτηκε από τον παράδεισο και συνέλαβε και γέννησε τον Κάιν, τον αδελφοκτόνο, είπε: «*Απόχτησα—έναν άνθρωπο από το θεό*» (Γένεσις IV, 1), πράγμα που σημαίνει ότι και ο Κάιν ήταν γιος του θεού όπως και ο Αδάμ, που δημιουργήθηκε από το θεό. Η Βίβλος δε μας λέει αν και ο Άβελ ήταν γιος του θεού, αλλά όταν η Εύα γέννησε τον Σετ, είπε: «*Μου έδωσε ο θεός άλλο βλαστάρι στη θέση του Άβελ*» (Γένεσις IV, 25). Συνεπώς, η Εύα θεωρούσε ότι το Σετ δεν τον γέννησε με τη μεσολάβηση του Αδάμ, αλλά του θεού, που τη γονιμοποίησε (της έδωσε «*βλαστάρι*»).

Οι Έλληνες και ρωμαίοι θεοί κατέβαιναν κι αυτοί απ' τον ουρανό και είχαν σχέσεις με γυναίκες της γης και γι' αυτό οι γυναίκες αυτές γεννούσαν θεούς και ήρωες. Έτσι, σύμφωνα με το θρύλο, ο Δίας είχε παιδιά τον **Ερμή**, τον **Ασκληπίο**, το **Διόνυσο**, τον **Ηρακλή**, τους **Διόσκουρους**, τον **Περσέα** και άλλους. Όπως είπαμε πιο πάνω, υπάρχει ο θρύλος σύμφωνα με τον οποίο η Ολυμπιάδα, η μητέρα του αυτοκράτορα Αλέξανδρου του Μακεδόνα τον συνέλαβε με το Δία, που πήγε σ' αυτήν με τη μορφή φιδιού είτε δράκοντα. Όταν ο άντρας της Ολυμπιάδας, ο βασιλιάς Φίλιππος, έμαθε γ' αυτές τις σχέσεις της συζύγου του με το θεό, θέλησε να παρακολουθήσει μια τέτοια κρυφή συνάντηση. Τότε έχασε το ένα του μάτι. Συμπέρασμα: να μην κατασκοπεύεις τους θεούς.²⁷ Ο θεός Απόλλωνας, επίσης, έκανε συχνές επισκέψεις στις θνητές γυναίκες (και στις παρθένες), που ύστερα **γεννούσαν βασιλιάδες και ήρωες που θεωρούνταν γιοι θεού**. Έτσι ο θεός Απόλλωνας θεωρούνταν πατέρας του ρωμαίου αυτοκράτορα **Αυγούστου** και του στρατηλάτη **Σκιπίωνα του Αφρικανού**. Και ο φιλόσοφος **Πλάτων** θεωρούνταν γιος του θεού Απόλλωνα, που κι αυτός ήταν γιος θεού. Οι **Αθηναίοι** πίστευαν ότι η μάνα του Πλάτωνα, **Περικτιόνη**, συνέλαβε το γιο της, χωρίς τη μεσολάβηση άντρα, από τις σχέσεις που είχε με το θεό Απόλλωνα. Όπως το φίδι έβαλε σε πειρασμό την Εύα και αργότερα την Ολυμπιάδα, τη μητέρα του Μεγάλου Αλέξανδρου, έτσι το φίδι έβαλε σε πειρασμό και τη μάνα του ρωμαίου αυτοκράτορα Αυγούστου. Οι αρχαίοι αφηγούνται ότι η μάνα του Αυγούστου, μετά που ήπιε παραπάνω από ό,τι έπρεπε σ' ένα ιερό συμπόσιο προς τιμήν του Απόλλωνα, αποκοιμήθηκε μέσα στο ναό. Τότε ένας δράκοντας την πλησίασε και μετά δέκα μήνες απ' αυτήν τη συνάντηση

γεννήθηκε ο Αύγουστος.²⁸

Δεν είναι παράξενο ότι οι παπάδες χρησιμοποίησαν αυτές τις δοξασίες σύμφωνα με τις όποιες οι γυναίκες μπορούσαν να έχουν σεξουαλικές σχέσεις με τους θεούς και να γεννήσουν μετά γιους θεών. Ο εβραίος ιστορικός **Ιώσηπος Φλάβιος** (I αιώνας) αφηγείται πώς **ένας ρωμαίος ιππότης** που μάταια ζητούσε να κερδίσει την εύνοια κάποιας κυρίας **Παουλίνας** αποφάσισε να εκμεταλλευτεί την πίστη της στη θεά **Ίσιδα**. Φιλοδώρησε τους ιερείς του ναού της θεάς και ένας απ' αυτούς έπεισε την Παουλίνα ότι ο **Άνουβις** επιθυμεί να συνέλθει μ' αυτήν. Η Παουλίνα τον πίστεψε και πήγε στο ναό όπου οι ιερείς την έκλεισαν μέσα, έσβησαν τα φώτα και στο σκοτάδι, με τη μορφή του θεού Άνουβι, πλησίασε την Παουλίνα ο ρωμαίος ιππότης **Δέκιος Μάνδος**.²⁹

Οι ευαγγελιστές δε χρειάστηκε να κοπιάσουν και πολύ για να σκαρώσουν την αφήγηση για το γιο του θεού, γιατί αυτή είχε προ πολλού επινοηθεί και διαδοθεί από τους αιγυπτίους, ινδούς, εβραίους, Έλληνες και ρωμαίους ιερείς. Στους λαούς αυτών των χωρών ήταν εύκολο να δεχτούν τη διδασκαλία για το Χριστό και για τη μάνα του, την παρθένα Μαρία. Στην εργασία *«Μελέτες σχετικά με τους ελληνικούς λαϊκούς θρύλους για τους αγίους»*, ο καθηγητής Σεστακόφ διαπιστώνει πολύ σωστά ότι: *«Οι ειδωλολάτρες της Αραβίας, της Συρίας, της Μεσοποταμίας πέρασαν εύκολα στο χριστιανισμό, γιατί στη μάνα του θεού είδαν την Κοβέλη»* τη μάνα των θεών.³⁰ **Μπορούμε να προσθέσουμε ότι και σε άλλες χώρες οι άνθρωποι άλλων λατριών υιοθέτησαν χωρίς πολύ μεγάλη δυσκολία, όλες τις αφηγήσεις για το Χριστό, γιατί αυτές τους θύμιζαν παρόμοιες αφηγήσεις για τους δικούς τους θεούς.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ

Ο ΦΟΝΟΣ ΤΩΝ ΒΡΕΦΩΝ ΚΑΙ Η ΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ

Υπενθυμίσαμε πολλές φορές την αιγύπτια θεά Ίσιδα και το γιο της Ωρο. Οι θρύλοι σχετικά μ' αυτούς εμφανίστηκαν πάνω από 1000 χρόνια πριν το χριστιανισμό και μοιάζουν καταπληχτικά με την ευαγγελιακή αφήγηση της γέννησης του θεού— Ιησού από την παρθένα Μαρία. Σε μια τοιχογραφία που ανακαλύφθηκε με τις ανασκαφές στην πόλη Πομπηία που, στα 79, είχε καλυφθεί από τις στάχτες και τη λάβα του ηφαιστίου Βεζούβιου, η θεά Ίσις παριστάνεται να κρατάει το μωρό της, τον Ωρο, και να πηγαίνει με το γαϊδούρι.

Στις αρχαίες Ινδίες κυκλοφορούσε παρόμοιος θρύλος για το **θεό Κρίσνα**. Σ' ένα μουσείο (το μουσείο Γκιμέ του Παρισιού) μπορεί να δει κανείς και σήμερα ένα πολύ παλιό σχέδιο που απεικονίζει αυτόν το θεό που, όταν ήταν μικρός, τον πέρασαν στην απέναντι όχθη του **ποταμού Τζάμμα** για να μη φονευθεί επειδή **ο βασιλιάς Κάσνα** είχε δώσει διαταγή να σκοτώσουν όλα τα βρέφη. Η αφήγηση για τον ινδό αυτό θεό μοιάζει πάρα πολύ με εκείνη που επινόησαν αργότερα οι ευαγγελιστές για τον Ιησού. Στους θρύλους λέγεται ότι πριν γεννηθεί ο Κρίσνα προαγγέλθηκε ότι αυτός θα εξαλείψει το κακό από τη γη. Ο βασιλιάς Κάσνα, ο θεός του ο κακός, φοβήθηκε και έριξε τη μάνα του στη φυλακή. Εκεί γεννήθηκε ο Κρίσνα. Κατά τη γέννησή του μια φωνή από τον ουρανό πρόσταξε τους γονείς του να τον σώσουν απ' τον κίνδυνο που τον απειλούσε. Πέρασαν τότε τον Κρίσνα απ' το ποτάμι και ο Κάσνα μάταια τον αναζητούσε. Τότε ο Κάσνα διέταξε να σκοτώσουν όλα τα μωρά που γεννήθηκαν τον τελευταίο καιρό. Ο Κρίσνα όμως σώθηκε, έκανε πολλά θαύματα (θεράπευσε ασθενείς, ανάστησε νεκρούς κ.λπ.), κατόπιν πέθανε, αφού υποσχέθηκε ότι, όταν θα έρθει το τέλος του κόσμου³¹, θα ξαναγυρίσει στη γη.

Και στο θρύλο για τη γέννηση του **βασιλιά Κύρου**, που ήταν πολύ γνωστός στην αρχαιότητα και ανεισιός του **βασιλιά των Μήδων Αστύαγης**, γίνεται λόγος για τη θαυματουργή σωτηρία του παιδιού από το θάνατο, από τα βασανιστήρια που του ετοίμαζε ο Αστύαγης, γιατί είχε δυο φορές δει παράξενα όνειρα. Οι μάντιες του ερμήνευσαν τα όνειρα λέγοντας του ότι η κόρη του θα γεννήσει ένα παιδί που θα του πάρει το θρόνο.

Οι **Αραβες** έχουν κι αυτοί το θρύλο του πατριάρχη **Αβραάμ** και του **Νίμροδ**. Λέγεται ότι ο Νίμροδ είδε τάχα ένα περίεργο άστρο στον ουρανό και οι μελετητές των άστρων (οι αστρολόγοι) του είπαν ότι το άστρο προαγγέλλει τη γέννηση ενός

βρέφους που θα γίνει αρχηγός ενός ολόκληρου λαού και ότι σ' αυτόν το λαό έλαχε να κυριαρχήσει σ' όλον τον κόσμο.

Ο Νίμροδ διέταξε τότε να σκοτώσουν όλα τα βρέφη αρσενικού γένους, στο βασίλειο του όμως η μάνα του Αβραάμ έμαθε για τον κίνδυνο κι έφυγε σ' άλλη χώρα και γέννησε μέσα σε μια σπηλιά. Δεν υπάρχουν άραγε σ' αυτόν το θρύλο τα ίδια στοιχεία που, αργότερα θα εμφανίζονταν στην αφήγηση για το βασίλειο Ηρώδη και τον θεό—Ιησού;

Άλλωστε, πρέπει να πούμε ότι κανένας ιστορικός της περιόδου στην οποία αναφέρονται οι αφηγήσεις των χριστιανικών ευαγγελίων δεν επιβεβαιώνει ότι ο Ηρώδης διέταξε να φονευτούν τα βρέφη.

Οι δοξασίες και οι παραδόσεις των αρχαίων εβραίων αντανακλούν σε μεγάλο βαθμό στο χριστιανισμό. **Ο χριστιανισμός γεννήθηκε ανάμεσα στους Εβραίους της Μικράς Ασίας.** Ο ευαγγελιστής Ματθαίος προσπαθεί ν' αποδείξει ότι ο ερχομός του Ιησού θεού είχε προλεχθεί στην εβραϊκή Βίβλο και αναφέρει κάθε τόσο λόγια από τη Βίβλο. Ταυτόχρονα στη Βίβλο βρίσκουμε πολλές αφηγήσεις που μπορούσαν να τροποποιηθούν ή να χρησιμεύσουν σα βάση στους θρύλους για τον Ιησού. Εκεί λέγεται, λόγου χάρη, ότι ο Φαραώ διέταξε να σκοτώσουν όλα τα βρέφη αρσενικού γένους των Εβραίων και μόνο σαν από θαύμα γλύτωσε ο Μωυσής απ' τον κίνδυνο. Σ' αυτό, ο εβραίος ιστορικός Ιώσηπος Φλάβιος προσθέτει ότι ανάμεσα στους εβραίους κυκλοφορούσε ο θρύλος πως τάχα ο Φαραώ έδωσε αυτήν την εντολή γιατί οι αστεροσκόποι του προείπαν ότι θα γεννηθεί ο σωτήρας των Εβραίων, που θα συντρίψει την εξουσία του Φαραώ. Δε μοιάζει άραγε αυτή η αφήγηση με την κατοπινή ευαγγελική αφήγηση για τον Ηρώδη;

Τα ίδια αυτά στοιχεία τα ξαναβρίσκουμε στο θρύλο του **Σαργών του βασιλιά της Ακκαδίας** (2400 χρόνια πριν τη χρονολογία μας) που γλυτώνει απ' το θάνατο μόνο γιατί η μάνα του τον κοίμισε μέσα σ' ένα καλάθι και τον άφησε να πλέει στον **ποταμό Ευφράτη**, απ' όπου τον έσωσε ο νεροπωλητής **Άκκης**. Ο θρύλος του **Ρωμύλου και του Ρώμου**, των θρυλικών θεμελιωτών της Ρώμης, που λένε ότι τους θήλασε μια λύκαινα, είτε οι θρύλοι για τον **Εσκύλαπ**, τον **Άττι**, το **Διόνυσο**—για όλους αυτούς τους ήρωες και τους θεούς των διάφορων λαών της αρχαιότητας—μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τροποποιημένοι σα βάση στις ευαγγελικές αφηγήσεις. Σ' αυτούς τους θρύλους όλοι, ή σχεδόν όλοι, οι θεοί γλύτωσαν, στα παιδικά τους χρόνια, από ένα μεγάλο κίνδυνο. Σ' όλον τον κόσμο είχαν διαδοθεί αφηγήσεις για τις προσπάθειες ορισμένων βασιλιάδων ή δεσποτών να φονεύσουν τη μάνα του νιογέννητου—θεού ή ακόμα το θεό. Συνήθως, σ' αυτές τις αφηγήσεις εμφανίζονται και προφήτες, μάγοι, αστεροσκόποι, που προαγγέλλουν τη γέννηση του ήρωα που μέλλει να κληρονομήσει την αυτοκρατορία. Για ν' αποφύγει το θάνατο που τους επιφυλάσσει ο βασιλιάς, η μάνα και το παιδί καταφεύγουν σ' άλλη χώρα.

Οι χριστιανοί ευαγγελιστές έγραφαν τα βιβλία τους περίπου 100 χρόνια μετά τα «γεγονότα» που περιγράφουν. Ως τότε υπήρχαν μόνο προφορικές διηγήσεις που κυκλοφορούσαν από τόπο σε τόπο. Έτσι οι διάφορες αφηγήσεις για τη γέννηση

των θεών περιπλέχτηκαν μεταξύ τους. Οι πιο διαδομένες αφηγήσεις ήταν οι αφηγήσεις για το Μωυσή, την Ίσιδα, και τον Ωρο, το Διόνυσο, τον Άδωνη κ.λπ. Αυτοί οι θρύλοι προμήθευσαν το μυθολογικό υλικό στις ευαγγελικές αφηγήσεις για τον Ιησού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XI

ΠΟΤΕ ΓΕΝΝΙΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΘΕΟΙ

Κάμποσες φορές αναφέραμε παροδικά αυτό το πρόβλημα και τονίσαμε πως όχι μόνον η γέννηση του Ιησού, αλλά και ορισμένων προχριστιανικών ειδωλολατρικών θεών, γιορταζόταν στις 25 του Δεκέμβρη είτε γύρω απ' αυτήν την ημερομηνία. Αν θελήσουμε να καθορίσουμε σύμφωνα με τα ευαγγέλια τη γέννηση του Χριστού, θα δούμε ότι αυτό είναι αδύνατο. Τα ευαγγέλια παρουσιάζουν το Χριστό σαν ένα νομοδιδάσκαλο πολύ μορφωμένο, ένα μεγάλο γνώστη των γραφών. Έζησε, όπως αναφέρουμε οι ευαγγελιστές, κάπου 30 χρόνια (μερικοί πιστεύουν ότι έζησε περίπου 50 χρόνια, από τούτα τα λόγια: «*Δεν είσαι ακόμα 50 χρονών και είδες τον Αβραάμ;*», που απευθύνονται στο Χριστό στο **κατά Ιωάννην ευαγγέλιο**). Οι περιγραφές της ζωής του Ιησού στα ευαγγέλια είναι αντιφατικές και οι συγγραφείς εκείνου του καιρού δεν έγραψαν γενικά τίποτα γι' αυτόν. Τώρα διαπιστώθηκε ότι σε μερικά γραφτά (του Ιώσηπου Φλαβίου και άλλων ιστορικών εκείνης της εποχής) οι παπάδες έχωσαν μερικές κουβέντες που θυμίζουν την ύπαρξη του Χριστού.³² Αυτή η πλαστογραφία αποκαλύφθηκε από καιρό και κανένας δε μπορεί να καθορίσει πότε ακριβώς γεννήθηκε αυτός ο θεός.

Γιατί ο ίδιος ο Χριστός δεν έγραψε ούτε μια λέξη;

Σ' αυτό το ερώτημα υπάρχει μια μόνον απάντηση: ***Ο Χριστός δεν υπήρξε ποτέ και όλες οι αφηγήσεις σχετικά με τα θαύματα του είναι φανταστικές, όπως φανταστικές είναι και οι παρόμοιες αφηγήσεις για τη γέννηση και την ζωή άλλων θεών. Αλλά γιατί γιορτάζεται η γέννηση του Ιησού στις 25 του Δεκέμβρη; Πώς καθορίστηκε αυτή η ημερομηνία;***

Η ημερομηνία αυτή δεν καθορίστηκε μονομιάς.

Οι πατέρες της εκκλησίας συζητούσαν αυτό το πρόβλημα κάπου 400 χρόνια. Η πιο παλιά πληροφορία για το γιορτασμό της γέννησης στις 25 του Δεκέμβρη βρίσκεται στο ρωμαϊκό ημερολόγιο του 364. Κάτω απ' αυτήν τη χρονολογία είναι γραμμένο τούτο δω: «*Ο Χριστός γεννήθηκε στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας*». Στο βιβλίο «*Αποστολικοί κανόνες*»³³, που χρονολογείται περίπου από την ίδια εποχή, λέγεται: «*Φυλάχτε τις γιορτινές μέρες και πρώτα απ' όλα τη μέρα της γέννησης του κυρίου, πανηγυρίζοντας τη την 25η μέρα του ένατου μήνα*». Τότε το νέο έτος άρχιζε το Μάρτη, έτσι αποφασίστηκε να γιορτάζεται η γέννηση στις 25 του Δεκέμβρη. Αλλά μέχρι που να παρθεί αυτή η απόφαση, σε πολλές χώρες, η γέννηση αυτού του θεού γιορταζόταν το Γενάρη, Η εκκλησία της Ανατολής και οι χριστιανοί της Αιγύπτου

είχαν συνηθίσει τόσο πολύ να γιορτάζουν τη γέννηση των θεών τους στις 6 του Γενάρη που συνέχισαν επί 431 χρόνια να κάνουν χριστούγεννα σ' αυτήν την ημερομηνία. **Η αρμένικη εκκλησία γιορτάζει μέχρι σήμερα τη γέννηση του Ιησού αυτήν τη μέρα.** Διάφορες χριστιανικές αιρέσεις γιόρταζαν την γέννηση σ' άλλες μέρες.

Στις διάφορες θρησκείες της αρχαιότητας υπήρχαν δυο κυρίως μέρες για το γιορτασμό της γέννησης των θεών: η 25η του Δεκέμβρη και η 6η του Γενάρη. Στις 25 του Δεκέμβρη, γιορταζόταν τη γέννηση του Άδωνη, του Ταμμούζ, του Μίθρα, και στις 6 του Γενάρη τη γέννηση του Όσιρι, του Διόνυσου. Οι συνήθειες και τα τελετουργικά αυτών των προχριστιανικών γιορτών υιοθετήθηκαν από το χριστιανισμό. Άλλαξαν μόνον οι ονομασίες τους και η ερμηνεία της προέλευσης τους.

Όχι μονάχα στις χώρες της Ανατολής που αναφέραμε, αλλά και στη Δύση, όπου οι κήρυκες του χριστιανισμού εμφανίστηκαν πολύ αργότερα, η γέννηση πολλών θεών ήταν συνδεδεμένη με το χειμερινό ηλιοστάσιο, με τη μέρα της 25ης του Δεκέμβρη. Οι προπαγανδιστές του χριστιανισμού ξαφνιάστηκαν πάρα πολύ όταν είδαν στην Αγγλία, στη βόρεια Γερμανία και στη Σκανδιναβία, συνήθειες που έμοιαζαν πολύ με τις χριστιανικές και γιορτές που θύμιζαν, σχεδόν σ' όλα, τις χριστιανικές.

Πώς εξηγείται αυτό; Σε διάφορες χώρες, οι λαϊκές μάζες, ιδιαίτερα οι γεωργοί και οι ποιμένες, με όλη τους την ζωή, μ' όλη τους την ύπαρξη ήταν συνδεδεμένοι με τη φύση, εξαρτιόνταν απ' αυτήν. Τα διάφορα φυσικά φαινόμενα, ακατανόητα και απρόσιτα στους απλούς ανθρώπους, τους προκαλούσαν το φόβο, ξάφνιασμα, χαρά, συναισθήματα που μετατρέπονταν σε λατρεία. Με την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και της γεωργίας, η λατρεία των πνευμάτων, των ζώων, των προγόνων αντικαταστάθηκε με τη λατρεία των θεών των δυνάμεων της φύσης, από τις οποίες, σύμφωνα με τη δοξασία των ανθρώπων, εξαρτιόνταν οι δουλειές τους στο νοικοκυριό.

Οι θεοί και τα πνεύματα άρχισαν, λοιπόν, να εκπροσωπούν τις δυνάμεις εκείνες της φύσης που τους κυβερνούσαν (όπως πίστευαν τότε). Έτσι, λατρεύονταν **ο θεός της φουρτουνιασμένης θάλασσας**: η θάλασσα φαινόταν σα μια θεότητα, πότε γαληνεμένη, ήρεμη, τρέφοντας τους κατοίκους της ακτής, πότε φουρτουνιασμένη, εκδικητική, τρομαχτική. Λατρεύονταν **οι θεοί των ανέμων** που διώχνουν τα σύννεφα, **οι θεοί της βροντής και της αστραπής**, που ξαπολνούν την ευεργετική βροχή από τον ουρανό, **οι θεοί που κατοικούσαν σε ποτάμια, και σε ρυάκια, σε δάση και σε βουνά**. Λατρεύονταν επίσης και **οι θεοί των ουρανίων σωμάτων** — ο ήλιος, η σελήνη και τ' αστέρια. Ο ήλιος όμως τιμούνταν πιο πολύ απ' όλα. Έδειχνε σα μια υπέροχη θεά που χαρίζει την ζωή και την ζέστη. Κάτω από τις ακτίνες του ήλιου έλιωναν τα χιόνια και οι πάγοι, άνθιζαν τα λουλούδια, όταν έβγαινε ο ήλιος τα πουλιά κελαηδούσαν, η φύση ξαναζωντάνευε. Και ο άνθρωπος, ένα μικρό μέρος αυτής της φύσης, ολοκληρωτικά υποταγμένος στις στοιχειακές δυνάμεις της φύσης, υψώνει το βλέμμα του προς αυτόν τον ήλιο (το θεό του ήλιου) που πότε είναι λαμπερός, καυτερός, συντριπτικός, πότε χαρίζει ζέστη, είναι απαλός και φω-

τεινός. Αυτή η λατρεία του θεού-ήλιου συνδέεται μ' όλη την ζωή των ανθρώπων της αρχαιότητας, με την αγροτική και ποιμενική τους δραστηριότητα.

Στις 25 του Δεκέμβρη, άρχιζε να μεγαλώνει η μέρα, σα να γεννιόνταν ένας νέος ήλιος κι άρχιζε ένας καινούργιος χρόνος και στην ζωή των φυτών. Να γιατί σε πολλές θρησκείες σ' αυτήν ακριβώς την ημερομηνία γιορτάζονταν η γέννηση των θεών. Για τον ίδιο λόγο γιορτάζεται από τούς χριστιανούς η γέννηση του Χριστού στις 25 του Δεκέμβρη.³⁴

Οι σλάβοι της ανατολής είχαν δικούς τους θεούς. Ο πιο γνωστός απ' αυτούς ήταν ο **Περούν**, ο θεός της βροντής, της αστραπής και της γεωργίας. Υπήρξε και ένας ιδιαίτερος θεός του ηλίου, **Νταζμπόγκ** ή **Σβαροζίτσι**, γιος του **Σβαρόγκ**. **Σβαρόγκ** σημαίνει φωτιά. Οι άνθρωποι είναι γιοι του θεού, παιδιά του ηλίου, πραγματικοί ανεψιοί του Νταζμπόγκ. Οι σλάβοι γιόρταζαν τη γέννηση αυτών των θεών. Αυτές ήταν οι δοξασίες των προγόνων των σημερινών ρώσων, Λευκορώσων και Ουκρανών, όταν πήγαν σ' αυτούς οι προπαγανδιστές του Χριστιανισμού. Τί έπρεπε να κάνουν οι χριστιανοί προπαγανδιστές με τις συνήθειες και τις γιορτές που τις θεωρούσαν ειδωλολατρικές; Οι παπάδες προσάρμοσαν βαθμιαία τις χριστιανικές γιορτές και δοξασίες τους στις δοξασίες και τις γιορτές των σλάβων. Έτσι γίνηκε παντού, όχι μόνο στη Ρωσία.

Μεγάλη σπαζοκεφαλιά προξένησαν στους χριστιανούς παπάδες οι παλιότεροι θεοί. Η πίστη σ' αυτούς τους θεούς παρέμενε γερά ριζωμένη και μετά τον εκχριστιανισμό και οι παπάδες χρειάστηκε να τους αντιπαλέψουν. Ο λαός συνέχιζε να πιστεύει στους παλιούς θεούς και να τους προσκυνάει, έτσι όπως και σήμερα πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ακόμη στα καλά και στα κακά πνεύματα. Μερικούς θεούς, όπως τον Δία, τον Άρη, τον Ιανό, την Άρτεμη, τον Ποσειδώνα, την Αφροδίτη, τον Ερμή, οι παπάδες τους μετέτρεψαν σε διαβόλους και τους έστειλαν στην κόλαση, ενώ τους άλλους, που ο λαός τους θεωρούσε καλούς, η εκκλησία τους έστειλε στον παράδεισο και τους μετέτρεψε σε «αγίους». Από το 566 κιόλας **το εκκλησιαστικό συμβούλιο της Τουρ** απαγόρευσε το γιορτασμό της μέρας **του θεού Ιανού** (Γη του Γενάρη) και, από το 589, **το συμβούλιο της Ναρθόνης** απαγόρευσε να γιορτάζεται η μέρα της Πέμπτης — μέρα του θεού Δία. Οι αμπελουργοί είχαν συνηθίσει να πανηγυρίζουν τη μέρα **του θεού Βάγκχου**. Η εκκλησία αντικατάστησε το Βάγκχο με τον **άγιο Βικέντιο**, αναγκάστηκε όμως ν' αφήσει απείραχτα όλα τα παλιά έθιμα.

Στις αρχές του VIII αιώνα ένας έλληνας καλόγηρος έγραψε για την ζωή του **άγιου Ιωασάφ**. Τί έκανε αυτός στην πραγματικότητα; Πήρε το ινδιάνικο βιβλίο «**Λαλίτα-Βιστάρα**», μετάφρασε το μέρος εκείνο που αναφέρονταν στην ζωή του **Βούδα Βοντισάτβα**, άλλαξε τα ινδικά ονόματα με συριακά κι έτσι γεννήθηκε ο άγιος Ιωασάφ.³⁵ Να πώς σκαρώθηκαν οι λεγόμενες «*ζωές των αγίων*». Οι αρχαίες ελληνικές θεότητες της γεωργίας, ο Διώνυσος και η Δήμητρα, μετατράπηκαν σε χριστιανούς αγίους — **Διονύσιος** και **Δημήτριος**, ο Κάστορας και ο Πολυδεύκης — σε **Κοσμά** και **Λαμιανό**, και ο θεός των θαλασσών Ποσειδώνας μεταβλήθηκε

σε «όσιο» **Νικόλαο**.

Λέγανε για μια ρωσίδα έμπορο που είχε πάει στο Παρίσι κι όταν γύρισε διηγήθηκε ότι εκεί είδε κάθε λογής αγίους. Κάποιος χωρατατζής τη ρώτησε: «*Ναι, αλλά τη Σάρα Μπερνάρ την είδες;*» (Η Σάρα Μπερνάρ ήταν μια διάσημη ηθοποιός). «*Πώς όχι — απάντησε — την είδα μπάρμπα: Ήταν ξαπλωμένες κι οι δυο, η μια δίπλα στην άλλη, εδώ η Σαροτσίκα κι εκεί η Μπερναροτσίκα*».

Οι παπάδες κατασκεύασαν με το σακί τέτοιου είδους αγίους «*Σαροτσίκα και Μπερναροτσίκα*» (αλλάζοντας συχνά τα ονόματα των «*ειδωλολατρικών*» θεών — των Ελλήνων, των Ρωμαίων κ.λπ.). Θα παραθέσω εδώ μερικά μόνον παραδείγματα: Τη θεά Δήμητρα (στα λατινικά λεγόταν **Τσέρες Φλαβία**) τη μετατρέψανε σε **αγία Φλαβία**, τη σεμνή Άρτεμη **Ντιάνα Πουντίκα** στα λατινικά τη μετατρέψανε σε **αγία Πούντους**, τις θεότητες της κόλασης, που λεγόταν **γοργόνες**, τις μετέτρεψαν σε **αγία Γοργονία**, τη νύμφη του ανέμου (την ονομαζόμενη **Αουρα Πλατσίντα**) τη μεταποίησαν σε δυο αγίες: την **Αουρα** και την **Πλατσίντα**.

Πιο πολυμήχανοι ακόμη στάθηκαν οι παπάδες με τις πρωτοχρονιάτικες ευχές των Ρωμαίων. Την πρωτοχρονιά οι Ρωμαίοι χαιρετιόντουσαν με τα λόγια: «*perpetuam felicitatem*» που σημαίνει: «*Σου εύχομαι αιώνια εντυχία*». Οι παπάδες μετέτρεψαν τις δυο αυτές λέξεις σε **δυο αγίες**: την **Περπέτουα** και τη **Φελιτσιτάς**.

Και δε διασκευάστηκαν μόνον περιγραφές της ζωής αυτών των αγίων, αλλά δείχνουν και τα «*λείψανα*» τους, και είναι τόσο πολλά αυτά τα «*λείψανα*» που μ' αυτά μπορούν να συναρμολογηθούν πολλά σώματα για τον καθένα. Να τι είδους θαύματα μπορούν να κάνουν οι παπάδες!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XII

ΟΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΥ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ

Έτσι, λοιπόν, στις αφηγήσεις των ευαγγελίων για τη γέννηση του Χριστού υπάρχουν άφθονες και κάθε λογής αντιφάσεις, ιστορικά λάθη και παραλογισμοί, περιέχονται θρύλοι που κυκλοφόρησαν σε μεγάλο αριθμό, τόσο στους λαούς της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας όσο και στους λαούς των γειτονικών χωρών. Στην πραγματικότητα, ο Ιησούς Χριστός δεν υπήρξε ποτέ. Είναι ένα φανταστικό πρόσωπο, όπως και οι άλλοι θεοί της αρχαιότητας: ο Άδωνης, ο Διόνυσος κ.λπ.

Αλλά οι ευαγγελιστές δεν αναφέρουν μόνον αυτά τα παραμύθια για το Χριστό, αλλά και πολλά άλλα όπου παρουσιάζουν την ζωή και τα έργα του Ιησού. Αν πιστέψουμε στις αφηγήσεις των ευαγγελίων θα πρέπει να πιστέψουμε ότι ο Χριστός ασχολήθηκε προπαντός με τη διδασκαλία μιας νέας θρησκείας και έκανε κάθε λογής θαύματα. Εννοείται, οι παπάδες και οι διάφοροι αιρετικοί «αδελφοί» υποστηρίζουν ότι όλες αυτές οι αφηγήσεις είναι αληθινές. λένε ότι όλα τα περιστατικά συνέβηκαν ακριβώς έτσι και τα χρησιμοποιούν για να ξεγελάνε τους πιστούς.

Στην πραγματικότητα όμως αυτές οι αφηγήσεις των ευαγγελίων για τη διδασκαλία του Χριστού είναι γεμάτες αντιφάσεις και ολότελα αναξιόπιστες. Το ότι όλες οι αφηγήσεις των ευαγγελίων για την ζωή και τα έργα του Χριστού είναι απλές επινοήσεις, αποδειχεται και από το γεγονός ότι στην απόδοση της διδασκαλίας του Χριστού οι ευαγγελιστές όχι μόνον έρχονται σ' αντίθεση μεταξύ τους, αλλά συχνά και αυτοί οι ίδιοι αντιφάσκουν. Να λόγου χάρη, μια σειρά τέτοιες αντιφάσεις στο κατά Ματθαίο ευαγγέλιο:

1. Μακάριοι οι δημιουργοί της ειρήνης, γιατί αυτοί θα ονομαστούν γιοί του θεού (Ματθαίος V, 9).
Δεν ήλθα να φέρω ειρήνη, αλλά ζήφος (Ματθαίος X, 34).
2. Εγώ όμως να μην εναντιώνεστε στο κακόν (Ματθαίος V, 39).
Και κάθε δέντρο που δεν κάνει καλό καρπό να το κόβεις και να το ρίχνεις στη φωτιά (Ματθαίος VII, 19).
3. Να μη νομίζετε ότι θα να καταλύσω το (Ματθαίος Y,17)
Εκείνο τον καιρό πήγαν σ' αυτόν οι μαθητές του Ιωάννου, λέγοντας: Γιατί εμείς και οι φαρισαίοι νηστεύουμε και οι μαθητές σου δε νηστεύουν; Ο Ιησούς τους απάντησε: ...οι άνθρωποι... δε βάζουν νέο κρασί σε παλιά τουλούμια (Ματθαίος IX, 14— 17).
4. Όποιος οργίζεται κατά του αδελφού του θα κριθεί ένοχος από τον κριτή (Ματθαίος V, 22).
Γιατί ήλθα να χωρίσω τον άνθρωπο από τον πατέρα του, την κόρη από τη μάνα της (Ματθαίος X, 35).
5. Κοιτάζτε τα πουλιά του ουρανού, που δεν σπέρνουν, ούτε θερίζουν, και δεν αποθηκεύουν στ' αμπάρια και ο επουράνιος πατέρας σας τα τρέφει... αλλά για ενδύματα γιατί φροντίζετε; κοιτάζτε τους κρίνους στον κάμπο πώς μεγαλώνουν: δεν κουράζονται, ούτε γνέθουν (Ματθαίος VI, 26, 28).
Γιατί πάλι σ' αυτόν που έχει θα του δώσουν και θα του περισσέψει αλλά σ' αυτόν που δεν έχει, θα του πάρουν και αυτό που έχει (Ματθαίος XXV, 29).
6. Κανέννας δε μπορεί να υπηρετεί δυο κυρίους (Ματθαίος VI, 24).
Δώστε λοιπόν στον Καίσαρα αυτά που ανήκουν στον Καίσαρα και στο θεό αυτά που είναι του θεού (Ματθαίος XXII, 21).
7. Μην κρίνετε, για να μην κριθείτε (Ματθαίος VII, 1)
Θα καθίσετε και σεις σε δώδεκα θρόνους, κρίνοντας τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ (Ματθαίος XIX, 28)
8. Κάμετε καλό σε κείνους που σας μισούνε (Ματθαίος V, 44).
Πιο εύκολα θα είναι στη γη των Σοδόμων και των Γομόρρων, τη μέρα της κρίσεως (Ματθαίος X, 15)

9. Ποιος από σας θα του ζητήσει ο γιος του ψωμί και θα του δώσει πέτρα, είτε θα του ζητήσει ψάρια και αυτός θα του δώσει φίδια; (Ματθαίος VII, 9-10)
10. Γ' αυτό θα εγκαταλείψει ο άνθρωπος τον πάτερ του και τη μάνα του και θα προσκολληθεί στη γυναίκα του... Γιατί αυτούς που συνένωσε ο θεός, ο άνθρωπος δεν πρέπει να τους χωρίζει (Ματθαίος XIX, 5-6).
11. Να αγαπάς τον πλησίον σου (Ματθαίος XXII, 39).
12. Αυτά που σας λέγω στα κρυφά, πέστε τα στα φανερά και αυτά που ακούτε με τ' αυτιά σας, διαλαλήστε τα από τα δώματα.
13. Κάθε βασιλεία που διχάζεται μόνη της ερημώνεται και κάθε πολιτεία είτε σπίτι που διχάζονται μόνα τους δε θα διατηρηθούν (Ματθαίος XII, 25).
14. Μακάριοι οι φτωχοί στο πνεύμα (Ματθαίος V, 3)
- Κύριε δώσε μου την άδεια να πάω πρώτα και να θάψω τον πατέρα μου... Έλα μαζί μου και άφησε τους νεκρούς να θάψουν τους νεκρούς τους (Ματθαίος VIII, 21—22).*
- Και όποιος εγκαταλείψει... γυναίκα... για τ' όνομά μου... θα κληρονομήσει ζωήν αιώνια (Ματθαίος XIX, 29).*
- Στους δρόμους των ειδωλολατρών να μη πηγαίνετε και σε καμιά πολιτεία Σαμαρειτών να μη μπειτε: Καλύτερα πορεύεστε προς τα πρόβατα τα απολωλότα του οίκου του Ισραήλ (Ματθαίος X, 5—6).*
- Φυλαχθείτε από τους ανθρώπους, γιατί θα σας καταδώσουν στους συνέδρους και στις συναγωγές τους, θα σας μαστιγώσουν. (Ματθαίος X, 17).*
- Γιατί ήλθα να χωρίσω τον άνθρωπο από τον πατέρα του, την κόρη από την μάνα της (Ματθαίος I, 35).*
- Άλλα να είσθε πονηροί σαν φίδια και χωρίς κακία σαν τα περιστέρια (Ματθαίος X, 16).*

Αναφέραμε μόνον ένα μέρος από τις αντιφάσεις του κατά Ματθαίων ευαγγελίου. Όπως βλέπουμε, ο ευαγγελιστής Ματθαίος, εκθέτοντας τη διδασκαλία του Χριστού, αντιφάσκει σε κάθε βήμα. Αν συγκρίνουμε όμως τον τρόπο που εκθέτουν αυτήν τη διδασκαλία οι τέσσαρες ευαγγελιστές, διαπιστώνουμε ακόμη πιο πολλές και πιο χτυπητές αντιφάσεις. Να μερικά παραδείγματα:

15. Και το ευαγγέλιο πρέπει πρώτα να κηρυχθεί σ' όλα τα έθνη (Μάρκος XIII, 10).
- Σε δρόμους ειδωλολατρών να μην πηγαίνετε (Ματθαίος X, 5).*

16. Και κάποιος από σας θα θελήσει να είναι ο πρώτος ας είναι υπηρέτης σας (Ματθαίος XX, 27). *Ποιος από σας όταν έναν έχει έναν υπηρέτη, στο χωράφι, είτε στα πρόβατα θα του πει όταν γυρίσει στο σπίτι από τον κάμπο: «Πέρασε γρήγορα και κάθισε στο τραπέζι;» Και δε θα του πει: «Ετοίμασε να φάω, ζώσου και σέρβιρέ με ώσπου να φάω να πιω και μετά φάγε και πιες και συ» (Λουκάς XVII 7—8). '*
17. Και όποιος εξυψώνει τον εαυτόν του, θα ταπεινωθεί (Ματθαίος XXIII, 12). *Σεις είστε από τους κάτω, εγώ είμαι από τους απάνω. (Ιωάννης VIII, 23)*
18. Τίμα τον πατέρα σου και τη μάνα σου (Ματθαίος XV, 4). *Ποια είναι η μάνα μου; (Μάρκος III, 23). Τί είναι σε μένα και σε σένα, γυναίκα; (Ιωάννης II, 4). (Δηλαδή τί είναι κοινό ανάμεσα σε μένα και σε σένα, γυναίκα;).*
19. Γιατί ο Μωυσής είπε: «Τίμα τον πατέρα σου και τη μάνα σου» και «όποιος κακολογήσει τον πατέρα του ή τη μάνα του θα πεθάνει οπωσδήποτε»... Σεις όμως λέτε: Όταν ένας άνθρωπος θα πει στον πατέρα του ή στην μάνα του: «Κορμάπν!» Δηλαδή: «Αφιέρωσα στο θεό ό,τι θα ωφελούσωνα από μένα» τότε σεις δεν τον αφήνετε να κάνει τίποτα για τον πατέρα του ή για τη μάνα του. Και έτσι καταργείτε το λόγο του θεού μ' αυτόν τον τρόπο. (Μάρκος III, 10—13). *Όταν έλθει κανείς σε μένα και δε μισεί τον πατέρα του και τη μάνα του και τη γυναίκα του και τα παιδιά του και τ' αδέρφια του και τις αδερφές του, ακόμα και την ψυχή του, δε μπορεί να είναι μαθητής μου (Λουκάς XIV, 26).*
20. Η βασιλεία μου δεν είναι σ' αυτόν τον κόσμο. (Ιωάννης XVIII, 36) *Μακάριοι οι πράοι, γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γη. (Ματθαίος V, 5).*

Ας βρει άκρη όποιος θέλει μέσα σ' όλην αυτήν τη Βαβυλωνία!

1. Μακάριοι οι ειρηνοποιοί ότι αυτοί υιοί Θεού κληθήσονται (Ματθαίος V, 9). *Μη νομίζετε ότι ήλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ μαχαίραν (Ματθαίος X, 34)*
 2. Εγώ λέγω υμῖν, μη ἀντιστήναι τῷ πονηρῷ (Ματθαίος V, 39) *Παν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκ κόπτεται καὶ εἰς πυρ βάλλεται. (Ματθαίος VII, 19)*
 3. Μη νομίσητε ότι ήλθον καταλύσει τον νόμον (Ματθαίος V, 17). *Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες: Διὰ τί ἡμεῖς, καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύουμε πολλά, οἱ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσι;
Καὶ εἶπεν αὐτοῦς ὁ Ἰησοῦς: ...Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιοῦς (Ματθαίος IX 14—17).*
 4. Πας ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκὴ ἔνοχος ἔσται τῷ κριτῇ (Ματθαίος V, 22). *Ἦλθον γὰρ διχάσει ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς. (Ματθαίος X, 35).*
 5. Εμβλέψατε εἰς τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ σὺνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ υμῶν ὁ οὐρανὸς τρέφει αὐτά. *Τῷ δὲ ἔχονται παντὶ δοθήσεται, καὶ περιστευθήσεται ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὁ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. (Ματθαίος XXV, 29).*
- Καὶ περὶ ἐνδυμάτων τί μεριμνάτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει (Ματθαίος VI, 26, 28).
6. Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν (Ματθαίος VI, 24). *Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος,· Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ.*
 7. Μη κρίνετε, ἵνα μη κριθήτε. (Ματθαίος VII, 1). *...Καθίσεσθε καὶ ἡμᾶς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ (Ματθαίος XIX, 28).*
 8. Καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισουντας υμᾶς. (Ματθαίος V, 44). *Ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως (Ματθαίος X, 15).*

9. Η τις ἐστίν ἐξ υμῶν ἄνθρωπος, ὃν εἰάν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτό. Καὶ εἰ ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτό; (Ματθαίος VII, 9—10). *Κύριε, ἐπίτρεπον μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου... Ἀκολουθεῖ μοι καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἐαυτῶν νεκροὺς (Ματθαίος VIII, 21—22).*
10. Ἐνεκεν τούτου κατὰ λείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ ὡς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. (Ματθαίος XIX, 5—6). *Καὶ πῶς ὅς ἀφήκε ...γυναῖκα... ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου...ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει (Ματθαίος XIX—29).*
11. Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἐαυτόν (Ματθαίος XXII, 39). *Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε. Πορεύεσθε μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ. (Ματθαίος X, 5—6).*
12. Ὁ λέγων ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτί καὶ ὁ εἰς τὸ οὐς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων (Ματθαίος X, 27). *Προσέχετε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσι ὑμᾶς (Ματθαίος X, 17).*
13. Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἐαυτῆς, ἐρημοῦται καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία, μερισθεῖσα καθ' ἐαυτῆς οὐ σταθήσεται. (Ματθαίος XII, 35) *Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς. (Ματθαίος X, 35)*
14. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι (Ματθαίος V, 3). *Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. (Ματθαίος X, 16).*
15. Καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον (Μάρκος XIII, 10) *Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε. (Ματθαίος X, 5)*
16. Καὶ ὅς εἰάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δούλος (Ματθαίος XX, 27). *Τις ἐξ υμῶν δούλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὅς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ερεῖ εὐθέως... Παρελθὼν ἀνάπεσαι; Ἀλλ' οὐχὶ αὐτό. Ἐτοιμάσον τι δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος, δια-*

*κονεί μοι, έως φάγω και πιω και με-
τά ταύτα φάγεσαι και πίεσαι συ; (Λου-
κάς XVII 7—8).*

17. Ὅστις υψώσει εαυτὸν ταπεινωθή-
σεται (Ματθαίος VIII, 23). *Υμᾶς εκ των κάτω ἐστε, ἐγὼ εκ των
άνω εἰμί (Ἰωάννης XXIII, 12).*
18. Τίμα τον πατέρα σου και την μη-
τέρα. (Ματθαίος XV, 4) *Τις ἐστίν η μήτηρ μου; (Μάρκος
VIII, 23).
Τί ἐμοί και σοι, γύναι; (Ἰωάννης II, 4).*
19. Μωσῆς γάρ εἶπε. Τίμα τον πατέ-
ρα σου και την μητέρα σου και ο
κακολογὸν πατέρα ἢ μητέρα θα-
νάτω τελευτάτω. *Εἰ τις ἐρχεται προς με και ου μι-
σεῖ τον πατέρα εαυτοῦ και την μητέ-
ρα και την γυναῖκα, και τα τέκνα, και
τους ἀδελφούς, και τας ἀδελφάς
ἐτι και την εαυτοῦ ου δύναται μου
μαθητής εἶναι. (Λουκάς XIV, 26).*
- Υμεῖς λέγετε· εἴαν εἴπη ἄνθρωπος τῷ
πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ Κορβάν (ο ἐστὶ,
δώρον) ο εἴαν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῆς.
Και οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι
τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐτῷ.
Ἀκυροῦντες τον λόγον του θεοῦ τη πα-
ράδοση υμῶν. (Μάρκος VII, 10—
13).
20. Ἡ βασιλεία η ἐμῆ, οὐκ ἐστὶν εκ του
κόσμου τούτου, (Ἰωάννης XVIII,
36). *Μακάριοι οἱ πραεῖς ὅτι αὐτοὶ κληρονο-
μήσουσιν την γην (Ματθαίος V, 5).*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙΠ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΣΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥΣ ΤΟΥΣ

(Απόσπασμα από το βιβλίο του Ε. Μουτιέ-Ρουσσέ
«Υπήρξε Άραγε ο Ιησούς Χριστός;»³⁶)

Τα λιγοστά ιστορικά ονόματα που συναντάμε στην εξιστόρηση της τραγωδίας του **Γολγοθά**, στους τέσσαρες ευαγγελιστές είναι ανακριβή και αντιφατικά. Ο **Ηρώδης Αντίπας** δεν έφερε ποτέ τον τίτλο του βασιλιά με τον οποίο τον στεφανώνει ο **Μάρκος** (VI, 14). Ο ακριβής τίτλος του ήταν **τετράρχης**³⁷ (ένας από τους 4 άρχοντες), έτσι όπως λένε ο Ματθαίος (XIV, 1) και ο Λουκάς (IX, 7), που ήταν πιο καλά πληροφορημένοι. Επίσης ο **Άννας** δεν ήταν συναρχιερέας με τον **Καϊάφα**, γιατί στην Ιερουσαλήμ δεν υπήρξαν ποτέ δυο αρχιερείς τον ίδιο καιρό. Ο Άννας, στην πραγματικότητα, έφερε τον τίτλο του αρχιερέα από τον 6ο ως τον 15ο χρόνο και ο γαμπρός του, Καϊάφας ήταν αρχιερέας από τον 18ο ως το 36ο. Ανάμεσα στον Άννα και τον Καϊάφα υπήρξαν άλλοι τρεις αρχιερείς που τα ονόματά τους δεν είναι γνωστά... Στην **αφήγηση των παθών**, ο Λουκάς (XXII, 54) δεν αναφέρει πια το όνομα του αρχιερέα αλλά, στο κεφάλαιο III, εδάφιο 2, λέει ότι στο δέκατο πέμπτο έτος της βασιλείας του **Τιβέριου**... όταν... έγινε τάχα η σταύρωση, ο Άννας και ο Καϊάφας ήταν αρχιερείς τον ίδιο καιρό. Στις «*Πράξεις των Αποστόλων*», που πιστεύεται ότι γράφτηκαν από το Λουκά, ο συγγραφέας του τρίτου ευαγγελίου μπερδεύει ακόμα πιο πολύ τα πράγματα, γιατί αναφέρει τον Άννα σαν αρχιερέα αντί για τον Καϊάφα. (Πράξεις IV, 6).

Ο **Κυρήνιος** που αναφέρει ο Λουκάς (II, 2) ήταν **τοποτηρητής** (Κυβερνήτης) της Συρίας όχι τον καιρό του **Ηρώδη του Μεγάλου**, αλλά όταν βασίλευε ο γιος του, ο **Ηρώδης Αντίπας** και η απογραφή του πληθυσμού της **Ιουδαίας**... έγινε το έτος 6, δηλαδή 10 χρόνια μετά το θάνατο του Ηρώδη του Αντίπα. Ο **Λισανίας**, τετράρχης της **Αμπιλινας** (Λουκάς III, 1), καταπώς φαίνεται, δεν είναι ούτε αυτός πραγματικό πρόσωπο, όπως δεν είναι πραγματική ούτε η περιοχή που του χαρίζει με τόση απλοχεριά ο Λουκάς.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι οι ευαγγελιστές δεν ξέρουν σχεδόν τίποτε για την πολι-

τική κατάσταση της Παλαιστίνης σ' εκείνη την εποχή. Δεν αναφέρουν ούτε καν τα πιο σημαντικά γεγονότα της ιστορίας της Ιουδαίας. Έτσι, στα ευαγγέλια δεν αντανακλάται ο **ισχυρός κοινωνικός αναβρασμός**, που υπήρχε εκείνον τον καιρό στην Ιουδαία. Δε γίνεται πουθενά λόγος για **το τρομερό μίσος** που είχαν εκείνον τον καιρό οι Εβραίοι για τη ρωμαϊκή κυριαρχία, και που εκδηλώνονταν σχεδόν καθημερινά με τη μορφή **εξεγέρσεων** δίχως καμιά προοπτική επιτυχίας.

Οι συγγραφείς της αγίας γραφής δείχνουν ακόμη μεγαλύτερη άγνοια σ' ό,τι άφορα τη γεωγραφία. Στα έργα των λαϊκών συγγραφέων, καθώς και στην εβραϊκή Βίβλο, η γη της επαγγελίας περιγράφεται λεπτομερειακά και τη γνωρίζουμε καλά. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι στα ευαγγέλια λείπουν σχεδόν ολότελα οι ονομασίες των πόλεων και των χωριών που αναφέρονται σε άλλες πηγές. Οι περιοχές όπου ταξίδεψε ο Ιησούς είναι πολύ περιορισμένες και έρημες, και οι πιο κατοικημένοι τόποι είναι πολύ σπάνιοι. Στην περιγραφή αυτών των τόπων οι ευαγγελιστές θα έπρεπε λοιπόν ν' αναφέρουν τις ίδιες ονομασίες. Είναι όμως ξεκάθαρο πως οι συγγραφείς των ευαγγελίων δεν γνωρίζουν τίποτα για την Ιουδαία εκτός από μερικές γεωγραφικές ονομασίες, γνωστές σ' ορισμένους εβραίους ή σύριους: αυτοί ξέρουν μόνον την **Ιερουσαλήμ**, τη λίμνη* **Γενισαρέτ**, που την ονομάζουν θάλασσα της **Γαλιλαίας** και ακόμα δυο-τρεις άλλες ονομασίες. Την πόλη **Τιβεριάδα**, σημαντικό κέντρο της χώρας, όπου λένε ότι αποδήμησε ο σωτήρας ένα χρόνο, δεν την αναφέρει κανένας απ' τους συντάχτες του ευαγγελισμού. Δεν ξέρουν μήτε καν τη **Νεκρά Θάλασσα**. Συνεπώς οι ευαγγελιστές ούτε καν σκοτίστηκαν να πληροφορηθούν για τη γεωγραφία της Παλαιστίνης από κάποιον που γνώριζε αυτήν τη χώρα...

Η πλήρης άγνοια των ευαγγελιστών σ' ό,τι άφορα τη γεωγραφία της **-Γαλιλαίας** και της **Ιουδαίας** βγαίνει και από το γεγονός ότι στα ευαγγέλια δεν αναφέρονται τα κυριότερα τοπογραφικά στοιχεία των τόπων που υποτίθεται ότι επισκέφθηκε ο σωτήρας. Δεν αναφέρεται ούτε ένα από τα τόσα βουνά που ανέβηκε ο Ιησούς... Ο «**Ευαγγελισμός**» δεν κάνει τον παραμικρότερο υπαινιγμό για τους αμέτρητους χείμαρρους και ρυάκια που χύνονται στον **Ιορδάνη** και που οπωσδήποτε θα χρειάστηκε να τους διαβεί ο Ιησούς στις περιηγήσεις του. Μερικοί απ' αυτούς, όπως λόγου χάρι, ο **Γιαρμούκ** και ο **Γιαμπόκ**, είναι αρκετά σημαντικοί.

Ακόμα και τότε που οι ευαγγελιστές πηγαίνουν τον Ιησού στην Ιερουσαλήμ, δεν αναφέρουν ούτε έναν απ' τους κατοικημένους τόπους απ' όπου θα έπρεπε να είχε περάσει στο δρόμο του (όχι λιγότερο από 30 στη **Σαμάρια** και 40 στην **Περαία**). Άλλωστε, μήτε οι γεωγραφικές ονομασίες που αναφέρουν οι ευαγγελιστές δεν κάνουν τις αφηγήσεις πιο αληθοφανείς. Η **Ναζαρέτ**, όπου υποτίθεται ότι γεν-

* Είναι πολύ δύσκολο να δεχτούμε ότι οι ευαγγελιστές θα αποκαλούσαν θάλασσα τη λίμνη Γενισαρέτ, αν γνώριζαν αυτή τη μικρή λίμνη με το γλυκό νερό. Γιατί ο ψαράς με μια ματιά μπορεί ν' αγκαλιάσει όλες μαζί τις όχθες αυτής της λίμνης (Σημείωση του Μουτιέ-Ρουσσέ).

νήθηκε ο σωτήρας, δεν αναφέρεται ούτε στην **Παλαιά Διαθήκη**, ούτε και από κανέναν εβραίο συγγραφέα. Χρειάζεται άραγε να προσθέσουμε ότι μητ' ένας λαϊκός συγγραφέας δεν είχε ακούσει εκείνον τον καιρό τίποτα για τη Ναζαρέτ; Έτσι έχουν τα πράγματα και σ' ό,τι άφορα, την **Καπερναούμ**, το κυριότερο κέντρο δραστηριότητας του Ιησού. Η **Τζεράζα**, όπου έγινε το πιο εντυπωσιακό θαύμα του Ιησού, δε στάθηκε δυνατό να βρεθεί στο χάρτη. Ο **Κοραζίν**, η **Μπετσάιντα** (Ματθαίος XI, 1), η **Μαγκαντάν** (Ματθαίος XV, 39), η **Μπετφόγκε** (Ματθαίος XXI, 1) είναι το ίδιο νεφελώδεις όσο και το νησί **Λαπούτα**, που επισκέφθηκε ο **Γκούλλιβερ***. Η **Νταλμανούτα** (Μάρκος VIII, 10) είναι ένα αίνιγμα. Άραγε που να βρισκόταν η **Ναϊν**, που κανείς, εκτός από το Λουκά (VII, 11) δεν αναφέρει; Πού είναι η **Κανά** (Ιωάννης II, 1) και πού είναι η **Ενόν** πλησίον της **Σαλίμ** (Ιωάννης III, 23) που κι αυτήν κανένας ποτέ δεν την είδε;

Ολόκληρη η Γαλιλαία για τους ευαγγελιστές είναι μια χώρα φανταστική για την οποία δεν είχαν κανενός είδους πραγματικές παραστάσεις. Η άγνοια αυτών που γράψανε την αγία γραφή είναι εξόφθαλμη για οποιονδήποτε δεν είναι τυφλωμένος από την πίστη.

Στα ευαγγέλια δεν αναφέρεται ούτε ένα φυτό ούτε ένα ζώο, που είναι χαρακτηριστικά στην Παλαιστίνη και στις άλλες γειτονικές χώρες. Οι ευαγγελιστές δε γνωρίζουν τα πιο τυπικά για την Παλαιστίνη άγρια ζώα: **το λιοντάρι**, το τρομαχτικό που μπορεί να γίνει αντικείμενο υπέροχων συγκρίσεων, **ο πάνθηρας**, **η αγριόγαια**, **το τσακάλι και η ύαινα**, που υπάρχουν άφθονα στην Παλαιστίνη, **ο αγριόχοιρος**, που κι αυτόν τον συναντάμε συχνά εκεί, **ο χαμαιλέοντας**, **το σβέλτο ζαρκάδι**, **οι δειλοί λαγοί και το σκληρό γεράκι**, **ο πελαργός** κ.λπ. — όλα αυτά τα ζώα δε χρησιμοποιούνται ούτε καν μια φορά για συγκρίσεις στα ευαγγέλια, μήτ' ένα απ' αυτά δεν αναφέρεται σε καμιά παραβολή. Στα ευαγγέλια εμφανίζεται μόνον ο **λύκος** (Ματθαίος VII, 15), η **σαύρα** (Ματθαίος III, 7), το **κοράκι** (Λουκάς VII, 24), δηλαδή ζώα που είναι περισσότερο τυπικά για την **Ιταλία**, την **Ελλάδα**, ή τη **Μικρά Ασία**, παρά για τη Γαλιλαία...

Τα κατοικίδια ζώα που αναφέρονται στα ευαγγέλια είναι λιγότερο ακόμη τυπικά, γιατί αυτά ζουν κοντά στα σπίτια των ανθρώπων σ' όλες τις χώρες. Υπενθυμίζουμε μόνο ότι ανάμεσα σ' αυτά δεν αναφέρεται η **γίδα**, παρ' όλο που συναντιέται συχνά στην Παλαιστίνη... Αλλά εκείνο που είναι απόλυτα **αναληθοφανές** στα ευαγγέλια, παρόλο που μιλάνε γι' αυτό σαν για κανένα συνηθισμένο φαινόμενο, είναι **ένα τεράστιο κοπάδι από 2000 γουρούνια** (Μάρκος V, 13), σε μια χώρα που οι κάτοικοι της νιώθουν βαθεία αποστροφή για αυτά τα ζώα και όπου ασφαλώς κανένας δεν ασχολούνταν να μεγαλώνει γουρούνια. Και σήμερα, ακόμα και στις χώρες όπου μεγαλώνουν γουρούνια, είναι δύσκολο να βρεις τέτοια μεγάλα κοπάδια.

Ο φυτικός κόσμος είναι το ίδιο φτωχός στα ευαγγέλια όσο και ο ζωικός. Σ' αυτά

* Ο Γκούλιβερ είναι ο ήρωας του μυθιστορήματος του άγγλου συγγραφέα Σουϊφτ «*Τα ταξίδια του Γκούλιβερ στη χώρα των νάνων*».

δεν αναφέρεται η **χουρμαδιά**, το δέντρο που τόσο εκτιμούν στην Παλαιστίνη και που είναι τόσο χαρακτηριστικό γι' αυτά τα μέρη... Στο ευαγγέλιο δεν αναφέρονται μήτε τα πιο συνηθισμένα δέντρα της Παλαιστίνης, όπως η **ελιά**, η **πορτοκαλιά**, η **ροδιά** ή η **αμυγδαλιά**. Μόνον η **συκιά** αναφέρεται στα ευαγγέλια (Μάρκος XI, 13). Και αν με τους **κόκκους σιναπιού** του Λουκά, (XIII, 19) εννοείται το φυτό (που συγγενεύει με το **μαπολάχανο**) από το οποίο παρασκευάζεται η μουστάρδα, τότε ο Λουκάς το είδε αυτό το φυτό μονάχα στ' όνειρό του, τη στιγμή που υποστηρίζει **ότι είναι ένα μεγάλο και πολύκλαδο δέντρο...**

Αυτή η σύντομη επιθεώρηση του φυτικού και ζωικού βασιλείου στα ευαγγέλια μας δείχνει ότι οι συγγραφείς της αγίας γραφής πιθανό να έζησαν σε καμιά μεγάλη πόλη μακριά από την **Ιουδαία**, ίσως στην **Αλεξάνδρεια**, στη **Ρώμη**, στη **Θεσσαλονίκη** είτε στην **Αντιόχεια**. Εκεί θα ασχολούνταν με καμιά μικρή βιοτεχνική δουλειά και δε έβγαιναν απ' το σπίτι παρά μόνο για να προσευχηθούν στην εκκλησία. Γι' αυτό ίσως δε γνώριζαν τίποτε, όχι μόνο για τη Γαλιλαία, αλλά μήτε και για τα πιο κοντινά χωριά της δικής τους πόλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIV

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ ΠΟΥ ΠΕΘΑΙΝΟΥΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΙΝΟΝΤΑΙ

(Η Γιορτή του Πάσχα)

Στα ευαγγέλια γίνεται λόγος για το θάνατο του Ιησού Χριστού και, σύμφωνα με τη διδασκαλία της χριστιανικής εκκλησίας, υποστηρίζεται ότι ο Χριστός θυσιάστηκε για τη σωτηρία των ανθρώπων. Το αίμα του, ο θάνατος του έπρεπε να τον κάνουν σωτήρα του κόσμου. Επειδή όμως, αν και πέθανε μ' ανθρώπινη μορφή, ήταν σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία, γιος του θεού, ο Ιησούς εξακολουθεί να ζει στους ουρανούς και υπόσχεται να ξανάρθει στη γη, για να σώσει ακόμα μια φορά τον κόσμο.

Στο **Μεσαίωνα** η χριστιανική εκκλησία προείπε κάμποσες φορές τις ημερομηνίες του δεύτερου ερχομού του Χριστού, αλλά **όλες αυτές οι προφητείες χρεοκόπησαν**. Οι χρονολογίες που είχε καθορίσει η εκκλησία περνούσαν, ο Χριστός όμως δεν ερχόταν. Το ίδιο και οι διάφορες χριστιανικές αιρέσεις, λόγω χάρη οι **ευαγγελιστές**, καθόρισαν επανειλημμένα την ημερομηνία του ερχομού του Χριστού στον XIX αιώνα πάντοτε όμως γελοιοποιήθηκαν με τις **προρρήσεις** τους. Ωστόσο, και σήμερα η εκκλησία και πολλές αιρέσεις προαγγέλλουν την προσεχή άφιξη του σωτήρα. Ο κλήρος και οι αρχάριοι αιρετικοί τα λένε αυτά για να τρομοκρατήσουν τους ανθρώπους και για να τους συσκοτίσουν τα μυαλά.

Πώς εμφανίστηκε η πίστη στο θάνατο και στην ανάσταση του σωτήρα;

Την άνοιξη, οι χριστιανοί και οι Εβραίοι πανηγυρίζουν τη γιορτή του **Πάσχα**. Στους χριστιανούς το Πάσχα είναι η γιορτή της ανάστασης του Θεού-Χριστού, που μαρτύρησε και πέθανε. Οι χριστιανοί παπάδες υποστηρίζουν ότι αυτή η γιορτή είναι καθαρά χριστιανική, αν και ξέρουν πολύ καλά ότι όλες οι αφηγήσεις για τα πάθη, για το θάνατο και την ανάσταση του Χριστού δεν αποτελούν παρά επανάληψη ορισμένων θρύλων για άλλους θεούς, που είχαν διαδοθεί πολύ πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού. Κάνοντας ορισμένα τελετουργικά τυπικά τον καιρό του Πάσχα, κρύβουν από τους πιστούς ότι τις ίδιες αυτές ιεροτελεστίες τις έκαναν κι εκείνοι που λάτρευαν πολλούς λεγόμενους ειδωλολατρικούς θεούς, όπως το **Μίθρα**, τον **Άττι**, τον **Ταμμούζ**, το **Διόνυσο**, το **Βάκχο**, τον **Όσιρι** κ.λπ.

Όταν οι Ευρωπαίοι ανακάλυψαν τη Νότια Αμερική και γνώρισαν τη θρησκεία

των εκεί λαών, διαπίστωσαν με κατάπληξη ότι ανάμεσα σ' εκείνους τους λαούς, που ως τότε δεν είχαν έλθει σ' επαφή με το χριστιανικό κόσμο, υπήρχε η ίδια πίστη σ' ένα θεό που πεθαίνει και ανασταίνεται. Έτσι, σύμφωνα με τους μεξικανικούς θρύλους, ο θεός **Κβetsalkóatl** είχε σταυρωθεί σ' έναν ξύλινο σταυρό. **Οι Μεξικανοί πίστευαν ότι ο θεός είχε φονευθεί μ' αυτόν τον βάρβαρο τρόπο γιατί εκείνοι, που ήρθε να σώσει, στάθηκαν αγνώμονες.** Στην εργασία του «*Το αρχαίο Μεξικό*», ο **Κίνγκσμπορουγκ** λέει ότι οι αρχαίοι κάτοικοι της χερσονήσου **Γιουκατάν** λάτρευαν ένα σωτήρα που τον έλεγαν **Μπακάμπ**, και είχε γεννηθεί από την άμωμο παρθένα **Τσιριμπίρας**. Ο Μπακάμπ θεωρούνταν το δεύτερο πρόσωπο της αγίας τριάδας.³⁸ Το σωτήρα αυτόν τον παράσταιναν σαν ένα μάρτυρα που γεννήθηκε από μια αγνή παρθένα και στεφανωμένο με ακάνθινο στεφάνι. Σύμφωνα με την παράδοση κι αυτός σταυρώθηκε πάνω σ' ένα ξύλινο σταυρό. Λένε, ότι τάχατες, έμεινε πεθαμένος τρεις μέρες και στο τέλος της τρίτης μέρας αναστήθηκε και αναλήφθηκε στον ουρανό.

Όπως βλέπετε, σ' αυτούς τους λαούς του Μεξικού, που δεν είχαν καμιά επαφή με το χριστιανικό κόσμο και δεν είχαν ποτέ μάθει τίποτα για το Χριστό, δημιουργήθηκαν θρύλοι πολύ όμοιοι με διάφορες περικοπές από τις αφηγήσεις για το θάνατο και την ανάσταση του Χριστού.

Αν εξετάσουμε τις θρησκείες της αρχαιότητας που υπήρχαν πριν τον χριστιανισμό και που προετοίμασαν την εμφάνιση του, θα δούμε ότι η ιδέα του θεού που πεθαίνει και ανασταίνεται γεννήθηκε στους γεωργικούς και ποιμενικούς λαούς του αρχαίου κόσμου: στους Πέρσες, Σύριους, Ασσυρο-Βαβυλώνιους, Ινδούς, Εβραίους, Αιγυπτίους.

Η μορφή ενός θεού που υπόφερε μπορεί να βρεθεί χωρίς κανέναν κόπο στη Βίβλο. Στο βιβλίο του προφήτη **Ησαΐα** (κεφ. 53, εδάφια 3-11) υπάρχει ένα απόσπασμα που οι ευαγγελιστές δε χρειάστηκε παρά να το εξωραΐσουν λιγάκι για να καταφέρουν να περιγράψουν τα πάθη, το θάνατο και την ανάσταση του Ιησού Χριστού. Από εδώ είναι το απόσπασμα:

«Ήταν περιφρονημένος και ο τελευταίος ανάμεσα στους ανθρώπους: άνθρωπος δυστυχημένος και σνηθισμένος να πονάει ένας που να κρύβεις το πρόσωπο σου σαν τον βλέπεις, που τον περιφρονούσαν και τον θεωρούσαν τιποτένιο. Άλλα αυτός φορτώθηκε τις αρρώστιες μας και τα βάσανα μας, ενώ εμείς τον θεωρούσαμε τιμωρημένο, χτυπημένο από το Θεό και κατατρεγμένο. Αλλά αυτός τρυπήθηκε για τα αμαρτήματα μας και συντρίφτηκε για τις ανομίες μας. Τιμωρήθηκε για τη σωτηρία μας και, με τα τραύματα του, εμείς όλοι γιατρευτήκαμε. Όλοι τραβούσαμε αποπλανημένοι σαν πρόβατα, ο καθένας στο δρόμο του, και ο κύριος του φόρτωσε τις ανομίες ολονών μας. Βασανίστηκε και υπόμεινε και δεν άνοιξε το στόμα του· σαν πρόβατο που το πάνε για σφάξιμο οδηγήθηκε, και σαν αρνί άφωνο, μπροστά σ' αυτόν που το κουρεύει, έτσι κι αυτός δεν άνοιξε το στόμα του. Μ' άδικη κρίση καταδικάστηκε και στην οικογένεια του ποιος θα το πει; Γιατί του αφαίρεσαν τη ζωή πάνω στη γη; Για τις ανομίες του λαού μου οδηγήθηκε στο θάνατο. Τον τάφο του τον έβαλαν δίπλα στους

τάφους των άνομων και των κακοποιών, μετά το θάνατο του, παρόλο που δεν διέπραξε καμιά ανομία και καμιά απάτη δε βγήκε από το στόμα του. Άλλα ήταν το θέλημα του κυρίου να τον συντρίμουν με τον πόνο. Και επειδή θυσίασε την ζωή του για τις αμαρτίες μας, θα δει τους απογόνους του να ζουν μακρόχρονα και το σχέδιο του κυρίου, μέσον αυτού, θα πετύχει. Ύστερα από το βάσανο της ψυχής του θα χορηγήσει ευτυχία. Με τη σοφία του, ο δίκαιος, ο υπηρέτης μου, θα διορθώσει πολλούς και θα επωμιστεί τις ανομίες τους».

Στους εβραίους υπάρχει η γιορτή της άνοιξης, ο **καθαρισμός** (οι πιστοί τη γιορτάζουν και σήμερα) όπου τα κυριότερα πρόσωπα ήταν ο **Μορδοχάς**, είτε ο θεός των Βαβυλωνίων **Μαρντούκ** και η θεά **Ίσταρ** (*Εστέρα*), καθώς και ο **Αμάν** ο κακός. Τη λατρεία του Μαρντούκ και της θεάς Ίσταρ τη δανείστηκαν οι Εβραίοι από τους γειτονικούς τους λαούς. Στην αρχαιότητα, ο Μαρντούκ λατρευόταν σαν θεός της πόλης Βαβυλώνας. Όταν δημιουργήθηκε το μεγάλο βασίλειο της Βαβυλώνας, ο Μαρντούκ έγινε ο υπέρτατος θεός, ανώτερος απ' όλους τους άλλους θεούς. Οι γιορτές προς τιμήν του Μαρντούκ γίνονταν την άνοιξη, οπότε του θυσίαζαν ένα μοσχάρι. Ο Μαρντούκ ήταν θεός του ήλιου της άνοιξης, που νίκησε το αρχικό χάος (Τιαμάτ). Σύμφωνα με τους βαβυλωνιακούς θρύλους, ήταν ο δημιουργός, ο λυτρωτής και ο σωτήρας του κόσμου, αυτός που **απάλλαξε** τους ανθρώπους από κάθε ανάγκη. Θεραπεύοντας αρρώστους και ανασταίνοντας νεκρούς, ήταν ηγεμόνας των αρχόντων και βασιλιάς των βασιλιάδων. Εκείνοι που προσκυνούσαν τον Μαρντούκ, πίστευαν ότι πεθαίνει το χειμώνα και ανασταίνεται την άνοιξη. Ορισμένες μέρες θρηνούσανε το νεκρό θεό και όταν κατά την αντίληψη των πιστών, ανασταίνονταν τότε γινόταν ένα χαρούμενο πανηγύρι προς τιμήν της ανάστασης του θεού Μαρντούκ. Όπως οι χριστιανοί κανχιούνται για τον τάφο του θεού τους Χριστού, **στην αρχαία Βαβυλώνα λατρευόταν ο τάφος του θεού Μαρντούκ**. Ο θεός αυτός περιλήρηθηκε και στη Μωσαϊκή θρησκεία και η εβραϊκή γιορτή αναπαρασταίνει τη θαυματουργή σωτηρία του από το θάνατο, με τη βοήθεια της θεάς Ίσταρ (*Εστέρα*).

Το ίδιο επίσης πλατειά είχε διαδοθεί σ' ολόκληρη την Ανατολή η λατρεία του θεού **Άδωνη**. Και ο θεός Άδωνης είναι θεός του αρχαίου κόσμου, που πεθαίνει και ανασταίνεται. Μάνα του ήταν η **Μίρρα** (**Μαρία**), που **μεταπλάστηκε στο δέντρο της σμύρνας**. Η λατρεία του Άδωνη είχε πολύ πλατειά διάδοση στη **Φοινίκη** και στη **Συρία**, απ' όπου πέρασε στην **Ιουδαία**. Στην πόλη **Βιβλός** στα παράλια της Συρίας βρισκόταν ο ναός της **θεάς Μπααλάτ-Τζεμπάλ**, της **φοινικικής Αφροδίτης**. Η Αφροδίτη (Αστάρτη, Ίσταρ) ήταν γυναίκα του Άδωνη. Οι άνθρωποι πίστευαν ότι τον Άδωνη, όπως και τον **Ταμμούζ, τον σκότωσε ένας κακός θεός, που είχε μεταμορφωθεί σ' αγριόχοιρο**. Ο Άδωνης πεθαίνει αλλά υστέρη από λίγο καιρό ανασταίνεται. Ο έλληνας συγγραφέας του ΙΙ αιώνα Λουκιανός, περιγράφει το θρήνο για το θάνατο του Άδωνη και το γιορτασμό της ανάστασης του. Σ' ανάμνηση των παθών του θεού αυτού, **οι πιστοί μαστιγώνονταν κάθε χρόνο, θρηνούσανε το θεό και οργάνωναν πένθιμα δείπνα**. Όταν χόρταιναν απ' το μαστίγωμα και το θρήνο, οι πιστοί προσέφερναν στον Άδωνη τη θυσία που άρμοζε σε νεκρό.

Την άνοιξη, όταν τα νερά ξεχύνονταν και ξέπλεναν από τα βουνά το κοκκινόχρωμα, **το ποτάμι βαφόταν κόκκινο**. Έλεγαν τότε ότι το ποτάμι **βάφτηκε από το αίμα του Άδωνη**. Για τον Άδωνη έφτιαχναν ξύλινα αγάλματα, που τα βάζανε σ' ένα είδος φέρετρου, και γύρω τοποθετούσαν βάζα με πράσινα φυτά, που τα αποκαλούσαν *«Ανθοκήπια του Άδωνη»*. Οι γυναίκες πλένανε το ξύλινο άγαλμα του θεού τους Άδωνη, το άλειφαν με αρωματικά λάδια και ύστερα το τύλιγαν σ' ένα μάλλινο ή πάνινο σάβανο και το θάβανε. *Όλες αυτές οι ιεροτελεστίες γίνονταν πάνω-κάτω τις ίδιες μέρες που αργότερα οι χριστιανοί άρχισαν να γιορτάζουν το θάνατο και την ανάσταση του θεού τους, δηλαδή τις μέρες της λεγόμενης λαμπρής ανάστασης*. Ύστερα απ' αυτό ανάγγελλαν ότι ο Άδωνης αναστήθηκε και οι πιστοί έτρεχαν χαρούμενοι και αλληλοσυγχαίρονταν λέγοντας: *Άδωνης ανέστη*.

Συνεπώς, αυτοί που, πάνω από 2000 χρόνια λένε ο ένας στον άλλον το Πάσχα: *Χριστός ανέστη* δεν κάνουν άλλο παρά να ξαναζωντανεύουν το γιορτασμό του αρχαίου μύθου του θεού των Φοινίκων, Άδωνη. Ο **Κύριος της Αλεξάνδρειας** (αρχιεπίσκοπος και *«εκκλησιαστικός πατέρας»*), που έζησε τον V αιώνα) αναφέρει ότι οι γυναίκες της Αιγύπτου έστελναν κάθε χρόνο, σε μια κανάτα σφραγισμένη με πίσσα, μιαν επιστολή προς τις γυναίκες της Βιβλός, όπου τις πληροφορούσαν για την ανάσταση του θεού Άδωνη.

Πάνω από 1200 χρόνια πριν το χριστιανισμό, η λατρεία του θεού που πεθαίνει και ανασταίνεται είχε διαδοθεί σ' όλα τα παράλια της Μεσογείου. Αυτή η λατρεία έφτασε και στην Ελλάδα, πολύ πριν από τα περιστατικά που αποδίδονται στο φανταστικό Ιησού. 600 χρόνια πριν το χριστιανισμό η λατρεία αυτή υμνήθηκε από την ελληνίδα ποιήτρια Σαπφώ. Με τις ανασκαφές που έγιναν στην πόλη των Μυκηνών, βρέθηκε το σχέδιο ενός ναού του Άδωνη, που χτίστηκε 1200 χρόνια πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού. Αυτή η ίδια η λέξη «Άδωνης» σημαίνει «κύριος», «θεός». Στις αρχές της άνοιξης φύτευαν προς τιμήν του Άδωνη χόρτα που πρασίνιζαν γρήγορα. Από δω προέρχεται και η χριστιανική συνήθεια να στολίζουν με πρασινάδα το πασχαλινό τραπέζι.

Το ίδιο διαδομένη, όπως η λατρεία του Άδωνη, ήταν και η λατρεία **του θεού Άττι** και της μητέρας του, της *«μεγαλόπρεπης μάνας»* των θεών, **Κυβέλης, θεάς της Φρυγίας**. Τον καιρό των πολέμων με τον **Αννίβα**, όταν η ρωμαϊκή αυτοκρατορία περνούσε σκληρές δοκιμασίες, οι ιερείς συμβούλεψαν τους ηγέτες της αυτοκρατορίας να εισάγουν και στη Ρώμη τη λατρεία της θεάς της Φρυγίας, που ήταν πολύ διαδομένη τότε στη Μικρά Ασία και τιμούνταν εξαιρετικά παντού. Στείλιανε τότες στο **βασιλιά Άτταλο της Περγάμου** έναν αποσταλμένο που έφερε από κει τη μαύρη πέτρα που συμβόλιζε τη θεά Κυβέλη. Το γεγονός αυτό, έγινε 204 χρόνια πριν τη χρονιά που λέγεται ότι γεννήθηκε ο Χριστός. Ο επίσημος πανηγυρισμός της *«μεγαλόπρεπης μάνας»* γινόταν ανάμεσα στις 15 και 27 του Μάρτη. Τη μέρα της ανοιξιάτικης ισημερίας (21 του Μάρτη), έφερναν ένα δέντρο κομμένο και τυλιγμένο σε μάλλινο ύφασμα, Έτσι όπως τύλιγαν και τα σώματα των νεκρών. Το δέντρο στολίζονταν με στεφάνια από βιοδέτες και πάνω κει έβαζαν τη μορφή του

νέου θεού. Την ίδια μέρα μνημόνευαν πως ο θεός Άττις, ο ερωμένος της Κυβέλης, της «μεγαλειοτάτης μάνας» των θεών, σε μια στιγμή τρέλας έκοψε τα γεννητικά του όργανα μ' ένα μυτερό καλάμι και κοκκίνισε απ' το αίμα του η γη, που απόκτησε έτσι κρυφή δύναμη, κάνοντας ν' ανθίσουν σ' εκείνο το μέρος λογής-λογής λουλούδια την ώρα που ο Άττις πέθαινε. Σ' αυτές τις γιορτινές μέρες μιμούνται την απελπισία της Κυβέλης, της θεομήτορας, όταν αντίκρισε το πτώμα του ερωμένου της. Η 24 του Μάρτη έγινε μέρα των παθών του Άττι. Τότε οι πιστοί μαστιγώνονταν και αυτοτραυματίζονταν, μερικοί έκοβαν ακόμα και τα γεννητικά τους όργανα και με το αίμα τους ράντιζαν το άγαλμα του θεού. **Στις 25 του Μάρτη γιορτάζονταν η ανάσταση του θεού Άττι και τότε ο θρήνος μεταβάλλονταν σε χαρά και ευθυμία.** Σ' άλλα μέρη θάβανε το άγαλμα του θεού και τη νύχτα, όταν ο θρήνος αποκορυφώνονταν, άναβαν ξαφνικά τους δαυλούς, άνοιγαν το φέρετρο και ο ιερέας άλειφε τα χείλη των πιστών με αγιασμένο λάδι, ψιθυρίζοντας: «*Παρηγορηθείτε πιστοί, ο, θεός λυτρώθηκε. Έτσι θα λυτρωθούμε και μείς από τα δεινά.*»

Όλα αυτά συνέβηκαν πολλά χρόνια πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού. Αλλά ακόμα και 500 χρόνια μετά από την εμφάνιση του χριστιανισμού, ο έλληνας νεοπλατωνικός φιλόσοφος **Δαμάσκιος** σημειώνει ένα όνειρό του όπου του παρουσιάστηκε η θεά Κυβέλη και του είπε ότι οι γιορτές προς τιμήν του Άττι (που λέγονταν **ιλάρές**) θα σώσουν τους ανθρώπους απ' το θάνατο. (Σχετικά μ' αυτό βλέπε στο βιβλίο του Μ. Μπρίκνερ «*Ο θεός που μαρτυρεί στις θρησκείες του αρχαίου κόσμου*»).³⁹ Στη λατρεία αυτή προκαλούνταν τέτοια θρησκευτική έκσταση, τέτοια υπερδιέγερση που όλοι οι πιστοί πίστευαν ότι, **έτσι όπως ο Άττις πεθαίνει και ανασταίνεται, το ίδιο κι αυτοί θα ξαναγυρίσουν, μετά θάνατο, σε μια καινούργια ζωή.**

Πρέπει ακόμη ν' αναφέρουμε και τα λεγόμενα **εξιλαστήρια**, δηλαδή τις θυσίες όπου οι συμμετέχοντες καθαρίζονταν με το αίμα των ζώων που θυσιάζονταν. Τις **σταλαγματιές** του αίματος που έσταζαν από το θυσιαστήριο, τις έπιναν οι πιστοί του Άττι, που φαντάζονταν ότι έτσι κοινωνούν το σώμα και το αίμα του νεκρού θεού. Εκείνοι που προσκυνούσαν τη θεομήτορα Κυβέλη και το θεό Άττι, οργάνωναν τελετουργικά συμπόσια.

Αυτά τα τελετουργικά συμπόσια, που υπήρχαν πολύ πριν το χριστιανισμό, μοιάζουν με τα χριστιανικά όπου γίνεται **η μετάληψη με ψωμί και κρασί.** Η χριστιανική λατρεία, που εμφανίστηκε πολύ μεταγενέστερα, μοιάζει τόσο πολύ με τη λατρεία του Άττι που ένας ιερέας της θεάς Κυβέλης είπε στον ευτυχή **Αυγουστίνo**, το χριστιανό συγγραφέα (364-430): «*Εκείνος που φορεί το φρυγιανό σκουφί του θεού Άττι είναι κι αυτός χριστιανός*». Ο αρχιερέας της Ρώμης του θεού Άττι ονομαζόταν **Πάπας** και, όπως ο Πάπας της Ρώμης, λεγόταν επίσης **πάτερ**, φορούσε την ίδια **τιάρα** που άρχισαν κατόπιν να φοράνε οι καθολικοί πάπες. Όπως η χριστιανική θρησκεία πήρε πολλά στοιχεία από τη λατρεία του θεού Άττι, έτσι και **το χριστιανικό Πάσχα παρουσιάζει ομοιότητες με το γιορτασμό του θεού αυτού.**

Ό,τι ήταν ο θεός Άττις για τους Φρυγιανούς και αργότερα για τους Ρωμαίους, ο

Αδωνης για τους Σύριους και ο Ταμμούζ για τους Ασσυριο-Βαβυλώνιους, ήταν και για τους **Φοίνικες της Τύρας ο θεός Μελκάρτ**.

Η λατρεία του θεού Μελκάρτ είχε διαδοθεί πάνω από 1000 χρόνια, πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού.

Οι Έλληνες θεωρούσαν το Μελκάρτ ταυτόσημο με το θεό-ήρωα **Ηρακλή**, γιο του Δία και της θεάς **Αλκμήνης**. Υπάρχει ένας θρύλος σύμφωνα με τον οποίο ο Ηρακλής έβαλε φωτιά στον εαυτό του και αναλήφτηκε, μέσα από τις φλόγες, στον ουρανό που δονούνταν από τις βροντές. Ο θεός Μελκάρτ γιορταζόταν το Φλεβάρη και το Μάρτη. Τότε έβαζαν φωτιά στο άγαλμα του σ' ένδειξη ότι ο θεός ανέρχεται στον ουρανό για μια καινούργια ζωή. Στην πόλη **Ταρσός** οργανώνονταν ο γιορτασμός του **θεού Σαντάν** σχεδόν το ίδιο όπως και ο γιορτασμός του θανάτου και της ανάστασης του Μελκάρτ. Και στην **Καπαδοκία** οργάνωναν παρόμοιες γιορτές προς τιμήν του **θεού Ιμπραξ**.

Οι ιστορικοί της προγενέστερης του χριστιανισμού εποχής περιέγραψαν λεπτομερειακά την πλατεία διαδομένη λατρεία της αιγύπτιας θεάς Ίσιδας και του θεού **Σεράπιδα** (Όσιρις). Αυτή η λατρεία ήταν γνωστή σ' όλα τα παράλια της Μεσογείου, δηλαδή εκεί ακριβώς όπου έμελλε να διαδοθεί αργότερα ο χριστιανισμός. Τον καιρό των **Πτολεμαίων**⁴⁰ η λατρεία αυτή ήταν η πιο διαδεδομένη στον ελληνορωμαϊκό κόσμο. Όπως οι χριστιανοί χρησιμοποίησαν αργότερα, με τον τρόπο τους, τις αιγυπτιακές, συριακές, ασσυριακές κ.λπ. παραδόσεις και δοξασίες, το ίδιο και οι Ρωμαίοι προσπάθησαν να προσαρμόσουν στις αντιλήψεις τους τη λατρεία της Ίσιδας και του Σεράπιδα. Ανάλογα άλλαζαν τις αναπαραστάσεις των θεών. Γι' αυτό ο Σέραπις άρχισε να παριστάνεται σχεδόν το ίδιο όπως πριν ο θεός Δίας. Όπως και ο Όσιρις στην Αίγυπτο, ο Σέραπις λατρεύονταν στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία σαν προστάτης των φυτών, θεός του ήλιου και αφέντης του βασιλείου των νεκρών. Την Ίσιδα βάλθηκαν να την απεικονίζουν σαν ελληνίδα θεά, που έναν καιρό μπορούσε κανείς εύκολα να την μπερδέψει με την Ήρα, τη Δήμητρα ή την Αφροδίτη. Χωρίς μια τέτοια απομίμηση, χωρίς μια τέτοια προσαρμογή στις ιδέες του ρωμαϊκού λαού η λατρεία των Αιγυπτίων θεών δε θα μπορούσε να διαδοθεί στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Στους πρώτους αιώνες του χριστιανισμού, η λατρεία της Ίσιδας και του Σεράπιδα ήταν επίσημη. Διατηρήθηκε 350 χρόνια μετά την εμφάνιση της χριστιανικής λατρείας. Στα 344 οργανώνονταν ακόμη στη Ρώμη γιορταστικές λιτανείες προς τιμήν της Ίσιδας. Σε μια απ' αυτές τις γιορτές (που ήταν πραγματικά φθινοπωρινή γιορτή) αναπαρασταίνονταν η θλίψη της θεάς Ίσιδας, που αναζητούσε το σώμα του Όσιρι, που κατασπάραξε ο θεός Σετ.

Η προέλευση αυτών των γιορτών είναι πολύ αρχαία. Στην **Αβυδο** (Αίγυπτος) τέτοιες γιορτές γίνονταν από 2000 χρόνια πριν την εμφάνιση του χριστιανισμού. Σύμφωνα με τους αιγυπτιακούς θρύλους, ο **Όσιρης-Σέραπις** είναι γιος του **Τζεμπ**, θεού της γης και της **Νουτ**, θεάς του ουρανού. Ο θεός του ήλιου **Ρα**, σαν έμαθε ότι η γυναίκα του η Νουτ τον απατούσε, τη φοβέριζε ότι δε θα γεννήσει παιδί καμιά μέρα του χρόνου. Αλλά η Νουτ είχε ερωμένο, το θεό **Θωτ**. Ο Θωτ κέρδισε από το

θεό της σελήνης το 72ο μέρος κάθε χρόνου, δηλαδή 5 μέρες που προσθέτονται στις 360 του σεληνιακού χρόνου. Σε κάθε μια απ' αυτές τις 5 μέρες **η Νουτ** γεννούσε κι ένα παιδί. Έτσι γέννησε τους θεούς **Όσιρι, Ωρο, Σετ** και τις θεές **Ίσιδα και Νέφτα**.

Όπως λένε οι μύθοι, όταν γεννήθηκε ο Όσιρις, ακούστηκε μια δυνατή φωνή, που ανάγγελλε ότι εμφανίστηκε ο κυρίαρχος του κόσμου. Επί 28 χρόνια ο Όσιρις ήταν βασιλιάς της Αιγύπτου, σ' αυτόν αποδίδεται η διάδοση της γεωργίας και η καλλιέργεια της αμπέλου. Ύστερα απ' αυτό, ο Όσιρις έφυγε σε ταξίδι, αλλά ο αδελφός του ο Σετ ο κακός, τον έβαλε με πονηριά μέσα σ' ένα πολύτιμο σεντούκι και τον έριξε στο Νείλο. Ο βασιλιάς της Βιβλός (στα παράλια της Συρίας) βρήκε το σεντούκι και το πήγε στο ναό της θεάς Μπελίτ-Αφροδίτης. Η θεά Ίσις ήταν, απελπισμένη, βαριοθλιμένη. Τραβούσε τα μαλλιά της κι αναζητούσε θρηνώντας τον αδελφό-σύζυγο. Τελικά τον βρήκε στη Βιβλός και τον έκρυψε σε μια στροφή του Νείλου. Αλλά ο Σετ ο κακός, βρήκε τον Όσιρι, κατακομμάτιασε το κορμί του και τα κομμάτια τα σκόρπισε σ' όλη την χώρα. Η Ίσις, θρηνώντας ασταμάτητα, έψαχνε να βρει τα κομμάτια από το σώμα του αγαπημένου της. Τότε ο θεός Ρα έστειλε το θεό **Άνουβι** (με κεφαλή τσακαλιού) που, με τη βοήθεια του Θωτ και του Ωρου, μάζεψε τα κομματάκια από το κορμί του Όσιρι και τον ανάστησε. Από τότε ο Όσιρις είναι αφέντης και κριτής στο βασίλειο των νεκρών.

Αυτή η γιορτή προς τιμήν του θεού που πεθαίνει και ανασταίνεται γιορτάζονταν πριν από το χριστιανισμό και στους πρώτους αιώνες μετά την εμφάνιση του χριστιανισμού, στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, όπου οι ευαγγελιστές φτιάξαν τα ευαγγέλια. Σίγουρα θα είδαν επανειλημμένα τις σκηνές αυτές στους ναούς της θεάς Ίσιδας, όπου αναπαράσταναν την Ίσιδα τη μάνα των θεών, ν' αναζητά απαρηγόρητη το σώμα του Όσιρι. Μαζί με την Ίσιδα, έκλαιγαν μερικές γυναίκες ντυμένες κάτωσπρα, με ξέπλεκα μαλλιά. Ύστερα ο ιερέας αναπαράστανε την ανεύρεση του σώματος και την ανάσταση του. Ο θεός ανασταίνονταν, ξανάρχονταν στη ζωή και η θλίψη κι ο θρήνος των πιστών μετατρέποταν σε ξέσπασμα ευθυμίας και χαράς. Μια από τις μέρες αυτής της γιορτής ονομαζόταν *«ιλάρια»*, έτσι όπως ονομαζόταν και οι 3 μέρες της γιορτής προς τιμήν της μάνας-θεάς Κυβέλης και του θεού Άττι. Όλοι οι πιστοί αλληλοσυγχαίρονταν όπως μεταγενέστερα συγχαίρονταν οι χριστιανοί κατά την υποτιθέμενη ανάσταση του θεού τους, Ιησού Χριστού.

Οι Αιγύπτιοι πίστευαν όχι μονάχα ότι ο Όσιρις αναστήθηκε μόνος του, αλλά ότι έχει και τη δύναμη ν' ανασταίνει νεκρούς. Στο *«Βιβλίο των νεκρών»*⁴¹ βρίσκεται μια παράκληση που τη βάζουν στο στόμα του νεκρού *«Έδωσα ψωμί στον πεινασμένο και υπόδησα τον ξυπόλυτο. Μετάφερα με το καράβι μου αυτόν που δεν είχε πώς να περάσει απ' το νερό. Ήμουν πατέρας για τα ορφανά, σύζυγος για τη χήρα και προστάτης, από τους ανέμους, τους ξεπαγιασμένους. Εγώ είμαι εκείνος που λέει παραδείγματα για το καλό. Εγώ με το δίκιο κέρδισα την εκτίμηση!»* Και σ' άλλο μέρος λέει: *«Θα ζήσει το ίδιο αληθινά όπως ζει και ο Όσιρις. Δε θα πεθάνει όπως δεν πέθανε και ο Όσιρις. Δε θα εξοντωθεί όπως δε μπορεί να εξοντωθεί ο Όσιρις. Δια-*

τηρούν την ψυχή τους, διατηρούν τις αισθήσεις τους, διατηρούν το στόμα τους, διατηρούν τα πόδια τους, διατηρούν όλα τους τα μέλη».

Έτσι λοιπόν, ακόμα και οι αρχαίοι αιγύπτιοι και, κατοπινά, οι Ρωμαίοι είχαν συνθέσει παρακλήσεις που λέγανε ότι ο θεός τους με το θάνατο, **τον θάνατον πατήσας**, με την ζωή του εκ νεκρών, χάρισε ζωή σ' ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Στην Ελλάδα, την άνοιξη πανηγυρίζονταν **η γιορτή της ανάστασης του θεού Διόνυσου (Βάκχος)**. Σύμφωνα με το μύθο, ο θεός-πατέρας Δίας που εξουσιάζει τις αστραπές και τις βροντές, ερωτεύθηκε τη **Σεμέλη**, κόρη του βασιλιά της Θήβας. Μια μέρα ορκίστηκε στην αγαπημένη του ότι θα της εκπληρώσει οποιαδήποτε επιθυμία. Αλλά η θεά Ήρα, η ζηλιάρα γυναίκα του Δία, σαν το 'μαθε, αποφάσισε να ξολοθρέψει την αντίζηλή της. Η Ήρα ήξερε ότι **αν ο Δίας φανερωθεί με όλα τα όπλα του αστραποβρόντη, η εμφάνιση του φέρνει το θάνατο στους ανθρώπους**. Γι' αυτό πρότρεψε τη Σεμέλη να ζητήσει από το Δία να της φανερωθεί μ' όλα του τα όπλα. Κι ήρθε λοιπόν ο Δίας κοντά της μ' όλην του τη μεγαλοπρέπεια σαν βασιλιάς των θεών και ανθρώπων. Οι εκτυφλωτικές αστραπές που σπίζαν στα χέρια του θεού, το μπουμπουνητό των κεραυνών έκαναν να πάρουν φωτιά όλα γύρω μαζί και η Σεμέλη. **Πεθαίνοντας η Σεμέλη γέννησε το Διόνυσο**. Τότε από τη γη υψώθηκαν χορτάρια και κισσός που κάλυψαν και προστάτευαν το βρέφος από τις καταστροφικές φλόγες. Ο κισσός απλώθηκε γύρω ώσπου έσβησε τη φωτιά! Επειδή ο Διόνυσος ήταν ακόμη πολύ αδύνατος, ο Δίας τον έραψε στο μηρί του και τον κράταγε έτσι (*όπως η καγκουρό κρατάει το μικρό της μέσα σε σακούλα του κορμιού της*) ώσπου δυνάμωσε και γεννήθηκε για δεύτερη φορά από το μηρί του θεού-πατέρα. Κι έγινε έτσι ο Διόνυσος θεογέννητος. Οι αρχαίοι δεν παραξενεύονταν ότι ο Δίας γέννησε από το μηρί του. **Ακόμα και ο θεός των αρχαίων εβραίων, ο Ιεχωβάς έπλασε τον άνθρωπο από πηλό και κατόπιν πήρε ένα πλευρό του κι έπλασε τη γυναίκα**. Και η **Αθηνά** γεννήθηκε απ' το κεφάλι του Δία που άνοιξε. Γιατί λοιπόν να μη μπορεί να γεννήσει ο Δίας απ' το μηρί το γιο του; *«Τα αδύνατα παρά τοις ανθρώποις δυνατά παρά τοις θεοίς»*, έτσι συλλογίζονταν οι πιστοί. Επειδή η ζηλιάρα Ήρα μπορούσε να θανατώσει το Διόνυσο, τον έστειλε ο Δίας στην αδερφή της Σεμέλης—**Ινώ**. Και ξαναρχίζει η καταδίωξη του γιου του θεού. Η θετή μάνα του Διόνυσου χρειάστηκε να φύγει μαζί του και, για να γλυτώσει από τους διώχτες, ρίχτηκε από ένα βράχο στη θάλασσα. Μονοστιγμής όμως ο θεός Έρμης πήγε το Διόνυσο **στην κοιλάδα της Νύσας**. Ο Διόνυσος μεγάλωσε και έγινε ένας όμορφος—θεός—ένας θεός νέος που δίνει δύναμη, χαρά και χαρίζει γονιμότητα. Έκανε πολλά ηρωικά κατορθώματα, με τη βοήθεια του πατέρα του, Δία. Αλλά όταν οι άνθρωποι αμφιβάλανε πως ο Διόνυσος ήταν πραγματικά θεός και τον κορόιδευαν τότε φανερώνονταν και τους τιμωρούσε άγρια για τη δυσπιστία τους.

Σύμφωνα μ' έναν άλλο μύθο, ο Διόνυσος είναι γιος του Δία και της Περσεφόνης. Από μικρό παιδί ακόμα, ο θεός-πατέρας του παραχωρεί την εξουσία πάνω στον κόσμο, αλλά η φθονερή Ήρα τον καταδιώκει. Ο Διόνυσος τρέχει μακριά για να σωθεί απ' αυτήν αλλά τον προφταίνουν οι **γίγαντες-τιτάνες**, που τους έστειλε

ξοπίσω του η Ήρα. **Οι Τιτάνες τον κόβουν κομμάτια και τον τρώνε. Μένει μόνη η καρδιά. Τότε ο Θεός-Δίας ανασταίνει το Διόνυσο.**

Στην Ελλάδα, την άνοιξη γιορτάζονταν η ανάσταση του θεού Διόνυσου. Οι ιερείς έκοβαν κομμάτια έναν ζωντανό ταύρο, που προσωποποιούσε το Διόνυσο όταν πέθαινε και οι πιστοί καταβρόχθιζαν κομμάτια απ' τη σάρκα του θεού, **κοινωνώντας** έτσι από το αίμα και το σώμα του Θεού Διόνυσου και σώζονταν *τάχατες* απ' το θάνατο.

Παρόμοιες ιεροτελεστίες γίνονται λοιπόν, πολύ πριν την εμφάνιση του Χριστιανισμού. Η κοινωνία από το αίμα και το σώμα του Χριστού υπήρξε μ' αυτήν τη μορφή και στη λατρεία του Άδωνη στη λατρεία του Άττι και στη λατρεία του Διόνυσου, και, όπως θα δούμε και στη λατρεία του θεού των περσών Μίθρα.

Πάνω από 1000 χρόνια πριν το χριστιανισμό, ο **Μίθρας** θεωρούνταν θεός των φυτών, θεός της γονιμότητας, η λατρεία του ήταν πολύ διαδομένη στις χώρες όπου οι άνθρωποι ασχολούνταν με τη γεωργία. Ένας από τους άθλους που του αποδίδουν είναι και τούτος εδώ: Ο Μίθρας, λένε, σκότωσε ένα πλάσμα που απ' το αίμα του προέρχεται όλη η γονιμότητα της γη στην άνοιξη. Γι' αυτό ο Μίθρας θεωρούνταν ο δημιουργός των πάντων πάνω στη γη. **Ο Μίθρας ήταν γιος θεού, και γεννήθηκε σε μια σπηλιά. Και σ' ένα από τα ευαγγέλια λέγεται ότι ο Χριστός γεννήθηκε μέσα σε μια σπηλιά.** Ο Μίθρας αποκαλούνταν αυτός που γεννήθηκε από **βράχο**, και το Χριστό τον λένε κι αυτόν **πέτρα** (Επιστολή Ι προς Κορινθίους Χ, 4). Το ίδιο και ο Πέτρος, πρώτος απόστολος ονομάζεται **πέτρα**. Καθώς ο Μίθρας απεικονίζονταν συνήθως **με ραβδί και σπαθί στο χέρι** άρχισαν να παρασταίνουν με τα ίδια σημάδια και τον Πέτρο. Τον καιρό που εμφανίστηκαν οι πρώτες χριστιανικές κοινότητες, η λατρεία του Μίθρα ήταν διαδομένη σ' όλη τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία και ναοί του Μίθρα, βρίσκονταν παντού. Η ιεροτελεστία που γίνονταν στη λατρεία του Μίθρα, παρουσιάζει τόσες πολλές ομοιότητες με τη λατρεία των πρώτων χριστιανών, που χωρίς να το θέλεις, φθάνεις στο συμπέρασμα ότι η λατρεία αυτή αφομοιώθηκε σε μεγάλο βαθμό από τους πρώτους χριστιανούς, που την πήραν από τους λάτρεις του Μίθρα. Δε μπορούσε, πραγματικά, να γίνει διαφορετικά.

Οι οπαδοί του Μίθρα συνήθιζαν το **τελετουργικό δείπνο**. Στο δείπνο αυτό **έτρωγαν αγιασμένο ψωμί και έπιναν κρασί** πράγμα που σήμαινε ότι **κοινωνούσαν από το σώμα και το αίμα του θεού Μίθρα**. Η παράδοση της κοινωνίας με το αίμα και το σώμα προέρχεται από τα πολύ παλιά χρόνια: από το γιορτινό τραπέζι όπου έτρωγαν τα θύματα κατά τους πανάρχαιους χρόνους: αυτά ήταν αιματηρά θύματα, μερικές φορές ανθρώπινα γιατί ο άγιος πίστευε ότι τρώγοντας από το κρέας των ζώων είτε του ανθρώπου και πίνοντας το αίμα τους αποχτάει μονομιάς τη δύναμη και τις ιδιότητες των όντων που έφαγε. Τα πλυσίματα που συνήθιζαν να κάνουν οι λάτρες του Μίθρα μοιάζουν πάρα πολύ με **το χριστιανικό μυστήριο της βάπτισης**.

Έτσι λοιπόν, το Πάσχα με τη μορφή της γιορτής του θεού που πεθαίνει κι ανα-

σταίνεται, με τη γιορτή του τελετουργικού δείπνου, όπου γινόταν κοινωνία με το σώμα και το αίμα του σωτήρος, υπήρξε και στη λατρεία του θεού των Περσών Μίθρα. Όπως πίστευαν οι Μιθραϊστές, πρέπει στο τέλος να επαναληφθεί ο φόνος της αρχικής ύπαρξης που εμποδίζει το θρίαμβο του καλού πάνω στη γη και αυτό θα καθορίσει τη δεύτερη δημιουργία του κόσμου. Ο Μίθρα απεικονίζονταν σα σωτήρας του κόσμου, που με τη βοήθεια του γίνεται η ανάσταση των νεκρών. Έτσι, στη λατρεία του Μίθρα βρίσκουμε και μια άλλη πλευρά της χριστιανικής διδασκαλίας— τη διδασκαλία για την ανάσταση εκ νεκρών με τη βοήθεια του γιου του θεού.

Όπως είδαμε ήδη, η περιγραφή του θανάτου και των παθών του Χριστού δεν αποτελεί παρά τροποποίηση μερικών αποσπασμάτων της Βίβλου ή την έχουν δανειστεί απευθείας από τις πολυάριθμες αφηγήσεις για την ανάσταση άλλων θεοτήτων των αρχαίων θρησκειών.

Αλλά ο πίνακας δεν θα ήταν ολοκληρωμένος αν δεν αναφέρναμε μια άλλη αρχαία συνήθεια: την άνοιξη, μια μέρα γιορτινή, έβγαζαν απ' τη φυλακή έναν καταδικασμένο και του επέτρεπαν εκείνην τη μέρα να κάνει οτιδήποτε, να έχει όλα τα **προνόμια**. Μπορούσε ακόμη να καθίσει και στο θρόνο του βασιλιά. Μερικές φορές τον ντύνανε με βασιλικά ρούχα και στολίδια, ύστερα του βάφανε τα μούτρα σα γελωτοποιό και τον περιφέρονε στην πόλη σα βασιλιά. Το πλήθος τον ακολουθούσε, τον περιγελούσε και τον ρωτούσε μην τάχα κι είναι πραγματικός βασιλιάς και περί το τέλος της μέρας **τον εκτελούσαν προσφέροντας έτσι εξαγνιστική θυσία στο θεό**. Αν ανατρέξουμε σε πιο μακρινούς ακόμη καιρούς, θα δούμε, στην **ιστορία των θρησκευμάτων**, να γίνεται λόγος για ανθρώπινες θυσίες και για τη συνήθεια **να θυσιάζονται οι πρωτότοκοι** είτε μεταξύ των ανθρώπων είτε μεταξύ των ζώων. Επίσης θα δούμε ότι σε μια ορισμένη στιγμή θυσιάζονταν και γιοι βασιλιάδων, που θεωρούνταν γιοι θεών. Μεταγενέστερα, αυτά τα έθιμα άλλαξαν πάρα πολύ. Εξαφανίστηκαν οι ανθρώπινες θυσίες και αντικαταστάθηκαν με τις θυσίες ζώων. Έτσι, ανάμεσα στις εντολές του εβραϊκού Πάσχα βρίσκουμε την προσταγή του θεού να θυσιάζονται διάφορα ζώα. **Τα πάθη του Ιησού Χριστού** που περιγράφουν οι ευαγγελιστές (**εννοείται επισημασμένα από την αρχή ως το τέλος**) δεν είναι τίποτα άλλο παρά αναμετάδοση μερικών αρχαίων μύθων για θεούς που σκότωναν την άνοιξη, για καταδικασμένους που τους ντύνανε με βασιλικά ρούχα κι ύστερα τους θυσιάζαν **για να συγχωρήσουν οι θεοί τα σφάλματα και τις αμαρτίες των ανθρώπων**. Ολόκληρη η αφήγηση των γιορτών του Πάσχα έχει φτιαχτεί με στοιχεία παρμένα από άλλες θρησκείες πιο παλιές, όπως και το εβραϊκό Πάσχα δεν περιέχει τίποτα το καινούργιο.

Στους γεωργικούς και ποιμενικούς λαούς ο γιορτασμός του Πάσχα συνδέονταν με τις ανοιξιάτικες γεωργικές δουλειές. Το ίδιο και η λατρεία του θεού ήλιου. **Γ' αυτό ο γιορτασμός του Πάσχα γινόταν τον καιρό της ανοιξιάτικης ισημερίας. Η ιδέα μιας θυσίας εξαγνισμού μπροστά στο θεό, αναγκαία για τη σωτηρία των ανθρώπων, διαδόθηκε σε πολλές χώρες πολύ πριν απ' τον χριστιανισμό.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XV

Η ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ

«Άλλα το μυστήριο των μυστηρίων της χριστιανικής θρησκείας είναι δίχως αμφιβολία το δόγμα της υπεραγίας τριάδας: πώς μέσα σ' ένα θεό υπάρχουν τρία πρόσωπα, ο πατέρας είναι θεός, ο γιος είναι θεός και το άγιο πνεύμα είναι θεός κι όμως δεν είναι τρεις θεοί, αλλά ένας— αυτός ξεπερνάει ολότελα την αντίληψη μας. Να γιατί με κανένα άλλο δόγμα δεν τα βάλαν τόσο πολλοί οι αιρετικοί, που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν την αλήθεια της πίστης με τη δική τους αντίληψη, όσο με το μυστήριο της υπεραγίας τριάδας».

Έτσι μιλάει για το δόγμα της αγίας τριάδας ο **μητροπολίτης Μακάριος** στις οδηγίες του (*«Η δογματική ορθόδοξη θεολογία»* τόμ. I, 1849, σελ. 200-201). Σε συνέχεια εξηγεί τη μεγάλη αυτή σοφία:

«Γενική θέση: στο μοναδικό θεό, στην ουσία υπάρχουν τρία πρόσωπα, ο θεός υπάρχει σε τρεις υποστάσεις: πατέρας, γιος και άγιο πνεύμα.

Ιδιαίτερη θέση: κατά πρώτο λόγο, όντας μοναδικό στην ουσία, τα τρία πρόσωπα του θεού είναι ισότιμα και αντούσια: και ο πατέρας είναι θεός και ο γιος είναι και το άγιο πνεύμα είναι επίσης θεός, όμως δεν είναι τρεις θεοί, αλλά ένας και μόνον.

Κατά δεύτερο λόγο: όντας όμως τρία πρόσωπα, διαφέρουν ως προς την προσωπική τους υφή: ο πατέρας, δε γεννήθηκε από κανέναν, ο γιος γεννήθηκε από τον πατέρα, το άγιο πνεύμα εκπορεύεται από τον πατέρα».

Σα μπορείς κατάλαβε τίποτε!

Ο **Αθανάσιος από την Αλεξάνδρεια** (γνωστός κληρικός του IV αιώνα) εξηγεί ως εξής την τριάδα: Ένας είναι ο θεός στην τριάδα και η τριάδα είναι μία. Οι υποστάσεις (δηλαδή τα πρόσωπα) δε συγχωνεύονται ούτε και υπάρχουν χωριστές. Η μια είναι ο πατέρας, η άλλη ο γιος και η τρίτη το πνεύμα, αλλά ο πατέρας, ο γιος και το άγιο πνεύμα είναι ένας θεός.

Μας φώτισε με το παραπάνω! Δεν έχει άδικο ο μητροπολίτης Μακάριος όταν λέει ότι αυτό ξεπερνάει ολότελα τη νόηση μας. Πραγματικά, θα ήταν δύσκολο να καταλάβεις τίποτε απ' όλα αυτά. Άλλα σε τέτοιου είδους σοφία βασίζονται όλες οι ψευδολογίες των παπάδων. Στις επιστολές που απευθύνανε οι εκκλησιαστικοί πατέρες μεταξύ τους επαναλάμβαναν συνέχεια ότι **στο λαό πρέπει να κηρύττουν όσο το δυνατόν περισσότερα παράλογα και ακατανόητα πράγματα. Οι παπάδες προ-**

σπαθούν να πείσουν τους πιστούς να παραδέχονται σαν αληθινές όλες τις ανοησίες που τους λένε αυτοί. Ο άθεος διαφέρει από τον πιστό γιατί δεν πιστεύει τυφλά στα παραμύθια των παπάδων.

Όταν γνωρίζουμε πιο καλά τις αρχαίες θρησκείες που είχαν διαδοθεί πριν τον χριστιανισμό, βλέπουμε ότι όλος ο μύθος για την υπεραγία τριάδα είχε επινοηθεί πολύ πριν από το Χριστό.⁴² Οι αρχαίοι φαντάζονταν τη δημιουργία του κόσμου, κάπως το ίδιο με τη γέννηση του ανθρώπου. Όπως για να γεννηθεί ένας άνθρωπος πρέπει να υπάρχει πατέρας και μάνα, έτσι και για τη δημιουργία του κόσμου και όλων όσων υπάρχουν στον κόσμο χρειάστηκε ένας πατέρας και μια μάνα. **Κι η πιο μικρή οικογένεια αποτελείται από τον πατέρα, τη μάνα και ένα γιο ή θυγατέρα. Έτσι σχηματίστηκε ολότελα φυσικά και η αρχαία τριάδα των θεών. Όταν μελετάμε τις αρχαίες θρησκείες, βρίσκουμε σχεδόν παντού αυτήν την τριάδα.**

Στις αρχαίες Ινδίες υπήρξε μια τριάδα που αποτελούνταν από τον πατέρα — **θεό Σαβίτρι**, επουράνια θεότητα του ήλιου, το θεό — **γιο Άग्νι** και το θεό — **άγιο πνεύμα Βάϊου**, μάνα των θεών ήταν η **Μάγια** που ο επίγειος άντρας της ήταν ο μαραγκός **Τβάστι**.

Η Βαβυλωνιακή τριάδα αποτελούνταν από: τον **Άνου**, το θεό του ουρανού, τον **Έα**, θεό του νερού και το **Μπελ** (*Μπαάλ, Βάαλ*), θεό του υπόλοιπου κόσμου.⁴³ Σ' ένα τραγούδι της αρχαίας Βαβυλώνας λέγεται: «*Μετά που ο Άνου έκανε τον ουρανό, ο ουρανός έκανε τη γη, η γη έκανε τα ποτάμια, τα ποτάμια έκαναν τις πλημμύρες, οι πλημμύρες έκαναν τους βάλτους, οι βάλτοι έκαναν τα σκουλήκια.*»

Η κεντρική Βαβυλώνα είχε κι αυτή την τριάδα της: το **Σιν**, το θεό της σελήνης, το **Σάμας**, το θεό του ήλιου και την **Ίσταρ**, τη θεά της γης.

Η τριάδα της νότιας Βαβυλώνας ήταν ο θεός — πατέρας **Έα**, η μάνα των θεών **Μάκινα** και ο γιος των θεών, **Ταμμούζ**.

Στους Ινδούς υπήρξε επίσης μια τριάδα. Στους «*Νόμους του Μάνου*»⁴⁴ (μια αρχαία συλλογή ινδικών νόμων) λέγεται ότι ο κύριος και ανώτατος κριτής μας χώρισε ο ίδιος το σώμα του σε δυο μέρη: το ένα αρσενικό και τ' άλλο θηλυκό και με το σμίξιμο αυτών των δυο γεννήθηκε ο γιος του **Βέρνι**⁴⁵. Έτσι σχηματίστηκε η πρώτη τριάδα των θεών: ο **Νάρα** — πατέρας, η **Νάρυ** — μάνα και ο **Βέρνι** — γιος. Πάνω στη γη, αυτή η τριάδα μετατράπηκε σε άλλη τριάδα: το **Βράχμα**, το **Βίσνου** και το **Σίβα**.⁴⁶

Η θεωρία της τριάδας ήταν πιο αναπτυγμένη στους Αιγυπτίους. Σ' ένα επιτάφιο τραγούδι των Αιγυπτίων ήταν γραμμένο τούτο δω: «*Στην αρχή δεν υπήρχε τίποτα στο κενό σύμπαν, εκτός από την ουσία, την ουσία που υπάρχει αιώνια μόνη της. Εκείνος που δίνειμόνος του ύπαρξη στον εαυτό του που αιώνια γεννιέται είναι ο Άμων. Αυτός ο Άμων είναι ο θεός πατέρας*». Μια επιγραφή που βρέθηκε στο άγαλμα του θεού του ναού του **Τούτμες** λέει: «*Αυτός είναι ο θεός Άμων-Ρα—ο ήλιος, ο βασιλιάς των θεών, το φώς του κόσμου, ο Άμων -Ρα ο κυρίαρχος όλων των υπάρξεων. Ο Άμων-Ρα είναι ο πατέρας των θεών, ο δημιουργός του κόσμου, είναι το θεμέλιο της ζωής και της ύπαρξης των θεών, που βαστάζει ολόκληρο τον κό-*

σμο. *Ο Άμων-Ρα είναι ο αφέντης του ουρανού, ο δαμαστής των θεών».* (Φαντάζεστε πώς ήταν αυτοί οι θεοί αφού έπρεπε να τους δαμάζουν!) Όπως χρειαζόταν ένας αρχηγός που να έχει εξουσία πάνω σ' όλους και να χαλιναγωγεί όλα τα μέλη της κοινότητας του γένους, έτσι και το αγροτικό κοινοτικό γένος των Αιγυπτίων δημιούργησε την παράσταση του δαμαστή των επουράνιων θεών, γιατί πίστευαν ότι και εκεί υπάρχουν παρόμοιες σχέσεις των γενών όπως στη γη. Ο **Σαμπολλιόν**, ο πρώτος επιστήμονας που αποκρυπτογράφησε τα αιγυπτιακά ιερογλυφικά εξήγησε ότι ο Άμων-Ρα είναι η ενσάρκωση της ανδρικής αρχής, **ο θεός — πατέρας** η ενσάρκωση της γυναικείας αρχής και της αναπαραγωγής της ζωής είναι **η μάνα των θεών Μούτ** από τη συνένωση αυτών των δύο αρχών γεννήθηκε ο **Χον (Χόνσου) ο θεός-γιος**. Αυτή η επουράνια τριάδα βρήκε στη γη, στην πόλη **Άβυδο**, μια άλλη ενσάρκωση: **Όσιρις, ο θεός πατέρας, Ίσις, θεά-μάνα, Ώρος, θεός-γιος**. Άλλωστε, ο Όσιρις και η Ίσις δεν θεωρούνταν μόνο πατέρας και μάνα, αλλά συνάμα, αδελφός και αδελφή.

Σ' ένα από τα αρχαία γραφτά, που αποδίδεται στον τρεις φορές ένδοξο μυθικό **Ερμή** αναφέρεται μια συνομιλία ανάμεσα στην αιγυπτιακή θεότητα **Θωτ** και τον υπέρτατο θεό.

«Θωτ: Στην αρχή δεν υπήρχε τίποτα στο κενό. Ύστερα μπήκε σε κίνηση η ζωή μ' ένα φοβερό βουητό, ο καπνός ξεπετάχτηκε με θόρυβο και μέσα στον ορυμαγδό ακούστηκε μια φωνή. Αυτή η φωνή μού φάνηκε πώς είναι η φωνή του φωτός και απ' αυτήν τη φωνή του φωτός ερχόντουσαν λόγια: Κι έφτασε αυτή η φωνή πέρα από την πηγή του νερού, βγήκε από κει σα μια λαφριά και καθαρή φωτιά που έσβησε στον ορίζοντα. Τα λαφριά νερά του αέρα γέμισαν την έκταση ανάμεσα στη φωτιά και τη γη κι ήταν τόσο ανακατεμένα που πουθενά δε φαινόταν ένα κομματάκι ξηράς ξεπλυμένο απ' το νερό και ο λόγος του πνεύματος τα έβαλε σε κίνηση.

Ο υπέρτατος θεός: Κατάλαβες άραγε καλά τί σημαίνει αυτό το θέαμα;

Θωτ: — *Ναι κατάλαβα*

Ο υπέρτατος θεός: — εγώ είμαι το φως. Εγώ είμαι ο υπεράγιος, εγώ είμαι ο θεός σου. Εγώ είμαι πολύ αρχαιότερος και πολύ πιο γέρος απ' τα νερά που γεννήθηκαν από το χάος. Εγώ είμαι ο ζωοδότης, εγώ είμαι ο λόγος. Εγώ είμαι γιος θεού».

Όπως βλέπετε, ο υπέρτατος θεός είναι συνάμα και γιος θεού, είναι και πατέρας και γιος. Ασφαλώς, οι χριστιανοί θεολόγοι δεν επινόησαν τίποτα το καινούργιο απ' αυτήν την άποψη. Πήρανε τους μύθους των Αιγυπτίων, βαβυλωνίων, χαλδαίων και άλλων ιερέων και τους προσάρμοσαν στους σκοπούς τους.

Και η **μωσαϊκή θρησκεία** είχε την τριάδα της, η μάλλον κάμποσες τριάδες. Σύμφωνα με πολλές θρησκείες, μαζί και της μωσαϊκής, **ο θεός ήταν ερμαφρόδιτος** (άντρας και γυναίκα μαζί). Οι **Ταλμουδιστές (Εβραίοι θεολόγοι)** περιγράφουν αυτές τις ιδιότητες του θεού των Εβραίων. **Είναι ταυτόχρονα πατέρας και μάνα** ακόμα κι ένα απ' τα ονόματα που είχαν δοθεί στο θεό **Ελοχίμ** — είναι στον πληθυντικό αριθμό και **σημαίνει ταυτόχρονα άντρας και γυναίκα**. Ο πρώτος άνθρωπος

που δημιουργήθηκε απ' αυτόν τον Ελοχίμ, **ο Αδάμ, είναι επίσης ερμαφρόδιτος: είναι ο γιος του θεού και ταυτόχρονα η κόρη του. Είναι ο Αδάμ, αλλά είναι και η Εύα. ...**

Και οι σκανδιναβικοί λαοί είχαν την τριάδα τους. Ο **θεός πατέρας, Οντίν**, ο υπέρτατος θεός, θεός πάνω απ' τους θεούς- **ο θεός Θωρ**, που εξουσιάζει τις καταιγίδες και **η θεά Φρέγια**, η μάνα των θεών, που είναι και μάνα της γης και μάνα της γονιμότητας.

Και οι αρχαίοι Φιλανδοί είχαν την τριάδα τους: ο θεός πατέρας **Ούκκο**, η μάνα **Ώλματαρ**, ο θεός-γιος, ο ημίθεος, ο αιώνιος αιοδός **Βαϊνεμάνεν**.

Στους Περουβιανούς, στην Αμερική, σ' ένα άλλο μέρος της γης πολύ μακρινό, υπήρξε επίσης μια τριάδα: ο **Απόμτι**, ο θεός του ήλιου, θεός-πατέρας, ο **Χουρούντι**, θεός-γιος και ο **Ιντικβόκι**, ο αδελφός του... . Στους πανάρχαιους χρόνους, στο Περού λατρεύονταν ο θεός **Πατσιακαμάκ**⁴⁷, ο δημιουργός του κόσμου... το είδωλο αυτού του θεού λεγόταν **Τανγκατάνγκο**, που σημαίνει **ένας σε τρεις, τρεις σε έναν...**

Τριάδες συναντάμε και στους λαούς της **Πολυνησίας**. Η πιο διαδομένη τριάδα είναι η τριάδα του **Ταάροα**, **Ίνα** και **Όρο**. Ο Ταάροα είναι ο δημιουργός του κόσμου. Κι αυτός εί

ναι **ερμαφρόδιτος**, ενσαρκώνει τόσο την ανδρική αρχή όσο και τη γυναικεία. Ύστερα απ' αυτό όμως, σμίγει με

τη γυναικεία αρχή — την Ίνα, που την αποσπάει απ' τον ίδιο τον εαυτό του — και δημιουργεί τον Όρο, τον θεό-γιο. Η Ίνα είναι θεά-μάνα, που εξουσιάζει τον ουρανό και τη γη και που γέννησε το θαυμάσιο **αυγό Ρουμία**, από το οποίο, σύμφωνα με τους μύθους των Πολυνησίων, δημιουργήθηκε κατόπιν όλος ο κόσμος. Ο Όρος είναι γιος θεού, ο δημιουργός των φυτών και των λουλουδιών, των ζώων και του ανθρώπου.

Σύμφωνα μ' ορισμένες αντιλήψεις της **θρησκείας των συντοϊστών** που είναι διαδομένη στην Ιαπωνία, στην αρχή, από το χάος, βγήκε ο θεός, υπέρτατο ον δίχως αρχή και δίχως τέλος, ο παντοδύναμος και αιώνιος θεός. Κι αυτός ο θεός είναι ερμαφρόδιτος. Για να φτιάξει τον κόσμο χώρισε το ερμαφρόδιτο σώμα του σε δυο, το ένα αρσενικό — **Ιζανάγκι** — και τ' άλλο θηλυκό — **Ιζανάμη**. Με την ένωση αυτών των δυο θεών προήλθαν όλοι οι άλλοι θεοί. Ο Ιζανάγκι και η Ιζανάμη δημιούργησαν την Ιαπωνία. Οι θεοί έπεσαν στην άβυσσο, σήκωσαν τη γη από το νερό μ' ένα χρυσό μαχαίρι και βαθμιαία της δώσανε το σχήμα των σημερινών νησιών της Ιαπωνίας. Η Ιζανάμη θεωρείται βασίλισσα του ουρανού.⁴⁸ Στην Ιαπωνία υπάρχει ως τα σήμερα η λατρεία αυτής της θεάς, προς τιμήν της καίει αιώνια φωτιά και στους ναούς την υπηρετούν ειδικές ιέρειες. η ανώτερη απ' όλες είναι **η κόρη του Μικάδου** που τιτλοφορείται αρχόντισσα του ουρανού.

Τέτοια παραδείγματα μπορεί κανείς να δώσει ατέλειωτα. Σ' ένα ορισμένο στάδιο της ανάπτυξης της κοινωνίας, σχηματίζεται **η μονογαμική οικογένεια** (ο γάμος ενός άντρα με μια μόνο γυναίκα). Απ' αυτήν τη στιγμή οι πιστοί αναπαρασταί-

νον τους θεούς τους με τη μορφή μιας τέτοιας οικογένειας. Στους πιο μακρινούς όμως χρόνους, όταν στην οικογένεια κυριαρχούσαν η **πολυανδρία** και η **πολυγαμία**, οι άνθρωποι φαντάζονταν τους θεούς με πολυμελείς οικογένειες, που βασιζόνταν επίσης στην πολυανδρία και την πολυγαμία. Έτσι οι Έλληνες και ρωμαίοι θεοί είχαν πολλές γυναίκες και οι θεές πολλούς άνδρες.

Όπως βλέπετε, η χριστιανική διδασκαλία για την αγία τριάδα δε φέρνει τίποτα το καινούργιο σε σύγκριση μ' ό,τι υπήρχε σε άλλες θρησκείες. Η διδασκαλία για την τριάδα ήταν συνεπώς γνωστή και πριν από το χριστιανισμό. Η αγία τριάδα είναι και αυτή μια επινόηση των ανθρώπων, το ίδιο όπως οι θεοί και οι θεές, καθώς και όλες οι θρησκευτικές διδασκαλίες. Σ' όλα αυτά δεν υπάρχει κανένα μυστήριο. Όλα είναι εξαιρετικά απλά ακόμα και χοντροκομμένα, αλλά ασφαλώς οι παπάδες έχουν ανάγκη από μυστήρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVI

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ

Αν ρωτήσουμε σήμερα κανένα χριστιανό **τί παριστάνει ο σταυρός**, θα μας απαντήσει ότι είναι ένα **σύνεργο θανάτου**, ένα **όργανο βασανισμού πάνω στο οποίο σταυρώθηκε ο κύριος Ιησούς**. *Στην πραγματικότητα, αυτό είναι ολότελα λαθεμένο*. Είναι πολύ αμφίβολο αν στ' αλήθεια ο σταυρός είναι το σύνεργο της σταύρωσης, γιατί στην αρχαιότητα οι άνθρωποι σταυρώνονταν πάνω σε κάτι στύλους με μια πλάγια σανίδα στο πάνω μέρος, σε **σχήμα T**. Δεν πρόκειται όμως γι' αυτό, αλλά για το γεγονός ότι σε πολλές θρησκείες συναντάμε την εικόνα του σταυρού, πολλούς αιώνες πριν από το χριστιανισμό, μα τότε ο σταυρός δεν αντιπροσώπευε ένα αντικείμενο που να έχει σχέση με το θάνατο, αντίθετα, **ήταν το σύμβολο της ζωής**, λόγου χάρη στους Αιγυπτίους και στους άλλους λαούς. Την εικόνα του σταυρού τη βρίσκουμε επίσης σε εργαλεία, σε αγγεία και σε μνημεία της παλαιολιθικής εποχής, όταν δεν ήταν γνωστός ούτε ο χαλκός, ούτε το σίδηρο, δηλαδή χιλιάδες χρόνια πριν απ' το χριστιανισμό.

Ο σταυρός, λοιπόν, εμφανίζεται παντού στα μνημεία μιας εποχής που χάνεται στα βάθη των καιρών. **Τί σήμαινε ο σταυρός πραγματικά;** Σε πολλά μέρη, *στην αρχή ο σταυρός ήταν ένα εργαλείο παραγωγής της φωτιάς*.

Δεν είναι ανάγκη να εξηγήσουμε και πολύ ούτε και λεπτομερειακά πόσο ευεργετική, υπέροχη και γεμάτη μυστήριο ήταν για την ανθρωπότητα η ανακάλυψη της φωτιάς. Χάρη στη φωτιά ο άνθρωπος μπόρεσε να ζεσταθεί μες στις κρύες σπηλιές, να φωτίσει τις καλύβες του, να διαλύει το τρομαχτικό σκοτάδι της νύχτας. Ξαφνικά ο άνθρωπος ένιωσε πιο ισχυρός, οι δυνάμεις του μεγάλωναν σαν έμαθε να παράγει φωτιά. Άλλα **τη φωτιά για πρώτη φορά βρήκε τον τρόπο να την προκαλεί τρίβοντας δυο ξερά ξύλα**. Πόσο θα ξαφνιαστήκε, και συνάμα θα τρόμαξε ο άνθρωπος για να χαρεί μετά θωρώντας τη φλόγα που ξεπηδούσε σαν έτριβε τα δυο ξύλα! Δεν είναι λοιπόν περίεργο ότι ο πρωτόγονος άνθρωπος είδε στο σταυρό το σύμβολο της ζωής, της φωτιάς και του ήλιου. Ο άνθρωπος πίστευε ότι το μεγάλο ουράνιο άστρο, ο ήλιος, που σκορπάζει το φώς, την ζέστη και τη ζωή κατέβηκε στη γη και ενσαρκώθηκε στις σπίθες, στις φλόγες που είδε μπροστά του. Και αυτό δεν είναι παράξενο, γιατί η φωτιά που παρήγαγε ο άνθρωπος ήταν ίδια με τη φωτιά που άναβαν πολλές φορές οι κεραυνοί μες στην καταιγίδα, όταν οι θεοί, σύμφωνα με την δοξασία των αρχαίων, έριχναν απ' τους ουρανούς πύρινα βέλη στη γη. Μετά την ανακάλυψη, όμως της φωτιάς και οι άνθρωποι μπορούσαν να ρίχνουν πα-

ρόμοια πύρινα βέλη—**φλεγόμενα ξύλα**— πάνω στ' αγρίμια που τους επιτίθονταν. Είχαν την εντύπωση ότι μ' αυτό απόχτησαν ένα μέρος από τη δύναμη των θεών. Κι εκείνοι που προσκυνούσαν τον ήλιο άρχισαν να λατρεύουν και τη φωτιά και η εικόνα του σταυρού έγινε σύμβολο του φωτός, της ζωής. Ο σταυρός δεν είχε τότε καθόλου τη σημασία που του δίνουν μερικοί σήμερα.

Η λατρεία της φωτιάς ήταν πολύ διαδομένη. Σε πολλές θρησκείες διατηρούνται ακόμα ίχνη αυτής της λατρείας. Ένας περσικός ύμνος που εξυμνεί τη φωτιά αρχίζει με τούτα τα λόγια: «Ω, συ φωτιά, άρχοντα παντοδύναμε, που υψώνεσαι απ' τη γη, φωτιά που σκορπάς, με τις λαμπρές σου φλόγες, φως στο βασίλειο του σκότους, συ που κυβερνάς την τύχη όλων των πλασμάτων, οποιοδήποτε όνομα κι αν φέρουν αυτοί. Συ λιώνεις το χαλκό και τον κασσίτερο, συ τη νύχτα γεμίζεις τρόμο την ψυχή του κακού...».

Αργότερα, το εργαλείο παραγωγής της φωτιάς άλλαξε και πήρε το σχήμα της λεγόμενης **σβάστικας** (του αγκυλωτού σταυρού). Στο σημείο όπου σταυρώνονταν δυο κομμάτια ξύλα φτιάχνανε μια τρύπα απ' όπου πενούσαν ένα ξυλαράκι στρογγυλό. Με τη γρήγορη περιστροφή του ξύλου αυτού, οι άνθρωποι κατάφερναν να προκαλούν σπίθες. Τον αγκυλωτό σταυρό τον συναντάμε στους πιο διαφορετικούς λαούς. Στο βιβλίο του **Μάλβερ** «*Επιστήμη και θρησκεία*» ο αναγνώστης μπορεί να βρει πολυάριθμες εικόνες του αγκυλωτού σταυρού.⁴⁹ Τον παλιό καιρό, οι ναοί χτιζόνταν σε σχήμα σταυρού. Στις Ινδίες, στην Κίνα, στην Κορέα, στο Μεξικό, στην Αίγυπτο και στην Ελλάδα συναντάμε το σύμβολο του σταυρού, εκατοντάδες και χιλιάδες χρόνια πριν από το χριστιανισμό. Όταν οι άνθρωποι κοιτάζουν σήμερα την εικόνα του ασσυριανού βασιλιά **Ασουνασιραπάλ** είτε των αρχιερέων **Σαμσί-Μπιν** και **Σαμσί-Ούμπλου** (που έζησαν 9—10 αιώνες πριν απ' το χριστιανισμό) με το σταυρό στο λαιμό, δυσκολεύονται να πιστέψουν πως αυτούς τους σταυρούς τους φορούσανε ειδωλολάτρες, χίλια χρόνια πριν από το χριστιανισμό. Το ίδιο καταπληχτικά μοιάζουν με τους σημερινούς σταυρούς αυτοί που βρέθηκαν με τις ανασκαφές στις **Μυκήνες** και στην **Καππαδοκία**, και που χρονολογούνται από μια εποχή 1200—1300 χρόνια πριν το χριστιανισμό.

Είναι, λοιπόν, αναμφισβήτητο ότι στην αρχή η λατρεία του σταυρού δεν είχε καμιά σχέση με την αφήγηση της σταύρωσης του Ιησού και οι χριστιανοί τη δανείστηκαν από άλλες θρησκείες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVII

Η ΜΕΤΑΛΗΨΗ

Οι χριστιανοί παπάδες υποστηρίζουν ότι η **μετάληψη είναι ένα ειδικό μυστήριο** που ανήκει στη χριστιανική θρησκεία. Στο κεφάλαιο XVI (*Θεοί της άνοιξης που πεθαίνουν και ανασταίνονται*) αποδείξαμε με πολλά παραδείγματα ότι **το τελετουργικό αυτό υπήρχε σε διάφορους λαούς**. Στις παλιότερες θρησκείες η μετάληψη γινόταν όπως και στη χριστιανική, **με ψωμί και κρασί**, και σήμαινε **συγχώνευση του ανθρώπου με το σώμα και το αίμα του θεού του**. Φυσικά κάθε χριστιανός πιστός θα θύμωνε αν του έλεγαν ότι στην αρχή η μετάληψη δεν ήταν τίποτα άλλο παρά **ανθρωποφαγία**, μ' αλλά λόγια κατανάλωση ανθρώπινου κρέατος και αίματος.

Συσταίνουμε σ' όλους να διαβάσουν την εργασία του Γ. Σκβορτσόφ-Στεπάνοφ *«Για το μυστήριο της μετάληψης»*,⁵⁰ όπου ο συγγραφέας δείχνει ολοκάθαρα και με ντοκουμέντα από πού προέρχεται το τελετουργικό αυτό. Σε τούτο το κεφάλαιο θέλουμε να συμπληρώσουμε, με μερικά στοιχεία, το υλικό σχετικά μ' αυτήν τη φοβερή επιβίωση των ανθρωπίνων θυσιών.

Η προέλευση της μετάληψης πρέπει ν' αναζητηθεί στα πανάρχαια εκείνα χρόνια όπου πολλές φυλές και γένη πίστευαν ότι κατάγονται από διάφορα ζώα. Αυτά τα ζώα (τα **τοτέμ**) θεωρούνταν ενσάρκωση της ψυχής των προγόνων τους. Τα ιερά ζώα θεωρούνταν **ταμπού**, δηλαδή απαγορεύονταν να τα αγγίζει κανείς ή να τα σκοτώνει. Τέτοια **ζώα θεωρούνταν πρόγονοι των γενών ή των φυλών που πίστευαν σ' αυτά**. Οι πρωτόγονοι άνθρωποι πίστευαν ότι αν φάνε κανένα φυτό ή κανένα ζώο, το πνεύμα του ζώου ή του φυτού, και μαζί μ' αυτό η δύναμη και οι ιδιότητες τους περνούν σ' αυτόν που τα έφαγε. Γι' αυτόν το λόγο θεωρούσαν ότι είναι ωφέλιμο να τρώει ένας κυνηγός την καρδιά του λιονταριού είτε της αρκούδας, που σκότωσε γιατί έτσι αποχτάει τη δύναμη και την τόλμη αυτών των ζώων. Για τον ίδιο λόγο, οι κυνηγοί δεν άφηναν τα παιδιά τους να τρώνε κρέας λαγού, μην τύχει και γίνουν φοβητσιάρικα. Πολύ συχνά όταν η φυλή χρειαζόταν να εντεινεί όλες της τις δυνάμεις, τα μέλη της έτρωγαν το τοτέμ. Το φάγωμα του θεού γινόταν με μεγάλη επισημότητα και συνοδεύονταν από θρησκευτικές τελετές. Οι πιστοί έτρωγαν από ένα κομματάκι του σκοτωμένου θεού τους κι έπιναν το αίμα του. Αυτοί που έπαιρναν μέρος στην ιεροτελεστία πίστευαν ότι συγχωνεύτηκαν με τον αντίστοιχο θεό, ότι απόχτησαν τη δύναμη και τις ιδιότητές τους, ότι **μετάλαβαν το σώμα και το αίμα του θεού**.

Μεταγενέστερα, όταν η κοινωνία έφτασε σε ένα ανώτερο στάδιο εξέλιξης, η

θυσία ανθρώπων αντικαταστάθηκε με τη θυσία ζώων και, κατόπιν, οι αιματηρές θυσίες σταμάτησαν ολότελα. Απ' αυτές τις τελετές δεν έμειναν παρά επιβιώσεις, που όμως, έχουν σα βάση ακριβώς τις αιματηρές θυσίες που γίνονταν άλλοτε. **Μια τέτοια επιβίωση είναι και η μετάληψη** που, για το σημερινό άνθρωπο, έχασε την παλιά της σημασία (των ανθρώπινων θυσιών).

Η προέλευση όλων αυτών πρέπει ν' αναζητηθεί στα πανάρχαια εκείνα χρόνια όπου ο άνθρωπος αναγκάζονταν να παλεύει σκληρά για την επιβίωση του και όπου **η ανθρωποφαγία ήταν συνηθισμένο φαινόμενο**. Ο **Ρόμπερτσον-Σμιθ**, ερευνητής των θρησκειών και της ιστορίας των θρησκειών, απόδειξε, με ακλόνητα επιχειρήματα ότι η ιδέα της μετάληψης από το σώμα του θεού, **έχει αφετηρία από την περίοδο του κανιβαλισμού**. Το **πρόσφορο και το κρασί**, που μ' αυτά γίνεται η μετάληψη σήμερα, καθώς και η **αρτοκλασία** (*ψωμί άζυμο*) που βάζει στο στόμα των πιστών ο καθολικός παπάς είναι πολύ μακρινές επιβιώσεις της εποχής εκείνης **όπου αναλίσκονταν το αίμα και το κρέας του ανθρώπου που θυσιάζονταν προς τιμήν των θεών**.⁵¹

Η **τελετουργία της μετάληψης** υπήρχε τόσο στη λατρεία του θεού Μίθρα όσο και στις λατρείες άλλων θεών της αρχαιότητας. Ο **θεολόγος Ιουστίνος** του II αιώνα, διαπιστώνει με κατάπληξη την ομοιότητα ανάμεσα στην ιεροτελεστία της μετάληψης με ψωμί και κρασί στη λατρεία του θεού Μίθρα και στη χριστιανική θρησκεία.⁵²

Στους αρχαίους άραβες η ιεροτελεστία της μετάληψης συνίστατο στη θυσία του αφιερωμένου στο θεό ζώου — το ζώο που ενσάρκωνε αυτόν το θεό και θεωρούνταν μεσάζοντας ανάμεσα στους ανθρώπους και το θεό. Οι πιστοί έτρωγαν το ωμό, ζεστό ακόμα, κρέας και έγλειφαν το καυτό αίμα, πιστεύοντας ότι έτσι θα πετύχουν τον καθαρισμό. Ο **Σίντενϋ Χάρτλαν** λέει ότι στη **φυλή τσιτσιμέκα** του Μεξικού, σε καθορισμένα χρονικά διαστήματα φονεύονταν τρία παιδιά, το αίμα τους ανακατεύονταν με διάφορα χόρτα και το χυμό φυτών και παρασκεύαζαν έτσι ένα είδος τούρτας που οι πιστοί την ονόμαζαν *«άρτον της ζωής»*. Κάθε έξι μήνες τα μέλη της φυλής συγκεντρώνονταν και έπαιρναν μέρος στη μετάληψη.

Στην εργασία για το αρχαίο Μεξικό, ο **Κίνγκσμπουργκ** περιγράφει πώς οργάνωναν οι αρχαίοι μεξικανοί **το μυστικό δείπνο**, όπου έτρωγαν το σώμα του θεού τους. Μ' αυτήν την ευκαιρία, οι ιερείς ετοίμαζαν ένα φαγητό μετάληψης, κάρφωναν τα κομματάκια πάνω σε κάτι αγκάθια του φυτού **αθανασίας** και τα χώνανε μες στο στόμα των παρευρισκομένων.

Πριν από την κατάχτηση του Μεξικού από τους Ισπανούς, οι ιθαγενείς έκαναν το τελετουργικό της μετάληψης με ψωμί, που το θεωρούσαν σώμα του θεού.

Στο βιβλίο *«Χρυσός κλάδος»* ο **Τζέιμς Τζιορτζ Φρέιζερ**, γνωστός ερευνητής στον τομέα της ιστορίας των θρησκειών, γράφει: Δυο φορές το χρόνο, το Μάη και το Δεκέμβρη **φτιάχναμε από ζυμάρι** τη μορφή του θεού **Βιτσιλοποτσιτίλι**. Κατόπιν έκοβαν την τούρτα κομμάτια και οι πιστοί την έτρωγαν σ' επίσημη τελετή.

Στην εργασία *«Φυσική ιστορία των Ινδιών»*, ο Ακόστα λέει τα ακόλουθα: *«Οι*

ιερείς του ναού έφτιαχναν ένα **είδωλο από ζυμάρι**, που το έκοβαν υστέρα κομμάτια. Τα κομμάτια αυτά μοιράζονταν στο λαό για μετάληψη. Οι άντρες, οι γυναίκες και τα παιδιά, καταφοβισμένοι και τρέμοντας, έπαιρναν αυτά τα κομμάτια σα μια εξαιρετικά πολύτιμη τροφή και έλεγαν ότι τρώνε το σώμα του θεού. Τους άρρωστους τους πήγαιναν στο σπίτι από ένα κομματάκι μ' επίσημη πομπή».

Ο ξακουστός περιηγητής και ερευνητής **Χούμπολντ** εξιστορεί κι αυτός ότι σε μια φυλή του Μεξικού ετοίμαζαν στους πιστούς ένα **φαγητό παρασκευασμένο από αλεύρι ανακατεμένο με αίμα**. Την ώρα της τελετής έφερναν το λάβαρο του θεού Βιτσιλοποτσιτίλι.

Στις αρχαίες Ινδίες, κατά τη μετάληψη σερβίρονταν το **πιτό σώμα**, ένα είδος **κρασιού** που παρασκευάζονταν από ένα ειδικό φυτό. **Σώμα** ήταν ταυτόχρονα και θεός. Θεωρούνταν **ζωοδότης, σωτήρας και οδηγός προς την αθανασία**. Σώμα ήρθε ανάμεσα στους ανθρώπους και πήρε ανθρώπινη μορφή. Κάποτε, όμως, οι άνθρωποι έπιασαν αυτόν τον θεό με την ανθρώπινη μορφή, τον σκότωσαν και τον έθαψαν. Άλλα αυτός σηκώθηκε απ' τον τάφο και, με μορφή φωτιάς, ανέβηκε στον ουρανό για να σώσει τον κόσμο, να κάνει το μεσάζοντα ανάμεσα στους θεούς και στους ανθρώπους, για να μπορούν οι άνθρωποι να συνεννοούνται με τους θεούς μέσω του αυτού. Αυτός που μεταλαβαίνει μπορεί να είναι σίγουρος ότι θ' αποχτήσει την αθανασία, γιατί πίνοντας σώμα, μέσα του συγχωνεύεται με το θεό.

Εκείνος που θα διαβάσει προσεχτικά αυτά τα παραδείγματα τα σχετικά με την ιεροτελεστία της μετάληψης στους αρχαίους λαούς και θα εμβαθύνει στα γεγονότα που εκτέθηκαν, θα καταλάβει ότι στο χριστιανικό μυστήριο της μετάληψης δεν υπάρχει κυριολεκτικά τίποτα που να μην υπήρξε στις προχριστιανικές θρησκείες.

Οι χριστιανοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι ο θάνατος του Ιησού Χριστού ήταν μια θυσία με την οποία οι άνθρωποι απόκτησαν αθανασία και άφεση αμαρτιών. Άλλα ταυτόσημες δοξασίες υπήρξαν και σ' άλλους λαούς, στους λεγόμενους ειδωλολατρικούς λαούς. Όπως ήδη είπαμε, σε πολλούς λαούς οι αιματηρές θυσίες εξαφανίστηκαν και αντικαταστάθηκαν με τη μετάληψη με κρασί, νερό και ψωμί.

Δε μπορούμε να καταλάβουμε τούτο το παραμύθι για μετουσίωση του νερού, του κρασιού και του ψωμιού σε σώμα και αίμα του κυρίου αν δεν αναλύσουμε πώς φαντάζονταν οι αρχαίοι τη θυσία. Σύμφωνα με τις παλιές αντιλήψεις, μαζί και της χριστιανικής, αν ένας πιστός φάει από το ζυμάρι, που παρασκευάζονταν ειδικά και πει από το κρασί που προσφέρει ο ιερέας, είναι το ίδιο σα να έφαγε πραγματικά από το σώμα του θεού και να ήπια από το αίμα του. Οι σημερινοί χριστιανοί παπάδες υποχρεώνουν τους πιστούς να πιστέψουν ότι κατά τη μετάληψη τρώνε πραγματικά από το «*σώμα του Χριστού και πίνουν από το αίμα του*», δηλ. να πιστεύουν πως η ιεροτελεστία δεν είναι μόνο συμβολική. Από τον **όσιο Νήφωνα**, επίσκοπο της Κύπρου, που έζησε 1600 χρόνια πριν από μας, μαθαίνουμε πώς εννοούσαν

πραγματικά οι εκκλησιαστικοί πατέρες τη σημασία αυτού του μυστηρίου.*

«Μια φορά ο **Νήφων**, που πήγε με τον πρωτοσύγκελό του στη λειτουργία, είδε ένα όραμα και αυτό **το όραμα του εξήγησε το νόημα της θείας μετάληψης**. Την ώρα της λειτουργίας, ο Νήφων είδε πώς «άνοιξε το καταπέτασμα της εκκλησίας και το στερέωμα του ουρανού και σκορπίστηκαν μεθυστικά αρώματα». Και κατέβηκαν οι άγγελοι από τους ουρανούς και έψαλαν: «Δόξα στον κύριο ημών Ιησού Χριστό!» Έφεραν κατόπιν ένα πολύ όμορφο νέο, τον βάλανε στο ταψί της θείας μετάληψης και οι άγγελοι περιτριγύρισαν την άγια τράπεζα. Δυο **σεραφεΐμ** και δύο **χερουβεΐμ** πετούσαν πάνω απ' το κεφάλι αυτού του νέου και τον σκέπαζαν με τα φτερά τους. Όταν έφθασε η στιγμή του αγιασμού των δώρων και της τέλεσης του μυστηρίου, ένας απ' τους αγγέλους, που έλαμπε εκτυφλωτικά, πήρε ένα μαχαίρι και μαχαίρωσε το νέο, άφησε να τρέξει το αίμα του μες στο άγιο ποτήρι, έβαλε το νέο μες στο ταψί κι έπειτα με μεγάλη επισημότητα, ο άγγελος ζαναπήρε την παλιά του θέση... Όταν η θεία λειτουργία τέλειωσε, ο Νήφων κοίταζε πάλι το νέο που, σώος και αβλαβής, ανυψώθηκε στους ουρανούς πάνω στα χέρια των αγγέλων».

Μπορεί μερικοί πιστοί να θυμόνουν μ' αυτά που λέμε, κανένας τους όμως δεν αγαναχτεί ακούγοντας αυτά που διηγείται ο Νήφων για τον άγγελο που μαχαίρωνει ένα νέο, το γιο του θεού και του παίρνει το αίμα για να το πιουν οι άνθρωποι.

Ο πιστός, ασφαλώς, θα νομίσει ότι όλα όσα λέγονται σε τούτο το βιβλίο είναι βλασφημίες, το ίδιο όπως η ιερά σύνοδος της ορθόδοξης εκκλησίας θεώρησε βλασφημία την αντίληψη του **Λεβ Νικολάεβιτς Τολστόι** για την ιεροτελεστία της μετάληψης. Η ιερά σύνοδος (του 1901) δικαιολόγησε τον αφορισμό του Τολστόι λέγοντας ότι εμπαίζει τις πιο ωραίες διδασκαλίες της θρησκείας, ότι **τόλμησε να περιγελάσει τη θεία ευχαριστία το πιο μεγάλο από τα μυστήρια**. Θα ήταν δύσκολο να δώσει κανείς μια καλλίτερη απάντηση στη σύνοδο από κείνη που έδωσε τότε ο Τολστόι.⁵³ «Είναι πέρα για πέρα αλήθεια ότι τόλμησα να περιγράψω απλά και αντικειμενικά αυτό που κάνει ο παπάς, όταν μοιράζει τη λεγόμενη **θεία μετάληψη**. Δεν είναι, όμως, αλήθεια ότι αυτό το λεγόμενο μυστήριο είναι ένα ιερό πράγμα και ότι η αντικειμενική περιγραφή της μετάληψης είναι βλασφημία. Δεν είναι βλασφημία όταν λες το διαχωριστικό παραπέτασμα, παραπέτασμα διαχωριστικό και όχι εικονοστάσι και όταν ονομάζεις μια κούπα, κούπα και όχι ποτήρι κ.λπ. Άλλα είναι φοβερή και εξοργιστική βλασφημία όταν μερικοί άνθρωποι, χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα εξαπάτησης και απονάρκωσης, θέλουν να πείσουν τα παιδιά και τον απλό λαό, ότι όταν μουσκεύεις το ψωμί στο κρασί μ' έναν ορισμένο τρόπο, μουρμουρίζοντας συνάμα μερικές λέξεις, τότε σ' αυτά τα κομμάτια του ψωμιού κατεβαίνει ο

* Αναφέρουμε το σχετικό απόσπασμα από το βιβλίο του Ι. Ι. Σκβορτσόφ-Στεπάνοφ με τον τίτλο: «Αντιλήψεις για τη θρησκεία» ΦΑΙΖ 1936,σελ. 200.

ίδιος ο θεός και αν πει κανείς μια γουλιά απ' αυτό το κρασί αποβάλει τις αμαρτίες του· ότι, αν ένας ετοιμοθάνατος φάει μια μπουκιά απ' αυτό το ψωμί θα έχει μια πιο καλή τύχη στον άλλο κόσμο και ο ίδιος ο θεός θα εισδύσει μέσα σ' όποιον φάει μια μπουκιά από τον θείον άρτο.

Αυτό είναι φοβερό».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVIII

Η ΒΑΠΤΙΣΗ

Το μυστήριο της βάπτισης, όπως και της μετάληψης δεν είναι καθόλου μια ιεροτελεστία που ανήκει αποκλειστικά στη χριστιανική θρησκεία. Σχεδόν όλοι οι λαοί της αρχαιότητας γνώριζαν τη βάπτισή — ένα είδος μαγικού καθαρισμού με το βούτηγμα στο νερό.

Είναι ενδιαφέρον ότι, όταν οι χριστιανοί ιεραπόστολοι πήγαιναν σε καμιά καινούργια χώρα, μη χριστιανική, κι έβλεπαν εκεί πολλά τελετουργικά και αντικείμενα λατρείας που τα θεωρούσαν αποκλειστικά χριστιανικά, το εξηγούσαν αυτό με τον ισχυρισμό ότι... **ο σατανάς ήρθε επίτηδες σ' εκείνους τους τόπους πριν απ' αυτούς.** Γι' αυτό, λένε, χρησιμοποιούσαν οι μη χριστιανικές θρησκείες τα ίδια τελετουργικά όπως και οι χριστιανοί παπάδες, έλεγαν σχεδόν τις **ίδιες προσευχές** κι έκαναν τις **ίδιες ιεροτελεστιές**. Μερικοί παπάδες υποστήριζαν κιόλας ότι τάχα οι άγιοι φέρανε ένα χριστιανό απόστολο στους αντίστοιχους αγρίους δίδαξε τη χριστιανική διδασκαλία που αυτοί τη διαστρέβλωσαν όπως τους κάπνιζε.

Έτσι εξηγούσαν ανάμεσα στ' άλλα, και το γεγονός, ότι **η βάπτισή συναντιέται σε πολλούς λαούς**. Όμως, ακόμα και οι αρχαίοι Αιγύπτιοι εφάρμοζαν τη βάπτισή ραντίζοντας με νερό και το νερό αυτό το λέγανε **νερό του εξαγνισμού**. Οι αρχαίοι Πέρσες πήγαιναν τα βρέφη στο ναό, μερικές μέρες μετά τη γέννησή τους και τα βάπτιζαν είτε μπροστά στον ήλιο είτε μπροστά στην ιερή φωτιά. Ο ιερέας βάπτιζε το βρέφος βουτώντας το μέσα σ' ένα δοχείο με νερό, την ώρα που ο πατέρας του έδινε το όνομα.

Τόσο στο **Θιβέτ** όσο και στη **Μογγολία** υπήρξε — και σε μερικά μέρη υπάρχει ακόμη και σήμερα — η βάπτισή, παρόλο που σ' αυτές τις χώρες δεν ήταν γνωστός ο χριστιανισμός στο παρελθόν (μα και τώρα δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου χριστιανοί σ' αυτές τις περιοχές). Κατά τη βάπτισή ανάβουν κεριά, ο ιερέας, ο **λάμα**, λέει τις συνηθισμένες προσευχές, βουτάει το βρέφος τρεις φορές στο νερό και του δίνει ένα όνομα.

Όπως εξιστορεί ο γνωστός περιηγητής **Μπάνκροφτ**, οι **Μεξικανοί βαπτίζουν το νιογέννητο βρέφος τα χαράματα**, και, στρέφοντας το κατάφατσα στην ανατολή, του δίνουν το όνομα ενός ζώου που ενσαρκώνει τη θεότητα του γένους, το λούζουνε και κατόπι του χύνουν στο κεφάλι το νερό όπου λούστηκε.

Διαπιστώθηκε ότι τόσο οι αρχαίοι Μεξικανοί όσο και οι αρχαίοι **Περουβιανοί** λάτρευαν το σταυρό. Οι μεξικανοί τον ονόμαζαν δέντρο της ζωής και τον φαντά-

ζονταν σα θεό της βροχής και της υγείας.

Στους **Αζτέκους** (στο Μεξικό) υπήρξε η ιεροτελεστία της βάπτισης, που είχε τη σημασία μαγικού καθαρισμού, όπως σε πολλούς πρωτόγονους λαούς. Όταν βαπτίζονταν τα βρέφη, εκφωνούσαν αυτά τα λόγια: «*Παιδί, λάβε το νερό του εξουσιαστή του κόσμου, που είναι η ζωή μας· μ' αυτό πλενόμαστε και μ' αυτό καθαριζόμαστε. Είθε αυτές οι σταγόνες να σε καθарίσουν απ' την αμαρτία, που κόλλησε απάνω σου πριν ακόμα απ' τη δημιουργία του κόσμου, γιατί όλοι έχουμε εκτεθεί στην αμαρτία*». Κι η προσευχή τέλειωνε έτσι: «*Τώρα ξαναζει και αναγεννήθηκε, καθарίστηκε και πάλι· η μάνα μας το νερό τον έφερε και πάλι στον κόσμο*». Ύστερα έδιναν στο βρέφος το όνομα ενός προγόνου, που σύμφωνα με τη θρησκεία των Αζτέκων, από κείνην τη στιγμή θα φρόντιζε για το παιδί.

Παρόμοια τελετουργικά συναντάμε στη **χερσόνησο Γιουκατάν**, στο Περού και σ' άλλες περιοχές. Πολύ νωρίτερα από το χριστιανισμό, στην Ελλάδα και στη Ρώμη **τα νεογέννητα ραντίζονταν με «αγιασμένο νερό»**, τα αγόρια εννιά μέρες, και τα θηλυκά οχτώ μέρες, μετά από τη γέννηση τους. Τότε τους έδιναν τα ονόματα και ο ιερέας σύντασσε για τους γονείς ένα έγγραφο όπου βεβαιώνονταν η βάπτιση του παιδιού. Η βάπτιση θεωρούνταν σα μια νέα γέννηση και μόνον ύστερα απ' αυτή, το παιδί γινόταν μέλος, με πλήρη δικαιώματα, της οικογένειας και της κοινότητας.

Στους Εβραίους, η τελετή αυτή ονομαζόταν **βάπτιση αυτών που ξανάδαν το φως**. Όποιος θέλει να γίνει εβραίος, λέει μια από τις εβραϊκές γραφές, θα βουτηχτεί στο νερό μπροστά σε τρεις **ραβίνους**.⁵⁴

Στην **Καινή Διαθήκη** (στα ευαγγέλια) βρίσκουμε τόσα είδη βαπτίσεων, που ο συγγραφέας της 1ης επιστολής προς Κορινθίους, (1,12) παραπονιέται ότι οι χριστιανοί επίσκοποι παينةύονται ο ένας μπροστά στον άλλο. Ο ένας λέει: «*Εγώ μόνον είμαι του Παύλου*» (δηλαδή βαπτισμένος από τον Παύλο), ο άλλος λέει: «*Κι εγώ είμαι του Απόλλωνα*», ο άλλος: «*Κι εγώ είμαι του Κέφα*» και ο τελευταίος: «*Κι εγώ είμαι του Χριστού*». Μερικοί βαπτίζονται με νερό, άλλοι με φωτιά και άλλοι με νερό και με φωτιά.

Οι αρχαίοι σκανδιναβοί συνήθιζαν επίσης τη βάπτιση. Στο «**Εδδαι**» (ιερό ποίημα αυτού του λαού)⁵⁵, ένας απ' τους θεούς λέει: «*Αυτόν που θέλω να του διαφυλάξω τη ζωή στη μάχη, τον ραντίζω με αγιασμένο νερό...*»

Όπως βλέπουμε, στη βάπτιση δεν υπάρχει τίποτα το μυστηριώδες. Προέρχεται από τα τελετουργικά των πρωτόγονων που συνδέονταν με το μαγικό καθαρισμό με τη βοήθεια του νερού, στο οποίο οι άνθρωποι αυτοί απόδιναν μαγική δύναμη.

Οι αρχαίες δοξασίες σχετικά με το νερό έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στις διάφορες τελετουργίες του μαγικού καθαρισμού που συνήθιζαν οι πρωτόγονοι άνθρωποι. Αυτές οι ιεροτελεστιές απόβλεπαν στο να καταπολεμήσουν ή ν' απομακρύνουν τις ραδιουργίες κάποιου πνεύματος είτε δαίμονα, να ξεπλύνουν τη «**δαιμονική ακαθαρσία**». Σαν πηγές ακαθαρσίας θεωρούνταν οι πιο κρίσιμες στιγμές της ζωής του ανθρώπου, δηλαδή **η γέννηση, η αρχή της ωριμότητας και ο θάνατος**. Γι' αυτό

τα περισσότερα μαγικά τελετουργικά καθαρμού με νερό στους πρωτόγονους ανθρώπους συνδέονταν ακριβώς μ' αυτές τις στιγμές. Όπως είδαμε ήδη, αυτές οι τελετουργίες γίνονται και σήμερα σε διάφορους λαούς, ιδιαίτερα με την ευκαιρία της γέννησης, και συμβολίζουν τόσο το μαγικό καθαρμό του παιδιού όσο και την εισδοχή του βρέφους στους κόλπους της κοινωνίας.

Η χριστιανική βάπτισή διατήρησε ως τις μέρες μας αυτόν τον πρωτόγονο χαρακτήρα, όπως φαίνεται από την αντίστοιχη εκκλησιαστική ιεροτελεστία. Αυτή η ιεροτελεστία βασίζεται στην πίστη της αποκαθαρκτικής δύναμης του αγιασμένου νερού. Ο παπάς αναπέμπει τρεις δεήσεις όπου ξορκίζεται ο σατανάς, φυσάει τρεις φορές στο βαπτιζόμενο και προφέρει τούτα τα λόγια: «Απομάκρυνε κύριε απ' αυτόν κάθε κακό και κάθε ακάθαρμο πνεύμα που φώλιασε μες στην ψυχή του», αποτάσσει το σατανά και «όλες τις πράξεις του» τον φτύνει δίνοντας το όνομα σ' αυτόν που βαπτίζει κ.λπ. Ο παπάς που κάνει αυτήν την ιεροτελεστία δε διαφέρει καθόλου από τον πρωτόγονο μάγο, είναι μονάχα διάδοχος του.

Το χριστιανικό μυστήριο της βάπτισής αποτελεί μια άγρια επιβίωση ενός πρωτόγονου παρελθόντος. Αντικαθρεφτίζει τις κοινωνικές σχέσεις της ταξικής κοινωνίας που βασίζεται στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Η κυριότερη σημασία του και ο ταξικός προορισμός του ήταν και είναι να εξηγήσει όλα τα κοινωνικά δεινά, που υποφέρουν οι εργαζόμενοι στη βασισμένη στην εκμετάλλευση κοινωνία, με το προπατορικό αμάρτημα, απ' το οποίο δε μπορούν να ξεφύγουν παρά μόνον αν βαπτιστούν όταν γεννηθούν και αν, σ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους υποκύψουν στους εκμεταλλευτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIX

ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΖΩΗ

Οι ιερείς όλων των θρησκειών ασχολήθηκαν πάρα πολύ με το δόγμα της άλλης ζωής. Μπαίνει όμως το ερώτημα: από που πήραν πληροφορίες για ό,τι συμβαίνει στον άνθρωπο μετά το θάνατο;

Τί θα λέγαμε για κείνον που μένοντας στη Μόσχα, περιέγραφε λεπτομερειακά την ζωή των κατοίκων του νότιου πόλου (αν κατοικούν άνθρωποι εκεί), την κρατική τους οργάνωση κ.λπ. χωρίς να έχουν πάει ποτέ εκεί και χωρίς να γνωρίζουν τα στοιχεία που συγκέντρωσαν οι εξερευνητές που έφτασαν ως το νότιο πόλο; Έναν τέτοιο άνθρωπο θα τον αποκαλούσαμε ψεύτη, τσαρλατάνο, είτε, στην καλύτερη περίπτωση, άνθρωπο με πλούσια φαντασία. **Και, όμως, οι παπάδες που δεν είδαν ποτέ πώς ζει ένας άνθρωπος μετά θάνατο, γράφουν και κηρύττουν με τη μεγαλύτερη σοβαρότητα γι' αυτό. Και κάτι παραπάνω, προσφέρονται να οργανώσουν, με τις δεήσεις και τη μυστικιστική τους δύναμη την άλλη ζωή των ανθρώπων κατά τέτοιο τρόπο που να γλυτώσουν απ' τα βάσανα και να ζήσουν άνετα.**

Οι θρησκευτικές δοξασίες ήταν, σ' όλες τις εποχές, μια επικερδής επιχείρηση για τους ιερείς. Πολλοί απ' αυτούς απλούστατα εμπαίζουν τους πιστούς.

Έτσι, το 410 ο **επίσκοπος Συνέσιος** είπε: «Ο λαός ζητάει επίμονα να τον εξαπατάς, αλλιώς δε μπορείς να κάνεις τίποτε μ' αυτόν. Σ' ότι με αφορά, θα είμαι πάντοτε φιλόσοφος μόνο για τον εαυτό μου, αλλά για το λαό θα είμαι μόνον **ιερέας**» (δηλαδή **απατεώνας**). Ο **Γρηγόριος ο Θεολόγος** (IV αιώνας) που τον τιμά η ορθόδοξη εκκλησία (**Γρηγόρης ο Ναζιανζίνος**) γράφει στον άγιο **Ιερώνυμο**, άλλον θεολόγο που τιμάται απ' τους ορθόδοξους: «Έχουμε ανάγκη από όσο το δυνατόν περισσότερους μύθους για να μπορούμε να εντοπισιάζουμε τον όχλο. Όσο λιγότερο καταλαβαίνει ο όχλος, τόσο πλιότερο ενθουσιώδης είναι. Οι πατέρες και οι δάσκαλοι μας δεν έλεγαν πάντοτε τί σκέφτονταν, αλλά έλεγαν αυτό που τους υπαγόρευαν οι συνθήκες και οι ανάγκες».

Στο μεσαίωνα, οι καθολικοί παπάδες, μ' επικεφαλής τον **πάπα της Ρώμης**, εφεύραν ένα έξυπνο κόλπο για να μεγαλώνουν τα εισοδήματά τους: **πουλούσαν τα λεγόμενα συγχωροχάρτια, είτε επιστολές άφεσης αμαρτιών**. Όπως υποστήριζαν, εκείνος που αγοράζει ένα τέτοιο χαρτάκι μπορεί να είναι σίγουρος ότι έχει ένα **εισιτήριο για τον παράδεισο**, όπου θα μπει κατευθείαν και χωρίς αργοπορία. Μ' ένα ποσό χρημάτων μπορούσε ο πιστός να πετύχει όχι μόνον

την **άφεση των αμαρτιών** που έκανε, αλλά και την άφεση των αμαρτιών που τυχόν θα κάνει στο μέλλον. Οι παπάδες θεωρούσαν ότι έχουν το δικαίωμα να εξαιλείφουν ή να συγχωρούν οποιαδήποτε αμαρτία. Ένας απ' αυτούς έλεγε σ' έναν καρδινάλιο (στην εκκλησιαστική ιεραρχία το μεγαλύτερο αξίωμα μετά τον πάπα): «*Βλέπεις, αδερφέ, τί προσοδοφόρο είναι τούτο το παραμύθι για τον Ιησού!*».⁵⁶

Αυτό το εμπόριο με την άφεση των αμαρτιών και την πώληση θέσεων στον παράδεισο έφερνε κέρδη τόσο μεγάλα που οι ορθόδοξοι παπάδες αποφάσισαν να εκδίδουν κι αυτοί παρόμοια συγχωροχάρτια.⁵⁷

Άλλωστε, δεν υπάρχει αμαρτία που να μην μπορεί να συγχωρεθεί με προσευχές, με μετάνοιες και νηστείες. Στον εκκλησιαστικό κανονισμό του **μητροπολίτη Γεωργίου** (XI αιώνας) βρίσκουμε τις ακόλουθες οδηγίες για την άφεση των αμαρτιών.

108. *Αν κανείς κοιμάται με τη γυναίκα του την Παρασκευή, το Σάββατο ή την Κυριακή και μείνει αυτή έγκυος θα γεννήσει είτε ένα ληστή, είτε ένα διεφθαρμένο— 2 χρόνια μεταμέλεια, καθημερινά 100 μετάνοιες.*
109. *Αν κανένας διώξει τη γυναίκα του και πάρει άλληνη— νηστεία 2 χρόνια, καθημερινά 700 μετάνοιες.*
110. *Αν μια μάνα πουλήσει το παιδί της — 8 χρόνια και αν το κάνει από ανάγκη — μόνο 6 χρόνια μεταμέλεια.*
115. *Εκείνος που θα ουρήσει προς την ανατολή του ήλιου να προσκυνήσει 300 φορές.*
118. *Όποιος δεν κάνει το σημείο του σταυρού με τα δυο δάχτυλα να είναι αφορισμένος.*⁵⁸
- 125 *Αν ένας επίσκοπος μεθύσει, να νηστέψει 10 μέρες.*
- 126 *Όποιος κάνει σημείο ασπασμού προς το φεγγάρι να είναι αφορισμένος.*
138. *Αν μια γυναίκα πάρει φάρμακα για να κάνει αποβολή — τρία χρόνια μετάνοια.*
143. *Όποιος κοιμηθεί με ζώα, 15 χρόνια να μη μεταλάβει, 2 χρόνια να τρώει μόνον κρύα φαγητά, 2 χρόνια να κάνει καθημερινά 200 μετάνοιες και, αν δεν είναι τεμπέλης, μέσα σε 15 χρόνια μπορεί να εξιλεωθεί από την αμαρτία.*
144. και 145. *Σ' αυτόν που αμαρτάνει με την αδελφή του (είτε με την νύφη του) ο κανονισμός καθορίζει πόσες μετάνοιες πρέπει να κάνει και πόσο να νηστέψει για να εξιλεωθεί*.*

Ανέφερα εδώ μόνον τα υλικά που προσφέρουν οι ίδιοι οι ορθόδοξοι παπάδες

* Βλέπε: Ε. Γκολουμπίνσκι: «*Ιστορία της ρούσικης εκκλησίας*» τόμ. Ι, μέρος Ι, 1880, σελ. 520— 521 και 523.

και χρησιμοποίησα για να εκθέσω τις αντιλήψεις της ορθόδοξης εκκλησίας για την άλλη ζωή, τις παρακάτω εργασίες:

- 1) «*Πώς ζουν οι νεκροί μας και πώς θα ζήσουμε κι εμείς μετά θάνατο, σύμφωνα με τη διδασκαλία της ορθόδοξης εκκλησίας...*» του **καλόγηρου Μητροφάν**, έκδ. ΙΙΙ σε 3 τόμους, Πέτρογκραντ, έκδ. Ι. Α. Τούζοφ 1915.
- 2) «*Η δογματική θεολογία*» του **μητροπολίτη Μακάριου**.
- 3) «*Λόγος για το θάνατο*» του **Ιγκνάντι Μπριαντσανίνοφ**. Όπως βλέπουμε όλα αυτά τα βιβλία έχουν γραφεί από κληρικούς*.

Και τώρα ας δούμε τί λογής παραμύθια βρίσκουμε σ' αυτά τα βιβλία για την άλλη ζωή.

1. ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟ

Μια φορά ο **άγιος Γρηγόρης** οραματίστηκε. Είδε την **άγια Θεοδώρα** και τη ρώτησε για τις συνθήκες που πέθανε και τί της συνέβηκε μετά θάνατο. Η αφήγηση της Θεοδώρας αποτελεί πρότυπο παπαδίστικων επινοήσεων, για να τρομοκρατούν τους αδαείς πιστούς.

«*Όταν ήρθε η ώρα του θανάτου μου*» — λένε οι παπάδες εξ ονόματος της Θεοδώρας — «*με περικύκλωσαν κακά πνεύματα. Μερικά βρυχούνταν σαν αγρίμια, αλλά αλυχτούσαν σα σκυλιά ή σύρλιαζαν σα λύκοι. Με κοίταζαν άγρια, με φοβέριζαν, όρμησαν πάνω μου, τρίζοντας τα δόντια. Εύλιασα για καλά από το φόβο μου. Ξαφνικά είδα δυο αγγέλους δεξιά από το νεκρικό μου κρεβάτι. Η παρουσία τους με καθησύχασε...*» Στη συνέχεια, λέγει, ότι οι άγγελοι υπεράσπισαν τη Θεοδώρα και κατσάδιασαν φιλικά τους διαβόλους γιατί τάραξαν την ετοιμοθάνατη. «*Οι διάβολοι θορυβήθηκαν, άρχισαν ν' αραδιάζουν τις αμαρτίες που έκανα στα νιάτα μου, και φώναζαν: "Ποιανού είναι αυτές οι αμαρτίες; Εκείνη δεν τις έκανε;"*» **Τελικά παρουσιάζεται ο θάνατος**. «*Ο θάνατος με πλησίασε*» — συνεχίζουν οι παπάδες το παραμύθι τους — «*και, με ένα μικρό τσεκούρι μου έκοψε πρώτα τα πόδια, υστέρτα τα χέρια, έπειτα μ' άλλα σύνεργα μου νέκρωσε όλα τα μέλη και τα ξεχώρισε ένα-ένα από τον κορμό μου. Δεν είχα πια μήτε χέρια μήτε πόδια, νεκρώθηκε όλο μου το κορμί και δεν μπορούσα πια να κουνηθώ. Υστέρτα μου έκοψε το κεφάλι, δε μπόρεσα να το κουνήσω, σα να μην ήταν δικό μου. Μετά ανακάτωσε ένα πιοτό μέσα σε μια κούπα, το 'φερε στα χείλια μου και με εξανάγκασε να το πιω*». (Περίεργο, πώς μπορούσε να πει με το

* Σχετικό μ' αυτό συνιστούμε την εργασία του αθεϊστή συγγραφέα Ι. Ι. Σκβορτσόφ—Στεπάνοφ: «*Θεοσεβούμενες απόψεις για τον Παράδεισο και για τον Άδη*». — Έμ. Γ.

κεφάλι κομμένο! — Έμ. Γ.). «Αυτό το πιστό ήταν τόσο πικρό που η ψυχή μου δεν το άντεξε, συνταράχτηκε, τραβήχτηκε με δύναμη, και ξεπήδησε απ' το σώμα μου. Τότες παρουσιάστηκαν πάλι οι άγγελοι, αλλά ούτε κι οι διάβολοι ήθελαν να χωρήσουν. Αρχισε το παζάρεμα συναμεταξύ τους. Οι διάβολοι έδειξαν τους λογαριασμούς τους (τις αμαρτίες) και οι άγγελοι τους δικούς τους, (τις καλές πράξεις)». Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε να κάνουμε με τις ίδιες δοξασίες για τις περιπλανήσεις της ψυχής μετά το θάνατο που υπήρχαν πάνω από 3000 χρόνια νωρίτερα στους Αιγυπτίους, έπειτα στους Εβραίους και σ' άλλους λαούς. Αλλά ας παρακολουθήσουμε πιο πέρα την αφήγηση της Θεοδώρας. «Οι άγγελοι πρόσθεσαν μαζί όλες τις καλές πράξεις, που έκανα με τη βοήθεια του θεού και ετοιμάζονταν να τις βάλουν στο δίσκο της ζυγαριάς απέναντι από τις αμαρτίες μου. Τότε όμως παρουσιάστηκε αναπάντεχα ο αιδεσιμότατος πάτερ Βασίλειος κι είπε τούτα δω στους αγίους αγγέλους: "Αυτή η ψυχή πολύ με υπηρέτησε στα γεράματα μου. Δειήθηκα γι' αυτήν στον κύριο και ο κύριος μου τη χάρισε". Αφού είπε αυτά έβγαλε ένα σακούλι γεμάτο χρήματα, το έδωσε στους αγγέλους και τους είπε: "Όταν περάσετε μπροστά από τους επουράνιους τελώνες και τα κακά πνεύματα αρχίσουν να της βασανίζουν την ψυχή, εξαγοράστε την ψυχή της μ' αυτά. Δόξα το θεό είμαι πλούσιος, με κόπο και ιδρώτα πολλούς θησαυρούς μάζεψα και χαρίζω σ' αυτήν την ψυχή το σάκο μου, γιατί μ' εξυπηρέτησε". Μετά απ' αυτό έφυγε».

(Όπως βλέπετε, η σωτηρία και η εξαγορά συνηθίζονται και μετά το θάνατο, υπάρχουν και κει πλούσιοι, μ' αλλά λόγια, παντού είναι όπως και στη γη. Έμ. Γ.). Τα κακά πνεύματα, εννοείται, έκαναν μεγάλη φασαρία, τελικά δε μπόρεσαν να κάνουν τίποτε. Η Θεοδώρα έγινε και στους ουρανούς υπηρέτρια του Βασιλείου και μετακόμισε στο σπίτι του*. Μέχρι σήμερα οι παπάδες αποβλακώνουν με τέτοια παραμύθια τους πιστούς.

2. ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ 40 ΜΕΡΕΣ

Η διδασκαλία για την άλλη ζωή είναι εξαιρετικά επωφελής για την εκκλησία. Οι παπάδες τη χρησιμοποιούν για να αποβλακώνουν τους ανθρώπους και να τους κρατούν κάτω από την εξουσία τους. Δεν είναι λοιπόν περίεργο ότι σκάρωσαν χιλιάδες μύθους για την άλλη ζωή και περιέγραψαν τον άλλο κόσμο σα να είχαν πάει εκεί.

Ο εκκλησιαστικός πατέρας **Μακάριος της Αλεξάνδρειας** (IX αιώνας) επινόησε τούτον το μύθο για ό,τι συμβαίνει στις ψυχές των νεκρών στις πρώτες 40 μέρες μετά το θάνατο.

* «Πώς ζουν οι νεκροί μας, και πώς θα ζούμε κι εμείς μετά το θάνατο σύμφωνα με τη διδασκαλία της ορθόδοξης εκκλησίας» τόμ. 1, Πέτερμπουργκ 1897, σελ. 12—14.

Τις πρώτες δυο μέρες μετά το θάνατο, η ψυχή παραμένει ακόμα στη γη, συνήθως δίπλα στο φέρετρο όπου αναπαύεται το σώμα. Την τρίτη όμως μέρα κάθε χριστιανική ψυχή ανέρχεται στους ουρανούς... **για να δοξάσει τον κύριο.**

Σύμφωνα με τη διδασκαλία αυτού του ιερωμένου, ο δρόμος από τη γη στον ουρανό έχει **20 σταθμούς ελέγχου**, ή **τόπους κρίσεως**, κάθε ψυχή, περνώντας απ' αυτά τα **ειρηνοδικεία** κατηγορείται από τους διαβόλους για τα αμαρτήματα που διέπραξε. Κάθε τόπος κρίσεως είτε σταθμός ελέγχου (οι κριτές είναι κακά πνεύματα) έχει αρμοδιότητα για μια ορισμένη κατηγορία αμαρτιών.

Τη διάταξη αυτών των σταθμών την πήρε ο πάτερ Μακάριος από την αφήγηση της «*ευσεβούς*» Θεοδώρας. Στο δρόμο της προς τον ουρανό, στο δρόμο, που πηγαίνει προς την ανατολή, η ψυχή φτάνει στον **πρώτο σταθμό**, όπου τα κακά πνεύματα σταματάνε την ψυχή, που έρχεται με συνοδεία καλούς αγγέλους. Τα κακά πνεύματα της μετράνε τα **αμαρτήματα που διέπραξε με το λόγο** (κακογλωσσία, φλυαρία, αισχρά λόγια, χλευασμός, βλασφημίες προς τους αγίους, τραγούδια εγκώμια, ασεβείς φωνασκίες, γέλια κ.λπ.). **Ο δεύτερος σταθμός είναι του ψεύδους.** Κατόπιν ακολουθεί **ο σταθμός της συκοφαντίας και πλεονεξίας** (απληστία, μέθη, φαγί τις απαγορευμένες μέρες και ώρες είτε κρυφά). Όπως είναι γνωστό και οι παπάδες και οι καλόγηροι έκαναν τέτοια αμαρτήματα, αλλά φαίνεται πως γι' αυτούς δεν υπήρχαν αυτοί οι σταθμοί ελέγχου. Ύστερα έρχεται **ο σταθμός της τεμπελιάς.** Σύμφωνα με τη διδασκαλία της εκκλησίας, εδώ περιλαμβάνεται και το αμάρτημα των εργαζομένων που αρνήθηκαν να υπηρετήσουν πιστά τους καπιταλιστές και τουςτσιφλικάδες (οι μισθωτοί εκείνοι εργάτες που κάνουν το χρέος τους με αδιαφορία). Ακολουθεί **ο έλεγχος της κλοπής** (εδώ η εκκλησία υπερασπίζει απροκάλυπτα την ατομική καπιταλιστική ιδιοκτησία), έπειτα έρχονται στη σειρά **ο έλεγχος της φιλοχρηματίας, της τοκογλυφίας, της αδικίας**, (μην τύχει κι αγγίζεις το βιος των εκμεταλλευτών), **της αλαζονείας, της οργής, της επιβουλής της ανθρωποκτονίας** κ.λπ.

Μερικοί σταθμοί έλεγχου έχουν και προορισμό να εξετάζουν την **ηθική**. Έτσι ο 16ος σταθμός έλεγχου είναι **ο σταθμός της ακολασίας.** Ακολουθεί μια μακριά σειρά αμαρτημάτων, που οι ονομασίες τους απλούστατα δεν είναι δυνατόν ν' αποδοθούν, αλλά μπορεί να βρεθούν στα λεγόμενα ιερά βιβλία.

Όταν, επιτέλους, περάσει η ψυχή απ' όλους τους σταθμούς ελέγχου περιδιαβάζει σ' όλον τον ουρανό, **για να ερευνήσει τον παράδεισο**, έπειτα πηγαίνει να προσκυνήσει το θεό.

Ακολουθεί υστέρα μια άλλη εκδρομή, λιγότερο ευχάριστη. Έπειτα, απ' το δεύτερο προσκύνημα, ο κύριος δίνει εντολή **να δείξουν στην ψυχή την κόλαση με όλα τα βασανιστήρια της.** Εδώ, φυσικά, τα πράγματα είναι διαφορετικά απ' ό,τι στον παράδεισο. Η ψυχή που οδηγείται εδώ, βλέπει παντού βασανιστήρια των αμαρτωλών, δεν ακούει παρά **κλάματα, στεναγμούς και τριγμούς δοντιών.**

Πού βρίσκεται ο παράδεισος, σύμφωνα με τη διδασκαλία της ορθόδοξης εκ-

κλησίας:

Οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς είναι αναγκασμένοι να παραδεχτούν ότι ούτε κι οι ίδιοι δε μπορούν ν' απαντήσουν σ' αυτό το ερώτημα, γιατί όλα όσα αφηγούνται για τον παράδεισο και την κόλαση είναι αποκύημα της φαντασίας τους... Οι συγγραφείς της Βίβλου γράφουν στο βιβλίο **Γένεσις** (11,8), ότι ο θεός φύτεψε τον κήπο του παραδείσου στην ανατολή. Ο παράδεισος, ο πρώτος ουρανός, είναι η πιο κοντινή στη γη ουράνια περιοχή, μετά απ' αυτήν έρχονται οι άλλοι ουρανοί.

Γι' αυτόν τον παράδεισο οι παπάδες σκάρωσαν κάμποσους μύθους.

Σύμφωνα με έναν τέτοιο μύθο, η άλλη ζωή δεν είναι ζωή επίγεια, αλλά **αγγελική ζωή**. Εκεί, λόγου χάρη, **δε χρειάζεται η παντρεία**, άλλωστε η παντρεία δεν θα ήταν καν δυνατή. Αλλά **η σύζυγος παραμένει σύζυγος** απέναντι στον άντρα της.

Για την ύπαρξη των φύλων στον άλλο κόσμο, ο ευτυχής Αυγουστίνος γράφει: «Τότε μόνον οι ατέλειες θ' αποβληθούν από το σώμα, η φύση η ίδια παραμένει. Όμως, το γυναικείο φύλο δεν είναι καθόλου μια ατέλεια» (έτσι όπως κήρυτταν οι παπάδες του μεσαίωνα Έμ. Γ.), «είναι η ίδια η φύση. Αυτή η φύση, όμως, στον παράδεισο δεν θα κυοφορεί πια, ούτε θα γεννάει, συνεπώς δε θα χρειάζεται να γίνονται παντρείες. Οι γυναίκες θα συνεχίσουν να διατηρούν το φύλο τους, αλλά όχι για ό,τι χρησιμοποιούνταν πρώτα (!) αλλά σαν ένα καινούργιο στολίδι. Δεν θα προκαλούν πια επιθυμίες σε εκείνον που θα τις βλέπει... Αντίθετα, θα είναι κι άλλος ένας λόγος για να δοξάζεται η σοφία και η ευσπλαχνία του κυρίου, που κάποτε δημιούργησε αυτό που δεν υπήρχε και έσωσε από την καταστροφή αυτό που δημιούργησε. Έτσι, εκείνος που δημιούργησε τα δυο αυτά φύλα, τα διατηρεί κιόλας»*.

Παρόμοιες αφηγήσεις για την «ζωή στον παράδεισο» σκαρώθηκαν με πολύ λεπτολογία από όλες τις σημερινές θρησκείες. Σ' αυτές περιγράφεται λεπτομερειακά «η άλλη ζωή των ψυχών». Εννοείται, όλα αυτά επινοήθηκαν από τους υπηρέτες της εκκλησίας και είναι είτε **εσκεμμένη απάτη**, είτε **καρπός μιας αρρωστημένης φαντασίας**. Το γεγονός—ότι τους μύθους αυτούς τους διαδίδουν πλατειά η εκκλησία και οι εκμεταλλεύτριες τάξεις αποδείχνει ότι τους συμφέρουν. Η παρουσία από την εκκλησία της ευτυχίας του παραδείσου με ρόδινα χρώματα αποτέλεσε και αποτελεί ένα μέσο υποδούλωσης των εργαζομένων. Θα αμειφθείτε στον άλλον κόσμο για τα επίγεια βάσανα, να τι κηρύττει η κάθε θρησκεία, να σε τί χρησιμεύουν στην εκκλησία οι μύθοι για την ευτυχία του παραδείσου. Στο άρθρο «**Σοσιαλισμός και θρησκεία**», ο Β. Ι. Λένιν χαρακτηρίζει ως έξησ τον πολιτικό ρόλο των μύθων που υπόσχονται ευτυχία στον παράδεισο: «*Αυτόν, που εργάζεται και υποφέρει στερήσεις όλην του την ζωή, η εκκλησία τον διδάσκει να είναι ταπεινός και υπομονετικός στην επίγεια ζωή, παρηγορώντας τον με την ελπίδα της επουράνιας ανταμοιβής*». †

* «Πώς ζουν οι νεκροί μας και πως θα ζούμε κι εμείς μετά το θάνατο, σύμφωνα με τη διδασκαλία της ορθόδοξης εκκλησίας», τόμ. Ι., σελ. 303.

† Β. Ι. Λένιν. «*Εργα*», τόμ. 1ος, Ε.Σ.Ρ.Λ.Ρ. 1956, σελ. 69-70.

Οι μύθοι για την κόλαση αποτελούν ένα **όργανο εκφοβισμού**, εξίσου σημαντικό στα χέρια της εκκλησίας.

3. ΠΩΣ ΜΑΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΝ ΚΟΛΑΣΗ

Σύμφωνα με τη διδασκαλία όλων των σύγχρονων εκκλησιών, η μεταθανάτια κατοικία των αμαρτωλών είναι **η κόλαση**, είτε **η γέενα**...

Διάφορες εκκλησιαστικές αυθεντίες λένε τα εξής για την κόλαση:

Το σύμβολο πίστης του **Αθανασίου*** λέει: «Οι πράττοντες το καλό κερδίζουν ζωή αιώνια, και οι πράττοντες το κακό φλέγονται στο πυρ το αιώνιο».

Ο **άγιος Κλημέντιος της Ρώμης** (1ος αιώνας) διακηρύχνει: «Και η ψυχή των αμαρτωλών είναι αθάνατη, αν και γι' αυτές τις ψυχές θα ήταν καλλίτερα να μην είναι αιώνιες, γιατί υποφέρουν παντοτινά βασανιστήρια στη φωτιά που καίει συνέχεια και όμως δεν πεθαίνουν, και η δυστυχία τους ποτέ δεν τελειώνει».

Ο **Ιουστίνος** (2ος αιώνας) τονίζει: «Ο ίδιος ο Χριστός είπε ότι ο διάβολος μ' όλη τη συνοδεία του και μ' όλους τους ανθρώπους που ακολουθούν το δρόμο του θα ρίχτουν στη φωτιά και θα βασανίζονται ως το τέλος των αιώνων».

Ο **άγιος Ειρηναίος** (Πος αιώνας) έγραψε: «Και σε κείνους που θα φωνάζει ο κύριος: φύγετε από κοντά μου, καταραμένοι, στο πυρ το αιώνιο, αυτοί τραβάνε σ' αιώνια καταδίκη. Και, καθώς τα αγαθά που έδωσε ο θεός θα είναι αιώνια και ατέλειωτα, το ίδιο δίχως τέλος και αιώνια θα είναι και η έλλειψη του ελέους του».

(«Ο εκκλησιαστικός πατέρας») **άγιος Κύριλλος της Ιερουσαλήμ** (315—386) έλεγε: «Όταν ένας είναι αμαρτωλός, θα κερδίσει ένα αιώνιο σώμα που θα καταδικαστεί να υποστεί βασανιστήρια για τα αμαρτήματα του: σαν τιμωρία θα καεί στο αιώνιο πυρ, που δεν τον εξοντώνει».

Παρόμοιες σκέψεις βρίσκουμε και στο **Θερτυλιανό**, στο **Θεόφιλο της Αντιοχείας**, στον **Κυπριανό**, στο **Γρηγόριο το Θεολόγο**, στον **Ιερώνυμο** και σ' άλλες εκκλησιαστικές αυθεντίες.

Η γέενα του πυρός, λένε οι παπάδες για να τρομοκρατήσουν τον κόσμο, δεν εξοντώνει τα θύματα σ' αυτήν τη φωτιά κανένας δεν καταστρέφεται ποτέ. Οι ανθρώπινες ψυχές (υποστηρίζουν οι κληρικοί) που στη γη κατοικούν με το σώμα καταδίδονται για τις ανομίες τους σε αιώνια φωτιά. Έτσι ο Ιησούς Χριστός, στην **παραβολή για τον πλούσιο και το Λάζαρο**, όπου μιλάει για την τύχη των αμαρτωλών μετά το θάνατο, λέει ανοιχτά ότι ο πλούσιος υπόφερε το μαρτύριο των φλογών μετά το θάνατο του: «*Τότε φώναξε*» (ο πλούσιος-Εμ. Γ.) «*και είπε: "Πατέρα Αβραάμ, ληψού με και στείλε το Λάζαρο να βρέξει το δάχτυλο του και να μου*

* Πρόκειται για το σύμβολο πίστης που ο εκκλησιαστικός πατέρας Αθανάσιος υπεράσπισε τον IV αιώνα ενάντια στον αιρετικό **Άριο**.

*δροσίσει τη γλώσσα, γιατί βασανίζομαι σ' αυτήν τη λαύρα" (Λουκάς XVI, 24).**

Η απεικόνιση των βασανιστηρίων της κόλασης αποτελεί ένα μέσο εκφοβισμού των πιστών. Σχετικά μ' αυτό η φαντασία των κληρικών συγγραφέων και των εκκλησιαστικών πατέρων έφτιαξε καταπληχτικά πράματα: Φαντάστηκαν κάθε λογής βασανιστήρια και τηγάνια όπου οι **αμαρτωλοί βράζονται και τηγανίζονται**, επινόησαν το μύθο για τη **φλογοθάλασσα** όπου θα καίγονται κ.λπ. Στη Ρωσία πριν την επανάσταση, οι παπάδες διάδιδαν μερικές φτηνές **χρηστομάθειες** που απεικόνιζαν αυτά τα βασανιστήρια της κόλασης. *Έτσι ήθελαν να φοβίσουν τους ανθρώπους για να υπομένουν αγόγγυστα τη βαριά καταπίεση των εκμεταλλευτών.*

Τρομοκρατώντας τα πιστά «**πρόβατα**» με τέτοιους μύθους για την κόλαση οι ποιμένες **τα φορολογούν όπως τους αρέσει**. Οι πιστοί πείθονται από τους παπάδες **να πληρώνουν τα παραστάσιμα** για την ανάπαυση των ψυχών των νεκρών, **ν' αγοράζουν κεριά, να προσφέρουν πλούσια δώρα στην εκκλησία**, για να ελαφρύνουν τα βασανιστήρια των πεθαμένων στην κόλαση. *Αν οι πιστοί τα κάνουν όλα σύμφωνα με τις υποδείξεις του παπά και τηρήσουν όλες τις θρησκευτικές συνήθειες στις 3, στις 9 και στις 40 μέρες μετά το θάνατο, τότε η ψυχή του νεκρού γλυτώνει απ' τους διαβόλους και πάει στον παράδεισο.*

Από που προέρχονται αυτές οι παραστάσεις για την κόλαση και για τον παράδεισο; Αραγε οι άνθρωποι τις είχαν από ανέκαθεν; Όχι, αυτές οι παραστάσεις δεν υπήρξαν από ανέκαθεν.

Η κόλαση και ο παράδεισος λείπουν από τις πρωτόγονες θρησκείες. Αυτές οι έννοιες εμφανίστηκαν πολύ μεταγενέστερα, ταυτόχρονα με τη διαίρεση της κοινωνίας σε τάξεις, με την εμφάνιση της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο, με τη δημιουργία τουταξικού κράτους και την οργάνωση του.

Σ' αυτές τις γήινες συνθήκες δημιουργήθηκε, στη γη, ο παράδεισος για μερικούς, και η κόλαση για τους άλλους: ο παράδεισος για τους αφεντάδες και η κόλαση για τους σκλάβους.

Στις θρησκευτικής δοξασίες των σκλάβων και των φτωχών καθρεφτίζεται η πραγματική κατάσταση των εκμεταλλευομένων. Γι' αυτούς εφόσον η επίγεια ζωή τους είναι μια κόλαση, δεν απομένει παρά να περιμένουν την ανταμοιβή πέρα από τον τάφο, στον παράδεισο, Αυτή η ιδέα βρίσκεται, λογουχάρη, στην παραβολή του ευαγγελίου για τον πλούσιο και το Λάζαρο. Η εκκλησία και οι κυρίαρχες τάξεις διαδίδουν πλατειά αυτούς τους μύθους, γιατί αποτρέπουν την οργή των εκμεταλλευομένων έναντι στους εκμεταλλευτές.

Αυτές είναι στην ουσία οι κοινωνικές ρίζες της διδασκαλίας για τον παράδεισο και την κόλαση.

* "Πάτερ Αβραάμ ελέησόν με και πέμψον Λάζαρον ίνα βάψη το άκρον του δακτύλου αυτού ύδατι και ψύξη την γλώσσαν μου, ότι ωδινώμαι εν τη φλογί των".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XX

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι άφησαν λαμπρά μνημεία των γραμμάτων και της τέχνης. Πολυάριθμα ντοκουμέντα μας πληροφορούν για τις θρησκείες τους, για τους θεούς και τις θεές τους, για τις θρησκευτικές τους συνήθειες και παραδόσεις. Οι παμπάλαιες τοιχογραφίες στα σπίτια και στους ναούς, τα μπρούτζινα και μαρμάρινα αγάλματα κ.λπ., μας προσφέρουν μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Απ' όλα αυτά τα μνημεία μπορούμε να καταλάβουμε πώς φαντάζονταν οι αρχαίοι Έλληνες και οι ρωμαίοι, πριν χιλιάδες χρόνια, τον ουρανό και τις ουράνιες δυνάμεις.

1. Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΘΕΩΝ

Σύμφωνα με τη δοξασία των αρχαίων Ελλήνων, οι πρώτοι θεοί και θεές, όπως και ολόκληρος ο κόσμος, προέρχονται από το αιώνιο, το ατελείωτο και σκοτεινό αρχικό χάος. Η γη — **Γαία** — όπως ο τρισκότεινος **Άδης** — **Τάρταρα** — βγήκαν απ' το χάος. Η γη (Γαία) γέννησε τον ουρανό — **Ουρανό** —, τα βουνά και τη θάλασσα. Για όλα αυτά δε χρειάστηκε πατέρας. Άλλα αργότερα ο Ουρανός — ο γιος της Γης — Γαίας — έγινε και άντρας της Γης. Απ' αυτό το σμίξιμο γεννήθηκαν πολλοί θεοί, οι πανάρχαιοι **τιτάνες**. Από τον **Ωκεανό** — γιο της Γης και του Ουρανού — που παντρεύτηκε με τη θεά **Θέτιδα**, βγήκαν όλα τα **ποτάμια** και οι **Ωκεανίδες** — οι θεές της θάλασσας. Ο **Ήλιος** γεννήθηκε από το σμίξιμο του **Υπερίωνα** και της **Θείας**. Αυτοί γέννησαν και τη θεά της αυγής (**Ήω-Αουρόρα**), τ' άστρα και τους ανέμους. Το πρώτο ζευγάρι — Ουρανός και η Γη — έφεραν στον κόσμο πολλούς άλλους θεούς, θεές, και τιτάνες.

Αλλά ο Ουρανός δε θέλησε καν να δει τα παιδιά του, τα έκλεισε όλα στα κατάβαθα της γης και δεν τους επέτρεψε να δουν το φως της μέρας. Τότε η Γη έφτιαξε ένα κοφτερό **δρεπάνι** και παρακίνησε τα παιδιά της να ξεσηκωθούν ενάντια στον Ουρανό, τον πατέρα τους. Κανένα όμως δεν τόλμησε να ξεσηκωθεί. Ωστόσο, τελι-

κά, ξεσηκώθηκε ο θεός **Κρόνος** (*Saturn*)* ενάντια στον Ουρανό, τον ευνούχισε και του πήρε την εξουσία. Από το αίμα του Ουρανού γεννήθηκαν κάτι **γίγαντες** με πόδια δράκοντα και οι θεές της εκδίκησης — οι **Ερινύες** —, υστέρα **οι θεοί του θανάτου, της φιλονικίας, της απάτης, της καταστροφής, του ύπνου (Υπνος), της εκδίκησης (Νέμεσις)** κ.λπ. .

Σαν άρπαξε την εξουσία από τον πατέρα του, ο Κρόνος άρχισε να φοβάται την εκδίκηση. Γι' αυτό σκιάζονταν ακόμα και τα παιδιά του. Κάθε φορά, που η γυναίκα του, η θεά **Ρέα** (κόρη του Ουρανού και της Γης) γεννούσε ένα παιδί του το πήγαινε και αυτός το καταβρόχθιζε. Έτσι έφαγε την **Εστία** (*Βέστα*) τη θεά της θυσιαστήριας φωτιάς και της οικογενειακής εστίας προστάτιδα των κρατών και πόλεων, κατόπιν τη **Δήμητρα** (*Τσέρες*), την Ήρα (*Τσουνόνα*) τον **Αδη** (*Πλούτων*) και τον **Ποσειδώνα** (*Νέπτον*).

Όταν η Ρέα ήταν έγκυος με το **Δία**, άκουσε τη συμβουλή των γονιών της και κρύφτηκε σε μια σπηλιά, στο νησί της **Κρήτης**. Εκεί γεννήθηκε ο Δίας, που, αργότερα, έγινε πατέρας των θεών. Για να σώσει το παιδί της, η θεά Ρέα φάσκιωσε μια πέτρα αντί γι' αυτό και πρόσφερε στον ανθρωποφάγο άντρα της αυτή την πέτρινη κούκλα. Ο Κρόνος καταβρόχθισε την πέτρα και έτσι ο Δίας έμεινε ζωντανός.

Όταν ο Δίας ανδρώθηκε, πήγε στον πατέρα του και τον εξανάγκασε να βγάλει απ' την κοιλιά του τα παιδιά που είχε καταβροχθίσει. Ύστερα άρχισε η πάλη ανάμεσα στον πατέρα και τα παιδιά του. Τα παιδιά έστησαν το στρατόπεδο τους πάνω στον **Όλυμπο**. Ο Κρόνος έστειλε εναντί τους τους τιτάνες, αλλά ο Δίας κάλεσε σε βοήθεια τους **γίγαντες κύκλωπες**. Αυτοί του φτιάξαν αστραπές και κεραυνούς για να μπορέσει να ξολοθρέψει τους τιτάνες. Ο Δίας πάλεψε δέκα χρόνια ενάντια στους τιτάνες, αλλά δε μπόρεσε να τους νικήσει. Τότε ο Δίας κάλεσε σε βοήθεια και τους **γίγαντες με τα 50 κεφάλια και τα 100 χέρια**. Αυτοί έριχναν ολόκληρους βράχους πάνω στους τιτάνες, που έκαναν έφοδο στο βουνό Όλυμπο. Η γη καλύφθηκε από φλόγες, στέναζε και δονούνταν ως τα έγκατα και οι θάλασσες φούσκωναν αφρισμένες. Τελικά, οι τιτάνες νικήθηκαν, δέθηκαν και ρίχτηκαν στα τάρταρα όπου τους φρουρούσαν οι γίγαντες με τα εκατό χέρια.

Η θεά Γη, η μητέρα των τιτάνων, ξεσηκώθηκε για να υπερασπίσει τα παιδιά της και σμίγοντας με τον **Τάρταρο**, γέννησε τον **Τυφώνα**, ένα τέρας με 100 κεφάλια. Ο αγώνας άναψε και πάλι. Όλα αυτά τα 100 κεφάλια του Τυφώνα άρχισαν να γαυγίζουν και να βγάζουν ουρλιαχτά, μουγκρίσματα, κραυγές και τριγμούς. Το τέρας ξερνούσε φλόγες παντού και η γη σείστηκε. Ακόμα και οι θεοί πάνω στον Όλυμπο τρόμαξαν, αλλά ο Δίας δέχτηκε την πάλη. Εξαπόλυσε τα πύρινα βέλη των αστρών του ενάντια στον Τυφώνα, τον ξεκούφανε με τις βροντές, του έκαψε τα 100 κεφάλια κι έπειτα τον πέταξε στα έγκατα της γης. Ύστερα απ' αυτά επήλθε ειρήνη και ευτυχία στη σύνοδο των θεών του Ολύμπου. Αρχηγός τους γίνηκε ο Δίας, ο

* Από δω και πέρα δίπλα στα ελληνικά ονόματα θα δίνουμε σε παρένθεση τα ονόματα των αντίστοιχων θεών των Ρωμαίων— *Σημ. Σύντ.*

πατέρας των θεών και ανθρώπων. Ο **Ποσειδώνας** έγινε ο αφέντης των θαλασσών, ο Άδης πήρε την κυριαρχία στα έγκατα της γης, το βασίλειο των νεκρών. Η γη παρέμεινε κάτω από την κοινή εξουσία των θεών.

2. Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΘΕΩΝ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ

Πώς φαντάζονταν οι Έλληνες την ζωή των θεών; Σύμφωνα με τις **δοξασίες** τους, **οι θεοί ζουν το ίδιο όπως οι άνθρωποι**: Χαίρονται ή λυπούνται, τρώνε, πίνουν, παντρεύονται, τσακώνονται, ακόμα και παλεύουν αναμεταξύ τους, απατούν ο ένας τον άλλο. Η ζωή των θεών αντικαθρέφτιζε τη ζωή των ανθρώπων πάνω στη γη, με τη διαφορά ότι οι άνθρωποι θεωρούσαν τους θεούς πιο σοφούς, πιο δυνατούς και αθάνατους. Όπως πίστευαν οι Έλληνες, οι κυριότεροι θεοί ζούσαν συνήθως σε πολυτελέστατα παλάτια πάνω στον Όλυμπο, όπου δεν υπάρχει χειμώνας ή κακοκαιρία, αλλά πάντοτε καλοκαίρι.

Λέγεται ότι **η κυριότερη ασχολία των θεών είναι τα συμπόσια**. Έπιναν ένα ειδικό ποτό, το **νέκταρ**, και έτρωγαν ένα ειδικό φαγί, την **αμβροσία**, που την έφερναν, από πολύ μακριά, απ' τη Δύση, τα περιστέρια. Χάρη σ' αυτήν την τροφή και το ποτό οι θεοί διατηρούνταν αιώνια νέοι, όντας αθάνατοι.

Οι θεοί κατοικούσαν σ' ολόχρυσα παλάτια. (Επειδή οι άνθρωποι δε γνώρισαν κάτι πιο όμορφο και πιο πολύτιμο απ' το χρυσάφι, στέγαζαν τους θεούς τους σε χρυσά παλάτια). Αυτά τα παλάτια τα είχε χτίσει ο **Ήφαιστος** (*Βουλκάν*) ο γιος του Δία. Οι θεοί ζουν εκεί μια οικογενειακή ζωή. Ο Δίας κάθεται στο θρόνο του με μεγαλοπρέπεια ανάμεσα στους θεούς, και, όταν η Ήρα, η κυριότερη σύζυγος του, μπαίνει, όλοι οι θεοί σηκώνονται και υποκλίνονται μπροστά της. Τόσο η Ήρα όσο και ο Δίας κάθονται σε χρυσούς θρόνους. Στα πόδια τους κάθονται οι αγγελιαφόροι τους: η **Ίρις**, η θεά του ουράνιου τόξου, η **Ειρήνη**, η θεά της ειρήνης και η **Νίκη** (*Βικτώρια*), η θεά της επιτυχίας. Την ώρα που τραγουπίνουν, οι **χάριτες** και οι **μούσες** τραγουδούν, παίζουν όργανα και χορεύουν. Εδώ παίρνουν και τις αποφάσεις τους οι θεοί σε μερικά τρέχοντα ζητήματα. Όπως βλέπουμε λοιπόν, αυτοί οι μύθοι στην ουσία μεταφέρουν στον ουρανό τον τρόπο ζωής ενός πλούσιου Έλληνα ηγεμόνα. Οι άνθρωποι κανονίζουν λοιπόν την ζωή των ουράνιων βασιλιάδων σύμφωνα με τον τρόπο ζωής των επίγειων βασιλιάδων.

Ο Δίας καθισμένος στο θρόνο, κρίνει τους ανθρώπους. Δίπλα του βρίσκεται η **Θέμις**, η θεά της δικαιοσύνης, η **Δίκη** η θεά του δικαίου και η **Τύχη** (Φορτούνας), η θεά της μοίρας και της τύχης.

Οι θεοί και οι θεές έχουν κι αυτοί τις οικογενειακές τους χαρές και στενοχώριες. Φροντίζουν για την τύχη των ανθρώπων, ανακατεύονται στην ζωή τους, κατεβαίνουν στη γη, διαλέγουν και από καμιά επίγεια ερωμένη. Δεν αδιαφορούν για τις υποθέσεις των ανθρώπων της γης: που και που τους παρακινούν σε πολέμους και χωρισμένοι σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα, παίρνουν μέρος στη μάχη κι από τα δυο

μέρη. Παρόμοιες εξιστορήσεις μπορούμε να διαβάσουμε στην «*Ιλιάδα*» και στην «*Οδύσσεια*» του **Όμηρου**, στην «*Αινειάδα*» του **Βιργιλίου**, στις «*Μεταμορφώσεις*» του **Οβίδιου** κ.λπ.

Σύμφωνα με τους ελληνικούς μύθους, ο Δίας είχε πολλές γυναίκες: την **Ήρα**, τη **Λητώ**, τη **Δήμητρα**, την **Άρτεμη**, τη **Σεμέλη**, τη **Θέμιδα**, την **Ευρώπη** και τη **Μνημοσύνη**. Απ' αυτές είχε πλήθος γιους και θυγατέρες. Η θεά **Αθηνά** (*Μινέρβα*) βγήκε από το κεφάλι του Δία. Αυτό το ασυνήθιστο πράγμα γίνηκε ως εξής: ο Δίας έμαθε ότι η **Μήτις**, η θεά της σοφίας, θα γεννήσει δυο εξαιρετικά παιδιά και ότι οι μοίρες προείπαν ότι ένα απ' αυτά τα παιδιά θα πάρει το θρόνο του Δία. Αυτός τρόμαξε. Με μελιστάλαχτα λόγια αποκοίμισε τη Μήτιδα, έπειτα την κατάπιε. Σύντομα ο Δίας έμεινε έγκυος, όχι όμως με το συνηθισμένο τρόπο. Πρήστηκε το κεφάλι του κι ένωσε τρομερό ποнокέφαλο. Τότε φώναζε το γιο του Ήφαιστο και του πρόσταξε να του ανοίξει το κεφάλι. Ο Ήφαιστος βάρωσε με το τσεκούρι το κεφάλι του πατέρα του. Το κεφάλι του Δία άνοιξε και, από κει, βγήκε η θεά Αθηνά με στρατιωτική στολή, με **περικεφαλαία**, **κοντάρι** και **ασπίδα**.

Η θεά Ήρα, η κυριότερη σύζυγος του Δία, από τη ζήλεια της κυνηγούσε αγρία τις ερωμένες του, όπως κυνήγησε και τα παιδιά του που αγαπούσε πιο πολύ και που γεννήθηκαν από τέτοιους δεσμούς αγάπης. Ο Δίας βασανίστηκε πολύ για να προστατέψει τα βλαστάρια του από την εκδίκηση της Ήρας. Όταν, λόγου χάρι, ο Δίας έτυχε ν' αγαπήσει την **Ιώ**, την κόρη του βασιλιά του **Αργους**, αναγκάστηκε να μεταπλάσει την αγαπημένη του σ' αγελάδα λευκή σαν το χιόνι. Η Ήρα ζήτησε απ' τον Δία την αγελάδα και έβαλε τον **Άργο** που δεν κοιμότανε ποτέ να τη φυλάει. Τότε ο Δίας έστειλε το γιο του τον **Ερμή** να σκοτώσει τον Άργο. Ο Έρμης άρχισε την κουβέντα με τον Άργό, τον αποκοίμισε παίζοντας του τη φλογέρα και, υστέρτα, τού 'κοψε το κεφάλι και απελευθέρωσε την Ιώ. Αλλά η Ιώ παρέμεινε αγελάδα. Τότε η Ήρα έστειλε ενάντια της μια **αλογόμυγα** που την παρακολουθούσε και την βασάνιζε παντού. Σαν έφθασε στον **Καύκασο**, ο **Προμηθέας**, που ήταν αλυσσοδεμένος στο βράχο, συμβούλεψε την Ιώ να φύγει στην Αίγυπτο. Εκεί ο Δίας τη μεταμόρφωσε, τελικά, και πάλι σε γυναίκα και απόχτησε μαζί της ένα γιο.

Κατά τις σημερινές αντιλήψεις, οι Έλληνες θεοί είχαν πολύ άγρια ήθη. Κάποτε η Ήρα γέννησε ένα γιο, τον Ήφαιστο. Το παιδάκι ήταν αδύνατο, κατσιασμένο και κουτσό από πάνω. Όταν το έδειξαν στη μάνα του, αυτή το πέταξε απ' τον Όλυμπο. Το παιδάκι έπεσε στη θάλασσα. Οι **θεές της θάλασσας** το έσωσαν και υστέρτα το ανάθρεψαν μέσα σε μια σπηλιά στην ακτή. Αργότερα ο Ήφαιστος έγινε ένας **σιδηρουργός** πολύ επιδέξιος και αποφάσισε να εκδικηθεί τη μάνα του, την Ήρα. Έφτιαξε ένα χρυσό σκαμνί και της το έστειλε δώρο. Της Ήρας της άρεσε πολύ το σκαμνί, και κάθισε απάνω, αλλά δε μπορούσε πια να σηκωθεί, γιατί το σκαμνί την κρατούσε καρφωμένη πάνω του. Όσο κι αν προσπάθησαν όλοι οι θεοί, με επικεφαλής τον παντοδύναμο Δία, να λευτερώσουν την Ήρα, δεν τα κατάφεραν. Κατάλαβαν ότι δε μπορούν να κάνουν τίποτα δίχως τη βοήθεια ενός τεχνίτη. Φώναζαν λοιπόν τον Έρμη, τον ουράνιο αγγελιαφόρο, και τον έστειλαν στην ακρογιαλιά, ε-

κεί που κατοικούσε ο Ήφαιστος, για να τον φέρει στον Όλυμπο. Ο Ήφαιστος όμως πεισματάωσε και δεν ήθελε να πάει. Τότε ο Έρμης κάλεσε σε βοήθεια το Διόνυσο, το θεό του κρασιού, που μέθυσε τον Ήφαιστο κι έτσι μεθυσμένο τον έβαλε πάνω σ' ένα γαίδαρο και τον οδήγησε στον Όλυμπο. Όταν ο Ήφαιστος είδε τη μάνα του, ξέχασε το θυμό του και τη λευτέρωσε. Μετά απ' αυτό το περιστατικό, ο Ήφαιστος παρέμεινε στον Όλυμπο, αλλά δεν παράτησε την τέχνη του σιδηρά; έχτισε ένα **εργαστήριο**, όπου τοποθέτησε ένα **αμόνι**, **φουσερά** και **αλλά εργαλεία**. Εδώ μπορούσε να δουλέψει όπως του άρεσε.

Και ο **Απόλλωνας** ήταν γιος του Δία. Αυτός ο γιος γεννήθηκε από τη **Λητώ**, που η Ήρα απ' την ζήλεια της, την έδιωξε σ' ένα νησί. Όταν γεννήθηκε ο Απόλλωνας όλα τριγύρω λάμπανε, όλα ανθίσανε και οι θεές τον θρέψανε με ουράνια τροφή και πιτό. Ο Απόλλωνας ήταν πολύ καλός τραγουδιστής και μουσικός. Ο Απόλλωνας θεωρούσε πρωταρχικό του χρέος να εκδικηθεί το **δράκοντα Πύθωνα**, που καταδίωξε τη μάνα του. Παρόλο ότι ο Πύθωνας ήταν πολύ δυνατός, ωστόσο ο Απόλλωνας τον σκότωσε με τα βέλη του.

Θα νόμιζε κανείς ότι ο Απόλλωνας έκανε μια καλή πράξη ξολοθρεύοντας το δράκο. Ο Δίας, όμως, ο πατέρας του, τον τιμώρησε, καταδικάζοντας τον να φυλάει επί 8 χρόνια τα κοπάδια του **βασιλιά Άδμητου**. Σαν τσοπάνης, ο Απόλλωνας έγινε ξακουστός, όχι μόνο ανάμεσα στους θεούς και στους ανθρώπους, αλλά και ανάμεσα στα ζώα, γιατί ήξερε να τραγουδάει υπέροχα με τη φλογέρα. Μόλις άκουγαν τη φλογέρα του, τα ζώα έβγαιναν απ' τα δάση, τα ελάφια πήγαιναν μαζί με τα λιοντάρια και τους πάνθηρες. Αφού υπηρέτησε 8 χρόνια, ο Απόλλωνας έφυγε στους **Δελφούς**. Εκεί και στο νησί της **Δήλου**, ο Απόλλωνας είχε πολυτελέστατους ναούς... **Οι προφήτες του ναού των Δελφών** (οι **μάντιες**), σ' αντάλλαγμα ενός χρηματικού ποσού πρόλεγαν τα μελλούμενα στ' όνομα του θεού Απόλλωνα.

Δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα ήταν η θεά **Άρτεμις** (**Ντιάνα**). Η Άρτεμις ήταν προστάτιδα των ζώων. Της άρεζε να κυνηγάει και είχε πάντα μαζί της **τόξο**, **σαΐτες** και **κοντάρι**. Στο κυνήγι πήγαινε με συνοδεία από σκυλιά και νύμφες. Εκείνος που έβλεπε γυμνή τη θεά την ώρα που λουζόταν, ήταν καταδικασμένος να χαθεί. Κάποτε ο νεαρός **Ακταίονας** είδε τη θεά την ώρα που λουζόταν κι αυτό στάθηκε αιτία ν' αφανιστεί: Η Άρτεμις, οργισμένη τον μεταμόρφωσε σ' ελάφι κι έπειτα έβαλε τα σκυλιά να τον ξεσκίσουν.

3. ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΒΥΘΟΥ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Ας δούμε τώρα τί κάνουν **οι θεοί των θαλασσών**. Στα τρίςβαθα της θάλασσας υψώνεται το παλάτι του Ποσειδώνα, που εξουσιάζει τα πέλαγα. Το όπλο του Ποσειδώνα είναι μια **κοφτερή τρίαινα**. Σ' αυτόν υποτάσσονταν οι θάλασσες και τα κύματα. Ο ελληνικός λαός πάντρεψε τον Ποσειδώνα με την **Αμφιτρίτη**, την κόρη του **Νηρέα**, του γενειοφόρου πρόγονου των θαλασσών. Αυτός ο γέρος είχε πολλές

θυγατέρες, που τις λέγανε **Νηρηίδες**. Κάποτε, ο Ποσειδώνας, είδε την Αμφιτρίτη να χορεύει μ' αυτές, και θέλησε να την κλέψει. Τότε η Αμφιτρίτη κατέφυγε στον **Άτλαντα**, το γίγαντα που **κρατάει όλη τη γη στους ώμους του**. Ένα **δελφίνι** όμως ανακάλυψε την κρυψώνα της Αμφιτρίτης και την πήγε στον Ποσειδώνα.

Ο **Τρίτωνας**, ο γιος του Ποσειδώνα, ξαπολάει τις **φουρτούνες** φυσώντας στο **κέρας του από όστρακο**. Μερικές φορές ο Ποσειδώνας ζεύει τ' άλογα στο **άρμα** και τρέχει πάνω στα πέλαγα. Όταν θυμώνει χτυπάει τη θάλασσα με την τρίαινα, ο Τρίτωνας φυσάει στο κέρασ του από όστρακο και η θάλασσα αρχίζει να φουρτουδιάζει. Άλλοτε διασκεδάζει θωρώντας τις 50 Νηρηίδες τις θυγατέρες του Νηρέα να χορεύουν. Το Νηρέα μπορεί να τον συμβουλευτεί οποιοσδήποτε γιατί αυτός ξέρει όλα τα μελλούμενα. Και, όταν ο Νηρέας δε μπορεί να τον συμβουλευτεί, υπάρχει και ο άλλος γέρος της θάλασσας, ο **Πρωτέας**, που μπορεί να μεταμορφώνεται σ' οποιοδήποτε ζώο του αρέσει. Όταν κάποιος θέλει να τον βάλει να προφητέψει, πρέπει να τον πιάσει άξαφνα και τότε τα φανερώνει όλα. Υπάρχει ακόμα ένας θεός του βυθού ο **Γλαύκος** που κι αυτός είναι προφήτης και μπορεί να δώσει σοφές συμβουλές στους ναυτικούς η στους ψαράδες.

Στα πέρατα του κόσμου ζει ο θεός **Ωκεανός**, που κατέχει όλες τις θάλασσες και όλην την ξηρά. Αυτός ο θεός έχει, ούτε λίγο ούτε πολύ, 3.000 αγόρια, θεούς των ποταμών και 3.000 θυγατέρες, τις **Ωκεανίδες**, θεές των πηγών και των ποταμών.

Έτσι ζουν οι θεοί και οι θεές της θάλασσας.

4. Ο ΑΔΗΣ

Αλλά τί είναι κάτω από τη γη, όπου ο Δίας έστειλε τον αδελφό του **Άδη** (*Πλούτωνα*) να διαφεντεύει; Από κει δε γύρισε κανένας, συνεπώς κανένας δε μπορεί να αφηγηθεί τι συμβαίνει στον κάτω κόσμο. Άλλά αν η ανθρώπινη φαντασία μπόρεσε να κατοικήσει ολόκληρο τον Όλυμπο, τον ουρανό και τα βάθη των θαλασσών με θεούς και θεές, γιατί δε θα μπορούσε να κάνει το ίδιο και με το υπόγειο βασίλειο; Ας δούμε λοιπόν πώς φαντάζονταν οι Έλληνες τον κόσμο του Άδη.

Ολότελα βαθειά, κάτω από τη γη, μέσα σ' ένα παλάτι (είναι βλέπετε, κι αυτός ο βασιλιάς!) κατοικεί ο θεός Άδης με την **Περσεφόνη** (*Προσερπίνα*), τη γυναίκα του. Γύρω του κάθονται, έτσι όπως αρμόζει στον άδη, οι **ερινύες**, οι θεές της εκδίκησης που κρατούν στα χέρια **μαστίγια**, **σκορπιούς** και **φίδια**. Μέρα και νύχτα παρακολουθούν τους αμαρτωλούς, που δε μπορούν πουθενά να κρυφτούν απ' τα μάτια τους. Στον Άδη υπάρχει ένα πραγματικό δικαστήριο με τρεις δικαστές: τον **Αιακό**, το **Μίνωα** και τον **Ραδάμανθυ**. Βοηθός των δικαστών είναι ο **Θάνατος**, ο θεός του θανάτου, με μαύρες φτερούγες, ντυμένος με **μαύρο μαντύα** και κρατώντας στο χέρι **σπαθί**. Αυτός αρπάζει την ψυχή από το σώμα αυτών που πεθαίνουν. Αιώνιοι συνοδοί του είναι τα πνεύματα του θανάτου, τα λεγόμενα **κήροι**, με κόκκινα χείλη, που ροφούν το αίμα απ' τις πληγές αυτών που πέφτουν στη μάχη.

Εκεί ζουν και **οι θεοί των ονείρων**, των καλών και των κακών ονείρων και πάνω απ' αυτούς κυριαρχεί ο **Ύπνος**, ο θεός του ύπνου, που πετάει αθόρυβα πάνω από τη γη, φέρνοντας τον ύπνο. Στο ένα χέρι κρατάει μια **παπαρούνα**, στο άλλο ένα **υπνωτικό ποτό**. Στην ανάγκη, αποκοιμίζει ακόμα και τους θεούς.

Στον Άδη είναι σκοτάδι. Στο βασίλειο του Πλούτωνα δε παύει ποτέ ο ήλιος.

Αλλά πώς φτάνει κανείς εκεί; Μέσα από γκρεμούς και ρέματα βαθειά. Κάτω απ' τη γη κυλούν μαύρα ποτάμια: η **Στύγα** που το νερό της είναι κρύο σαν πάγος, ο **Πυριφλεγέθωνας**, που είναι γεμάτος φλόγες και η **Λήθη**. Όποιος βουτήξει μες στα νερά της Λήθης, τα λησμονάει όλα. Στις ερημικές όχθες των ποταμιών και στους καμένους κάμπους, όπου δε φυτρώνει παρά μονάχα το **λουλούδι ασφόνι** (*ασφόνδελος*) περιπλανούνται στενάζοντας και κλαίγοντας οι ψυχές των νεκρών. Έτσι φτάνουν οι ψυχές στο **ποτάμι Αχέρωντα**. Εκεί, ο γέρο-βαρκάρης, ο σκυθρωπός **Χάρωντας** τις μεταφέρει στην άλλη άχθη, με αντίτιμο μια πεντάρα. (Οι Έλληνες έβαζαν στο στόμα των νεκρών από μια πεντάρα για να έχουν να πληρώσουν το Χάροντα.) Από την άλλη όχθη δε μπορούν πια να ξαναγυρίσουν. Οι ανθρώπινες ψυχές θα ήθελαν να ξεφύγουν αλλά, δεν τις αφήνει ο **Κέρβερος**, το **τρικέφαλο σκυλί**, που έχει γύρω στο λαιμό του **φαρμακερά φίδια**. Έκτος απ' τον Κέρβερο, χιλιάδες αλλά **τέρατα** φρουρούν τις ψυχές. Ανάμεσα τους είναι και η **Έμπουσα**, με γαϊδουρινά πόδια, που τη νύχτα ξεγελάει τα παιδιά και τα τραβάει σε τόπους κρυφούς, τους ρουφάει το αίμα, κι έπειτα καταβροχθίζει τα κορμιά τους που σφαδάζουν ακόμη, η **Λάμια**, που ξεσχίζει τους νεκρούς και η **Εκάτη**, με τα τρία κεφάλια, που περπατάει συνοδευμένη από σκυλιά.

Στα μάτια των ανθρώπων της αρχαιότητας, ο θάνατος καλύπτονταν από μυστήριο. Πίστευαν ότι οι νεκροί ζουν ακόμα και μετά θάνατο. γιατί τους φανερώνονταν στα όνειρα, τους μιλούσαν, μάλωναν μαζί τους, καμιά φορά και παντρεύονταν στο όνειρο. Πίστευαν, λοιπόν, ότι η ζωή συνεχίζεται και μετά θάνατο. Αλλά δεν ήξεραν καλά πώς και που, γιατί το σώμα των νεκρών, είτε ήταν θαμμένο, είτε είχε καεί. Τότε, στην κατατρομαγμένη τους φαντασία, δημιούργησαν το υπόγειο βασίλειο που το κατοίκησαν με διάφορα τέρατα. Οι ιερείς ενθάρρυναν αυτές τις δοξασίες, τους έδιναν έκταση και απεκόμιζαν οφέλη απ' αυτές.

5. Ο ΠΟΛΥΘΕΪΣΜΟΣ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ

Πιο πάνω αναφέραμε μερικούς μόνο θεούς των Ελλήνων και των Ρωμαίων. Αν κανένας δεν πίστευε σ' αυτούς τους θεούς, τιμωρούνταν, ακριβώς όπως αργότερα οι χριστιανοί βασιλιάδες και οι παπάδες τιμωρούσαν εκείνους που δεν πίστευαν στους χριστιανούς θεούς...

Ο **Πρωταγόρας**, στοχαστής και φιλόσοφος της αρχαιότητας, είχε απελαθεί από

την Αθήνα γιατί δεν τιμούσε τους θεούς όπως έπρεπε. Οι ιερείς έβαλαν φωτιά στα σχολεία του και σκότωσαν τους μαθητές του. Ο φιλόσοφος **Αναξαγόρας** καταδικάστηκε σε θάνατο γιατί τόλμησε να πει ότι ο ήλιος είναι μια πύρινη μάζα, ότι δεν έχει ψυχή και ότι είναι μεγαλύτερος από τη νότια Ελλάδα. Μ' αυτόν τον ισχυρισμό ο Αναξαγόρας ανάτρεψε τη διδασκαλία για τον Απόλλωνα, που τον λάτρευαν οι Έλληνες, μαζί με τον Ήλιο, σαν θεό του ήλιου. Μόνο χάρη στον **Περικλή**, τον ηγεμόνα του αθηναϊκού δημοκρατικού κράτους, η ποινή του θανάτου μετατράπηκε σε ισόβια εξορία.

Ίσως κανένας χριστιανός, μες στην αφέλεια του, πει: Να τί άνθρωποι ήταν αυτοί οι ειδωλολάτρες! Δόξα σοι κύριε που δε μ' έκανες κι εμένα όμοιο μ' αυτούς τους αμαρτωλούς, που είχαν δεκάδες θεούς και θεές και πίστευαν ότι ο κάθε τομέας της επίγειας ζωής έχει και από ένα ειδικευμένο θεό που πρέπει να τον προσκυνάνε. Αλλά ο σημερινός χριστιανός δεν καταλαβαίνει ότι κι η δικιά του θρησκεία δε διαφέρει και πολύ από τη θρησκεία των ειδωλολατρών.

«Τί σημασία έχουν μια χούφτα θεοί των αρχαίων Ελλήνων δίπλα στο θεό με τα τρία πρόσωπα των καθολικών, με τη μάνα του θεού και τους αμέτρητους αγίους, που ο καθένας τους έχει και μια ειδική αποστολή; Ο άγιος Αντώνιος, λόγου χάρη, πρώην αβάς, έχει ρόλο ασφαλιστικού πράκτορα ενάντια στις πυρκαγιές (στην Αυστρία, αυτήν την αποστολή την εκπληρώνει ο άγιος Φλωριάν). Ο άγιος Αντώνιος της Πάδονας φυλάει τους πιστούς από τις πλημμύρες. Η αγία Βαρβάρα είναι επιθεωρήτρια ασφάλισης για τα ατυχήματα και το χαλάζι. Ο άγιος Γεώργιος βοηθάει στους πολέμους. Ο άγιος Βλάσης είναι ειδικός για τις αρρώστιες του λαιμού. Ο άγιος Λουκιανός είναι οφθαλμολόγος.

Ο άγιος Λάζαρος βοηθάει στις γέννες. Η αγία Πολωνία είναι οδοντογιάτρος. Ο άγιος Νικόλαος είναι προστάτης των κοριτσιών που θέλουν να παντρευτούν (Οι πιο ηλικιωμένες κοπέλες έχουν άλλον άγιο γι' αυτό το σκοπό). Ο άγιος Ρωμανός, προστατεύει τις έγκυες γυναίκες κ.λπ.»

Όλοι αυτοί οι πάτρωνες είναι της καθολικής εκκλησίας. Άλλα ποια είναι η κατάσταση στους ορθόδοξους;

Οι καλόγηροι και οι παπάδες πωλούσαν ως τώρα τελευταία έναν οδηγό με τον τίτλο: «Τί είδους θεϊκή χάρη πήρε ο κάθε άγιος από το θεό για να θεραπεύει και να βοηθάει και τότε γιορτάζει η εκκλησία τους άγιους».⁵⁹

Το γραφτό αυτό αραδιάζει τους αγίους— δηλαδή τους θεούς δεύτερης κατηγορίας — που οι πιστοί πρέπει να προσκυνάνε σε περίπτωση αρρώστιας. Ο κατάλογος περιέχει αρκετές εκατοντάδες τέτοιων μικρότερων θεών. Άλλα ας εξετάσουμε μερικές περιπτώσεις για να καταλάβουμε ποιον και γιατί πρέπει να προσκυνάμε:

- «Για να επανακτήσουμε το φως των ματιών, την όρασή μας» — την πανευτυχισμένη άμωμη Παναγία του Καζάν,

- «Για τη θεραπεία των άρρωστων ματιών» — κατά βούληση, τον **ιερομάρτυρα Μηνά της Αιγύπτου** ή τον **άγιο Λαυρέντιο**, τον αρχιδιάκονο του εκατόνταρχου μάρτυρα **Λόντζινου**, είτε τον **άγιο-Ιωάννη το Βαπτιστή**.
- «Για να γλυτώσουν απ' τα βασανιστήρια όσοι θάφτηκαν δίχως να ξομολογηθούν» είναι καλά να απευθυνόμαστε στον **Παϊόσιο το Μεγάλο**.
- Μαθαίνουμε μετά ότι, αν μας πονάνε τα δόντια δεν πρέπει να πηγαίνουμε στον οδοντογιατρό, αλλά να απευθυνόμαστε στον **ιερομάρτυρα Αντύπα**.
- Κι οποίος θέλει «να μάθει να ζωγραφίζει εικόνες» να προσευχηθεί στον **άγιο απόστολο Ιωάννη**.
- Οι παπάδες συμβουλεύουν υστέρα τις έγκυες γυναίκες να απευθύνονται στην **Παναγία του Φεόντοροφ** είτε στη μεγάλη **ιερομάρτυρα Αικατερίνη** για να γλυτώσουν από δύσκολη γέννα.
- «Αν ο σύζυγος σιχαίνεται τη γυναίκα του» τότε οι δεήσεις πρέπει ν' απευθύνονται στους **μάρτυρες Γκούρη, Σαμόν και Αβίφ**.

Ως εδώ γίνεται λόγος μόνο για ατομικά ζητήματα, το βιβλίο όμως αυτό έχει συ-
νταγές και για οικονομικά προβλήματα:

- «Σε περίπτωση ξηρασίας» ν' απευθυνόμαστε στον **άγιο Ηλία**.
- Για τα οικογενειακά προβλήματα: «για να γλυτώσουν τα βρέφη από τη διάρροια» να προσευχόμαστε στο μεγάλο **ιερομάρτυρα Νικήτα**.
- Για τη θεραπεία της ευλογίας— στο **μάρτυρα Κόνον της Ισαυρίας**.
- Η εκκλησία έχει ειδικευμένους αγίους για την πυρκαγιά. «Η εικόνα της θεομήτορος» και ο **Νικήτας από το Νοβογορόδ** είναι μεγάλοι πυροσβέστες.
- Στον κατάλογο των παπάδων υπάρχουν και άγιοι στους οποίους πρέπει να προσεύχονται οι πιστοί για «να θεραπευθούν από την ελονοσία». Γι' αυτήν υπάρχουν πολλοί ειδικοί: ο **Μαρόν**, η **Φωτεινή** από τη Σαμάρρα και ο **Βασίλειος ο Νέος**.
- Για να «γιατρευτούμε από την κήλη» πρέπει να προσευχηθούμε στο **μεγαλομάρτυρα Αρτέμιο**.
- Για «να μπορούμε να κάνουμε παιδιά και να μην είμαστε πια στείροι»— στον **άγιο Ρόμαν** το θαυματουργό, είτε στον **άγιο Ιπάτη**.
- Άλλα μ' αυτά δεν εξαντλήσαμε καθόλου τον κατάλογο των αγίων που ασχολούνται με διάφορες υποθέσεις των ανθρώπων, είτε όταν πρόκειται για **οικογενειακά ζητήματα, του ερωτά, της υγείας η του νοικοκυριού**. Ο χριστιανισμός έχει πλήθος τέτοιες θεότητες.

Ύστερα απ' όλα αυτά μπορούμε μήπως να ισχυριστούμε ότι ο χριστιανισμός είναι μονοθεϊκός; Ασφαλώς όχι. Ούτε στο παρελθόν δεν υπήρξε, ούτε και σήμερα υπάρχει καμιά θρησκεία μ' ένα μόνο θεό. Σε κάθε θρησκεία υπάρχει η πίστη σε πολλούς θεούς: **στους κύριους θεούς και δευτερεύοντες θεούς, σε θεούς καλούς, και θεούς κακούς**. Αλλά οι πιστοί δεν τιμούν συνήθως τους κύριους θεούς, αλλά

μάλλον τους δευτερεύοντες θεούς. Λόγου χάρη, στην ύπαιθρο δεν τιμάται ο θεός—πατέρας, η ορθόδοξη εκκλησία δεν του αφιέρωσε ούτε μια γιορτή. Αντίθετα, οι λεγόμενοι άγιοι λατρεύονται και, προς τιμήν τους, γίνονται πολλές γιορτές.

Σχετικά με τις θρησκευτικές αντιλήψεις, οι χριστιανοί, οι μωαμεθανοί και οι Εβραίοι δε διαφέρουν πάρα πολύ από τους ανθρώπους της αρχαιότητας, που πίστευαν σε πλήθος θεούς και θεές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXI

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ

Γενικά, έχει διαδοθεί η γνώμη ότι οι Εβραίοι πίστευαν από ανέκαθεν σ' ένα και μόνο θεό. Αυτή η γνώμη είναι ολότελα λαθεμένη. Ακόμα και η Βίβλος, που επικαλούνται συνήθως για ν' αποδείξουν το μονοθεϊσμό του εβραϊκού λαού, επιβεβαιώνει ότι και οι Εβραίοι πίστευαν σε πάρα πολλές θεότητες. Και ο θεός έχει (στη Βίβλο) πολλά ονόματα: **Ελχίμ** («θεοί»), **Ιεχωβάς**, **Σαβαώθ**, **Αντανάι Ελί**, **Σεραφεΐμ** και **Χερουβείμ**, που τόσο συχνά αναφέρονται στη Βίβλο ήταν, χωρίς αμφιβολία, στην εποχή τους, θεοί ή πνεύματα ορισμένων φυλών ή μπορεί ακόμα και γενών του εβραϊκού λαού. Σε πολλά σημεία στη Βίβλο αναφέρεται ότι οι Εβραίοι είχαν είδωλα του σπιτιού, που κρατούσαν πάνω τους παντού. Έτσι πήρε η **Ραχήλ**, (σύμφωνα με τη βιβλική αφήγηση), τα **είδωλα της εστίας**, όταν έφυγε από το πατρικό σπίτι. (Γένεσις, XXXI, 19.) από την ιστορία του **βασιλιά Δαυίδ** μαθαίνουμε ότι οι θεοί της εστίας είχαν το μέγεθος ενός ανθρώπου. Αλλά ξέχωρα από την πίστη σ' αυτούς τους θεούς, που τους κληρονόμησαν απ' τον καιρό ακόμη της **νομαδικής ζωής**, στα αρχαία εβραϊκά βασίλεια—στο **Ισραήλ** και στην **Ιουδαία**—είχε διαδοθεί η πίστη σε πολλές θεότητες που εξουσίαζαν διάφορες δυνάμεις της φύσης και αποφάσιζαν για την τύχη των ανθρώπων. Σ' όλα τα βουνά και τους λόφους, κάτω από όλα τα πράσινα δέντρα, οι Εβραίοι προσεύχονταν στους θεούς τους, τους ονομαζόμενους «μπαάλι»: στον **Μπάαλ—Ζεμπούμπ** (*Μπελζεμπούθ*), στον **Μπάαλ-Πεόρ**, **Μπα-αλ-Μπερίτ** κ.λπ., καθώς και στην αυτοκράτειρα του ουρανού (Ιερεμίας, XIV, 17), στον **Ελ-Ελιόν**, **Ελ-Ολάμ**, **στη θεά Ανάτ**, **στον Χερεμπέτελ** κ.λπ. Οι Εβραίοι προσκυνούσαν ακόμα και τους θεούς των γειτονικών λαών. Στη Βίβλο υπάρχουν πολλές αφηγήσεις που δείχνουν πως ο σκυθρωπός, ο ζηλιάρης και ο εκδικητικός **θεός Σαβαώθ** τιμωρεί κάθε τόσο τους Εβραίους γιατί προσκυνούν ξένους θεούς. Ανάμεσα σ' αυτούς είχε διαδοθεί πολύ και η λατρεία της θεάς **Ίσταρ** ή **Αστάρτης**. Οι βιβλικές ιστορίες για το **Μορδοχαίο** και την **Εστέρα** δείχνουν καθαρά ότι η λατρεία της θεάς **Αστάρτης** και του θεού **Μαρντούκ** είχε διαδοθεί στους Εβραίους. Αλλά η Βίβλος μιλάει ακόμα και για τη λατρεία του **Άδωνη** και του **Ταμμούζ**.

Επικεφαλής όλων των θεών ήταν ο **Ιεχωβάς** που έγινε αργότερα ο μοναδικός θεός των Εβραίων.⁶⁰ **Στην αρχή τον απεικόνιζαν με τη μορφή ταύρου**, πράγμα που αναφέρεται πολλές φορές στη Βίβλο. Έτσι στο βιβλίο «*Οι αριθμοί*» (XXXIII,

22, XXIV, 8) λέγεται ότι ο Ιεχωβάς ήταν δυνατός σα **βόνασος**. Οι **βωμοί**, όπου γίνονταν οι θυσίες στον Ιεχωβά, ήταν πάντα στολισμένοι με κέρατα. Συχνά ο Ιεχωβάς ονομάζεται απλούστατα ταύρος. Το «*χρυσό μωσχάρι*», όπως λέει η Βίβλος, τον Ιεχωβά (Εξοδος, XXXII, 4). Τέτοια αγάλματα βρισκόνταν στη **Μπετέλ** και στην **Νταν** (Βιβλίο δεύτερο των βασιλέων X, 29). Βρίσκουμε μια περιγραφή του ειδώλου του Ιεχωβά στο βιβλίο των κριτών (κεφ. XVII). Μια αρχαία εβραϊκή σφραγίδα απεικονίζει επίσης ένα μικρό ταύρο.

Ξέχωρα από τον Ιεχωβά— ταύρο, οι Εβραίοι προσκυνούσαν ακόμα και το **φίδι**, που η χάλκινη εικόνα του βρισκόνταν στο ναό της Ιερουσαλήμ, όπως και άλλων ζώων. Μεταγενέστερα, οι θεολόγοι και οι Εβραίοι ραβίνοι γέμισαν τον ουρανό με πολυάριθμους **αγγέλους** και **αρχαγγέλους**. Οι Εβραίοι παπάδες «*γνωρίζουν*» με βεβαιότητα πώς είναι όλα ταχτοποιημένα στον ουρανό. Εκεί έχει το θρόνο του ο **Σαβαώθ** και πάνω απ' το κεφάλι του περιίσταται το **άγιο πνεύμα** (*Σεχινάχ—Ελ*),⁶¹ αριστερά του στέκει ο **Μιχαήλ**, δεξιά ο **Γαβριήλ**, μπροστά του ο **Ουριέλ** και πίσω ο **Ραφαήλ**. Το ετυμολογικό των ονομάτων δείχνει ότι αυτοί οι αρχάγγελοι ήταν κάποτε θεοί. (Σε πιστή μετάφραση η λέξη Ραφαήλ σημαίνει «*θεός—θεραπευτής*»).

Σύμφωνα με τη διδασκαλία των ραβίνων, στους ουρανούς κατοικούν πλήθος άγγελοι. Αυτός ο ουρανός, όπως ισχυρίζονται οι Εβραίοι θεολόγοι— οι **ταλμουδιστές**— χωρίζεται σε 7 μέρη (και η χριστιανική θρησκεία και η μωαμεθανική υιοθέτησαν αυτήν την **ουράνια γεωγραφία**). Στο **Ταλμούθ**, που για τους πιο πολλούς εβραίους πιστούς είναι ένα βιβλίο το ίδιο ιερό όπως και η Βίβλος, ο **ραβίνος Ρες—Λακίς** (*Σιμόν μπεν-Λακίς*), περιγράφει ως εξής τον ουρανό: υπάρχουν 7 ουρανοί, που ονομάζονται **Βίλον**, **Ρακία**, **Σχακίμ**, **Ζεμπούλ**, **Μαόν**, **Μαχόν**, **Αραμπότ**. Ο Βίλον είναι πραγματικά η αυλαία του ουρανού, που νωρίς το πρωί υψώνεται και το βράδυ πέφτει. Στον ουρανό Ρακία είναι στεριωμένοι ο ήλιος, η σελήνη και οι πλανήτες.

Αυτό είναι πραγματικά το «*ουράνιο στερέωμα*», δηλαδή ο **στέρεος τοίχος** που χωρίζει τα «*αρχικά νερά*», για τα οποία γίνεται λόγος στη βιβλική αφήγηση σχετικά με τη δημιουργία του κόσμου. Στον τρίτο ουρανό, που ονομάζεται Σχακίμ, βρίσκεται ο **μύλος** που αλέθει το **μάννα** (ασφαλώς οι ουράνιες στρατιές πρέπει να τρέφονται τουλάχιστο με σούπες από μάννα). Ο τέταρτος ουρανός, ο Ζεμπούλ, είναι ένα είδος ουράνιας Ιερουσαλήμ. Και εκεί είναι **ναοί με βωμούς**, όπου ο ίδιος ο **αρχάγγελος Μιχαήλ** (*αρχηγός στρατιών*), με την ιδιότητα του ιερέα προσφέρει θυσίες. Ο πέμπτος ουρανός είναι ο Μαόν, όπου ζουν **οι στρατιές των αγγέλων** της υπηρεσίας. Όλη η δουλειά τους είναι να **ψέλνουν τη νύχτα**. Τη μέρα όμως, από σεβασμό και αγάπη στον **Ισραήλ**, σιωπούν. Ο έκτος ουρανός, ο Μαχόν, είναι **αποθήκη**. Άλλα τί περίεργη αποθήκη! Ένα μέρος της είναι γεμάτο **χιόνι και χαλάζι**. Σ' ένα άλλο διαμέρισμα είναι αποθηκευμένη η **δροσιά που φέρνει ζημιές**. **Μέσα σ' ένα αμπάρι είναι οι καταστροφικές πλημμύρες**, σ' άλλο βρίσκονται οι **καταιγίδες**. Τον **καπνό** τον φυλάνε σε μια ιδιαίτερη αποθήκη με πόρτες από φλόγες.

Τέλος υπάρχει ακόμα ο έβδομος ουρανός, ο Αραμπότ. Σ' αυτόν τον ουρανό βρίσκονται η **αλήθεια, η δικαιοσύνη και η αρετή**, εδώ είναι **τα δώρα της ζωής, της ειρήνης, του ελέους, εδώ ζουν οι ψυχές των δίκαιων ανθρώπων και των παιδιών που θα γεννηθούν**. Εδώ είναι αποθηκευμένη, και η **δροσούλα εκείνη που μ' αυτήν ο θεός των εβραίων, σύμφωνα με τη διδασκαλία των ιερέων, ανασταίνει τους νεκρούς**.⁶²

Αν θα σας φανεί περίεργη η ουράνια αυτή γεωγραφία και η ακριβής περιγραφή ορισμένων πραγμάτων που δεν τα είδε κανείς και δεν θα τα δει ποτέ, αν θα αμφιβάλετε γι' αυτούς τους φανταστικούς μύθους, οποιοσδήποτε ορθόδοξος ταλμουδιστής θα σκεφτεί ότι οπωσδήποτε είστε **αφορισμένος**. Και ο **αφορισμός (χέρεμ)** υπήρχε πάντοτε.

Αλλά πως είναι ο θεός των Εβραίων; Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των **καβαλιστών— μυστικιστές Εβραίοι του μεσαίωνα— αυτός ο θεός είναι ένας γέρος που έχει στο κεφάλι του ένα δισεκατομμύριο και επτά χιλιάδες μπούκλες, το ύψος του είναι μισό δισεκατομμύριο μίλια, τα δάχτυλα του έχουν εκατό χιλιάδες μίλια μάκρος και οι παλάμες του είναι τουλάχιστο 242 χιλιάδες μίλια**.

Οι Εβραίοι ιερείς γνωρίζουν ακριβώς με τί ασχολείται ο θεός κάθε ώρα της μέρας. Στο εβραϊκό Ταλμούδ (τον κανόνα *Αβόντα-Ζάρα*) ένας ραβίνος λέει:

«Η μέρα έχει 12 ώρες (στον ουρανό, όπως και στη γη). Στις πρώτες 3 ώρες ο θεός κάθεται και ασχολείται μόνο με νόμους δηλαδή μελετάει τους νόμους». (Ο θεός των εβραίων, που έφτιαξε τους νόμους αυτούς γέρασε τόσο πολύ που δε μπορεί να βασίζεται πια στη μνήμη του, γι' αυτό κάθε μέρα τους ξαναδιαβάζει). *«Στις επόμενες 3 ώρες δικάζει όλο το σύμπαν. Αν δει ότι ο κόσμος αξίζει να χαθεί, σηκώνεται από το δικαστικό θρόνο και κάθεται στο θρόνο του ελέους»*. (Δεν είναι παράξενο το ότι τον **ελεεί**, γιατί αν χανόταν ο κόσμος, με τί θ' ασχολούνταν πια όλη τη μέρα!;) *«Στις επόμενες 3 ώρες κάθεται στο θρόνο και παίζει μ' ολόκληρο τον κόσμο, αρχίζοντας απ' το κέρατο του ρινόκερου ως τα αυγά των μυρμηγκιών. Τις 3 τελευταίες ώρες πάλι κάθεται στο θρόνο και παίζει με το λεβιάθαν. Ο Λεβιάθαν είναι ένα ισχυρό πλάσμα, ένα ψάρι που «υποβαστάζει τον κόσμο»*. Μ' αυτό το ζώο λοιπόν διασκεδάζει ο θεός καθημερινά 3 ώρες. Έτσι περνά τη μέρα του ο θεός των Εβραίων.

Έρχεται όμως η νύχτα, που χωρίζεται σε 3 βάρδιες. Γι' αυτό αφηγείται ένας άλλος ιερέας, ο **Ραβίνος Ελιέξερ**, σ' ένα άλλο βιβλίο του Ταλμούδ (το *Μπεραχότ*). Ο Ελιέξερ γράφει: *«Η νύχτα χωρίζεται σε τρεις βάρδιες και σε κάθε μια απ' αυτές ο θεός βρυχάται σα λιοντάρι γιατί είναι γραμμένο ότι ο θεός θα βρυχηθεί από τα ύψη και η φωνή του θ' ακουστεί στον άγιο τόπο, θα βρυχηθεί ο θεός πάνω από το ποίμνιο του»*.

Τις ανόητες αυτές αφηγήσεις μπόρεσε να τις πιστέψει ο λαός μόνο γιατί οι μάζες καταπιέζονταν και ζούσαν μες στην αθλιότητα, γιατί καταπιέζονταν από τους εκμεταλλευτές των χωρών τους και από τους ξένους και γιατί οι ραβίνοι τις κρατούσαν κάτω από τον πνευματικό ζυγό τους. Η εβραϊκή άρχουσα τάξη, το ίδιο όπως κάθε άρχουσα τάξη, υποστήριζε πάντοτε (και στις καπιταλιστικές χώρες υπο-

στηρίζει ακόμα και σήμερα) τη θρησκευτική αγωγή των εβραίων εργαζομένων. Οργανώνει ειδικά θρησκευτικά σχολεία (*ιεσίβ*), όπου οι Εβραίοι ραβίνοι φουσκώνουν τα κεφάλια των νέων με τέτοια παραμύθια, που τα παρουσιάζουν σαν αγίες γραφές. Η αγία γραφή (*η Βίβλος*) και το *Ταλμούδ* (*η ερμηνεία της Βίβλου*) είναι τα δυο βιβλία με το περιεχόμενο των οποίων οι ιερείς παραγεμίζουν τα κεφάλια των εβραίων νέων αιώνες ολόκληρους... Το Ταλμούδ συνιστά στους ανθρώπους να μελετούν μέρα και νύχτα το θεϊκό νόμο, δηλαδή την «*αγία γραφή*». Αλλά αν κανένας μελετάει μέρα νύχτα μόνον την «*αγία γραφή*», είναι ξεκάθαρο ότι για τις άλλες επιστήμες θα μπορεί να διαθέσει μόνον όσο χρόνο του μείνει από τη μελέτη της «*αγίας γραφής*», δηλαδή τίποτα.

Τη νύχτα, προσθέτει ο ραβίνος Μεναχέμ, όταν ο θεός μελετάει το Ταλμούδ, στην ανώτερη σχολή του ουρανού **όπου φοιτάει ο Ιεχωβάς μαζί με τους αγγέλους**, πηγαίνει και ο **Ασμοδαίος**, ο επικεφαλής των διαβόλων, που κάθε νύχτα αναβαίνει στον ουρανό για να μορφωθεί.⁶³ Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Ταλμούδ, οι άγγελοι, που δημιούργησε ο θεός, τη δεύτερη μέρα της δημιουργίας, θα ζουν αιώνια. Για τους άλλους αγγέλους όμως θα έλθει μια στιγμή που θα πάψουν πια να υπάρχουν. Αυτοί είναι οι άγγελοι που δημιουργήθηκαν την πέμπτη μέρα της δημιουργίας. Ο θεός των Εβραίων δημιουργεί ακόμα και σήμερα πολυάριθμες στρατιές αγγέλων.⁶⁴ Ο αρχάγγελος Μιχαήλ είναι ο άγγελος του νερού, ο Γαβριήλ— της φωτιάς και της ωρίμανσης των λαχανικών.

Την Παρασκευή το βράδυ, κατά το δειλινό, ο θεός δημιούργησε τους δαίμονες, επειδή όμως γρήγορα άρχισε το **σαμπάτ** (το *Σάββατο*) δεν πρόλαβε να τους ντύσει, δηλαδή να τους δώσει σώμα...

Σύμφωνα με το Ταλμούδ, υπάρχουν δαίμονες που είναι παντρεμένοι, που πολλαπλασιάζονται, τρώνε και πίνουν, το ίδιο όπως οι άνθρωποι, πολλοί απ' αυτούς πεθαίνουν κιόλας. Τέσσαρες γυναίκες θεωρούνταν μητέρες των διαβόλων. Στο **βασιλιά Σολομώντα** είχαν εμπιστευθεί την εξουσία πάνω σ' αυτές. Αυτός τις θεωρούσε **υπηρέτριες** του και τις έβαζε να τον υπηρετούν... Μια απ' αυτές, η **Λιλίτ**, που δεν υποτάχθηκε στον Αδάμ, τιμωρήθηκε να της πεθαίνουν καθημερινά 100 παιδιά. Η Λιλίτ ξεφωνίζει διαρκώς δίπλα στους άλλους δαίμονες. Ένας άλλος θηλυκός δαίμονας **παίζει συνέχεια και σέρνει πίσω της 479 κακά πνεύματα**. (Τί ακριβή στοιχεία!).

Σχετικά με τη διαμονή των διαβόλων, το Ταλμούδ υποστηρίζει ότι **μερικοί ζουν στον αέρα** και προκαλούν εφιάλτες στους ανθρώπους, **άλλοι μένουν στο βυθό της θάλασσας** και θα ήταν σε θέση να καταστρέψουν όλη τη γη αν μπορούσαν να ξεφύγουν από εκεί. Και, τέλος, **άλλοι δαίμονες ζούνε μέσα στους ανθρώπους**. Αυτοί είναι **η αιτία που αμαρτάνουν**. Σύμφωνα με το Ταλμούδ, οι δαίμονες χορεύουν ανάμεσα στα κέρατα των βουβαλιών που βγαίνουν απ' το νερό και γύρω από τις γυναίκες που επιστρέφουν απ' τις κηδείες. Επίσης οι δαίμονες στέκουν μ' ευχαρίστηση γύρω από τους ραβίνους. Ζουν ακόμα και ανάμεσα στα κλαδιά της καρυδιάς, γι' αυτό είναι επικίνδυνο να κοιμάται κανείς κάτω από τέτοια δέντρα,

γιατί σε κάθε φύλλο της καρδιάς παραμονεύει κι ένας διάβολος. Δυο ξακουστοί δαίμονες, ο **Ασί** και ο **Αζαέλ**, ζουν στα σκοτεινά βουνά της ανατολής. Απ' αυτούς έμαθαν τη μαγεία ο **Βαρλαάμ**, ο **Ιώβ** και ο **Ιοφώρ** (ο πεθερός του Μωυσή), και ο **Σολομών** πέτυχε να κυριαρχήσει, με τη βοήθεια τους πάνω σ' όλα τα πουλιά και σ' όλους τους διαβόλους.⁶⁵

...Ο παράδεισος, λέγεται στο Ταλμούδ, είναι γιομάτος υπέροχα **αρώματα**. Κάποτε ο **προφήτης Ηλίας** σκόρπισε πάνω στη μπλούζα ενός ταλμουδιστή προπαγανδιστή, φύλλα από ουράνια δέντρα και όταν ο Ραβίνος φόρεσε πάλι τη μπλούζα, το άρωμα δε χάθηκε. Αργότερα η μπλούζα πουλήθηκε 150 δηνάρια.

Με τί τρέφονται οι δίκαιοι στον παράδεισο; Τρώνε **παστό κρέας** από θηλυκό λεβιάθαν και κρέας από έναν τεράστιο ταύρο που κάθε μέρα βοσκάει το χορτάρι από 1000 βουνά. Ύστερα, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Ταλμούδ, στον παράδεισο οι δίκαιοι παρασκευάζουν ένα πολύ νόστιμο φαγητό, από ένα ειδικό πτηνό...

Αλλά, προσθέτει το Ταλμούδ, στον παράδεισο δεν πάνε παρά **μονάχα οι Εβραίοι** και απ' αυτούς μόνον εκείνοι που πιστεύουν τυφλά, ενώ **οι άπιστοι πάνε στην κόλαση**. Εκεί δεν υπάρχει τίποτα άλλο από **σαπίλα και ακαθαρσίες, κλάματα και σκοτάδι**. Σε κάθε διαμέρισμα της κόλασης υπάρχουν 6000 τεράστια κιβώτια και το καθένα απ' αυτά περιέχει 6000 βαρέλια με **χολή**. **Η κόλαση είναι 60 φορές μεγαλύτερη από τον παράδεισο**.

Για τις ψυχές των δίκαιων που έκαναν που και που κανένα σφάλμα, οι φανατικοί, οι μεσαιωνικοί καβαλιστές προτείνουν σα μέσο αποκάθαρσης τη **μετεμψύχωση**.* Είναι ένα παιδαγωγικό μέτρο, μια τιμωρία που ξυπνάει τον άνθρωπο, ένα μέσο για να κάνει τον άνθρωπο να επιστρέψει στο θεό, ένας τρόπος να διορθωθεί και να τελειοποιηθεί. Οι «μορφωμένοι» καβαλιστές έλεγαν ότι **μες τον Αδάμ ζούσαν οι ψυχές 600.000 εβραίων που αμάρτησαν μαζί μ' αυτόν**. Έτσι, αυτές οι ψυχές, για να εξιλεωθούν, πρέπει να περάσουν από ένα σώμα σε άλλο ώσπου να έρθει ο **μεσσίας**. Ο **πατριάρχης Αβραάμ** είχε τάχα ανακαλύψει ότι οι ψυχή του ανθρώπου ζει και μετά θάνατο και ότι μετακινείται από το ένα σώμα στο άλλο. Έτσι μετακινήθηκε η ψυχή του Άβελ στο Σετ και η ψυχή του Καιν στο σώμα του Αιγυπτίου εκείνου που σκότωσε ο Μωυσής.

Η ψυχή των απλών ανθρώπων, ανάλογα με τη βαρύτητα των αμαρτημάτων τους και ανάλογα με την ανάγκη καθαρισμού, μετακινείται στα σώματα των ζώων: σε λιοντάρια, φιδιά, γαϊδούρια κ.λπ. Οι καβαλιστές υποστηρίζουν συνέχεια ότι η ψυχή των ασεβών εβραίων, που σκότωσαν εβραίο είτε απαρνήθηκαν την εβραϊκή θρησκεία, περνάει μετά το θάνατο στην αρχή σε κάποιο φυτό ή ζώο, ύστερα επί 12 μήνες υφίσταται τα βασανιστήρια της κόλασης και μετά που θα λήξει ο χρόνος των βασανιστηρίων, η ψυχή περνάει, πάντα για να καθαριστεί, στην αρχή σε άψυχα αντικείμενα, κατόπιν σε άγρια ζώα, σε ειδωλολάτρες, και, τέλος, πάλι σε Εβραίους.

* Θρησκευτική θεωρία σύμφωνα με την οποία η ψυχή του ανθρώπου περνάει μετά θάνατο στο σώμα ενός ζώου, ενός φυτού είτε ενός ανθρώπου. Σημ. Σύντ.

Υστερα απ' όλες αυτές τις μετοικήσεις, η ψυχή εξαγνισμένη πια φτάνει μπροστά στο θεό, που τη δέχεται μ' ένα φίλημα. Η ψυχή μόλις τώρα φτάνει στον πιο υψηλό βαθμό ύπαρξης: φτάνει στην εβδόμη σκηνή της ζωής, τη λεγόμενη «*αγία των αγίων*».

Η αγάπη και το μίσος, η ησυχία και ο φόβος, τα πουλιά και τα ψάρια, οι άνεμοι, τα αγρία ζώα, τα φάρμακα, ο ήλιος, η σελήνη και τ' άστρα έχουν και από ένα δικό τους άγγελο και οι ραβίνοι υποστηρίζουν ότι αυτοί «γνωρίζουν» το όνομα του καθενός. Η πιο σπουδαία δουλειά των αγγέλων είναι να εξασφαλίζουν στους ανθρώπους **ήσυχο ύπνο τη νύχτα.** Εκτός απ' αυτό, οι άγγελοι επίσης **προσεύχονται για τους ανθρώπους,** γι' αυτό και οι άνθρωποι πρέπει να τους απευθύνουν διάφορες **δεήσεις.** Αλλά, σύμφωνα με τη διδασκαλία των ταλμουδιστών, οι άγγελοι δεν καταλαβαίνουν ούτε τη **συριακή** γλώσσα, ούτε τη **χαλδαϊκή** γι' αυτό κανένας Εβραίος δεν πρέπει να τους απευθύνει δεήσεις σ' αυτές τις γλώσσες.⁶⁶

Οι Εβραίοι ραβίνοι έχουν δέσει χεροπόδαρα τους πιστούς τους με κάθε λογής θρησκευτικές εντολές. Όλα είναι κανονισμένα: **με τί ακριβώς και πώς να μαγειρεύουν, τί πρέπει και τί δεν πρέπει να τρώνε, πότε επιτρέπεται και πότε δεν επιτρέπεται να κοιμούνται με τη γυναίκα τους, τί πρέπει και τί δεν πρέπει να μαθαίνουν, πότε να προσεύχονται, τί σχέσεις να έχουν με τους συγγενείς και με τους «ξένους».** Οι ραβίνοι κράτησαν κάτω από την επιρροή τους τόσο την οικογενειακή ζωή όσο και την ατομική ζωή των πιστών. Θέλησαν να επιβάλουν τον έλεγχο τους και πάνω σ' ολόκληρη την κοινωνική ζωή. Και ένα από τα πιο τρομερά μέσα για να χαλιναγωγούν τους πιστούς εβραίους ήταν η διδασκαλία για τον παράδεισο και την κόλαση, που εκθέσαμε πιο πάνω.

Μετά τη νίκη του σοσιαλισμού στη Σοβιετική Ένωση, εκατοντάδες χιλιάδες Εβραίοι εργαζόμενοι, καθώς και οι εργαζόμενοι των άλλων εθνοτήτων έσπασαν τις αλυσίδες με τις όποιες τους κρατούσαν δεμένους οι ραβίνοι, οι ορθόδοξοι, οι καθολικοί και οι μωαμεθανοί παπάδες. Στις καπιταλιστικές χώρες, στην πορεία της ταξικής επαναστατικής πάλης ενάντια στον καπιταλισμό, οι εργαζόμενοι απελευθερώνονται όλο και πιο πολύ από την επιρροή του **θρησκευτικού αφιονιού***: κάθε μέρα που περνάει, ο φόβος της κόλασης, με τη βοήθεια του οποίου οι εκμεταλλευτές κρατούν τους εργαζόμενους σε υποταγή και δουλεία, διαλύεται ολοένα και πιο πολύ.

* **Αφιόνι:** 1. Το φυτό μήκων η υνποφόρος, 2. όπιο (μψ), 3. οτιδήποτε επιφέρει σε κάποιον πνευματική νάρκωση, 4. οτιδήποτε ωθεί κάποιον σε πράξεις φανατισμού. (Χρ. Γιοβάνη: «*Νέος Θησαυρός όλης της Ελληνικής Γλώσσας*»)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXII

Η ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΕΞΙΛΑΣΜΟΥ*

(Γιομ Κιππούρ)

Η ιδέα της ουράνιας «τρομερής κρίσης» όπου θα κριθεί ο κάθε άνθρωπος, υπάρχει με τη μια ή με την άλλη μορφή στις περισσότερες θρησκείες. Οι προπαγανδιστές των διαφόρων θρησκειών προσπαθούσαν, από τους πανάρχαιους καιρούς, να τρομοκρατούν τους πιστούς με τη «φοβερή τιμωρία» που θα επιβάλει ο ουράνιος κριτής για την ανυποταγή απέναντι στους βασιλιάδες της γης, απέναντι στους εκμεταλλευτές. Ο **μωσαϊσμός** επεξεργάστηκε με επιμέλεια το δόγμα της «φοβερής κρίσης». Οι Εβραίοι πιστοί γιορτάζουν κάθε φθινόπωρο τη «μέρα του εξιλασμού» (Γιομ Κιππούρ), οπότε τάχα γίνεται η «κρίση του θεού».

Η «μέρα του εξιλασμού» είναι μια από τις πιο μεγάλες θρησκευτικές γιορτές των Εβραίων. Οι Εβραίοι πιστοί περνούν τη μέρα αυτή στη συναγωγή, παρακαλώντας το θεό να τους δώσει ευτυχία στο χρόνο που έρχεται. Επειδή τούτη η γιορτή και οι δοξασίες που συνδέονται μ' αυτήν έχουν και σήμερα ακόμη επιρροή πάνω στους πιστούς, καλό είναι να διαλύσουμε το μυστήριο που περιβάλλει τη «μέρα του εξιλασμού».

Οι εντολές σχετικά με τη «μέρα του εξιλασμού» βρίσκονται στη Βίβλο, στο κεφάλαιο Λευιτικός (XVI 29—31), με τη μορφή διαταγής του θεού προς το Μωυσή: «Τον έβδομο μήνα, τη δεκάτη μέρα του μήνα, να νηστεύετε και να μην κάνετε κανενός είδους δουλειά», «επειδή τη μέρα αυτή θα γίνει εξιλασμός για σας, για να καθαριστείτε απ' όλα σας τα αμαρτήματα και για να είστε καθαροί μπροστά στον κύριο». «Αυτό να σας είναι αιώνιος κανόνας». Αυτό προστάζει στους πιστούς η Βίβλος. Αλλά ο βιβλικός θεός Ιεχωβάς, επειδή δεν είναι σίγουρος ότι θα εκπληρωθεί η εντολή, προσθέτει: «Κι όποιος δε νηστεύει αυτή τη μέρα, να ξεγραφτεί από το λαό του». (Λευιτικός XXIII, 29). **Όπως είναι γνωστό, ο εκφοβισμός με εξόντωση και με άλλες τρομαχτικές τιμωρίες είναι το χαρακτηριστικό κάθε θρησκείας.**

Στη μωσαϊκή θρησκεία η «μέρα του εξιλασμού», συνδέεται με το γιορτασμό της

* Το κεφάλαιο αυτό γράφτηκε από τον Μ. Χέιμαν -Εμ. Γ. (γι' αυτήν την έκδοση το άρθρο, επεξεργάστηκε ο συγγραφέας. -Σημ. Συντ).

πρωτοχρονιάς (*Ρος χασάνα*), που γίνεται στις αρχές του Σεπτέμβρη, 10 μέρες πριν από το Γιομ Κιπούρ. «*Τη μέρα της πρωτοχρονιάς κηρύττει η μωσαϊκή θρησκεία — όλοι οι κάτοικοι της γης, περνούν σαν πρόβατα μπροστά από τον Ιεχωβά*» «*Τη μέρα της πρωτοχρονιάς όλοι κρίνονται και τη μέρα του εξιλασμού, ανακοινώνεται η απόφαση*».

Γι' αυτό το λόγο οι πιστοί τιμούν τόσο πολύ τις δυο αυτές γιορτές (την *πρωτοχρονιά* και τη «*μέρα του εξιλασμού*»). Νομίζουν ότι εκείνες τις μέρες αποφασίζεται η τύχη του καθενός.

Και οι δυο γιορτές συνδέονται με την εκπλήρωση διαφόρων εκκλησιαστικών τελετουργιών και πολύωρων εκκλησιαστικών λειτουργιών. Στη Βίβλο, στο μέρος Λευιτικός (κεφ. XVI), **ο θεός λέει ακριβώς τί είδους θυσίες να του κάνουν, πώς να τον λιβανίζουν πώς να τον δοξολογούν.** Καθορίζεται ως τις παραμικρότερες λεπτομέρειες **τί είδους ρούχα πρέπει να φοράει ο αρχιερέας, τί συγκεκριμένα να κάνει και πότε ακριβώς να τα κάνει.**

Στη μωσαϊκή θρησκεία, όπως και στις άλλες θρησκείες του αρχαίου κόσμου τις θυσίες τις έκαναν με μεγάλη επισημότητα και εξαιρετική μεγαλοπρέπεια. Το ιερατείο ήθελε έτσι να εντυπωσιάζει τη φαντασία των πιστών και να τους κάνει να πιστεύουν ότι στον παπά αρμόζει μία ιδιαίτερη θέση στην κοινωνία, γιατί είναι ο εκλεκτός του θεού, που «*θα παραλάβει το μύρο και... θ' αγιαστεί για να γίνει αρχιερέας*» (Λευιτικός XII,32).

Τη «*μέρα του εξιλασμού*» ο αρχιερέας έπρεπε να πλένεται 5 φορές από την κορυφή ως τα νύχια, 10 φορές τα χέρια και τα πόδια και ν' αλλάξει πολλές φορές τα **ιερά άμφια.**

Πριν από τη γιορτή ο αρχιερέας προετοίμαζε λεπτομερώς τον αναπληρωτή του, για την περίπτωση που τυχόν θα του συνέβαινε κάτι στη διάρκεια της λειτουργίας, γιατί μεγάλος είναι ο κίνδυνος! Και ο ίδιος ο κύριος εφιστά την προσοχή: «*Και ο κύριος είπε στο Μωσή: Πέστε στον Ααρών, τον αδελφό σου, να μη μπαίνει οποτεδήποτε μες στον ιερό χώρο, πέρα απ' το μπερντέ που είναι μπροστά στο καπάκι της κιβωτού, για να μην πεθάνει, γιατί εγώ θα εμφανιστώ σε νέφος, πάνω απ' το καπάκι*» (Λευιτικός XVI, 2). Ποιος θα μπορούσε να πει με ποια μορφή φανερώνεται ο κύριος «*σε νέφος*» και γιατί ακριβώς πάνω από το «*καπάκι*»; Και γιατί ο «*παντοδύναμος*» θεός δε μπορεί να κυριαρχήσει τον εαυτό του και χρειάζεται να ειδοποιήσει τον Ααρών, μέσον του Μωσή, να προσέξει, γιατί μπορεί να τον σκοτώσει ακόμα και χωρίς να το θέλει; Πιθανόν όλα αυτά να έχουν γίνει για να τρομοκρατούν τους πιστούς και να βάζουν μες στην ψυχή τους το φόβο για το θεό.

Η όρεξη για φαγί του θεού της Βίβλου — ακριβέστερα, των παπάδων που μιλάνε εξ ονόματος του — είναι αξιοσημείωτη. Να τί απαιτούν αυτοί: «*Αλλά να προσφέρετε στο θεό κάθε λογής ψητά που να μοσχοβολάνε: έναν τράγο, ένα μοσχάρι, επτά αρνάκια που να είναι το πολύ χρονιάρικα και δίχως κουσούρια*» (Αριθμοί, XXIX, 8). Ακολουθεί υστέρτα η απαρίθμηση άλλων θυσιών που πρέπει να προσφερθούν τη «*μέρα του εξιλασμού*»: **αλεύρι από σιτάρι, λάδι κ.λπ.**

Εννοείται ότι το μεγαλύτερο μέρος απ' τις θυσίες που προσφέρονταν στον Ιεχωβά κατάληγαν στα σπίτια των παπάδων. Η Βίβλος, ιδιαίτερα στα βιβλία Λευιτικός και Αριθμοί, επαναλαμβάνει συνέχεια ότι οι παπάδες δικαιούνται ένα μέρος από τις προσφορές και ότι επιτρέπεται σε «κάθε άντρα αν είναι παπάς»... να τρώει από τις προσφερόμενες θυσίες... αλλά «σε ιερό χώρο» (Λευιτικός VII, 6), **δηλαδή όσο γίνεται πιο μακριά από τα μάτια αυτών που προσφέρουν τις θυσίες.**

Το σπουδαιότερο μέρος της θρησκευτικής τελετουργίας που γίνεται τη «μέρα του εξιλασμού» είναι η «λειτουργία του εξιλασμού». Στη διάρκεια της λειτουργίας αυτής έφερναν στο ναό **δυο τράγους** όμοιους στο μέγεθος και στη μορφή, που τους έπαιρναν από το κοπάδι την ίδια στιγμή. Ο παπάς στεκόταν μπροστά τους και έβγαζε, από ένα ξύλινο σεντούκι δυο σημειώματα. Πάνω στο ένα ήταν γραμμένο «για τον Κύριο», στο άλλο «για τον Αζαζέλ».

Ο τράγος στον οποίο έτυχε το χαρτάκι που έγραφε «για τον Κύριο», θυσιαζόταν στο ναό «για να συχωρεθούν οι αμαρτίες». Ο τράγος στον οποίο έτυχε το σημείωμα που έγραφε: «για τον Αζαζέλ» είχε την τύχη που καθορίζει η Βίβλος: «Και ο Ααρών να βάλει και τα δυο του χέρια πάνω στο κεφάλι του ζωντανού τράγου και να ομολογήσει πάνω και όλες τις αδικίες των γιων του Ισραήλ και όλες τις παραβάσεις των νόμων και όλες τις αμαρτίες τους και να τις βάλει στο κεφάλι του τράγου και έναν άνθρωπο που είναι έτοιμος γι' αυτό να τον στείλει στην έρημο» (Λευιτικός, XVI, 21).

Όπως φαίνεται, οι αμαρτίες θεωρούνταν σαν υλικά πράγματα, που μπορούν να παραδοθούν και να μεταβιβαστούν σε άλλους. Τη «μέρα του εξιλασμού» ο τράγος «φορτωμένος» αμαρτίες οδηγούνταν στην έρημο και εκεί, από ένα βράχο, ψηλό ρίχνονταν στην άβυσσο.

(Απ' αυτήν τη συνήθεια να μεταφέρουν τις αμαρτίες των ανθρώπων πάνω σ' ένα τράγο έμεινε η έκφραση «εξιλαστήριος τράγος»).

Η αντίληψη σύμφωνα με την οποία η αμαρτία μπορούσε να μεταβιβαστεί σε άλλον, λόγου χάρη σ' ένα ζώο, δηλαδή μπορούσε να «παρθεί» από τις πλάτες του αμαρτωλού, δεν είναι ιδιομορφία της μωσαϊκής θρησκείας, υπάρχει σε πολλές άλλες θρησκείες, ανάμεσα σ' αυτές και στη χριστιανική. Το μεσαιώνα, στην Ευρώπη η καθολική εκκλησία, λόγου χάρη, επεξεργάστηκε μια λεπτομερειακή «διδασκαλία» για τις αμαρτίες. Οι παπάδες αυτής της εκκλησίας επιδίωκαν να κάνουν τους ανθρώπους να πιστεύουν ότι είναι στο χέρι των παπάδων και των επισκόπων να συγχωρούν όλες τις αμαρτίες των πιστών τόσο τις περασμένες, όσο και τις μελλοντικές, με τον όρο να κάνουν στην εκκλησία ένα χρηματικό δώρο. Η εκκλησία πουλούσε «επιστολές για την άφεση των αμαρτιών» τα λεγόμενα **συγχωροχάρτια**. Αυτό το εμπόριο ήταν ταυτόχρονα και πηγή εισοδημάτων και μέσον απάτης του λαού.

Αλλά ας δούμε σε ποιόν θυσίαζαν οι αρχαίοι Εβραίοι τον «εξιλαστήριο τράγο» τη «μέρα του εξιλασμού» και ποιος ήταν ο Αζαζέλ; Στις θρησκευτικές παραστάσεις των αρχαίων εβραίων, ο Αζαζέλ ήταν ένα κακό πνεύμα, ο βασιλιάς των δαιμόνων. Μερικοί ερευνητές υποθέτουν ότι ο Αζαζέλ λατρευόταν σαν πνεύμα των ερήμων.

Αυτό το πνεύμα θεωρούνταν ισότιμο με το θεό. Γι' αυτό του προσφέρουν θυσία παρόμοια με κείνην που προσφέρουν στον Ιεχωβά. Σύμφωνα με το Τολμούν, ο Αζαζέλ παίρνει δώρο τον τράγο για να μην εμποδίσει την άφεση των αμαρτιών τη «μέρα του εξιλασμού». Η λατρεία του δαίμονα Αζαζέλ χρονολογείται από τον καιρό ακόμα, που οι Εβραίοι νομάδες προσέφεραν θυσίες για να εξευμενίσουν το πνεύμα της ερήμου που είχε τη μορφή τράγου. Ακόμα και το όνομα Αζαζέλ, πιο σωστά **Αζαέλ**, σημαίνει «θεός-τράγος».

Έτσι λοιπόν, τη «μέρα του εξιλασμού», στον αρχηγό των δαιμόνων πρόσφεραν ίδια θυσία με το θεό. Το γεγονός αυτό αποδειχνει ότι οι **αρχαίοι Εβραίοι**, καθώς και οι άλλοι λαοί της αρχαιότητας, πίστευαν σε πολλούς θεούς και αντικρούει τις επινοήσεις των εβραίων και χριστιανών παπάδων ότι τάχα οι αρχαίοι Εβραίοι ήταν μονοθεϊστές. Άλλοτε οι δαίμονες, οι διάβολοι, οι σατανάδες θεωρούνταν θεοί και οι πιστοί Εβραίοι προσκυνούσαν μερικούς απ' αυτούς, όπως και τον Ιεχωβά. Το ίδιο και ο πιστός χριστιανός φοβάται στον ίδιο βαθμό το σατανά όπως και το θεό φυλάγεται από τις «επιβουλές του καταραμένου» γιατί τον θεωρεί και αυτόν παντοδύναμο. Ακόμα και ένα μεγάλο μέρος της χριστιανικής λειτουργίας έχει σα σκοπό να διώξει και να φοβίσει το διάβολο.

Αργότερα στη διαιρεμένη σε τάξεις κοινωνία, η τελετουργία του Γιομ-Κιππούρ, πήρε καινούργιο περιεχόμενο. Αντί για τον τράγο που οι αρχαίοι Εβραίοι πρόσφεραν θυσία στον Ιεχωβά, σήμερα — για την άφεση των αμαρτιών, οι πιστοί σφάζουν την παραμονή της γιορτής από έναν **κόκορα** για τους άντρες και από μια **κότα** για τις γυναίκες. Όπως και ο τράγος που προσφέρονταν παλιότερα στον Αζαζέλ, ο κόκορας είτε η κότα, που «*παίρνουν απάνω τους τις αμαρτίες των ανθρώπων*» και θυσιάζονται στη θέση τους, εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό. Η μόνη διαφορά είναι ότι οι σημερινοί αμαρτωλοί δε δωρίζουν στον Ιεχωβά την προσφερόμενη θυσία, αλλά την τρώνε οι ίδιοι.

Η γιορτή της «Γιομ-Κιππούρ» μετατρέπεται σε «μέρα γενικής συγχώρησης», όπου ο καθένας πρέπει να «*παρακινάει την ψυχή του να συμβιβαστεί*», γιατί έτσι θα πετύχει κι αυτός άφεση αμαρτιών. Η ιδέα της μετάνοιας, της «ταπεινής» εκτέλεσης των θεϊκών εντολών, ο συμβιβασμός με την ταξική καταπίεση — να ποιο είναι το ταξικό νόημα της «μέρας του εξιλασμού».

Κατά πρώτο λόγο, η μέρα αυτή είναι μέρα νηστείας, αυτοβασανισμού και προσευχής.

Προτού αρχίσει, την παραμονή της Γιομ-Κιππούρ, η βραδινή προσευχή, σε μερικές συναγωγές, οι άντρες υπόκεινται σε μια τελετή μαστίγωσης: γονατίζουν και ο ιερωμένος της συναγωγής μαστιγώνει τον καθένα στην πλάτη 38 φορές μ' ένα λουρί (εννοείται όχι πολύ δυνατά). Αυτό, λένε οι ραβίνοι, είναι έκφραση υποταγής και ταπείνωσης μπροστά στον τρομερό θεό. Μ' αυτές και άλλες παρόμοιες τελετουργίες, η μωσαϊκή θρησκεία όπως και οι άλλες θρησκείες, επιδιώκουν να κάνουν τους εργαζόμενους να υποταχθούν στους εκμεταλλευτές.

Όλες οι εξωτερικές μορφές και όλες οι τελετουργίες της «μέρας του εξιλασμού»

είναι κατά τέτοιο τρόπο ρυθμισμένες, ώστε να προκαλούν στον άνθρωπο ένα **δεισιδαίμονα τρόμο** και να του δείχνουν ότι αυτός δεν είναι τίποτα, ότι η τύχη του αποφασίζεται κάπου μακριά, στους ουρανοί, και δε μπορεί να κάνει τίποτα άλλο από το να προσεύχεται και να **ζητάει έλεος** από το τρομερό θεό. Η θρησκεία καλλιεργεί στον άνθρωπο το συναίσθημα του φόβου για το φοβερό θεό και τους υπηρέτες του στη γη. **Κατά την Γιουμ-Κιπούρ, οι πιστοί νηστεύουν και προσεύχονται όλη τη μέρα, ψελλίζοντας προσευχές σε γλώσσες που δεν τις καταλαβαίνουν (αρχαία εβραϊκή, αρμένικη είτε άλλες διαλέκτους).**

Άλλα τί συμβαίνει αυτόν τον καιρό στον ουρανό, σύμφωνα με τη μωσαϊκή θρησκεία; Η ανθρώπινη φαντασία δεν πήγε ούτε εδώ πιο μακριά απ' ότι μπορεί κανείς να δει πάνω στη γη. Η εικόνα της επουράνιας κρίσης είναι σ' όλες τις θρησκείες πιστή αντιγραφή της κρίσης πάνω στη γη. Οι ραβίνοι προσπαθούν να πείσουν τους πιστούς ότι, έτσι όπως ο τσοπάνης ελέγχει το κοπάδι του, ο θεός μετράει και κρατάει λογαριασμό για όλα τα ζωντανά όντα και αποφασίζει για την τύχη τους: *«Τη μέρα του νέου έτους γράφεται και τη μέρα της κρίσης υπογράφεται (επισφραγίζεται) η απόφαση για το πόσοι θα φύγουν από τη γη και πόσοι θα γεννηθούν ποιος θα ζήσει και ποιος θα πεθάνει, ποιος θα 'χει καλό θάνατο και ποιος όχι, ποιος θα πεθάνει απ' το νερό και ποιος απ' τη φωτιά, ποιος θα πεθάνει από ζήφος και ποιος θα κατασπαραχτεί από τα θηρία· ποιος από πείνα και ποιος από δίψα, ποιος από καταιγίδα (από σεισμό) και ποιος από επιδημία· ποιος θα στραγγαλιστεί και ποιον θα λιθοβολήσουν ποιος θ' αναπαυθεί και ποιος θα περιπλανηθεί· ποιος θα ησυχάσει και ποιος θα διωχθεί· ποιος θα απελευθερωθεί και ποιος θα φυλακιστεί· ποιος θα φτωχύνει και ποιος θα πλουτίσει, ποιος θα καταστραφεί και ποιος θ' ανυψωθεί».* Αυτά κηρύττει κι η χριστιανική θρησκεία.

Αυτή η προσευχή απαριθμεί όλες τις τιμωρίες και όλα τα είδη του θανάτου με τα όποια ο Ιεχωβάς απειλεί τους ανθρώπους τη *«μέρα του εξιλασμού»* δε λείπουν παρά τα βασανιστήρια, αλλά και αυτά υπάρχουν στο οπλοστάσιο της θρησκείας. Σύμφωνα με τη διδασκαλία των ραβίνων, **όλες αυτές οι φοβερές τιμωρίες μπορεί ν' αποφευχθούν μόνο με την προσευχή, τη μετάνοια, τη νηστεία, και τα λεφτά.**

Η θρησκεία προσπαθεί να πείσει τους πιστούς ότι βρίσκονται στα χέρια του θεού, *«το ίδιο όπως ο πηλός στα χέρια του κεραμοποιού»* όπως *«η πέτρα στα χέρια του χτίστη και το γυαλί στα χέρια του υαλοργού»*, δηλαδή όπως είναι το υλικό στα χέρια ενός μάστορα που το κάνει ό,τι θέλει. Έτσι, η θρησκεία καλλιεργεί στον άνθρωπο την **παθητικότητα** και διδάσκει τους εργαζόμενους να παραιτούνται από τη δραστήρια πάλη για μια καλλίτερη ζωή.

Σύμφωνα με τη διδασκαλία των ραβίνων, την παραμονή της γιορτής ανοίγουν οι *«πόρτες του ουρανού»* και οι προσευχές μπορούν να φτάσουν ελεύθερα ως το θεό.

Την ώρα που όλα αυτά συμβαίνουν πάνω στη γη, στον ουρανό ο θεός δικάζει όλα τα ζωντανά όντα. Σύμφωνα με τη διδασκαλία της μωσαϊκής θρησκείας, **ο κύριος κάθεται στο θρόνο του. Αυτός μόνος του είναι και δικαστής και κατηγορός**

και μάρτυρας· αυτός γράφει την απόφαση, αυτός την υπογράφει, αυτός κρατάει λογαριασμό για όλα και τα θυμάται όλα. Οι πιστοί τον φαντάζονται σαν έναν αυταρχικό βασιλιά, που κρίνει και καταδικάζει τους υπηκόους του.

Ο **προφήτης Δανιήλ** παριστάνει τον θεό σαν ένα γέροντα... «τα ρούχα του είναι άσπρα σαν το χιόνι και τα μαλλιά της κεφαλής του καθαρά σα το μαλλί το κάθισμα του, πύρινες φλόγες- οι ρόδες του, φωτιά που καίει» (Δανιήλ, VII, 9).

Ο **προφήτης Ιεζεκιήλ** βεβαιώνει ότι είδε(!;) έτσι τον θεό: «Και όταν κοίταξα, είδα ότι ήταν μια μορφή σαν ανθρώπου από τη μέση και κάτω έδειχνε σα να ήταν από φωτιά και από τη μέση και πάνω ένα δυνατό φως σαν ήλεκτρο» (Ιεζεκιήλ, VII, 2). Ας καταλάβει οποίος θέλει τι είδε ο Ιεζεκιήλ! (Δανιήλ, VII, 10)

Ο βιβλικός θεός, που οι Εβραίοι και οι χριστιανοί τιμούν το ίδιο, είναι ο «**βασιλεύς των βασιλέων**». Δεν ταιριάζει ένας τέτοιος παντοδύναμος κύριος να περπατά δίχως συνοδεία και υπηρέτες. **Γι' αυτό περιστοιχίζεται από αγγέλους, αρχαγγέλους και κάθε γένους και τάξης χερουβίμ.** Αυτά τα **άγια σπονδυλικά αγρίμια**, μερικά με δυο και άλλα με έξι, ακόμα και με **257 φτερούγες** φοβούνται ακόμα και τη ματιά του κυρίου τους. Κι όλη μέρα τον δοξολογούν: «**χιλιάδες τον υπηρετούν**».

«**Και τα ζώα που στέκουν από τέσσερες μεριές γύρω του, με 257 φτερούγες, σκεπάζουν το πρόσωπο τους για να μη βλέπουν το άγιο πνεύμα. Φοβούνται το πνεύμα που κάθεται στο θρόνο**».

Αυτή είναι η εικόνα της **ουράνιας γραμματείας** τη μέρα της «**φοβερής κρίσης**», σύμφωνα με τη διδασκαλία των ραβίνων.

Αλλά ο πίνακας αυτός δε θα ήταν συμπληρωμένος αν δεν αναφέραμε και ένα άλλο «**πρόσωπο**» που δε μπορεί να λείπει από καμιά θρησκεία ούτε στον ουρανό ούτε στη γη—το **σατανά**. Συνεπώς και αυτός είναι παρών. Προσπαθεί να αμαυρώσει τους γιους του Ισραήλ ενώπιον του θεού, για να μην τους συγχωρέσει αυτός τις αμαρτίες τους. Αλλά υπάρχουν και υπερασπιστές: οι **άγγελοι** και οι **αρχάγγελοι**.

Αυτοί φέρνουν στο θεό το κατάστιχο όπου είχε σημειώσει ο ίδιος με το χέρι του τις αμαρτίες κάθε ανθρώπου χωριστά, δίπλα στον κάθε «**αμαρτωλό**» που καταγράφει. (Οι ραβίνοι τρομοκρατούν τους ανθρώπους διηγώντας τους ότι τη νύχτα, στον ύπνο τους, η ψυχή ανεβαίνει στον ουρανό και εκεί καταγράφει στο βιβλίο τις αμαρτίες που έκανε ο άνθρωπος τη μέρα). Τί τεράστιο πρέπει να είναι το κατάστιχο αυτό αν ο κάθε άνθρωπος κρατάει σ' αυτό τον τρέχοντα λογαριασμό των αμαρτιών του, και πάνω στη γη ζουν πάνω από δυο δισεκατομμύρια άνθρωποι!

«**Κι αυτό το βιβλίο ανοίγει μόνο του και διαβάζει με δυνατή φωνή αυτά που είναι γραμμένα**» Απαριθμεί τις αμαρτίες και τα καλά έργα. Όλα περνούν απ' το **καντάρι** (ζυγαριά), μ' ακρίβεια και χωρίς έλλειμμα. Κανείς να μην περιμένει να τον σπλαχνιστεί ο θεός, γιατί αυτός προειδοποίησε ότι δε θα πάρει υπόψη του καμιά δικαιολογία.

Και η δίκη τελειώνει έτσι: ο θεός διαβάζει την απόφαση, την υπογράφει και τη σφραγίζει.

Να τί φοβερή εικόνα παρουσιάζει στους πιστούς η μωσαϊκή θρησκεία.

Οι λαοί της **Εγγύς Ανατολής** και, της **Αιγύπτου** πίστευαν στη «*φοβερή κρίση*» πολύ πριν από τους Εβραίους. Ένα πανάρχαιο αιγυπτιακό γραφτό, το «*Βιβλίο των νεκρών*», που χρονολογείται κάπου 1500 χρόνια π.τ.ε., * παρουσιάζει την κρίση στον άλλο κόσμο όπως και η μωσαϊκή θρησκεία. Το «*βιβλίο των νεκρών*» δείχνει ότι η ψυχή μετά το θάνατο στέκει μπροστά στο δικαστικό θώκο του Όσιρι. Ο Όσιρις δικάζει μαζί με 42 δικαστές. Μάρτυρας για τις πράξεις που έκανε ο άνθρωπος στη διάρκεια της ζωής του είναι η ψυχή του. Αυτά τα έργα, καλά και κακά, ζυγίζονται στην ζυγαριά της αλήθειας και της δικαιοσύνης και το δικαστήριο εκδίδει απόφαση ανάλογα με τη βαρύτητα των μεν ή των δε!

Αν συγκρίνουμε τη δοξασία της «*κρίσης στην άλλη ζωή*» των αρχαίων Αιγυπτίων, με των Εβραίων, βλέπουμε ότι μεταξύ τους δεν υπάρχει πολύ μεγάλη διαφορά. Στους Αιγυπτίους η δοξασία αυτή υπήρχε αρκετούς αιώνες πρωτότερα.

Παρόμοιες αντιλήψεις για την ουράνια κρίση εισχώρησαν και στο χριστιανισμό και αργότερα, στον ισλαμισμό. «*Στο βίο του αγίου Ιωάννου του Ελεήμονος, αρχιεπισκόπου της Αλεξανδρείας, που γράφτηκε από τον επίσκοπο Λεόντιο της Νεάπολης, ο αρχάγγελος Μιχαήλ ζυγίζει τις ψυχές των νεκρών σε μια ζυγαριά, μιμούμενος έτσι τον Όσιρι, το θεό των νεκρών των Αιγυπτίων. Πολλά έργα τέχνης παριστάνουν τον αρχάγγελο Μιχαήλ στη σκηνή της μεταθανάτιας κρίσης να κρατάει μια ζυγαριά στο χέρι...*»

Η δοξασία της «*μέρας του εξιλασμού*» εμφανίστηκε σα μια φανταστική αντανάκλαση των καταπιεστικών κοινωνικών δυνάμεων, σαν έκφραση της αδυναμίας των εργαζομένων μαζών, που στην κοινωνία που βασίζεται στην εκμετάλλευση, είναι καταπιεζόμενες, κρατούνται στην αθλιότητα και στερούνται δικαιωμάτων.

Τον καιρό που δεν υπήρχαν ακόμα νόμοι στη γη, δε μπορούσε ούτε ο άνθρωπος να δημιουργήσει θεούς με τη μορφή βασιλιάδων τυράννων. Η πίστη σ' ένα θεό που προκαλεί φόβο και δικάζει στο ουράνιο, δικαστήριο, δημιουργήθηκε όταν πάνω στη γη εμφανίστηκαν βασιλιάδες, δικαστές και οι δικαστικοί τους θεσμοί, δηλαδή σ' ένα σχετικά προχωρημένο στάδιο της ιστορικής ανάπτυξης.

Η θρησκεία παρουσιάζει τον άνθρωπο ανυπεράσπιστα μπροστά στο «*κυρίαρχο του ουρανού*» — το θεό. Ο φόβος του θεού πηγάζει απ' το γεγονός ότι οι άνθρωποι φοβούνταν τις απειλητικές και άγνωστες δυνάμεις της φύσης και αισθάνονταν τον εαυτό τους αδύναμο μπροστά στις κοινωνικές δυνάμεις που, στα συστήματα που βασίζονται στην εκμετάλλευση και καταδικάζουν τις μάζες στην πείνα, στις αρρώστιες και τη δυστυχία, εξαναγκάζουν μερικούς ανθρώπους να σκύβουν τη ράχη κάτω απ' το βαρύ ζυγό, ενώ οι άλλοι τους εκμεταλλεύονται ανελέητα.

Σύμφωνα με τα θρησκευτικά δόγματα, ο άνθρωπος είναι μια **ανήμπορη ύπαρ-**

* π.τ.ε. - πριν την εποχή μας, δηλαδή πριν την έναρξη της μέτρησης της ροής του χρόνου με βάση την υποτιθέμενη γέννηση του Χριστού. Συνήθως χρησιμοποιούνται τα γράμματα: π.Χ. (προ Χριστού)

ξη, που μπορεί να την κάνει ό,τι θέλει ο θεός («σαν ένα υλικό στα χέρια του μάστορα»).

Οι παπάδες και οι ιεροκήρυκες των σχισμάτων προπαγανδίζουν στους εργαζόμενους ότι ο θεός αποφασίζει για την τύχη των ανθρώπων όπως του αρέσει, συνεπώς, οι άνθρωποι δεν πρέπει να προσπαθούν ν' αλλάξουν την ζωή τους αλλά να περιμένουν ταπεινά την ουράνια ελεημοσύνη. Και εκείνον που δεν υποτάσσεται, η θρησκεία τον φοβερίζει με τη «μέλλουσα κρίση» και με αιώνια βασανιστήρια.

Σε καμιά από τις σημερινές θρησκείες δε μπορεί να λείπει το δόγμα της «μέλλουσας κρίσης», ο παράδεισος και η κόλαση. Σύμφωνα με μερικές θρησκείες, αυτή η κρίση γίνεται στο τέλος της ζωής του ανθρώπου. Σύμφωνα μ' άλλες θρησκείες, η κρίση αυτή γίνεται κάθε χρόνο. Σαν παράδειγμα δώσαμε τη δοξασία της «ουράνιας κρίσης» στη μωσαϊκή θρησκεία. Οι ραβίνοι προσπάθησαν να παρουσιάσουν όσο δυνατόν πιο φοβερή αυτήν την κρίση. Άλλα μήπως οι χριστιανοί και οι μουσουλμάνοι ιερείς δεν κηρύττουν στους πιστούς τους τα ίδια πράγματα;

Η ιδέα για μια «ουράνια κρίση» και μια ανταμοιβή στον άλλο κόσμο, που διάδοθηκε πλατειά από τις διάφορες εκκλησίες, βρήκε στο παρελθόν απήχηση στις μάζες των εργαζομένων που υπόφεραν από την ταξική καταπίεση, από την αθλιότητα και την εκμετάλλευση. Αυτή η ιδέα βρίσκει και σήμερα απήχηση ανάμεσα στους εργαζόμενους που δεν έχουν πολιτικό επίπεδο συνήθως ανάμεσα σε κείνους που δεν παίρνουν δραστήριο και συνειδητό μέρος στην πάλη για την απελευθέρωση της εργατικής τάξης. Καταλαβαίνουν ότι η εκμεταλλευτική κοινωνία είναι άδικη, αλλά δεν ξέρουν πώς να παλέψουν εναντίον της, και δεν τολμούν να πάρουν μέρος στην πάλη ή δε συμμετέχουν δραστήρια στην οικοδόμηση του καινούργιου κόσμου, γι' αυτό πιστεύουν ότι οι ελπίδες τους για μια καλύτερη ζωή, για το θρίαμβο της δικαιοσύνης θα πραγματοποιηθούν στον «άλλο κόσμο». Οι ιδέες αυτές είναι αφιόνι για το λαό. Η «μέλλουσα κρίση που επίκειται» κατέλαβε πρωταρχική θέση και στα σχισματικά κινήματα του παρελθόντος, που συχνά εκφράζανε κάτω απ' αυτήν τη θρησκευτική μορφή, τη διαμαρτυρία των εργαζομένων για την κατάσταση τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXIII

Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ

1. Ο ΜΩΑΜΕΘ

Θεμελιωτής της μουσουλμανικής θρησκείας θεωρείται ο **Μωάμεθ ή Μωχάμετ**, όπως προφέρεται συχνά αυτό το αραβικό όνομα στην Ευρώπη. Σύμφωνα με τους ισλαμικούς θρύλους, ο **Μωάμεθ κατάγονταν από οικογένεια εμπόρων**. Οι μουσουλμάνοι συγγραφείς διηγούνται πολλά θαύματα για τη γέννησή του.⁶⁷ Ο θρύλος λέει ότι ο θεός τον έστειλε στη γη, επομένως η γέννηση του ήταν προκαθορισμένη. Όταν η μάνα του Μωάμεθ ήταν στον έκτο μήνα της εγκυμοσύνης ήρθε τάχα σ' αυτήν κρυφά ένας ουράνιος αγγελιοφόρος, που της είπε τούτα τα λόγια: «Ω, **Αμινάχ**, συ φέρνεις μέσα σου την καλλίτερη ύπαρξη στον κόσμο, όταν θα την γεννήσεις θα της δώσεις το όνομα Μωάμεθ (δηλαδή ένδοξος). Άλλα να κρατήσεις το μυστικό» Όταν γεννήθηκε ο Μωάμεθ, **η μάνα του δεν ένωσε καθόλου πόνο** (άλλωστε το ίδιο λέγεται και για τη γέννηση πολλών θεών και ηρώων). Τη στιγμή της γέννησης του παιδιού **ένα ουράνιο φως φώτισε τα πάντα γύρω, η γη και ο ουρανός σείστηκαν. Τα ποτάμια βγήκαν από την κοίτη τους και τα είδωλα σ' όλο τον κόσμο γκρεμίστηκαν από τα υπόβαθρα τους**. Μπροστά στο Μωάμεθ παρουσιάστηκαν οι αγγελιοφόροι του κυρίου και αυτός γεννήθηκε με **περιτομή**.⁶⁸

Ο θρύλος λέει επίσης ότι ένας άγγελος άνοιξε το στήθος του παιδιού Μωάμεθ, του έβγαλε την καρδιά, και την καθάρισε από κάθε τι το ακάθατο, έβγαλε απ' αυτήν τις μαύρες σταγόνες του «προπατορικού αμαρτήματος», που ο κάθε άνθρωπος κληρονόμησε, σύμφωνα με τη θρησκεία, από τον προπάτορα Αδάμ. **Ύστερα απ' αυτό, ο άγγελος γέμισε την καρδιά του Μωάμεθ με ουράνια σοφία και την ξανάβαλε στη θέση της στο στήθος του. Σ' αυτό το διάστημα το παιδί δεν αισθάνθηκε τίποτε, αλλά απ' αυτή τη στιγμή το πρόσωπο του Μωάμεθ άρχισε ν' αστράφτει μ' ένα μυστηριώδες φως**.⁶⁹

Οι θρύλοι λένε άλλα τόσα θαύματα και για την παιδική ηλικία του Μωάμεθ. Όταν έκανε περίπατο στον κάμπο, **τα πρόβατα τον προσκυνούσαν**. Μια μέρα, ο Μωάμεθ έφυγε από τη Μέκκα καβάλα πάνω σ' ένα γάιδαρο. **Άξαφνα ο γάιδαρος μίλησε μ' ανθρώπινη φωνή και ανάγγειλε σ' όλους ότι φέρνει στη ράχη του τον πιο μεγάλο προφήτη...**⁷⁰ Όταν ο Μωάμεθ ήταν ακόμη 9 μηνών, έδειξε τόση γνώση και σοφία που όλος ο κόσμος τον άκουγε με θαυμασμό. (Παρόμοιες διηγήσεις

έχουν πλάσει και για τον Ιησού Χριστό και για τον Βούδα, υποστηρίζοντας ότι αυτοί εξαφνιάζανε τους **νομοδιδάσκαλους...**)

Λέγεται ότι ο Μωάμεθ είχε διάφορους **οραματισμούς**. Έτσι, μια νύχτα, λένε εκείνοι που τιμούν τον προφήτη, ο Μωάμεθ άκουσε μια φωνή που τον καλούσε. Σήκωσε το κεφάλι του και είδε ένα φώς τόσο δυνατό που έχασε τις αισθήσεις του. Όταν συνήλθε μπροστά του στεκόταν ένας άγγελος που κρατούσε στο χέρι ένα **μεταξωτό ρολό** όπου ήταν κάτι γραμμένο. «*Διάβασε*» του πρόσταξε ο άγγελος. «*Δεν ξέρω να διαβάζω*», είπε ο Μωάμεθ που, σύμφωνα με τους μουσουλμανικούς θρύλους ήταν αγράμματος. «*Διάβασε*» — επανέλαβε ο άγγελος και τον πίεσε τόσο δυνατά στο στήθος που ο Μωάμεθ νόμισε ότι ήλθε η τελευταία ώρα της ζωής του.

— «*Διάβασε εν ονόματι του κυρίου σου, που έπλασε τον άνθρωπο από πηχτό αίμα..., που έμαθε στον άνθρωπο να γράφει με κοντύλι από καλάμι...*»

Τότε ο Μωάμεθ ένιωσε ότι μπορεί να διαβάσει.⁷¹ Και διάβασε όλα όσα ήταν γραμμένα στο μεταξωτό ρολό. Και όλα όσα διάβασε εκεί, τα έγραψε κατόπιν στο ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων, που το λένε **Κοράνι**. Έτσι εξηγούν οι μωαμεθανοί την προέλευση του Κορανίου. Όποιος ξέρει τη διήγηση της Βίβλου σύμφωνα με την οποία η Μωυσής έγραψε τις 10 εντολές πάνω στο όρος Σινά, με υπαγόρευση του θεού Σαβαώθ, καταλαβαίνει αμέσως ότι ο θρύλος για το Μωάμεθ είναι παρμένος ολόκληρος από κει.

Όταν ο Μωάμεθ έκανε περίπατο στα περίχωρα της πόλης **Μέκκα**, όλα τα δέντρα και όλες οι πέτρες τον χαιρετούσαν έτσι: «*Δόξα σε σένα αποσταλμένο του θεού*».⁷² Γενικά, όσον καιρό έζησε πάνω στη γη, συναντιόταν πάντα με αγγέλους. Έτσι, όταν βρέθηκε στο **βουνό Χίρα**, άκουσε μια φωνή που ερχόταν απ' τον ουρανό. Γύρισε αμέσως και είδε τον **αρχάγγελο Γαβριήλ** (*Γκεμπραήλ*), που καθόταν σταυροπόδι πάνω σ' ένα θρόνο ανάμεσα ουρανό και γης. Ο αρχάγγελος Γαβριήλ του είπε: «*Συ είσαι ο απεσταλμένος του κυρίου και εγώ είμαι ο αρχάγγελος Γαβριήλ*». Έτσι παρουσιάστηκε ο Γαβριήλ στον Μωάμεθ (όπως διηγείται ο **Ιμπν Ισχάκ**). Δεν παρουσιάζονταν, όμως, από καιρό σε καιρό μονάχα άγγελοι στο Μωάμεθ είτε στα όνειρα, είτε ακόμα όταν ήταν ξυπνητός, αλλά συχνά και **δαιμονικά πνεύματα** (τζίνι).

...Το μουσουλμανικό ιερατείο υποστηρίζει... ότι ο Μωάμεθ θεράπευσε τυφλούς, κουτσούς και μονγκούς... Σύμφωνα με τους μουσουλμανικούς θρύλους, μια φορά ο Μωάμεθ, μέρα μεσημέρι, έκανε σκοτάδι στον ουρανό, δηλαδή προκάλεσε έκλειψη του ηλίου. Ύστερα ανάγκασε τη σελήνη να κατέβει στη γη και να σταματήσει στην κορυφή του ναού Καάμπα της Μέκκας. Η σελήνη στάθηκε στην κορυφή του ναού, μετά γυρόφερε επτά φορές το ναό και προσκύνησε βαθείά μπροστά στο Μωάμεθ. Αλλά όλα αυτά φάνηκαν πολύ λίγα στο Μωάμεθ. Έδωσε τότε εντολή στη σελήνη να μπει στο δεξιό μανίκι και να βγει από το αριστερό μανίκι του μανδύα του. Η σελήνη πειθάρχησε κι ύστερα συνέχισε το δρόμο της στον ουρανό...⁷³ Όταν οι Εβραίοι παπάδες βάλθηκαν να τα κοροϊδεύουν όλα αυτά και δεν πίστευαν ότι ο Μωάμεθ τα έκανε... οι μουσουλμάνοι απάντησαν στους ε-

βραίους με το δίκιο τους: «*Στη Βίβλο σας λέγεται ότι με εντολή του Ζοσοού ο ήλιος σταμάτησε στον ουρανό! Γιατί, τότε, δε θα μπορούσε η σελήνη να μπει, με εντολή του προφήτη, στο μανίκι του; Για το θεό όλα είναι δυνατά*». Οι Μωαμεθανοί απέδωσαν στο Μωάμεθ όλα τα θαύματα που άκουσαν να διηγούνται σχετικά με το Βούδα, το Ζαρατούστρα, τον Ιησού Χριστό και τις άλλες θεότητες.

Σύμφωνα με τη μουσουλμανική θρησκεία, στον έβδομο ουρανό υπάρχει από ανέκαθεν ένα βιβλίο που περιέχει όλες τις εντολές του θεού και όλα τα γεγονότα, τόσο του παρελθόντος όσο και του παρόντος και του μέλλοντος. Ο αρχάγγελος Γαβριήλ έφερε στον κάτω ουρανό ένα αντίγραφο αυτού του βιβλίου που περιείχε τις εντολές του θεού και, από καιρό σε καιρό, έκανε γνωστό στο Μωάμεθ κι από κανένα μέρος του βιβλίου, που σχετίζονταν μ' ένα ορισμένο γεγονός ή μ' ένα περιστατικό. Και μιας κι αυτά ήταν τα ίδια τα λόγια του θεού, η ανακοίνωση γινόταν πάντοτε στο πρώτο πρόσωπο.

Σ' αυτό το βιβλίο βασίζεται η αστική, η ποινική και η κοινωνική νομοθεσία του μουσουλμανισμού. Οι πιστοί το βλέπουν με την πιο μεγάλη ευλάβεια και ένας καλός μουσουλμάνος είναι περήφανος όταν έχει κανένα αντίκτυπο του Κορανίου, όμορφα δεμένο και στολισμένο...

Οι μωαμεθανοί έχουν πολλούς ηθικούς κανόνες και αρχές που δεν περιέχονται στο Κοράνι και για τους οποίους υποστηρίζεται ότι προέρχονται επίσης από το... Μωάμεθ και από τους πιο κοντινούς μαθητές του. Αποτελούν το κυριότερο μέρος της μουσουλμανικής παράδοσης, που περιέχεται στη συλλογή «*σούννα*». Η *σούννα* αυξάνει την εξουσία των αράβων φεουδαρχών και δοξάζει τα κατορθώματα των χαλιφών Αβού βεκίρ, Ομάρ, Οσμάν, Αλή κ.λπ. Οι μουσουλμάνοι που λατρεύουν το σούννα λέγονται *σουνίτες*. Υπάρχει όμως και μια άλλη μουσουλμανική παράδοση, ένα άλλο «*σούννα*». Σ' αυτό, οι τρεις πρώτοι χαλίφες που αναφέρθηκαν παραπάνω θεωρούνται, για πολιτικούς λόγους, σφετεριστές, γιατί και οι τρεις τους πήραν με απάτη την εξουσία. Σ' αυτούς τους θρύλους ο μόνος άγιος χαλίφης είναι ο Αλή, που θεωρείται απόγονος του Μωάμεθ. Οι οπαδοί αυτού του χαλίφη ονομάζονται *σίοι* ή *σίιτες* (*σία, στην αραβική γλώσσα σημαίνει κόμμα*).

Ανάμεσα σ' αυτά τα δυο ρεύματα διεξάγονταν, από καιρό σε καιρό, λυσσασμένες διαμάχες και οι οπαδοί τους *αλληλοδιώκονταν*. Τέτοιος αγώνας διεξήχθητε μετέπειτα μεταξύ καθολικών και διαμαρτυρομένων, καθώς και ανάμεσα σε διάφορα σχίσματα της ορθόδοξης εκκλησίας.

Εκτός απ' αυτά τα δυο ρεύματα που αναφέραμε, η μουσουλμανική θρησκεία έχει κι άλλες πολλές αιρέσεις. Ανάμεσα στους οπαδούς αυτών των αιρέσεων δημιουργήθηκαν πολλές φορές διαφωνίες που συχνά οδήγησαν σε *αιματηρές συγκρούσεις*.

2. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ ΣΤΗ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

...Στο μουσουλμανικό ουρανό συναντάμε τα ίδια πρόσωπα όπως και στο χριστιανικό ή τον εβραϊκό ουρανό. Ο **Αλλάχ** είναι περιστοιχισμένος από πολλούς βοηθούς, από πολυάριθμους αγγέλους, που εκπληρώνουν διάφορα καθήκοντα είτε είναι αποκλειστικά στην ατομική υπηρεσία του Αλλάχ. Υπάρχουν τέσσαρες άγγελοι βασικοί, σχεδόν οι ίδιοι που συναντάμε στη μωσαϊκή μυθολογία: **ο Γαβριήλ, ο Μιχαήλ, ο Αζραήλ και ο Ισραφίλ**. Ακόμα και οι καταλήξεις αυτών των ονομάτων δείχνουν ότι κάποτε ήταν ονόματα θεών. Η συνοδεία του Αλλάχ αποτελείται από **Χερουβίμ**, που μέρα, νύχτα επαναλαμβάνουν αδιάκοπα: *«Δεν υπάρχει άλλος θεός εκτός από τον Αλλάχ!»*.

Ο Γαβριήλ είναι ένας άγγελος με τεράστιο ανάστημα. Έχει πολυάριθμα φτερά και τόσο μεγάλα που, όταν εμφανίστηκε για πρώτη φορά ανάμεσα στους κατοίκους του ουρανού, γίνθηκε πραγματικός πανικός...

Ο αρχάγγελος Μιχαήλ είναι επικεφαλής της υπηρεσίας εφοδιασμού στους ουρανούς. Δίνει τροφή στο σώμα, γνώση και σοφία στο πνεύμα. Ξέχωρα απ' αυτά, είναι ο υπέρτατος ελεγκτής των δυνάμεων της φύσης και έχει τόση δουλειά που του χρειάζονται πολλοί βοηθοί...

Ο τρίτος αρχάγγελος, ο Αζραήλ (*Άμπντ-αλ-τζαμπάρ*, δηλαδή *δούλος του παντοδύναμου*), είναι ο άγγελος του θανάτου. Χρέος του είναι να φρουρεί το βιβλίο των τυχών. Όταν πλησιάζει η ώρα του θανάτου κανενός, ένας άγγελος ειδοποιεί τον Αζραήλ. Γι' αυτό το σκοπό, δίπλα σε κάθε άνθρωπο στέκουν πολλοί άγγελοι. Ο Αζραήλ σημειώνει αμέσως την είδηση στο βιβλίο του, αλλά δεν εκτελεί ακόμα την απόφαση του θανάτου. **Πρέπει να περιμένει ωστόσο πέσει ένα φύλλο από το δέντρο που μεγαλώνει γύρω απ' τον Αλλάχ**. Σύμφωνα με μερικές δοξασίες αυτό το φύλλο ξεκόβει απ' το δέντρο 40 μέρες πριν από το θάνατο του αντίστοιχου ανθρώπου. Αυτοί που είναι γύρω του νομίζουν ότι ο άνθρωπος αυτός ζει ακόμα, στην πραγματικότητα όμως είναι πεθαμένος...

Ο άγγελος φέρνεται διαφορετικά στις ψυχές των πραγματικά-πιστών από τις ψυχές των αμαρτωλών. Οι πρώτες παραδίνονται στα χέρια των σπλαχνικών αγγέλων και οι άλλες παραδίνονται σ' ένα δήμιο... Σε παρόμοιες περιπτώσεις είναι και ο Αζραήλ παρών στις ψυχές της πρώτης κατηγορίας γίνεται θερμή υποδοχή, ενώ στις άλλες πολύ σκληρή... Και σ' αυτούς τους θρύλους υπάρχουν πολλά κοινά στοιχεία με τη χριστιανική θρησκεία καθώς και με τη μωσαϊκή για τη μέλλουσα ζωή. Όπως και σ' όλες τις άλλες θρησκείες, οι διηγήσεις αυτές έχουν σκοπό να τρομοκρατούν και να ξεκουτιαίνουν τους πιστούς.

Ο τέταρτος αρχάγγελος, ο Ισραφίλ, έχει καθήκον να τοποθετεί την ψυχή στο σώμα. Αυτός ο άγγελος θα κρούσει τη σάλπιγγα τη μέρα της τελευταίας κρίσης, όταν όλοι οι άνθρωποι θα χαθούν, εκτός από κείνους που θα πάρει υπό την προ-

στασία του κανένας αρχάγγελος, ή ο ίδιος ο Αλλάχ. Αλλά και οι άγγελοι πεθαίνουν την τελευταία αυτή. ώρα και, τελευταίος, πεθαίνει κι αυτός ο Ισραφίλ. Έπειτα όμως από 20 χρόνια θ' αναστηθεί στο **Μπασρά**, θα σαλπίσει πάλι και τότε θ' αρχίσει η ανάσταση των ψυχών σα σμήνος από μέλισσες θ' αναστηθούν σε τούτο το προσκλητήριο και θα τρέξουν να βρουν τα σώματά τους.

Παλιότερα, υπήρχε κι ένας άλλος άγγελος, ο **Αζαζίλ**, ή **Λούσιφερ**, ένας από τους πιο ένδοξους αγγέλους των ουρανίων ταγμάτων, αλλά ξιπάστηκε και σηκώθηκε ενάντια στο θεό. Όταν ο θεός πρόσταξε στους αγγέλους να τιμήσουν όπως πρέπει τον Αδάμ, ο Αζαζίλ αρνήθηκε λέγοντας: *«Γιατί τάχα να προσκυνήσω εγώ που μ' έπλασες απ' τη φωτιά, μπροστά στον άνθρωπο, που τον έφτιαξες από χώμα;»* Γι' αυτήν του την ανυποταγή του ο θεός τον καταράστηκε τον έδιωξε απ' τον παράδεισο και τον ονόμασε **Ίμπλις**, που σημαίνει *«απελπισία»*. Για την ταπεινώση που έπαθε, ο άγγελος αυτός σκαρφίζεται, για να εκδικηθεί, κάθε λογής κακίες ενάντια στους ανθρώπους, τους παρακινάει σ' ανυπακοή και τους εμπνέει βρωμερές σκέψεις. (Ο Αζαζίλ αυτός είναι παρμένος από τη μωσαϊκή μυθολογία).

Ανάμεσα στους αγγέλους κατώτατου βαθμού βρίσκονται και οι λεγόμενοι **συννοδοί** (*μουακιμπάτσι*). Σύμφωνα με τη μουσουλμανική διδασκαλία δυο τέτοιοι άγγελοι επιβλέπουν τον κάθε άνθρωπο: ο ένας στέκει δεξιά του και ο άλλος αριστερά του. Αυτοί σημειώνουν όλες τις κουβέντες κι όλες τις πράξεις του ανθρώπου. Κι όταν νυχτώσει πετάνε στον ουρανό και δίνουν γραπτή αναφορά...

Άλλοι μουσουλμάνοι ιερείς λένε ότι ο κάθε άνθρωπος είναι περιτριγυρισμένος από πλήθος καλά και κακά πνεύματα, από **αγγέλους**, **σατανάδες** και **δαιμόνους**.

Ο Αζαζίλ, ο άγγελος που επαναστάτησε και ξέπεσε, που έγινε σατανάς ή Ίμπλις, διατήρησε ωστόσο την ανώτατη εξουσία πάνω στα κατώτερα πνεύματα.

3, Ο ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΔΗΣ

Σύμφωνα με την ισλαμική διδασκαλία, ο άνθρωπος είναι πλασμένος από σώμα και ψυχή. Η ψυχή είναι αθάνατη και το σώμα είναι ένα πρόσκαιρο κάλυμμα. Ο αληθινός— πιστός πρέπει να πιστεύει όλη του την ζωή ότι: «Ένας είναι ο θεός και ο Μωάμεθ είναι ο προφήτης του». Κάθε μέρα πρέπει να πλένεται όπως ορίζει η θρησκεία και να κάνει 5 προσευχές. Επίσης πρέπει να νηστεύει, να κάνει ελεημοσύνες και, τουλάχιστο, μια φορά στη ζωή του να πηγαίνει για προσκύνημα στη Μέκκα...

Σύμφωνα με την ισλαμική θρησκεία, **τη στιγμή του θανάτου η ψυχή αποχωρίζεται από το σώμα**. Ο Αλλάχ ανάθεσε στον Αζραήλ την αποστολή ν' αποχωρίζει την ψυχή. Αφού εκτελέσει ο άγγελος του θανάτου το καθήκον του και το σώμα μπει στον τάφο, παρουσιάζονται δυο άγγελοι: **ο Μουνκόρ και ο Μακίρ**. Αυτοί οι άγγελοι, με τις σκοτεινές και τρομερές μορφές τους, αρχίζουν να κάνουν **ανάκρι-**

ση στο νεκρό σχετικά με τις πράξεις του στη διάρκεια της ζωής του. Στον τάφο η ψυχή ενώνεται πάλι με το σώμα και μένει μέσα σ' αυτό όσον καιρό οι μαύροι άγγελοι τον ανακρίνουν. Ο νεκρός είναι υποχρεωμένος να στέκει όρθιος και ν' απαντάει στις ερωτήσεις που του βάζουν. Τον ρωτάνε αν πραγματικά πιστεύει ότι: «*Ενας είναι ο θεός και ο Μωάμεθ ο προφήτης του*», υστέρα τον ανακρίνουν και για τις πράξεις που έκανε στη ζωή του. Οι απαντήσεις γράφονται σε ειδικά βιβλία, που τα βάζουν ύστερα στην άκρη ως τη μέρα της «*τελευταίας κρίσης*». Όταν οι απαντήσεις είναι ικανοποιητικές, η ψυχή εγκαταλείπει ήσυχχα το σώμα, πετώντας από το στόμα του νεκρού και το σώμα του συνεχίζει ν' αναπαύεται *αν δεν είναι ικανοποιητικές, τότε οι άγγελοι (σα δήμιοι) ορμούν απάνω στο νεκρό και τον χτυπούν με ρόπαλα στο κούτελο και, μέσα σε φοβερά βασανιστήρια, βγάζουν την ψυχή απ' το σώμα..* Οι μωαμεθανοί πίστευαν ότι κάθε άνθρωπος ανασταίνεται και ότι κανένας δε μπορεί ν' αποφύγει τη «*μέλλουσα κρίση*»...

Οι ψυχές των προφητών μπορούν να χαρούν αμέσως τα αγαθά του παραδείσου. Οι ψυχές των μεγαλομαρτύρων, μαζί με τις ψυχές αυτών που πέσανε στη μάχη, πάνε στο σώμα, ακριβέστερα στις **γκούσιες**^{*}, των **πράσινων πτηνών**. Αυτά τα πουλιά τρέφονται με φρούτα του ουρανού και σβήνουν τη δίψα τους μες τα ρυάκια που κυλούν στον παράδεισο. Μερικοί μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι οι ψυχές των πιο **ευλαβών αληθινών-πιστών** παίρνουν τη μορφή ορισμένων άσπρων σαν χιόνι πουλιών και ζουν στα πόδια του θρόνου του Αλλάχ. Οι ψυχές των **απλών αληθινών-πιστών**, σύμφωνα με την πιο διαδομένη αντίληψη, πετούν μέσα σε μια αγγελική ησυχία γύρω από τους τάφους. Οι ψυχές των **απίστων** διώχνονται από τους αγγέλους τόσο του ουρανού όσο και της γης. Αυτές οι ψυχές ρίχνονται σε βαθιές σπηλιές της γης, όπου περιμένουν φοβισμένες τη μέρα της μέλλουσας κρίσης.

Όπως στις άλλες θρησκείες, ο ισλαμισμός επεξεργάστηκε κι αυτός μια λεπτομερή περιγραφή της «*μέλλουσας κρίσης*»...

Σύμφωνα με τη διδασκαλία των μουσουλμάνων ιερέων, η κρίση ανακοινώνεται με σημάδια στον ουρανό και στη γη: **γίνεται ολική έκλειψη της σελήνης και ο ήλιος αλλάζει τροχιά, ανατέλλει από τη δύση και δύει στην ανατολή, ξεσπάνε αναταραχές και πόλεμοι και, δυστυχώς για τον κόσμο, ο Ιαντζούντζ και ο Μαντζούντζ (Γκόγκ και Μαγκόγκ) απελευθερώνονται, ένας πυκνός καπνός σκεπάζει όλη τη γη**. Τέτοιου είδους θαύματα και σημάδια και άλλα παρόμοια θα βάλουν το φόβο και την απελπισία μες στις ψυχές των ανθρώπων, που θα γίνουν αδιάφοροι και θα σιχαθούν την ζωή, έτσι ώστε περνώντας δίπλα στους τάφους, οι ζωντανοί θα ζηλεύουν την ησυχία των νεκρών και θα λένε: «*Να έδινε ο θεός να ήμωνα στη θέση τους*».†

* **Γκούσια: Πρόλοβος** - η διόγκωση του οισοφάγου στα πουλιά, όπου αποθηκεύεται και υγραίνεται η τροφή πριν την πέψη. (Λεξικό Χρ. Γιοβάνη)

† Β. Ρινγκ: «*Η ζωή του Μωάμεθ*», Πέτερσμπουργκ (Αγία Πετρούπολη), 1875, σελ. 295.

«Το τελευταίο και πιο φοβερό σημάδι ότι πλησιάζει η μέλλουσα κρίση θα είναι ο ήχος της σάλπιγγας του αρχάγγελου Ισραφίλ. Με το σάλπισμα του, η γη θα σειστεί, θα γκρεμιστούν οι πύργοι και τα κάστρα και τα βουνά θα διαλυθούν και θα γίνουν ένα με τις κοιλάδες. Ο ουρανός θα σκοτεινιάσει, το ουράνιο στερέωμα θα εξαφανιστεί και ο ήλιος, η σελήνη και τα άστρα θα πέσουν στη θάλασσα. Ο ωκεανός είτε θα αποξηρανθεί ολότελα είτε θα βράζει και θα ζαπολάει πύρινα κύματα.

Με το φοβερό ήχο της σάλπιγγας, ένας ακατάσχετος τρόμος θα κυριέψει το ανθρώπινο γένος: Οι άνθρωποι θα φεύγουν τρέχοντας να σωθούν, θα εγκαταλείψουν αδέρφια, γονείς, συζύγους και οι μανάδες, κυριευμένες από έναν ανείπωτο τρόμο, θα πετούν τα βρέφη τους. Τ' αγρίμια θα φύγουν από τα δάση και τα κατοικίδια ζώα απ' τα λιβάδια, ξεχνώντας τη δίψα τους για αίμα και την έχρητη συναμεταξύ τους, θα συγκεντρωθούν όλα μαζί κατατρομαγμένα.

Το δεύτερο σάλπισμα θ' αναγγείλει την καταστροφή ολονών. Όλα τα πλάσματα στον ουρανό, στην ξηρά, στις θάλασσες και κάτω από τη γη, άγγελοι, πνεύματα, άνθρωποι και ζώα, όλοι θα πεθάνουν, εκτός από μερικούς εκλεκτούς που ο αλλάχ θα τους λυπηθεί. Τελευταίος πεθαίνει ο Αζραήλ, ο άγγελος του θανάτου.

Μετά από το αγγελτήριο σάλπισμα της καταστροφής, επί 40 μέρες— σύμφωνα με μερικούς σχολιαστές, επί 40 χρόνια— θα βρέχει συνέχεια. Ύστερα, ο αρχάγγελος Ισραφίλ θα σαλπίζει για τρίτη φορά και αυτό θα σημάνει τη **δεύτερη παρουσία**. Όλος ο χώρος μεταξύ ουρανού και γης θα γεμίσει από τις ψυχές των νεκρών, που θα έλθουν πετώντας απ' όλα τα μέρη για να βρουν τα σώματα τους. Η γη θ' ανοίξει και τα ξηρά κόκαλα θα συγκρουστούν, θα συγκεντρωθούν, σ' ένα μέρος τ' αποχωρισμένα μέλη του σώματος ακόμα και τα μαλλιά θα φυτρώσουν, και έτσι ολόκληρο το σώμα θα πάρει την παλιά του μορφή. Η ψυχή θα ζαναμπί στο σώμα και ο νεκρός θα ζαναζωντανέψει, με ολόκληρα τα μέλη του σώματος, γυμνός, ακριβώς όπως γεννήθηκε...»

Το Κοράνι καταδικάζει εκείνους που αμφιβάλλουν ότι ο θεός θα εκπληρώσει τις υποσχέσεις που έδωσε μέσον των κηρύκων του. Γιατί θα έλθει η μέρα, λέει το Κοράνι, που «ο ουρανός θα κομματιαστεί σε σύννεφα... και οι άγγελοι θα βγαίνουν στρατιές ολόκληρες από κει» (XXV, 27). Τη μέρα αυτή, εκεί που ήταν η γη θα εμφανιστεί μια άλλη γη και στη θέση του ουρανού θα γίνει άλλος ουρανός και οι άνθρωποι θα παρουσιαστούν όλοι μπροστά στο θεό. Θα έλθει μέρα όπου θα ηχήσει η σάλπιγγα και «ο ουρανός θα μοιάζει με λιωμένο χαλκό». Ο ήλιος θα σκοτεινιάσει, τα άστρα θα θαμπώσουν, τα βουνά θα κουνηθούν από τη θέση τους, οι θηλυκές καμήλες θα γίνουν στείρες και τ' αγρίμια θα συγκεντρωθούν και οι θάλασσες θα κοχλάζουν. (LXXXI, 1-6). Οι άγγελοι θα έλθουν απ' όλα τα μέρη του ουρανού. Και τη μέρα εκείνη, πάνω από τα κεφάλια τους, οχτώ άγγελοι θα κρατούν το θρόνο του. Εμείς, διηγείται για τον εαυτό του ο Αλλάχ, θα μαζώξουμε τους ανθρώπους και τους σατανάδες μαζί, θα τους βάλουμε να γονατίσουν γύρω από τη **γέννα**, κατόπιν, απ' όλες τις ομάδες θα ξεχωρίσουμε εκείνους που πεισματικά εναντιώθηκαν στον ελεήμονα πατέρα (XIX, 60-70). Τη μέρα εκείνη όλοι στον ουρανό και στη γη

θα τρομάξουν (XXVII, 89). Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Κορανίου, τότε θα αρχίσει η «μέλλουσα κρίση»...

Σχετικά με τη «μέλλουσα κρίση» αυτοί που έφτιαξαν το Κοράνι δε έδειξαν μεγαλύτερη φαντασία από τη μωσαϊκή και τη χριστιανική θρησκεία καθώς και άλλες παλιότερες θρησκείες, πριν απ' αυτές. Και εδώ **φιγουράρει η ζυγαριά** στην οποία ο κύριος ζυγίζει τις «καλές» και τις «κακές» πράξεις και κατόπιν βγάζει απόφαση για κάθε άνθρωπο χωριστά (XXI, 48).

«Ο αρχάγγελος Γαβριήλ φέρνει μια τεράστια ζυγαριά. Στο δίσκο της ζυγαριάς που ονομάζεται φως, μπαίνουν οι καλές πράξεις και στο δίσκο που ονομάζεται σκότος, βάζουν τις κακές πράξεις. Λίγη σκόνη είτε ένας κόκκος από σινάπι αρκεί για να αποκλίνει η ζυγαριά και η απόφαση εξαρτιέται από τη μεριά που κλίνει η ζυγαριά. Τότε ο καθένας θα πληρώσει για κάθε ψευτιά, για κάθε αδικία. Εκείνος που έκανε κακό στον πλησίον του θα δώσει σαν εξαγορά ένα μέρος από τις δικές του καλές πράξεις και αν δεν έχει καλές πράξεις, τότε πρέπει να πάρει πάνω του το αντίστοιχο μέρος των αμαρτιών του άλλου».

Ύστερα από το ζύγισμα των καλών και των κακών πράξεων ακολουθεί η δοκιμασία στη γέφυρα. Όλο το συγκεντρωμένο πλήθος ξεκινάει ακολουθώντας τα χνάρια του Μωάμεθ πάνω σε μια γέφυρα που ονομάζεται **αλ-σιράτ**, λεπτή σαν την κόψη του σπαθιού, που περνάει πάνω από την **άβυσσο της γέενας**, δηλαδή της **κόλασης**. Οι άπιστοι και οι αμαρτωλοί μουσουλμάνοι βαδίζουν πάνω σ' αυτήν τη γέφυρα ψηλαφώντας μες στο σκοτάδι και πέφτουν στην άβυσσο, ενώ οι αληθινοί πιστοί περνούν γρήγορα τη γέφυρα.

Όσο πιο φοβερή είναι η μουσουλμανική κόλαση, τόσο πιο θελκτικός είναι ο παράδεισος. Και εδώ μπορούμε να παρατηρήσουμε το ίδιο φαινόμενο που είναι χαρακτηριστικό για όλες τις θρησκείες. Η μουσουλμανική θρησκεία υπόσχεται σε κείνους που μπαίνουν στον παράδεισο όλες τις απολαύσεις όλα τα καλά που θα μπορούσαν να επιθυμήσουν **τον καιρό που εκπονήθηκε το Κοράνι**. Έτσι, λέγεται στο Κοράνι, **στον παράδεισο βρίσκεις άφθονες τροφές και ποιά, υπάρχουν πολλά φρούτα, κρασί, όμορφες κοπέλες και μια ήσυχη ζωή, χωρίς δουλειά. Στο βάθος, ο παράδεισος αυτός αντανακλά την ζωή των πλουσίων στη γη, τη ζωή των εκμεταλλευτών εκείνου του καιρού...**

Να πώς παρουσιάζει τον παράδεισο το Κοράνι.

Ο μουσουλμανικός παράδεισος ονομάζεται **αλ-Ντζανάτ**, δηλαδή **Κήπος**. Όταν ο αληθινός-πιστός περάσει από όλες τις δοκιμασίες και αποκαθαριστεί απ' όλες τις αμαρτίες, στο δρόμο του αναπαύεται και **δροσίζεται στη λίμνη του προφήτη**. Αυτή είναι μια λίμνη με **αρωματικό νερό** και για να την περιτριγυρίσεις πρέπει να βαδίζεις ένα μήνα. Τροφοδοτείται από το **ποτάμι αλ-Κάουτερ**, που πηγάζει απ' τον παράδεισο. Το νερό της λίμνης είναι **γλυκό σαν το μέλι, κρύο σαν το χιόνι και καθαρό σαν το κρύσταλλο**. Όποιος πει μια φορά απ' αυτό το νερό δεν ξέρει πια τί σημαίνει δίψα. Μετά που ο αληθινός-πιστός πει απ' το ζωοδόχο νερό, ο άγγελος **Ρουσβάν** του ανοίγει τις πόρτες του παραδείσου και μπαίνει μέσα.

Στο Κοράνι λέγεται ότι στον παράδεισο οι πιστοί θα βρουν **υπέροχους κήπους**, που ποτίζονται από κάτι γαληνεμένα ρυάκια. Εδώ θα ζουν αιώνια και θα βρουν «*άθικτες γυναίκες*» (III, 13).

Ο παράδεισος είναι η ανταμοιβή των πιστών. *Εδώ θα τέρπονται ακατάπαυστα, ο κύριος θα τους δείξει εσπλαχνία και καλοσύνη. Θα ζουν σ' όμορφες κατοικίες ανάμεσα στους κήπους της Εδέμ, θα τρέφονται με φρούτα απ' αυτούς τους κήπους* (XIII, 35), *θα στολίζονται με χρυσά βραχιόλια και περιδέραια και θα ντύνονται μόνο με μεταξωτά* (XXII, 23). *Εδώ οι πιστοί μπορούν να αποχτήσουν ό,τι επιθυμούν* (XXV, 17). *Μια ευχάριστη ζωή περιμένει όσους θα πάνε στον παράδεισο μετά από τη δεύτερη παρουσία. Θ' αναπαύονται σε σκιερούς τόπους, δίπλα στις γυναίκες τους. Εκεί θα βρουν άφθονα όλα όσα λαχταράει η ψυχή τους* (XXXVI, 55-57). *Στους κήπους τέρψης, οι πιστοί κάθονται άνετα αντίκρυ ο ένας στον άλλο, τους κερνάνε γλυκά ποτά, που σερβίρονται σε στρογγυλά κύπελλα (αλλά κανένας δε θα 'χει πονοκέφαλο, ούτε θα μεθάει απ' το ποτό)· οι κοπέλες με ντροπαλή ματιά θα έρχονται κοντά τους* (XXXVII, 42,47). *Τ' αντρόγυνα θα διασκεδάζουν στον παράδεισο, γιατί γύρω τους θα είναι χρυσοί δίσκοι και κύπελλα γεμάτα απ' όλα τα αγαθά του κόσμου* (XIII, 70-73). *Εδώ είναι πηγές με αθάνατο δροσερό νερό, πηγές με γάλα που δεν αλλοιώνεται η γεύση του, πηγές με νόστιμο κρασί για τους πιστήδες και μέλι αγνό.* (XVII, 16-17). *Οι απολαύσεις στον παράδεισο περιγράφονται τόσο λεπτομερειακά όσο και τα βασανιστήρια στην κόλαση. Στον παράδεισο είναι τόση η αφθονία που οι ψυχές πατούν πάνω στο πιο καλό σταρτίσιο μρωδάτο αλεύρι όπου αντί για άμμο και πετραδάκια είναι σκορπισμένα μαργαριτάρια και πολύτιμες πέτρες.*

Μερικά ποτάμια έχουν **κρυστάλλινο νερό**, καταπράσινες όχθες γεμάτες λουλούδια, άλλα ποτάμια κυλούν στη **μοσχάτη ροή τους γάλα, κρασί και μέλι**, οι όχθες τους είναι αρωματισμένες επειδή είναι ντυμένες με **αρωματικά φυτά**. Ο αέρας πιο ευχάριστος απ' τον αρωματισμένο άνεμο του **Σαμπέ**, γιατί διαρκώς ανανεώνεται από **κρουνοί που αναβρύζουν**.

Εδώ μεγαλώνει και η **τούμπα**— **το υπέροχο δέντρο της ζωής**. Είναι ένα δέντρο τόσο μεγάλο που και το πιο καλό άλογο χρειάζεται 100 χρόνια για να περιτριγυρίσει τη σκιά του. **Τα κλαδιά του γέρνουν απ' το βάρος κάθε λογιών υπέροχων φρούτων** και γέρνουν μόνα τους στα χέρια εκείνου που θέλει να τα κόψει.

Οι κάτοικοι των κήπων της τέρψης φορούν ρούχα **στολισμένα με πολύτιμες λαμπερές πέτρες** στα κεφάλια τους **αστράφτουν τα χρυσά στεφάνια στολισμένα με μαργαριτάρια και μπριλάντες**. Κοιμούνται σε κρεβάτια μαλακά σαν πούπουλο, που σε παρακινούν να τεμπελιάξεις. Εκατοντάδες υπηρέτες υπηρετούν τον κάθε **αληθινό-πιστό** του φέρνουν σε χρυσούς δίσκους εκλεχτά φαγητά και ποτά. Οι αληθινοί-πιστοί τρώνε, αλλά όχι τόσο όσο να βαρυστομαχιάσουν, πίνουν μα δε μεθάνε. Δεν παραφουσκώνουν, και δεν έχουν ανάγκη ν' αδειάσουν το στομάχι τους.

Αλλά ξέχωρα απ' αυτά, οι αληθινοί-πιστοί απολαμβάνουν τις γυναίκες όπως μονάχα με τη φαντασία είναι δυνατό. Οι επίγειες γυναίκες τους παραμένουν μαζί

τους και στην άλλη ζωή και διατηρούν όλη την ομορφιά τους. Εκτός απ' αυτό, θα περιστοιχίζονται από τις πανέμορφες «**Χούρι**», κάτι υπέροχα πλάσματα δίχως ανθρώπινες αδυναμίες και κουσούρια, **που μένουν αιώνια νέες όμορφες και επανακτούν αδιάκοπα την παρθενιά τους**. Ο κάθε αληθινός-πιστός έχει στη διάθεση του **72 τέτοιες Χούρι**. Αυτές, άμα θέλουν γεννάνε, άμα δε θέλουν δε γεννάνε και τα παιδιά τους, σε μια ώρα, μεγαλώνουν και φθάνουν τους γονείς τους...

Όλες αυτές τις απολαύσεις, οι αληθινόι-πιστοί θα τις γευθούν ανάλογα με την αξία τους. Άλλα εκείνους που θα είναι πιο άξιοι για τον παράδεισο τους αναμένουν τόσο μεγάλες απολαύσεις που, σύμφωνα με τους μουσουλμανικούς θρύλους, ούτε ο Μωάμεθ δε βρήκε λέξεις για να τις περιγράψει. Αναγκάστηκε λοιπόν να πάρει λέξεις από τη γραφή, όπου λέγεται ότι αυτή η απόλαυση θα είναι τέτοια που «*δεν την είδαν ακόμη μάτια, δεν την άκουσαν αυτιά και ούτε στην καρδιά του ανθρώπου δε μπόρεσε να εισχωρήσει*».*

Ο μουσουλμανικός παράδεισος υπόσχεται στους αληθινούς-πιστούς **απολαύσεις και τεμπελιά**. Σε κείνους που πιστεύουν και σε κείνους που ακολουθούν τη θρησκεία, λέγεται στους ισλαμικούς θρύλους εξ ονόματος του Αλλάχ, θα τους επιτραπεί να συναντηθούν με τους απόγονους τους. Θα τους δώσουν μ' αφθονία τα φρούτα και το κρέας που επιθυμούν. Θα κερνάει ο ένας τον άλλον ποιά που δε θα τους κάνουν να φλυαρούν ή να αμαρταίνουν. Γύρω τους θα τρέχουν τα παιδιά που θα τα φυλάνε με φροντίδα, σαν τα μαργαριτάρια. Τους αληθινούς-πιστούς τους περιμένουν εκεί **νεαρές γυναίκες, που ποτέ δε χάνουν τη γοητεία τους**...

Σύμφωνα με τη μουσουλμανική θρησκεία, ανάμεσα στον παράδεισο και τη γέενα βρίσκεται ένας τόπος που λέγεται **αλ-Αράφα**. Εδώ έρχονται τα παιδιά, οι επιληπτικοί, «*φτωχοί τω πνεύματι*» και κείνοι που δεν έκαναν ούτε καλό ούτε κακό ή αυτοί που έκαναν στον ίδιο βαθμό και καλές και κακές πράξεις.

Η γέενα είναι ο αιώνιος τόπος κατοικίας των αμαρτωλών. Ο αφέντης αυτού του τόπου των πιο φρικτών βασανιστηρίων ονομάζεται από τους μωαμεθανούς **Μάλικ** (δηλαδή *ηγεμόνας*). Η γέενα αποτελείται από 7 πατώματα και μπαίνει κανείς εκεί από 7 πόρτες. Στο πρώτο πάτωμα λένε οι μουσουλμάνοι ιερείς, βασανίζονται οι άπιστοι που δεν παραδέχονται το δημιουργό και πιστεύουν ότι ο κόσμος είναι αιώνιος. Στο δεύτερο πάτωμα είναι φυλακισμένοι οι χειρομάντες οι άραβες ειδωλολάτρες και όλοι όσοι προσκυνάνε δυο θεούς. Στο τρίτο πάτωμα βρίσκονται οι **Ινδοί βραχμανιστές**, στο τέταρτο οι Εβραίοι, στο πέμπτο οι χριστιανοί, στο έκτο οι οπαδοί του Ζαρατούστρα και στο έβδομο οι υποκριτές που τυπικά ακολουθούν τη θρησκεία αλλά δεν πιστεύουν σ' αυτήν. Το Κοράνι παρουσιάζει τη γέενα με σκοτεινά και φρικιαστικά χρώματα, όμοια με της χριστιανικής και μωσαϊκής κόλασης...

* σελ. 300

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXIV

ΠΩΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΠΕΘΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΘΕΟΙ

Μπορεί μερικοί να έχουν τη γνώμη ότι σ' αυτό το βιβλίο αναφέραμε πάρα πολλούς θεούς, θεές, ημίθεους-αγίους, παρόλο που απαριθμήσαμε μόνον ένα μικρό μέρος απ' αυτά τα φανταστικά, επινοημένα όντα στα οποία πίστευαν και πιστεύουν μέχρι σήμερα ακόμη μερικοί άνθρωποι. από τους πανάρχαιους θρύλους που διατηρήθηκαν ακόμα σε ορισμένους λαούς μέχρι σήμερα, μπορούμε να γνωρίσουμε ένα μικρό μόνο μέρος απ' τους θεούς που λάτρεψαν και προσκύνησαν οι άνθρωποι. Πολλοί θεοί στους όποιους πίστεψαν οι άνθρωποι στο μακρινό παρελθόν εξαφανίστηκαν ολότελα και άλλων η ανάμνηση διατηρήθηκε μόνο στους θρύλους, στους μύθους, παρόλο που, στον καιρό τους κι αυτοί ήταν φοβεροί θεοί, που τρομοκρατούσαν τους πιστούς, τους υποχρέωναν να γονατίζουν μπροστά τους, να κλαίνε, να τους προσκυνούν, να τους κάνουν θυσίες, ακόμα και ανθρώπινες.

Κανείς δεν πιστεύει πια στους θεούς των Αιγυπτίων, των Ελλήνων, των Ρωμαίων. Ο χριστιανισμός όμως **υιοθέτησε** πολλές από τις **τελετουργίες** και τις **ιεροτελεστίες** της αιγυπτιακής θρησκείας ή της «ειδωλολατρικής» θρησκείας των Ελλήνων και των Ρωμαίων. Οι **ιερατικές στολές** της αρχαιότητας, τα **θυμιατήρια** και άλλα **αντικείμενα λατρείας** χρησιμοποιούνται και σήμερα από τους χριστιανούς παπάδες και η **θεία λειτουργία** των αρχαίων αιγυπτιακών ναών υιοθετήθηκε, με ορισμένες αλλαγές, από τις χριστιανικές εκκλησίες.

Η πίστη στους αρχαίους θεούς εξακολουθεί να υπάρχει ακόμη στις Ινδίες, στην Κίνα, στην Ιαπωνία και σ' άλλες χώρες. Είναι αλήθεια ότι, έχει **συγχρονιστεί**, όπως και οι αντίστοιχοι θεοί.

Υπάρχουν ακόμα άνθρωποι που πιστεύουν στο γέρο, στον εκδικητικό και τρομαχτικό θεό των Εβραίων, τον **Ιεχωβά— Ελοχίμ**, παρόλο που κι αυτός δεν είναι πια τόσο φοβερός όπως άλλοτε, δεν του πηγαίνουν πια τόσες θυσίες στο βωμό κι εκείνοι που πιστεύουν ακόμα σ' αυτόν δεν παραδέχονται, όπως λέει η Βίβλος, ότι μπορεί να σκοτώσει κανείς μ' ένα σαγόι γαϊδουριού, χίλιους ανθρώπους (Βιβλίο των κριτών γν, 15). Αλλά οι ραβίνοι φοβερίζουν και σήμερα ακόμη τους πιστούς με την τρομαχτική δύναμη αυτού του θεού και κρατάνε τις εβραϊκές μάζες αιχμάλωτες χιλιάδων θρησκευτικών τύπων, εντολών, δεισδαιμονιών και προλήψεων, και τους υπόσχονται τον παράδεισο σαν ανταμοιβή αν εκπληρώσουν όλες τις εντολές, ενώ η ασέβεια προς το γέρο θεό 'Ιεχωβά— Ελοχίμ θα τιμωρηθεί με τα

βασανιστήρια της κόλασης.

Σ' όλες τις χώρες του κόσμου υπάρχουν άνθρωποι που προσκυνάνε αγάλματα, εικόνες, πλάκες ζωγραφισμένες, πέτρες ή «ορατούς» και «πανταχού παρόντες» θεούς που δημιούργησε η φαντασία τους.

Οι παπάδες και οι εκμεταλλεύτριες τάξεις καλλιεργούν συνειδητά τις θρησκευτικές παραδώσεις και δεισιδαιμονίες για να κρατάνε στην υποδούλωση, στο σκοτάδι και στην αμάθεια τις λαϊκές μάζες. *Οι άνθρωποι εξακολουθούν να προσφέρουν θυσίες μπροστά σε πέτρες, δέντρα ή στα λαξευμένα πρόσωπα των θεών τους: τους ανάβουν κεριά, τους θυμιατίζουν με λιβάνι, τους κάνουν προσφορές ψωμί, κρασί, φρούτα, αλείφουν τη μορφή των θεών τους με λάδι, τους ραντίζουν με κρασί, τους βρέχουν τα χείλη με κρέμα ή με αίμα.*

Ένας αιματόβρεκτος δρόμος οδηγεί επί αιώνες προς τους βωμούς των θεών. Χιλιάδες άνθρωποι θυσιάστηκαν σ' αυτούς τους θεούς, άλλους κάψανε πάνω στους βωμούς τους και άλλους σκότωσαν στο όνομά τους.

Πριν κάπου 2000 χρόνια, κηρύττουν οι χριστιανοί παπάδες, γεννήθηκε ο σωτήρας του κόσμου, που κατέβηκε στη γη ανάμεσα στους ανθρώπους για να ξεριζώσει το κακό.

Με βάση τους θρύλους που αναφέρονται στη γέννηση και τη ζωή των προγενέστερων θεών, η χριστιανική εκκλησία επινόησε θρύλους για την ζωή, το θάνατο και την ανάσταση του Ιησού Χριστού, που δέχτηκε να πεθάνει με σταύρωση για να σώσει τους ανθρώπους. Σύμφωνα-μ' αυτούς τους θρύλους, ο χριστιανισμός θα έπρεπε να σώσει τον κόσμο και να εδραιώσει την αγάπη πάνω στη γη. Άλλα ποιος δεν ξέρει, εκτός απ' αυτούς που είναι τυφλωμένοι από θρησκευτικό φανατισμό, ότι ένας τεράστιος αριθμός ανθρώπων σκοτώθηκαν στο όνομα του Ιησού Χριστού, ότι οι εκμεταλλεύτριες τάξεις διέπραξαν και διαπράττουν, στο όνομα αυτού του θεού, τα πιο φοβερά και απάνθρωπα εγκλήματα;

«Στο όνομα του Ιησού Χριστού» οργανώθηκαν οι σταυροφορίες, που είχαν σαν αποτέλεσμα να πυρποληθούν ολόκληρες χώρες, να σκοτωθούν χιλιάδες άνθρωποι και να λεηλατηθούν ανθηρότατες πολιτείες.

Η εκκλησία, με την υποστήριξη των εκμεταλλευτών, δημιούργησε, στο όνομα του ίδιου του Χριστού, την απαίσια μεσαιωνική ιερά εξέταση, που χρησιμοποιούσε απάνθρωπα βασανιστήρια, τσάκισε και διαμέλισε κορμιά, έκαψε, έστειλε στη λαιμητόμο και στην αγχόνη εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους.

Οι πόλεμοι του παρελθόντος και της σύγχρονης εποχής δικαιολογήθηκαν και καμουφλαρίστηκαν συχνά κάτω από το όνομα του θεού. Η θρησκεία επιδοκίμασε πάντοτε τις ανομίες που διαπράχθηκαν από τους πρίγκιπες, τους τσιφλικάδες και τους καπιταλιστές ενάντια στις λαϊκές μάζες. Η θρησκεία δικαιολόγησε και δικαιολογεί την εθνική διχόνοια. Η θρησκεία προστάτευε και εξακολουθεί να προστατεύει την αποικιακή καταλήστευση.

Όλες οι θρησκείες όλων των καιρών δικαιολόγησαν την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, τη δουλεία, τη φεουδαρχία, τον καπιταλισμό... από την

εμφάνιση της ταξικής κοινωνίας, όλες οι θρησκείες υπηρετούν τα συμφέροντα των εκμεταλλευτριών τάξεων, και τα υπερασπίζουν στο όνομα του θεού. Όλες οι θρησκείες αναγνώρισαν και αναγνωρίζουν το δικαίωμα της ατομικής ιδιοκτησίας των εκμεταλλευτών...

Η θρησκεία νομιμοποίησε τη δουλεία και την υποταγή στους βασιλιάδες: «Ο δούλος να υπακούει στον κύριο του», «Να φοβάστε το θεό και να τιμάτε το βασιλιά», «Ο Χριστός δεν ήλθε στη γη για να καταργήσει τη δουλεία, αλλά μόνο για να κάνει τους δούλους από κακούς, καλούς»: Η θρησκεία καθαγιάζει την αμάθεια των μαζών, γιατί οι εκμεταλλεύτριες τάξεις φοβούνται και φοβούνται πώς, όταν οι άνθρωποι καταλάβουν «τί είναι καλό και τί κακό», δε θα ανέχονται πια την καταπίεση που ασκούν οι εκμεταλλευτές. Στο όνομα του θεού έγιναν και εξακολουθούν να γίνονται τα πιο φοβερά εγκλήματα...

Τώρα όμως οι θεοί ξεφτίζουν ολοένα και πιο γρήγορα σ' όλες τις χώρες, ιδιαίτερα στην ΕΣΣΔ.

Οι εργαζόμενοι της Σοβιετικής Ένωσης εξουσιάζουν τις δυνάμεις της φύσης και τις θέτουν στην υπηρεσία τους. Υποχρεώνουν τα ποτάμια να τρέχουν σε πετρώδεις κοίτες, δημιουργούν συστήματα υδατοφρακτών, ενώνουν τα ποτάμια με τις θάλασσες (οι διώρυγες της **Λευκής Θάλασσας— Βαλτικής Θάλασσας και Μόσχας— Βόλγα**). Με τη βοήθεια των μηχανών εισδύουν στα έγκατα της γης και εξορύσσουν τον ορυκτό πλούτο, που χιλιάδες χρόνια συσσωρεύτηκε εκεί: **κάρβουνο, πετρέλαιο, σίδηρο** κ.λπ. Τα κάνουν όλα αυτά προς όφελος της κοινωνίας και όχι για να πλουτίσουν οι καπιταλιστές.⁷⁴

Χρησιμοποιούν τη δύναμη του ανέμου και του νερού για να παράγουν φως και θέρμανση, να βάλουν σε κίνηση τραίνα και μηχανές προς όφελος της κοινωνίας. Με τη βοήθεια τεράστιων τηλεσκοπίων, ο άνθρωπος ερευνήσε και ερευνάει τις τεράστιες εκτάσεις του διαστήματος, υπολόγισε την τροχιά των πλανητών και μελέτησε την κίνηση των άστρων. Το ραδιόφωνο έδωσε τη δυνατότητα στους ανθρώπους που ζουν στις πιο απομακρυσμένες γωνιές του κόσμου να έρχονται σ' επαφή, να ανταλλάζουν πληροφορίες, ν' ανακοινώνουν τις νεώτερες ειδήσεις, τις επιστημονικές εφευρέσεις, μετεωρολογικά στοιχεία. Ο άνθρωπος κατάκτησε τον εναέριο χώρο, οι σοβιετικοί αεροπόροι— ήρωες πέταξαν πέρα από το βόρειο πόλο.

Όλες αυτές οι πραγματοποιήσεις της επιστήμης και της τεχνικής, η κατάκτηση της φύσης από τον άνθρωπο, στις συνθήκες της σοσιαλιστικής κοινωνίας, καταφέρουν βαριά πλήγματα στη θρησκεία. Αλλά το ισχυρότερο πλήγμα το κατάφερε στη θρησκεία, στην ΕΣΣΔ, η προλεταριακή επανάσταση από το γεγονός ότι κατάργησε τις εκμεταλλεύτριες τάξεις, τη βάση και την υποστήριξη της.

Στην κοινωνία που είναι διαιρεμένη σε τάξεις και που βασίζεται στην εκμετάλλευση, οι ρίζες της θρησκείας είναι ιδίως κοινωνικής φύσης. Στην ταξική κοινωνία, η θρησκεία αποτελεί τη φανταστική αντανάκλαση, στο μυαλό των ανθρώπων, των καταπιεστικών δυνάμεων, που υπάρχουν στην κοινωνία. Αλλάζει μαζί με το κοινωνικό σύστημα. Η αντικατάσταση της δουλείας από τη φεου-

δαρχία και της φεουδαρχίας από τον καπιταλισμό έκανε ν' αλλάξουν και τα χαρακτηριστικά των θρησκευτικών παραστάσεων. Αλλά η θρησκεία, αυτή καθαυτή — η πίστη στο θεό, στους αγίους και στους σατανάδες, η θρησκευτική λατρεία — παρέμεινε. Αυτό εξηγείται απ' το γεγονός ότι, σ' όλες τις αλλαγές των κοινωνικών μορφών που αναφέρθηκαν πιο πάνω, η μια μορφή εκμετάλλευσης των εργαζομένων αντικατασταίνονταν από άλλη, αλλά η εκμετάλλευση παρέμεινε. Ακριβώς γι' αυτό παρέμεινε και η θρησκεία σύνεργο των εκμεταλλευτών.

Έτσι, τον καιρό της γαλλικής αστικής επανάστασης, στα τέλη του XVIII αιώνα, η αστική τάξη παλεύοντας ενάντια στους ευγενείς, απόρριψε, στην αρχή, πολλά απ' αυτά που εξυπηρετούσαν την κυριαρχία των ευγενών. *Ανάμεσα στ' άλλα κατάφερε ισχυρό πλήγμα στην καθολική εκκλησία.* Έχοντας ανάγκη από μian υπερφυσική δικαιολόγηση της κυριαρχίας της πάνω στο λαό, η γαλλική αστική τάξη δημιούργησε στην αρχή τη «θρησκεία της λογικής», αλλά υστέρα περιέλαβε στο μηχανισμό της κυριαρχίας της την καθολική εκκλησία, μ' ολόκληρη τη λατρεία της και όλες τις απάτες της.

*Μόνο με τη νίκη του σοσιαλισμού εξαφανίζεται κάθε εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Αυτός είναι ο κυριότερος λόγος που, στη χώρα του νικηφόρου σοσιαλισμού, η θρησκεία εξαφανίζεται βαθμιαία.*⁷⁵

Η συνεχής πρόοδος της επιστήμης και της τεχνικής αποδείχνουν ξεκάθαρα το αβάσιμο της θρησκείας και της θρησκευτικής αντίληψης για τη φύση. Αλλά στην καπιταλιστική κοινωνία η επιστήμη και η τεχνική μπαίνουν στην υπηρεσία των εκμεταλλευτών, γι' αυτό η πρόοδος τους δεν οδηγεί στην εξαφάνιση της θρησκείας. Στις καπιταλιστικές χώρες, οι εργαζόμενοι αρχίζουν να απομακρύνονται από τη θρησκεία μόνο στην πορεία της επαναστατικής πάλης. Σ' αυτήν την πάλη πείθονται για τον αντιδραστικό ρόλο της θρησκείας και της εκκλησίας και ολοένα περισσότεροι ξεκόβουν από την εκκλησία και από κάθε θρησκεία. Γι' αυτό, για να διατηρήσουν την επιρροή της θρησκείας, μερικοί εκπρόσωποι της εκκλησίας και ορισμένοι αστοί επιστήμονες είναι διατεθειμένοι κάτι να θυσιάσουν από τα πιο βάρβαρα δόγματα της θρησκείας, που τα αποκρούουν οι λαϊκές μάζες. *Επιδιώκουν ν' αντικαταστήσουν την πρωτόγονη θρησκεία με μian άλλη πιο εκλεπτυσμένη.*

Ο καπιταλισμός δε μπορεί να παραιτηθεί από ένα όργανο κυριαρχίας τόσο αποτελεσματικό όπως είναι η θρησκεία. Γι' αυτό υποστηρίζει παντού πολυάριθμες θρησκευτικές οργανώσεις με τους πιο διαφορετικούς προσανατολισμούς. Εκεί όπου οι «χονδροειδείς», οι «ειδωλολατρικές» μέθοδοι δεν ανταποδίδουν κρίνονται πια στις απαιτήσεις, εμφανίζονται οι νέες συγχρονισμένες θρησκευτικές οργανώσεις, των ευαγγελιστών, των βαπτιστών κ.λπ. που τις υποστηρίζει ολόπλευρα η δυτικοευρωπαϊκή και η αμερικάνικη αστική τάξη. Η αστική τάξη διαθέτει ευχαρίστως τεράστια ποσά για τη θρησκευτική προπαγάνδα, για τη δημιουργία θεολογικών σχολών και για την έκδοση σε μεγάλο τираζ των εσαγγελίων, της Βίβλου και των άλλων θρησκευτικών βιβλίων, με τα οποία πλημμυρίζει κυριολεκτικά τις εργατικές συνοικίες και τα χωριά. Άλλωστε, τους αρέσει πολύ τους εκπρόσωπους της αστικής τάξης ν'

ακούνε τα κηρύγματα των παπάδων και να πηγαίνουν στην εκκλησία, όπου οι σπουδασμένοι θεολόγοι ερμηνεύουν τα κείμενα της «αγίας γραφής», προσπαθώντας να δικαιολογήσουν, με τη βοήθεια των κειμένων αυτών, την καπιταλιστική υποδούλωση. Η εργατική τάξη είναι η τάξη που, στην αστική κοινωνία, καθοδηγεί την πάλη, όλων των καταπιεζομένων και εκμεταλλευομένων από το κεφάλαιο, για την κατάργηση οποιασδήποτε ταξικής κυριαρχίας και για τη δημιουργία της κομμουνιστικής κοινωνίας, όπου οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων αποκλείουν κάθε εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο.⁷⁶

Σ' αντίθεση με όλα τ' άλλα κοινωνικά συστήματα, ο κομμουνισμός⁷⁷ δεν έχει ανάγκη από θρησκευτικό καθαγιασμό, γιατί στον κομμουνισμό δεν θα υπάρξει πια εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Στην κομμουνιστική κοινωνία δε θα υπάρχουν πια η εθνική έχθρητα, οι πόλεμοι, η έχθρητα ανάμεσα στους λαούς. Στην κομμουνιστική κοινωνία θα καταργηθούν όλοι οι φραγμοί που δημιουργήθηκαν στη διαιρεμένη σε τάξεις κοινωνία — ταξικοί, κάστας, εθνικοί, φυλετικοί, κρατικοί και θρησκευτικοί. Οι άνθρωποι θα κατευθύνουν τις κοινωνικές σχέσεις τους και η κοινωνία θ' αναπτυχθεί σύμφωνα με σχέδια που πάλι οι άνθρωποι θα τα επεξεργάζονται. Η κυριαρχία της φύσης πάνω στον άνθρωπο παραχωρεί τη θέση της στην κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση. Από το βασίλειο της ανάγκης, ο άνθρωπος περνάει στο βασίλειο της λευτεριάς. Γι' αυτό, στον κομμουνισμό δε θα υπάρχουν πια κοινωνικές αίτιες που να προκαλούν την πίστη στο θεό και έτσι δεν θα υπάρχει πια ούτε θρησκεία.

Η διδασκαλία του Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν είναι μια τεράστια δύναμη που την ακολουθούν εκατομμύρια άνθρωποι σ' όλες τις χώρες του κόσμου.⁷⁸ Ο Μαρξ είπε ότι η ιδέα γίνεται μια υλική δύναμη όταν κυριαρχήσει πάνω στις μάζες. Η κομμουνιστική διδασκαλία έγινε ένα αγαθό των μαζών. Ο σοβιετικός λαός, σφιχτά ενωμένος γύρω από το κομμουνιστικό κόμμα, πραγματοποιεί αυτήν την ιδέα μ' επιτυχία πάνω στο ένα έκτο της γης. Κάτω απ' τη σημαία του κομμουνισμού παλεύουν εκατομμύρια εργαζόμενοι στις καπιταλιστικές χώρες και, σ' αυτήν την πάλη, ξεκόβουν ολοένα και πιο πολύ από τη θρησκεία.⁷⁹ Στο άρθρο «Ο σοσιαλισμός και η θρησκεία», ο Λένιν χαρακτηρίζει έτσι αυτό το προτσές: «Ο σύγχρονος συνειδητός εργάτης, διαπαιδαγωγημένος από τη μεγάλη βιομηχανία, από τη φάμπρικα, φωτισμένος από την ζωή της πόλης, εγκαταλείπει με περιφρόνηση τις θρησκευτικές προλήψεις, αφήνει τον ουρανό στους παπάδες και στους αστούς θρησκόληπτους και καταχτάει μια καλύτερη ζωή εδώ, πάνω στη γη. Το σύγχρονο προλεταριάτο περνάει με το μέρος του σοσιαλισμού, που συμμαχεί με την επιστήμη στην πάλη ενάντια στο θρησκευτικό σκοταδισμό, απελευθερώνει τον εργάτη από την πίστη στην μεταθανάτια ζωή και τον ενώνει για να διεξάγει μια πραγματική πάλη για μια καλύτερη ζωή πάνω στη γη».*

Βλέποντας ότι οι εργαζόμενοι όλων των χωρών απομακρύνονται σε μεγάλο βαθμό, από τη θρησκεία, ο αστικός τύπος και ο τύπος του κλήρου καλούν συνα-

* Β. Ι. Λένιν, *Άπαντα*, τόμ. 30, Ε.Σ.Ρ.Χ.Α. 1956, σελ. 70.

γεργό. Γι' αυτήν την απομάκρυνση των μαζών από την θρησκεία ασχολείται και ο πάπας της Ρώμης στις εγκυκλίους του, κι είναι αναγκασμένος να παραδεχτεί ότι **οι άθεοι βρίσκουν σήμερα παντού οπαδούς**. Η εκκλησία κήρυξε τον πόλεμο στον αθεϊσμό και το αστικό κράτος νομοθετεί ποινές για τη «βλασφημία» κ.λπ. Άλλα ούτε και αυτό μπορεί πια να σταματήσει το προτσές απομάκρυνσης των ανθρώπων από την θρησκεία και την εκκλησία.

Σ' εξαιρετικά μεγάλο αριθμό απομακρύνονται από τη θρησκεία οι άνθρωποι της Σοβιετικής Ένωσης, της χώρας όπου, με την καθοδήγηση του κομμουνιστικού κόμματος, οικοδομήθηκε η σοσιαλιστική κοινωνία. Και δεν είναι μόνον οι εργαζόμενες μάζες των πόλεων που ξεκόβουν από τη θρησκεία: πάρα πολλοί αγρότες κολχόζνικοι και οι εργαζόμενοι των εθνικοτήτων που καταπιέζονταν τον καιρό του τσαρισμού, αποστρέφονται την εκκλησία και τη θρησκεία. Όλα αυτά οφείλονται στο γεγονός ότι, στη χώρα του σοσιαλισμού, καταργήθηκε η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Η δουλειά που ήταν κατάρα επί καπιταλισμού, έγινε στη σοσιαλιστική κοινωνία ζήτημα τιμής, δόξας, θάρρους και ηρωισμού. Στην ΕΣΣΔ, οικοδομήθηκε και ανθίζει η σοσιαλιστική κοινωνία.⁸⁰

Το βιοτικό, πολιτικό και εκπολιτιστικό επίπεδο των εργαζομένων ανέβηκε πάρα πολύ. Δεν υπάρχει ανεργία, εξαθλίωση. εξαφανίστηκαν οι κοινωνικές εκείνες αίτιες που γεννούν τις θρησκευτικές προλήψεις.

Υπάρχουν όμως ακόμη και στην ΕΣΣΔ άνθρωποι που πιστεύουν στο θεό. Υπάρχουν και εργαζόμενοι, ιδιαίτερα στην ύπαιθρο, που δεν ξέκοψαν ακόμα από τη θρησκεία. Επίσης, να μην ξεχνάμε ότι... στις καπιταλιστικές χώρες η εκκλησία και η θρησκεία αποτελούν ακόμα μια ισχυρή δύναμη. Έχουν την υποστήριξη του αστικού κράτους, έχουν στενούς δεσμούς, με το κεφάλαιο. Οι καπιταλιστές χρησιμοποιούν τη δύναμη της εκκλησίας και των θρησκευτικών προλήψεων όχι μόνο στον αγώνα ενάντια στο εργατικό κίνημα της δικής τους χώρας αλλά και στην πάλη ενάντια στη Σοβιετική Ένωση και υποστηρίζουν τις θρησκευτικές οργανώσεις της ΕΣΣΔ. Γι' αυτό χρειάζεται συστηματική αντιθρησκευτική προπαγάνδα. Το βιβλίο αυτό προτίθεται να βοηθήσει τις πλατειές μάζες των εργαζομένων, ιδιαίτερα τη νεολαία, να εξουδετερώσει την επίδραση του θρησκευτικού οπίου και να ξεσχίσει τον πέπλο που εξύφαναν οι παπάδες και που εμποδίζει τους ανθρώπους να δουν την αληθινή μορφή των θεών και των θεαινών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1

ΕΜ. ΓΙΑΡΟΣΛΑΦΣΚΙ ΚΑΙ Φ. ΠΟΥΤΙΝΤΣΕΦ

«ΟΙ ΣΩΤΗΡΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ» ΠΡΟΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ, ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ

**Ζαρατούστρα, Βούδας, Κρίσνα, Μίθρα, Άδωνης, Όσιρις, Δίας
και άλλοι θεοί και ήρωες προχριστιανοί «ειδωλολάτρες»,
Μωσής, Ιησούς Χριστός και Μωάμεθ.**

Η συγκριτική περιγραφή των βιογραφιών αυτών των θεών και ηρώων καθώς και των άλλων, σύμφωνα με τις ιστορήσεις των λεγόμενων «ιερών βιβλίων» των διαφόρων λαών — Ζεν Αβέστα, Ααλίτα— Βιστάρα, Ργκβέντα, Βίβλος, Ευαγγέλιο, Κοράνιο κ.λπ.

Οι θρύλοι για το Βούδα, τον Κρίσνα, τον Ζαρατούστρα, το Μίθρα, τον Άδωνη, τον Όσιρι, το Δία και τους άλλους θεούς των αρχαίων θρησκειών δημιουργήθηκαν πολύ πριν από το χριστιανισμό.

Η συγκριτική μελέτη της ιστορίας των διαφόρων θρησκειών δείχνει τα ακόλουθα:

- 1) Μέσα στις ίδιες συνθήκες ύπαρξης, στους διαφόρους λαούς εμφανίζονται συχνά οι ίδιες θρησκευτικές δοξασίες, οι ίδιες αντιλήψεις και θρύλοι για τους θεούς και τις θεές, για τη γέννηση, το θάνατο και την ανάσταση τους, ακόμα και αν αυτοί οι θεοί και οι θεές φέρουν τα πιο διαφορετικά ονόματα.
- 2) Οι λαοί δανείστηκαν ο ένας απ' τον άλλο τους θρύλους για θεούς και θεές, μετατρέποντας τους ανάλογα με την εποχή, τις συνήθειες και τις προγενέστερες δοξασίες.

- 3) Εκατοντάδες και χιλιάδες χρόνια πριν το χριστιανισμό στους διαφόρους λαούς —Αιγυπτίους, Ινδούς, Πέρσες, Κινέζους, Εβραίους, Ασσύριους, Έλληνες κ.λπ. — υπήρχαν θρύλοι για θεούς, που περιέχουν σχεδόν όλα όσα περιέλαβαν μεταγενέστερα οι χριστιανοί συγγραφείς στα ευαγγέλια, σχετικά με τη γέννηση, την ζωή, το θάνατο και την ανάσταση του Ιησού Χριστού...
- 4) Οι προχριστιανικές θρησκείες περιείχαν πολλά στοιχεία που υιοθετήθηκαν αργότερα στη χριστιανική λατρεία, πράγμα που εξηγεί εν μέρει την επιτυχία που είχε ο χριστιανισμός σε πολλούς «ειδωλολάτρες».
- 5) Ο ισλαμισμός δανείστηκε πολλές δοξασίες, μύθους και στοιχεία λατρείας, κατά ένα μέρος από τους εβραίους και κατά ένα άλλο μέρος από τους χριστιανούς.

Με βάση αυτή τη μελέτη συντάξαμε τον παρακάτω πίνακα που με συνοπτική μορφή, επιτρέπει σ' οποιονδήποτε να συγκρίνει διαδοχικά τις αφηγήσεις για το «σωτήρα του Κόσμου» στους χριστιανούς, με τις ίδιες αφηγήσεις για τους «σωτήρες», που λατρεύονταν ως το χριστιανισμό και μετά το χριστιανισμό.

1. <i>Ο Βούδας, ο Ζαρατούστρα, ο Κρίσνα, ο Μωάμεθ, ο Μωυσής κ.λπ. — σύμφωνα με τους θρύλους που κυκλοφορούσαν γι' αυτούς— είχαν σαν αποστολή να εξαλείψουν το κακό που υπάρχει στον κόσμο.</i>	Το ίδιο πράγμα λέει η χριστιανική εκκλησία για τον Ιησού Χριστό.
2. <i>Όλοι τους, όχι μόνο δεν εξαλείψαν το κακό στον κόσμο, αλλά αντίθετα το αύξησαν οι θρησκευτικές λατρείες βαρύνονται για αιματηρά εγκλήματα και καθαγίασαν όλα τα εγκλήματα των εκμεταλλευτών.</i>	Αυτό ισχύει και στην περίπτωση του Ιησού Χριστού και της χριστιανικής διδασκαλίας.
3. <i>Στην ζωή τους το κακό εμφανίζεται από την αρχή. Σύμφωνα με τους θρύλους, για να σκοτωθεί ο Μωυσής, με διαταγή του Φαραώ, ξολοθρεύτηκαν πολλά αθώα παιδιά των Εβραίων. Για να φονευθεί ο Γκαντάντ, με διαταγή του Ιώβ, του αρχηγού των στρατιών του Δαβίδ, φονεύτηκαν πολλοί άνθρωποι. Αλλά ο Μωυσής και ο Γκαντάντ έζησαν.</i>	Σύμφωνα με τους ευαγγελικούς θρύλους και ο Ιησούς Χριστός έζησε, ενώ εξ αίτιας του σκοτώθηκαν πολλά βρέφη.
4. <i>Για να σώσουν το Μωυσή, τον έβαλαν σ' ένα καλάθι και τον άφησαν να πλέει στο ποτάμι. Για να σωθεί ο Περσέας, που ήθε-</i>	Όπως η Ίσις και ο Ώρος σώθηκαν καβάλα σ' ένα γαίδαρο, το ίδιο έφυγαν για την Αίγυπτο η Μαρία

- λε να τον σκοτώσει ο βασιλιάς Ακρίσιος, και ο Ιησούς, τον βαλαν σ' ένα κιβώτιο και τον έριξαν στη θάλασσα. Οι βασιλιάδες Ζήθος και Αμφίων σώθηκαν, όταν ήταν μικρά παιδιά, από τη μανία του Σετ, ή Ίσις, η μάνα του θεού της Αιγύπτου, τον έκρυψε μέσα σ' ένα βάλτο, όπου έφτασε καβάλα πάνω σε γάιδαρο.
5. Οι θεοί και οι προφίτες Μίθρας, Άγνις, Αδωνης, Βούδας, Κρίσνα, Δίας, Περσέας — σύμφωνα με τους αντίστοιχους θρύλους — γεννήθηκαν σε σπηλιές, σε άντρα, σε φυλακές ή υπόγεια. Ο Ιησούς, που θεωρούνταν βασιλιάς, θεός, και προφήτης γεννήθηκε επίσης μέσα σε μια σπηλιά.
6. Στο Δία προείπαν ότι θα εκθρονιστεί από το γιό της θεάς Μήτιδας. Στον Ακρίσιο προείπαν ότι θα σκοτωθεί απ' τον ανεψιό του, Περσέα — το γιο του Δία. Οι προφίτες προείπαν ότι ο Ιησούς Χριστός θα ανατρέψει την κυριαρχία των Ρωμαίων και θα γίνει βασιλιάς των Ιουδαίων.
7. Ο θεός της Αιγύπτου Θωτ ανάγγειλε στην παρθένα Μουτεμούα ότι θα γεννήσει παιδί από ένα θεό. Ο αρχάγγελος Γαβριήλ αναγγέλλει το ίδιο πράμα στην παρθένα Μαρία.
8. Η παρθένα Μουτεμούα βρισκόταν σ' έναν αιγυπτιακό ναό. Η παρθένα Μαρία βρισκόταν σ' έναν εβραϊκό ναό.
9. Ο θεός Νεφ πλησίασε το σταυρό στα χείλη της παρθένας Μουτεμούα και έτσι «την άφησε έγκυο» Το άγιο πνεύμα «άφησε έγκυο» την παρθένα Μαρία.
10. Ο Κρίσνα γεννιέται σε στάβλο — σπήλαιο ανάμεσα σ' ένα άλογο και ένα βουβάλι Το ίδιο πράμα αναφέρεται σε απόκρυφες γραφές για το Χριστό.
11. Κατά τη γέννηση του Κρίσνα γίνηκαν θαύματα. Η γέννηση του Κρίσνα, όπως και των άλλων θεών, αναγγέλθηκε με την εμφάνιση ενός άστρου στον ουρανό. Τα ίδια πράματα αναφέρονται και για τη γέννηση του Ιησού Χριστού.
12. Η μάνα του Άγνι ονομάζεται Μάγια. Μάνα του Αδωνη είναι η Μίρρα. Η μάνα του Η μάνα του Ιησού ονομάζεται Μαρία, ένα όνομα που συγγενεύ-

- Βούδα ονομάζεται Μάγια. Η αδελφή του Μωυσή που τον έσωσε ονομάζεται Μιριάμ*
13. *Ο Κρίσνα γεννιέται στη Μαθούρα, όπου οι γονείς του πήγαν για να πληρώσουν τους φόρους.*
14. *Κατά τη γέννηση του Κρίσνα ήλθαν ποιμένες να τον προσκυνήσουν.*
15. *Το βρέφος Κρίσνα το επισκέφθηκε ο προφήτης Ναράντα. (Οι αστρολόγοι του προλέγουν λαμπρό μέλλον). Οι αστρολόγοι προλέγουν λαμπρό μέλλον στο Μωάμεθ. Στο Βούδα οι σοφοί προείπαν ότι θα γίνει τρανός βασιλιάς, ή ο πιο μεγάλος ασκητής, ερημίτης.*
16. *Ο λαός προσφέρει δώρα στον Κρίσνα. Στο βρέφος Απόλλωνα, οι θεές πρόσφεραν δώρα αμβροσία και νέκταρ.*
17. *Οι θεές δοξολογούσαν το βρέφος Απόλλωνα.*
18. *Μόλις γεννήθηκε ο Μίθρα όλα φωτίστηκαν γύρω. Κατά τη γέννηση του Απόλλωνα το παν φωτίστηκε μ' ένα δυνατό εκτυφλωτικό φώς. Στη γέννηση του Μωάμεθ ο ουρανός φωτίστηκε με ασυνήθη λαμπρότητα. Κατά τη γέννηση του Βούδα όλο το σύμπαν φωτίστηκε και ο ουρανός ενώθηκε με τη γη.*
19. *Στη γέννηση του Βούδα παραβρέθηκαν άγγελοι και αρχάγγελοι.*
20. *Όταν γεννήθηκε ο Βούδας τα δέντρα τον προσκύνησαν. Όταν ο Μωάμεθ έφυγε καβάλα σ' ένα μουλάρι με την τροφό του, τα*
- ει με το Μάγια, Μίρρα και Μιριάμ.
- Ο Ιησούς γεννιέται στη Βηθλεέμ, όπου οι γονείς του πήγαν για να γραφτούν με την ευκαιρία της απογραφής του πληθυσμού.
- Το ίδιο γίνηκε και στη γέννηση του Ιησού.
- Και τον Ιησού Χριστό τον προσκύνησαν μάγοι. Και του προείπαν το βασιλικό θρόνο.
- Στον Ιησού Χριστό, οι μάγοι πρόσφεραν λιβάνι, σμύρνα και χρυσό.
- Οι άγγελοι δοξολογούσαν τον Ιησού.
- Κατά τη γέννηση του Ιησού φάνηκε ένα φωτεινό σύννεφο με αγγέλους.
- Το ίδιο πράγμα έχει γραφτεί και για τη γέννηση του Ιησού.
- Κατά τη γέννηση του Ιησού Χριστού, τα ζώα στο στάβλο έσκυβαν τα κεφάλια πάνω από το πα-

- πρόβατα που συνάντησε στο δρόμο τον προσκύνησαν. Και το μουλάρι με το οποίο ταξίδευε προείπε στο Μωάμεθ λαμπρό μέλλον.*
21. *Το Βούδα, η μάνα του τον γέννησε όρθια. Η μάνα του Μωάμεθ γέννησε χωρίς πόνοους καθόλου. Το Λάο Τζίν η μάνα του τον έφερε στα σπλάχνα της 81 χρόνια,*
22. *Ο Βούδας αρχίζει να περπατάει και να μιλάει αμέσως. Ο Μωάμεθ, μόλις γεννήθηκε είπε: «Μεγάλος είναι ο θεός! Ένας είναι ο θεός και εγώ είμαι ο προφήτης του!» Ο Ζαρατούστρα γελούσε όταν γεννήθηκε. Όταν γεννήθηκε ο Όσιρις, μια δυνατή φωνή από τον ουρανό ανάγγειλε ότι γεννήθηκε ο κυρίαρχος του κόσμου.*
23. *Η μάνα του Βούδα και η μάνα του Ζαρατούστρα είδαν υπέροχα όνειρα όπου τους παρουσιάστηκαν άγια πνεύματα.*
24. *Ο ερημίτης Ασίτα κατέβηκε από τα Ιμαλάια για να προσκυνήσει το Βούδα.*
25. *Ο βασιλιάς Κάσνα είναι εχθρός του Κρίσνα και θέλει το θάνατο του. Ο βασιλιάς Ντουρασαρούς εχθρεύεται το Ζαρατούστρα. Το Μωυσή, στην παιδική του ηλικία, τον καταδίωξε ο Φαραώ τον Κύρο τον διώκει από μικρό παιδί ο βασιλιάς Αστυάγης τον Αύγουστο, όταν ήταν μικρό παιδί, τον κυνηγούσε η ρωμαϊκή σύγκλητος*
26. *Ο βασιλιάς Μπιμπισάρα στέλνει κατασκόπους να μάθουν που θα φύγει ο Βούδας.*
27. *Ο Κάσνα δίνει διαταγή να φονευθούν όλα τα βρέφη για να ξολοθρέψει έτσι και τον Κρίσνα. Ο Φαραώ διατάζει να σκοτώσουν όλα τα μωρά για να σκοτώσει έτσι και το*
- χνί.
Τον καιρό της φυγής των γονιών του στην Αίγυπτο, οι φοινικιές έγειραν μπροστά στο Χριστό.
- Η Μαρία γέννησε τον Ιησού χωρίς αίμα και πόνους.
- Στη γέννηση του Ιησού Χριστού, οι άγγελοι ανάγγειλαν στους ποιμένες ότι γεννήθηκε ο σωτήρας του κόσμου.
- Ο Ιωσήφ είδε κι αυτός ένα όνειρο, όπου μιλούσε με τον άγγελο του κυρίου.
- Ο Συμεών προσκυνάει τον Ιησού.
- Ο βασιλιάς Ηρώδης καταδιώκει τον Ιησού.
- Ο βασιλιάς Ηρώδης στέλνει τους μάγους να βρουν το Χριστό.
- Ο Ηρώδης δίνει εντολή να σκοτώσουν τα μωρά με σκοπό να εξοντώσει έτσι και τον Ιησού. Για να σώσουν τον Ιησού από την κα-

- Μωυσή. Το νεογέννητο Κρίσνα τον σώ-
ζουν οι γονείς του από την καταδίωξη του
βασιλιά Κάσα, πηγαίνοντας τον στο Γκόκ.*
- ταδίωξη του Ηρώδη, οι γονείς του
τον πάνε στην Αίγυπτο.
28. *Σύμφωνα με τους θρύλους, άμα γεννήθηκε
ο Βούδας, ασθενείς θεραπεύθηκαν, τυφλοί
επανέκτησαν την όραση τους, κουφοί άρ-
χισαν ν' ακούνε, κουτσοί να περπατάνε,
και οι άμυαλοι άρχισαν να στοχάζονται...
Κατά τη γέννηση του Μωάμεθ — σύμφωνα
με τη διδασκαλία της μουσουλμανικής εκ-
κλησίας— έγινε δυνατός σεισμός της γης
και ο ποταμός Τίγρης, ξεχείλισε, τα είδωλα
συντρίφτηκαν κ.λπ.*
- Τα ίδια παράλογα θαύματα απο-
δίνονται και στον Ιησού Χριστό.
29. *Ότε ο Βούδας, ούτε ο Κρίσνα δεν έγραψαν
μόνοι τους τα κηρύγματα, τους νόμους και
τις ομιλίες που τους αποδίδουν.*
- Παρ' όλο που λέγεται για τον Ιη-
σού ότι ήταν μορφωμένος και
γνώστης του λόγου δεν άφησε
ούτε μια φράση γραφτή.
30. *Όταν ο Βούδας ήταν 12 χρονών, τον έχα-
σαν μια φορά οι γονείς του και τον ζανα-
βρήκαν αργότερα ανάμεσα σε σοφούς να
συζητάει σοφά για θρησκευτικά ζητήματα.*
- Το ίδιο πράμα διηγούνται και για
τον Ιησού Χριστό.
31. *Σε ηλικία 28 χρονών, ο Βούδας αποσύρ-
θηκε στην έρημο για νηστεία και προσευ-
χή. Ο Ζαρατούστρα, σε ηλικία 30 χρονών,
έλαβε τη «Χάρη» και άρχισε τη δράση του.
Στην έρημο ο διάβολος Μάρα βάζει σε
πειρασμό το Βούδα κάτω από ένα δέντρο ο
διάβολος δοκιμάζει και το Ζαρατούστρα.*
- Στην ίδια περίπου ηλικία των 30
χρονών, ο Ιησούς έκανε το ίδιο
πράμα.
Ο διάβολος βάζει σε πειρασμό
τον Ιησού, υπόσχοντας του την
κυριαρχία πάνω στη γη, δόξα και
βασιλεία.
32. *Ο Ζαρατούστρα νικάει τον Αριμάν, το κα-
κό πνεύμα. Ο Βούδας σκοτώνει το δαίμο-
να Μάρα και οι άγγελοι τον υπηρετούν.*
- Το ίδιο πράμα κάνει και ο Ιησούς
Χριστός.
33. *Σχετικά με το χρόνο που έμεινε ο Βούδας
στην έρημο, υπάρχουν διαφορετικές γνώ-
μες.*
- Ο Μάρκος λέει ότι ο Ιησούς απο-
σύρθηκε μαζί μ' αγγέλους στην
έρημο αμέσως μετά τη βάφτιση.
Ο Ιωάννης λέει ότι ο Ιησούς κί-
νησε για την Κανά της Γαλιλαίας
(για να παραβρεθεί στο γάμο).

34. *Ο Βούδας βυθίζεται στο ιερό ποτάμι και ακούει τη διδασκαλία του προδρόμου του Ρουντράκ.* Ο Ιησούς, στον ποταμό Ιορδάνη, ακούει τη διδασκαλία του Ιωάννη.
35. *Την ώρα που ο Βούδας βυθίζονταν στα νερά του ποταμού Ναϊταντζάν, φάνηκε ένα σημάδι.* Το ίδιο πράγμα συμβαίνει και στη βάπτιση του Ιησού Χριστού στον Ιορδάνη ποταμό.
36. *Οι μαθητές του Ρουντράκ γίνονται μαθητές του Βούδα.* Οι μαθητές του Ιωάννη γίνονται μαθητές του Ιησού.
37. *Ο Βούδας μπει έναν από τους μαθητές του κάτω από μια συκιά.* Ο Χριστός μπει τον Απόστολο Ναθαναήλ κάτω από μια συκιά.
38. *Ένας από τους μαθητές του Βούδα είναι προδότης (ο Ντεβάττα).* Ο Ιούδας προδίνει τον Ιησού.
39. *Οι μαθητές του Βούδα αλλάζουν όνομα.* Το ίδιο πράγμα κάνουν και μερικοί απόστολοι.
40. *Οι κοπέλες του λαού μεγαλώνουν τη μάνα του Βούδα.* Η Ελισάβετ δοξάζει τη Μαρία.
41. *Ο πλούσιος θέλει να γίνει μαθητής του Βούδα, αλλά δε μπορεί να παρατήσει τα πλούτη του* Το ίδιο πράγμα λέγεται και στο Ευαγγέλιο, στην παραβολή του πλουσίου.
42. *Ένας πλούσιος πήγε μια νύχτα στο Βούδα.* Ο Νικόδημος πήγε μια νύχτα στον Ιησού.
43. *Ο Βούδας κάνει στο βουνό κήρυγμα για τις επτά ευτυχίες.* Ο Ιησούς, κάνει στο βουνό κήρυγμα για τις εννιά ευτυχίες.
44. *Στην ιστορία του Βούδα γίνεται λόγος για μια κόρη από την περιφρονημένη φυλή των τσιαντάλι.* Η διήγηση για τη Σαμαρίτιδα.
45. *Ο Βούδας βαδίζει πάνω στο νερό, περνάει πάνω από ορμητικούς χείμαρρους.* Το ίδιο κάνει και ο Ιησούς Χριστός.
46. *Ο άπιστος μαθητής πνίγεται, αλλά ο Βούδας τον σώζει.* Ο Ιησούς σώζει τον απόστολο Πέτρο, που ταλαντεύεται.

47. *Ο Κρίσνα θεραπεύει τη λέπρα.* Ο Ιησούς κάνει το ίδιο
48. *Ο Βούδας διστάζει να κάνει θαύματα, αλλά είναι υποχρεωμένος να τα κάνει.* Το ίδιο κάνει και ο Ιησούς.
49. *Ο Βούδας διατυπώνει τον κανόνα: δεν ατιμάζει τον άνθρωπο ό,τι μπαίνει στο στόμα του, αλλά ό,τι βγαίνει.* Το ίδιο κάνει και ο Ιησούς μη σεβόμενος τη μέρα του Σαββάτου.
50. *Ο Βούδας αρνήθηκε το θρόνο.* Ο Ιησούς. δεν ήθελε να γίνει βασιλιάς των Ιουδαίων.
51. *Ο Βούδας ήταν ενάντια στο Ιερατείο και ο Ζαρατούστρα ενάντια στους μάγους.* Ο Ιησούς ήταν ενάντια στους ιερείς, τους νομοδιδάσκαλους και τους φαρισαίους.
52. *Ο Βούδας και ο Ζαρατούστρα διαδίδουν τη διδασκαλία με παραβολές και την ενισχύουν με θαύματα.* Το ίδιο πράμα κάνει και ο Ιησούς Χριστός.
53. *Ο Βούδας κηρύττει την άρνηση του πλούτου, την αγάπη στον εχθρό και την αποχή από την παντρεία.* Ο Ιησούς κάνει το ίδιο.
54. *Ο Βούδας εκτιμάει την κοινωνία των αμαρτωλών των φτωχών και των ζητιάνων.* Το ίδιο κάνει και ο Ιησούς Χριστός.
55. *Το Βούδα τον κατακρίνουν γιατί παραβαίνει την νηστεία και γιατί είναι φίλος με τους καταδικασμένους.* Για το ίδιο πράμα κατακρίνουν τον Ιησού.
56. *Ο Βούδας αλλάζει όψη στο βουνό Παντάβα.* Ο Ιησούς επίσης αλλάζει όψη στο βουνό Θαβώρ.
57. *Κάποια Περιβόκρα αλείφει το κεφάλι του Κρίσνα με λάδι και μυρωμένα λάδια. Λίγο πριν απ' το θάνατο του Βούδα, μια γυναίκα πέφτει κλαίγοντας στα πόδια του.* Μια αμαρτωλή κάνει το ίδιο πράμα στον Ιησού Χριστό.
Το ίδιο πράμα κάνει και η Μαρία η Μαγδαληνή.
58. *Ο Κρίσνα μπαίνει πανηγυρικά στη Μαθούρα.* Το ίδιο πανηγυρικά μπαίνει και ο Ιησούς στην Ιερουσαλήμ.
59. *Ο Βούδας ισχυρίζεται ότι υπήρχε και πριν* Ο Ιησούς ισχυρίζεται το ίδιο πρά-

- γεννηθεί. μα.
60. Ο Βούδας κήρυττε ότι θα ενσαρκωθεί για δεύτερη φορά και θα επιστρέψει στη γη. Και ο Ιησούς κήρυττε ότι θα ξανάρθει στη γη.
61. Ο Βούδας αναλήφθηκε από τον τάφο. Ο Ιησούς έκανε το ίδιο,
62. Ο Βούδας κατέβηκε στην κόλαση και υστερα αναλήφθηκε στους ουρανούς. Το ίδιο κάνει και ο Ιησούς.
63. Ο Βούδας υπόσχεται τη βασιλεία των ουρανών. Το ίδιο κάνει και ο Ιησούς.
64. Ο Βούδας προείπε την καταστροφή του κόσμου με φωτιά. Αυτή την προφητεία έκανε και ο Μωάμεθ μετά από το Χριστό. Το ίδιο κάνει και ο Ιησούς.
65. Ο Κρίσνα θα ξανάρθει για να κρίνει τον κόσμο. Τη μέρα εκείνη θα σκοτεινιάσει ο ήλιος και η σελήνη, η γη, θα σειστεί και τα άστρα θα πέσουν απ' τον «ουράνιο θόλο». Σύμφωνα με τη διδασκαλία των παπάρων, το ίδιο πράμα θα γίνει όταν θα 'ρθει για δεύτερη φορά ο Χριστός.
66. Τη μέρα του θανάτου του Κρίσνα όλοι οι νεκροί βγαίνουν απ' τους τάφους, ένας σκοτεινός κύκλος ζώνει τη σελήνη και ο ήλιος χάνει τη λαμπρότητα του. Τη στιγμή του θανάτου του Βούδα γίνεται σεισμός, οι νεκροί ανασταίνονται και τα παραπετάσματα και τα πέπλα μες στις εκκλησίες σχίζονται μόνα τους. «Και ήταν η ώρα έξη (μεσημέρι) και έγινε σκοτάδι σ' όλη τη γη ως την ένατη ώρα. Γιατί ο ήλιος σκοτεινιάσε και το καταπέτασμα του ναού σχίστηκε στη μέση. Τότε ο Ιησούς, κράζοντας με δυνατή φωνή είπε: «Πατέρα, στα χέρια σου παραδίνω το πνεύμα μου». Και λέγοντας αυτά παρέδωσε το πνεύμα». Λουκάς XXIII, 44 - 45)*
67. Τρεις αιώνες μετά το θάνατο του Βούδα, ο βασιλιάς Ασόκο έφερε το βουδισμό στις Τρεις αιώνες μετά την εμφάνιση του χριστιανισμού, ο αυτοκράτο-

* «44. Ην δε ώρα έκτη και σκότος εγένετο εφ' όλην την γην εως ώρας ενάτης.

45. Και εσκοτίσθη ο ήλιος και εσχίθη το καταπέτασμα του ναού μέσον.

46. Και φωνήσας φωνή μεγάλη ο Ιησούς είπε: Πάτερ εις χείρας σου παραθήσομαι το πνεύμα μου. Και ταύτα ειπών εξέπνευσεν.»

Ινδίες.

ρας Κωνσταντίνος τον ανεγνώρισε και έτσι ο χριστιανισμός έγινε κρατική θρησκεία.

68. *Οι λαοί που δεν είδαν το Βούδα, αλλά άκουσαν μόνον γι' αυτόν και για τη διδασκαλία του, πιστεύουν πιο πολύ στο Βούδα απ' ότι οι Ινδοί.*

Το ίδιο συμβαίνει και με τους χριστιανούς: πιστεύουν στα θαύματα του Ιησού πióτερο απ' τους Εβραίους, που μέσα απ' αυτούς βγήκε ο Χριστός του ευαγγελίου.

69. *500 χρόνια πριν απ' το Χριστό, ο Βούδας δίδαξε στους μαθητές του να λένε μια ειδική προσευχή, προς τον κύριο. Εκατοντάδες χρόνια πριν απ' το Χριστό, οι Εβραίοι είχαν μια προσευχή που έμοιαζε με το «πάτερ ημών».*

Το «πάτερ ημών» (το χριστιανικό) του Ιησού μοιάζει πάρα πολύ με αυτές τις δυο προσευχές.

Η βουδιστική προσευχή:

«Ορατές και αόρατες υπάρξεις, αυτές που είναι κοντά μου και αυτές που είναι μακριά θα είναι ευτυχείς. Και θα είναι ευτυχία, πραγματική. Μην κάνετε κακό ο ένας στον άλλο, μην περιφρονείτε πουθενά κανέναν και μην επιθυμείτε το κακό του αλλονού. Έτσι, όπως η μάνα θυσιάζει την ζωή της για να προστατέψει το βρέφος της, έτσι ν' αγαπάς και συ καθετί που υπάρχει. Είτε στο πυκνό δάσος, είτε στη σκιά των δέντρων, είτε στις έρημους, ω αδερφοί, θυμηθείτε τον προφήτη, και δε θα φοβάστε ποτέ».

Η εβραϊκή προσευχή:

«Πατέρα μας που είσαι στους ουρανόους! Ελέησέ μας κύριε, θεέ μας, άγιο να είναι το όνομά σου και δοξασμένη η μνήμη σου, όπως στον ουρανό έτσι και πάνω στη γη. Ας έλθει η βασιλεία σου τώρα και πάντοτε».

Οι άγιοι παλιά έλεγαν:

«Συγχώρεσε και ελέησε όλους τους ανθρώπους, οτιδήποτε κι αν έκαναν εναντίον μας. Και μη μας φέρνεις σε πειρασμό, λύ-

τρωσε μας από το κακό, ας έλθει η βασιλεία και η δύναμη και η δόξα σου, πάντοτε και στους αιώνες των αιώνων».

70. *Τους πανάρχαιους θεούς των Ινδών «ντέβα», οι Πέρσες τους μετέτρεψαν σε δαίμονες και οι Ινδοί μετέτρεψαν σε δαίμονες τους θεούς των Περσών «άουρα».* Ο χριστιανισμός μετέτρεψε τον ειδωλολατρικό θεό Βάαλ - Ζεμούμπ σε αφέντης του σκοταδιού Μπέλζεβουτ.
71. *Η βουδιστική θρησκεία κηρύττει ότι μόνο οι βουδιστές θα εισέλθουν στη βασιλεία των ουρανών. Οι μωαμεθανοί υποστηρίζουν ότι μόνον αυτοί θα πάνε στον παράδεισο· το ίδιο υποστηρίζει η κάθε θρησκεία.* Η «Αποκάλυψη του Ιωάννη» κηρύττει ότι, εκτός από τις 144 χιλιάδες χριστιανούς (άντρες Εβραίοι), κανένας δε θα εισέλθει στη βασιλεία των ουρανών.
72. *Στα Γάδεира λατρευόταν ο τάφος του ημίθεου Ηρακλή στο νησί της Κρήτης λατρευόταν ο τάφος του Δία στη Βαβυλώνα ο τάφος του Μπελ στους Δελφούς ο τάφος του θεού Απόλλωνα στη Σάις ο τάφος της θεού Νείτ στην Αίγυπτο υπήρχαν μερικοί τάφοι του θεού Όσιρι κ.λπ.* Οι χριστιανοί λατρεύουν τον τάφο του θεανθρώπου Ιησού Χριστού, που τάχα θάφτηκε στην Ιερουσαλήμ.
73. *Οι επιστήμονες εξακρίβωσαν, μελετώντας τα αντικείμενα που βρέθηκαν με την ευκαιρία των ανασκαφών, ότι η λατρεία του σταυρού υπήρχε από τους πανάρχαιους χρόνους. Βρέθηκαν σταυροί στις Ινδίες, στην Κίνα, στην Ιαπωνία, στην Ελλάδα, στη Ρώμη, στη Γκάλια, στη Ασσυρία, στη Φοινίκη, στην Περσία, στο Θιβέτ, στην Αίγυπτο. Βρέθηκαν σταυροί και στους μωαμεθανούς της Τύνιδας, στους μαύρους αφρικανούς, στους ιθαγενείς ινδιάνους και στη Βραζιλία.* Στους χριστιανούς υπάρχουν κάμποσα είδη σταυρών το αρχικό του σχήμα είναι το σχήμα παλιού ειδωλολατρικού σταυρού)·στην αρχή, ο σταυρός δεν ήταν παρά ένα εργαλείο για την παραγωγή φωτιάς.
74. *Στη Βίβλο αναφέρονται στύλοι και ειδωλολατρικοί σταυροί (Εξοδος XXIII 24, XXXIV 13 κ.λπ.) Ο στύλος (σταυρός) παίζει σημαντικό ρόλο στη λατρεία των προχριστιανικών θεών, Όσιρι, Αττι και Μάρ-* Οι χριστιανοί λάτρευαν του σταυρό (το στύλο) πάνω στον όποιο σταυρώθηκε ο θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός.

σιου.

Ο Ηρώδης αναπαράστανε στα νομίματα του το σταυρό. Οι Έλληνες ιερείς φορούσαν σταυρό στο λαιμό. Οι ειδωλολατρικές θεές παριστάνονται με σταυρούς οι ιερείς και οι βασιλιάδες φορούσαν κι αυτοί σταυρό.

75. Στην Αίγυπτο, η «ανάληψη του στύλου» του θεού Όσιρι γιορτάζονταν πανηγυρικά. Στις 14 του Σεπτεμβρη οι χριστιανοί γιορτάζουν «την ανάληψη του σταυρού του κυρίου».
76. Πολύ πριν από το χριστιανισμό, το Πάσχα γιορτάζονταν στην Ελλάδα, στην Ασσυρία, στη Βαβυλώνα, στην Αίγυπτο, στη Φοινίκη και στην Παλαιστίνη. Οι χριστιανοί γιορτάζουν κι αυτοί το Πάσχα.
Για το ειδωλολατρικό Πάσχα που γιορτάζονταν την άνοιξη, γίνεται λόγος ακόμα και στη Βίβλο (Ιεζεκιήλ VIII, 14 κ. α). Το Πάσχα, ειδωλολατρική γιορτή, το υιοθέτησαν και οι χριστιανοί.
77. Σ' όλες τις προχριστιανικές θρησκείες τις πιο γνωστές γιορτάζονταν η γέννηση των θεών. Στις 25 του Δεκεμβρη γιορτάζεται η γέννηση του Άδωνη, του Μίθρα, του Ταμμούζ, του Άττι, καθώς και άλλων θεών και ηρώων. Ο γιορτασμός της γέννησης του Χριστού από τους χριστιανούς έχει όλα τα χαρακτηριστικά μιας αρχαιότερης γιορτής. Η γέννηση του Ιησού γιορτάζεται επίσης στις 25 του Δεκεμβρη.
78. Το Πάσχα, οι ειδωλολατρικοί θεοί Μίθρας, Άδωνη, Διόνυσος πεθαίνουν και ανασταίνονται. Το ίδιο συμβαίνει και στους χριστιανούς
79. Η καθαρή βδομάδα και οι γιορτές των Χριστουγέννων είναι επίσης ειδωλολατρικής προέλευσης. Οι χριστιανοί πήραν σχεδόν ολοκληρωτικά αυτές τις «ειδωλολατρικές» γιορτές.
80. Για τους «κήπους (πασχαλινούς) του Άδωνη» αναφέρεται ακόμα και στη Βίβλο (Ησαΐας XVII, 10 και επόμε.). Οι χριστιανοί πήραν από τους ειδωλολάτρεις τη συνήθεια να βάζουν να φυτρώσει σιτάρι στα πιάτα, με την ευκαιρία του Πάσχα.
81. Ο αετός λατρεύονταν σαν ιερό πουλί του «Εν είδει περιστεράς» εμφανίστη-

θεού Σαντάν. Το θεϊκό πουλί — το γεράκι — το έβαζαν πάνω απ' το κεφάλι του ηγεμόνα Κέφρεν. Οι θεοί και οι θεές Αμων, Δίας, Ίσταρ (Αστάρτη), Ίσις κ. ά. μεταμορφώθηκαν ο καθένας και σ' ένα περιστέρι.

82. Σε πολλές θρησκείες υπάρχουν μια ή και πολλές μητέρες του κυρίου. Να τα ονόματα των σπουδαιότερων: Μάγια, Μιριάμ, Μίρχα, Ίσταρ, Αθηνά, Νάνα Νουτ, Ήρα, Άρτεμις, Δήμητρα, Δέβα, Αφροδίτη, Ίσις, Περσεφόνη, Ρέα και άλλες.

83. Η μάνα του Βούδα συνέλαβε με άμωμο τρόπο, αφού τη χάιδεψε μια αχιίδα με πέντε χρώματα. Η μητέρα του Ζαρατούστρα έμεινε έγκυος από το μίσχο κάποιου φυτού η μάνα του θεού των αρχαίων μεξικανών Βιτσιλυποτσιτίλι έβαλε ένα τόπι από πούπουλα στο στήθος της και έμεινε έγκυος. Η Νάνα, που ήταν μητέρα του θεού της Φρυγίας, Άττι, έμεινε έγκυος από ένα κουκούτσι αμύγδαλου που έπεσε στο στήθος της. Στον «Καλέβαλα», στην καρελο-φιννική εποποιία, η Μαρζάττα έμεινε έγκυος από μια ρόγα που κύλισε απ' την ποδιά της πάνω στην κοιλιά της. Όλες έμειναν έγκυες και γέννησαν με άμωμο τρόπο. Μερικές γέννησαν κάμποσες φορές και όμως θεωρούνταν άμωμες παρθένες.

84. Στην αρχαιότητα πολλοί λαοί, ακόμα και μερικές πόλεις θεωρούσαν χρέος τους να έχουν από μια αγία τριάδα:

κε το άγιο πνεύμα και στάθηκε πάνω από τον Ιησού τη στιγμή που βαπτιζόταν στα νερά του Ιορδάνη.

Στους χριστιανούς αυτό το ρόλο τον παίζει η παρθένα Μαρία.

Η χριστιανική Μαρία, «μάνα του κυρίου» ήταν επίσης άμωμος παρθένα και γέννησε επίσης άμωμα, αφού έμεινε έγκυος από το «άγιο πνεύμα». Το ευαγγέλιο αναφέρει ακόμα και άλλα παιδιά της Μαρίας, εκτός από τον Ιησού, καθώς και για τον άντρα της Ιωσήφ, εκτός από το άγιο πνεύμα.

Η χριστιανική αγία τριάδα είναι: ο Σαβαώθ-πατέρας θεός, ο Ιησούς, γιος του θεού και το άγιο πνεύμα.

1. Όδιν - Χένερ - Λόντουρ	(σκανδιναβική εποποιία)
2. Άνου - Μπελ - Έα	(Βόρεια Βαβυλώνα)
3. Σιν - Σαμάς - Ίσταρ	(Κεντρική Βαβυλώνα)
4. Έα - Ντάμκινα - Ταμμούζ	(Νότια Βαβυλώνα)
5. Βράχμα - Σίβα - Βίσνου	(Ινδίες)
6. Άμων-Ρα - Μουτ - Χόνσου	(πόλη Θήβα)
7. Πταχ - Σοχμέτ - Νεφέρτεμ	(πόλη Μέμφις)
8. Όσιρις - Ίσις - Ωρος	(πόλη Άβυδος)
9. Σομπέκ - Χαθόρ - Χόνσου	(πόλη Όμπος)

Συγκρίνοντας όλα αυτά τα στοιχεία για τις διάφορες θρησκείες, μπορούμε άραγε ν' αρνηθούμε ότι ο χριστιανισμός δανείστηκε πάρα πολλά στοιχεία από αρχαιότερες θρησκείες;

Παράρτημα 2

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΑ

Σχετικά με τη γέννηση του **ζακουστού στρατηλάτη** της αρχαιότητας **Αλεξάνδρου του Μακεδόνα**, από την ελληνιστική ακόμη εποχή είχαν διαδοθεί πολυάριθμες ιστορίες και θρύλοι, όπου υπογραμμίζονταν η υπερφυσική, η θεία προέλευση του. Ένα μέρος απ' αυτό το μυθικό υλικό έχει περιληφθεί, από τον Ι-ΙΙ αιώνα, στο έργο «*Ο βίος του Αλέξανδρου*» του έλληνα ιστορικού Πλούταρχου.

Απ' αυτά που γράφει, φαίνεται ότι στους μύθους και τους θρύλους, οι θεοί και οι ήρωες γεννιούνται με «*θανματουργό*» τρόπο. Όχι μόνον ο Άδωνης, ο Χριστός, ο Βούδας, μα και οι βασιλιάδες— στην προκείμενη περίπτωση ο Αλέξανδρος ο Μακεδόνας— δε γεννιούνται από ανθρώπους, αλλά από θεούς, δηλαδή με «*θανματουργό*» τρόπο. Μια τέτοια γέννηση χρησίμευε για να εξυψώνει τους βασιλιάδες, στα μάτια των απλών θνητών.

Να τί γράφει ο Πλούταρχος* στην ιστόρηση του για τον Αλέξανδρο το Μακεδόνα:

«*Από πατέρα, ο Αλέξανδρος κατάγονταν από το γένος των **Ηρακλειδών**, γιατί είχε προπάππο τον **Κάρανο**, και μάνα— ήταν γόνος του **Αιακίδη**, γιατί η μάνα του ή-*

* Πλούταρχος: *Παράλληλοι βίοι ΙΧ Αλέξανδρος καί Καίσαρ*, σελ-21-23, Επιστημονικές εκδόσεις, Βουκουρέστι, 1957.

ταν κόρη του **Νεοπτόλεμου**. Λέγεται ότι ο **Φίλιππος** μνήθηκε στα μυστήρια της **Σαμοθράκης** μαζί με την **Ολυμπιάδα**. Ο Φίλιππος ήταν τότε παιδαρέλι και η Ολυμπιάδα, μια ορφανή κοπέλα. Ο Φίλιππος, μόλις την είδε, την αγάπησε και αποφάσισε να την παντρευτεί, αφού πρώτα πήρε την αδεία του **Αρύμβα**, του αδελφού της. Πριν από τη νύχτα του γάμου η νεαρή νύφη είδε ένα όνειρο: ότι άστραφτοβροντάει, ότι ένας κεραυνός πέφτει πάνω στην κοιλιά της και, καθώς τη βαράει, ανάβει φωτιά μεγάλη που διαλύεται σε πολλές φλόγες και χάνεται.

Αργότερα, μετά την παντρεία του, ο Φίλιππος είδε στο όνειρό του ότι βάζει μια σφραγίδα στην κοιλιά της γυναίκας του και πάνω στη σφραγίδα, όπως μπόρεσε να καταλάβει, είχε αποτυπωθεί η μορφή ενός λιονταριού. Όλοι οι μάντιες ανησυχούσαν μ' αυτό το όνειρο, γιατί, σύμφωνα με την ερμηνεία τους, ο Φίλιππος έπρεπε να επαγρυπνεί με μεγαλύτερη ακόμη προσοχή πάνω από τη γυναίκα του μόνον ο **Αρίστανδρος από την Τελμεσό** είπε ότι η γυναίκα του Φίλιππου θα κάνει παιδί, γιατί τη σφραγίδα δεν την έβαλε πάνω σ' ένα άδειο δοχείο και πρόσθεσε ότι θα γεννήσει ένα αγόρι που θα είναι δυνατό σα λιοντάρι. Και μια μέρα, εκεί που κοιμούνταν η Ολυμπιάδα, είδαν ένα φίδι ξαπλωμένο δίπλα της. Ύστερα απ' αυτό το περιστατικό, λένε ότι η αγάπη και ο έρωτας του Φίλιππου για τη γυναίκα του λιγότεψε πάρα πολύ και συχνά δεν πήγαινε καν να κοιμηθεί κοντά της, είτε γιατί φοβόταν τίποτε **μάγια** και **μαγχανείες**, είτε γιατί απόφευγε να έχει σχέσεις μ' αυτήν, νόμιζε πως πήγαινε, κοντά της κάποιος πιο **«μεγάλος»** απ' αυτόν.

Λέγεται, ωστόσο, ότι μετά από το δράμα του, ο Φίλιππος έστειλε στους Δελφούς τον **Χαίροντα από τη Μεγαλόπολη**, και ο Χαίρων έφερε γυρίζοντας ένα **χρησμό** από τον Απόλλωνα που τον πρόσταζε να προσφέρει θυσία στο **θεό Άμωνα** και, απ' όλους τους θεούς, αυτόν να τιμάει περισσότερο.

Λέγεται ότι ο Φίλιππος έχασε το μάτι που μ' αυτό κοίταζε από τη χαραμάδα της πόρτας και είδε το θεό, μεταμορφωμένο, σε φίδι, ξαπλωμένο δίπλα στη γυναίκα του. Ο **Ερατοσθένης** λέει ότι αργότερα, όταν η Ολυμπιάδα ξεπροβόδιζε τον Αλέξανδρο, που ξεκινούσε σ' εκστρατεία, του μαρτύρησε, όπως ήταν οι δυο τους, το μυστικό της γέννησης του και τον πρότρπε να προσέχει οι σκέψεις και τα έργα του να είναι αντάξια της καταγωγής του. Άλλοι όμως λένε, ότι η Ολυμπιάδα επιζητούσε ν' απαλλαγεί από την κατηγορία, ότι είχε σχέσεις με τον **Άμων-Δία** και είπε: **«Δεν θα πάψει επιτέλους ο Αλέξανδρος να με κατηγορεί στην Ήρα;»**

Ο Αλέξανδρος γεννήθηκε στην αρχή του μήνα **εκατομβιάνου**, που οι Μακεδόνες τον λένε **Λώο**. Έξι μέρες από τη μέρα που κήκε ο ναός της θεάς Αρτέμιδος στην Έφεσο. Μ' αυτήν την ευκαιρία ο **Ηγησίας από το Μαγνησία** είπε μια **κουβέντα τόσο ψυχρή που μπορούσε να σβήσει τη φλόγα της πυρκαγιάς**: συγκεκριμένα είπε ότι δικαιολογημένα πήρε φωτιά ο ναός, γιατί η θεά Άρτεμις ήταν απασχολημένη, να κάνει τη μαμή στον Αλέξανδρο.

Οι μάγοι, που τυχαία βρίσκονταν τότε στην Έφεσο, νομίζοντας ότι το δυστύχημα με το ναό είναι ένα σημάδι μιας άλλης μεγαλύτερης συμφοράς, άρχισαν να τρέχουν δώθε-κειθε, να χτυπάνε με τις γροθιές τα κεφάλια τους και να φωνάζουν ότι

μεγάλη συμφορά και δυστυχία έφερε εκείνη η μέρα στην Ασία.

Ο Φίλιππος όμως, που μόλις είχε καταλάβει την **Ποτίδαια** δέχτηκε μαζί τρεις απεσταλμένους: ο ένας του ανάγγειλε ότι **οι Ιλλυροί νικήθηκαν** από τον **Παρμενίωνα** σε μια μεγάλη μάχη, ο άλλος ότι στην **Ολυμπιάδα**, το άρμα του βγήκε νικήτης και ο τρίτος του ανάγγειλε τη γέννηση του Αλέξανδρου. Ο Φίλιππος ήταν κατενθουσιασμένος και με τις τρεις αυτές ειδήσεις, αλλά οι μάντεις τον εγκαρδίωναν ακόμα πιο πολύ, λέγοντας ότι ο γιος του θα είναι ακατανίκητος, γιατί ήλθε στον κόσμο μαζί με την είδηση των τριών αυτών νικών.

Παράρτημα 3

Η ΑΜΩΜΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ-ΗΡΩΑ ΤΗΣ «ΚΑΛΕΒΑΛΑ»

Οι αρχαίοι καρελο-φινικοί θρύλοι περισυλλέχθηκαν, στις τελευταίες δεκαετίες και μπήκαν στο βιβλίο το γνωστό με το όνομα «[Καλέβαλα](#)». Σ' αυτούς τους θρύλους διατηρήθηκαν οι αρχαίες δοξασίες του λαού— θεοποίηση των δυνάμεων της φύσης, παλιά του αντίληψη για τον κόσμο, για την προέλευση και το σύστημα του κόσμου. Αναδημοσιεύουμε εδώ δυο **άσματα (ρούνες)**: το πρώτο και το πεντηκοστό. Το πρώτο μιλάει για τη δημιουργία του κόσμου και τη γέννηση του θεού— ήρωα από την άωμη παρθένα **Ιλμάταρ**, που γονιμοποιήθηκε από τα κύματα της θάλασσας και από τον άνεμο (η χριστιανή Μαρία είχε γονιμοποιηθεί επίσης από το «*άγιο πνεύμα*»). Το πεντηκοστό άσμα τραγουδάει τη γέννηση του σωτήρα, του **βασιλιά της Καρέλιας (Καριάλ)** από την άωμη παρθένα **Μαριάττα**, που έμεινε έγκυος καταπίνοντας μια **ρόγα**.

Η «**Καλέβαλα**» περιέχει πολλούς θρύλους, για την πάλη ενάντια στα στοιχεία, την πάλη ενάντια στις δυνάμεις της φύσης· σ' αυτούς τους θρύλους συναντούμε επιβιώσεις των αρχαίων δοξασιών—τη λατρεία των προγόνων, τον ανιμισμό κ.ά. Σύμφωνα με τους θρύλους, δημιουργός και οδηγητής ολόκληρου του κόσμου είναι ο **θεός Ζουμάλα**— η *ανδρική αρχή*. Θεός του ουρανού, της βροντής και της αστραπής είναι ο **Ούκκο**. Ο άνεμος γέννησε την **Ιλμάταρ** και η Ιλμάταρ— το νερό, Από κομμάτια αυγών πάπιας, γίνηκε η γη, ο ουρανός, ο ήλιος, η σελήνη και τ' άστρα. Το νερό γεννάει υστέρα ακρωτήρια, κόλπους, τα βάθη της θάλασσας.

Η Ιλμάταρ γεννάει τον ημίθεο, ήρωα— τραγουδιστή **Βαϊναμόϊεν**, που σπέρνει τη γη με τη βοήθεια του Ούκκου. Ο αδελφός του, **Ιλμαρίεν**—ο σιδεράς—είναι ο πατέρας των σιδεράδων αυτός εξουσιάζει τους ανέμους, αυτός δημιούργησε τον ουρανό.

Αυτά τα δυο άσματα του έπους «**Καλέβαλα**» που παραθέτουμε πιο κάτω* δείχνουν ότι και στον απομακρυσμένο βορρά δημιουργήθηκαν θρύλοι για τη γέννηση θεών και ηρώων από άωμες παρθένες και ότι οι θρύλοι αυτοί θυμίζουν παρόμοιους θρύλους που δημιούργησαν οι λαοί άλλων χωρών.

* Ελίας Λένρατ, «*Καλέβαλα*», στα ρουμάνικα από τον Ιούλιαν Βέσπερ, 1959, Κρατική έκδοση για τη λογοτεχνία και την τέχνη.

ΑΣΜΑ 1ο

.....
 Να τί άκουσα κάποτε,
 Τί άκουσα κάποτε σε τραγούδι
 Οι νύχτες έρχονται μονάχες
 Μόνες με τη σειρά έρχονται οι μέρες,
 Ο Βαϊναμόϊινεν κι αυτός μόνος
 Βγήκε ο αιώνας ραψωδός
 Από τη λυγερή γεννήτρα,
 Την Ιλμάταρ την όμορφη μάνα.

Στον άνεμο ζούσε μια κόρη
 Η Λουονάταρ, η πανέμορφη
 Έζησε καιρόν πολύ άμωμη
 Σαν παρθένα — μιαν αιωνιότητα,
 Μέσα σ' αφηλούς άνεμους,
 Μέσα σ' απέραντους ουρανούς.
 Μα ξαφνικά βαριέστησε
 Βάρος της φάνηκε η ζωή,
 Να μένει έτσι ανύπαντρη,
 Πάντα παρθένα, πάντ' αγνή,
 Μέσα σ' αφηλούς ανέμους
 μέσα σ' απέραντους ουρανούς.

Και τελικά κατέβηκε,
 κάθισε πα σ' αφηλά κύματα
 Στη λαμπερή ράχη της θάλασσας,
 Ανάμεσα σε κύματα φουντωμένα
 Και ξέσπασε ένας αγέρας
 που κίνησε απ' την ανατολή
 Και γέμισε αφρούς τη θάλασσα,
 Και πύργωσε τα κύματα.

Ο αγέρας την κόρη νανούρισε,
 Το κύμα έριξε την παρθένα
 Πάνω στη γαλάζια ράχη
 Των αφηλών κυμάτων
 Της κάρπωσε ο αγέρας το στήθος
 Την άφησε έγκυο το κύμα.

Με κόπο έφερνε το βάρος,
 Το βαρύ φορτίο της κοιλίας
 Κάπου εφτακόσια χρόνια
 Κάπου εννιά γενιές αντρείων
 Και δε μπόραγε
 Αγέννητο παιδί, να το γεννήσει...

Στέναζε σιγανά και είπε,
 Με κόπο αργά τούτα τα λόγια:
 «Άχ, δύστυχες μέρες
 Άχ μαύρη ζωή, παιδί μου!
 Κοίτα που κατάντησα,
 Να με λικνίζουνε αιώνια
 Κάτω απ' το βαθύ ουρανό, οι αγέρηδες,
 Να πλέω έρμαιη πάνω στα κύματα
 Πάνω σε τούτα τ' απέραντα πελάγη
 Πάνω σε τούτα τ' ατέλειωτα νερά.

Θα ήταν πολύ καλλίτερα
 Να 'μένα παρθένα στον αγέρα
 Παρά τώρα τούτες τις μέρες,
 Πλέοντας ολοένα σα μάνα
 Τ' απέραντου πελάγου!
 Σήμερα με στέγνωσε το κρύο,
 Φοβερό να στέκεις εδώ πάνω
 Με τ' ατέλειωτα νερά γύρω σου
 Πλέοντας ολοένα πα στα κύματα.

Ω ου, Ούκκο, μεγαλόπρεπε,
 Που κρατάς στους ώμους σου όλον τον
 ουρανό,
 Άιντε, έλα πιο γρήγορα,
 Σ' έχω τόσ' ανάγκη τώρα
 Έλα σ' αυτήν που σε καλεί
 Λευτέρωσε με απ' τα βάσανα,
 Απ' την καϊλα της κοιλίας μου!
 Πέτα τώρα δα και βόηθα με,
 Είναι μεγάλη χρεία!» εν πέρασαν καν
 δυο στιγμές
 Δεν πέρασε καν μια στιγμούλα,
 Και, να μια πάπια, ένα πουλί
 Πανώριο ήρθε πετώντας

Να βρει μέρος να στήσει τη φωλιά του,
Να φτιάξει ένα σπιτάκι.

Πέταξε κατά την ανατολή,
Πήγε πέρα στη δύση
Προς το Νοτιά και το Βορρά
Δεν είδε καν μια σπιθαμή
Στεριά, ούτ' ένα δεντράκι
Όπου να φτιάξει τη φωλιά,
Να στήσει ένα σπιτάκι.

Πολύν καιρό πέταγε στον αγέρα,
Κι υστέρα σκέφτηκε ξαφνικά:
«Να φτιάξω τη φωλιά μου στους άνε-
μους,
Το σπιτάκι μου πάνω στα κύματα;
Ο άνεμος θα μου γκρεμίσει τη φωλιά,
Το κύμα θα μού πάρει το σπιτάκι».

Η μάνα τού πελάγου, η όμορφη
Παρθένα μέσα στους ανέμους
Έβγαλε απ' το βυθό το γόνα,
Σήκωσε απ' το νερό τον ώμο,
Κι έκανε θεσούλα για την πάπια
Να χτίσει τη φωλίτσα της.
Η πάπια το μαγικό πουλί,
Έπλεε ολοένα, επέτα στον αγέρα.
Της κόρης το γόνα είδε.
Στης μαβιάς θάλασσας τη ράχη.
Το νόμισε νησάκι χορταρένιο
Σαν πανί σχισμένο απ' το νερό.
Πέταγε τώρα απαλά,
Κι ήρθε στο γόνα της απάνω
Κι έχτισε εκεί τη φωλιά
Κι έφτιαξε αυγά ολόχρυσα·
Και ήτανε τα έξι από χρυσό
Και το έβδομο από σίδηρο μόνο.

Βάλθηκε μετά να κλωσά,
Στην κορφή ζέστανε το γόνα.
Κλώσησε μια μέρα και τη δεύτερη,
Μα κλώσησε και την τρίτη.

Η μάνα του πελάγου η όμορφη
παρθένα που 'ρθε απ' τους ανέμους,
Ένοιωσε λαύρα τρανή
Φλόγα κάτω απ' το πετσί
Θάρρεψε πώς της καίγονταν το γόνα:
λες και λυώσαν οι φλέβες.

Τίναξε μια το γόνα,
Τέντωσε τα ποδάρια.
Τ' αυγά πέσαν στο νερό,
Στα κύματα χάθηκαν,
Σπάσανε κομματάκια
Θρύψαλα εγινήκαν

Μα δεν πέσανε στη λούμα
Δε μείναν μέσ' στα κύματα·
Τα τσόφλια εγινήκαν
Χρήσιμα πράματα, καλά·
Το κάτω μέρος απ' το τσόφλι
Γίνηκε θεμέλιο της γης
Τούτης της αγαπημένης
Κι απ' τ' απάνω μέρος γίνηκε
Ο περήφανος ουρανός·
Κι απ' το κροκάδι βγήκε
Ο σπινθηροβόλος ήλιος,
Το ασπράδι απόξω,
Έγινε φεγγάρι λαμπερό
Τα πιο παρδαλά τσόφλια
Γίνηκαν αστέρια
Και τα πιο μαύρα απομεινάρια
Σύννεφα πα στον ουρανό.

Από τότε κίνησε ο χρόνος,
Χρόνια και χρόνια πέρασαν
Μεσ στο καθάριο φώς
Τ' ολόλαμπρου ήλιου
Μεσ στην καινούργια λάμψη του φεγ-
γαριού

Πλέει η παρθένα στ' ανοιχτά,
Κινιέται ολοένα η μάνα
Του πελάγου μεσ στα κύματα τ' απαλά

Μες στα κύματα τα σκοτεινά,
Νερό μονάχα έχει μπροστά
Και πίσω ουρανό καθάριο μόνο,

Στον ένατο πάνω χρόνο
Στη δέκατη την άνοιξη.
Το κεφάλι, έβγαλε απ' τα κύματα,
Το μέτωπο ψήλωσε απ' τη θάλασσα
Και άρχισε να φτιάχνει τον κόσμο:
Στρογγύλεψε πρώτα τη γη
Πάνω στη λαμπερή της θάλασσας
Πάνω απ' τα κύματα τ' ατέλειωτα.

Το χέρι ολούθε οπ' έβαζε
Πύργωσε ψηλά ακρωτήρια.
Όπου πάτησε το πόδι
Άνοιξε λάκκους για τα ψάρια.
Όπου κύρτωσε το κορμί
Στρόβιλοι φοβεροί κίνησαν
Άγγιξε με το πλευρό τη λάσπη
Και έφτιαξε απαλά ακρογιάλια
Χτύπησε και το ποδάρι
Πα στη γη, κι έβαλε έτσι
Για τους γουλιανούς παγίδες
Κόλλησε το κούτελο στη λάσπη
Κι έσκαψε μικρά κολπάκια.

Ξαλάργεψε μακριά στο πέλαγος,
Στάθηκε πέρα στ' ανοιχτά.
Βράχους θεμελίωσε στη σειρά
Έκρυσσε κάμποσους στο νερό
Να χάνονται τα καράβια
Να πεθαίνουν οι ναυτικοί
Μπήκανε και τα νησιά,
Στέριωσαν τα βράχια,

Στήθηκαν τ' ανέμουι οι στύλοι,
Ας αρχίσουν τώρα να ζούνε
Οι απέραντες εκτάσεις
Στην πέτρα σκαμμένα είν' τα σημάδια,
Στο «βράχο χαραχτήκαν γραμμές»
Ο Βαϊναμοΐνεν δεν ερχότανε

Ο μεγάλος των αιώνων ραψωδός
Δεν εφάνηκε στον. κόσμο.

Ο τρανός γέρος Βαϊναμοΐνεν
Πέρασε στα στήθια της μητέρας
Κάπου τριάντα άνοιξεις το όλο, .
Και χειμώνες άλλους, τόσους.
Μέσα σε κύματα απαλά
Πάνω, σε νερά θολά
Με τον καιρό βαριέστησε,
Μπούχτισε την ζωή αυτή,
Έσπασε της φυλακής τις πόρτες,
Με κάποιο δάχτυλο δίχως όνομα,
Τον κοκαλένιο σύρτη τράβηξε
Μ' ένα δάχτυλο μονάχα απ' το
ποδάρι του, τ' αριστερό.
Ως το κατώφλι σύρθηκε με το χέρι.
Γονατιστός βγήκ' απ' την πόρτα.
Έπεσε με το κεφάλι στο νερό
Με τα χέρια πάντα απλωμένα
Κι έμεινε ο άνθρωπος στα κύματα
Έρμαιοσ στα κύματα απάνω τ' απηλά

Κάπου πέντε χρόνια έμεινε στο πέλα-
γος
Πέντε κι έξι χρόνια, δώθε—κείθε,
Εφτά κι' οχτώ χρόνους στη σειρά·
Κι έφτασε κάπου στη στεριά
Σ' άγνωστο ακρωτήρι
Σ' ήπειρο δίχως δεντριά.

Στα γόνατα σηκώνεται κι ένα ακόμη
Στήριγμα φτιάχνει στα χέρια
Το φεγγάρι να δει ψηλώνει,
Και τον ήλιο να θαυμάσει,
Να δει τη Μεγάλη Αρκούδα,
Να κοιτάξει, ώρα πολλή, τ' αστέρια.

Γεννήθηκε λοιπόν ο Βαϊναμοΐνεν,
Ήρθε στον κόσμο ο τρανός ραψωδός
Από τη λυγερή γεννήτρα
Την Ιλμάταρ, την όμορφη μητέρα.

ΑΣΜΑ 50ο

Η Μαριάττα, η στερνοκόρη
Μεγάλωσε καιρόν πολύν στο σπίτι
Δίπλα στον ξακουστό πατέρα,
Στης μάνας της την αγκαλιά.

Πέντε αλυσίδες έσπασε
χάλασ' έξι δαχτυλίδια
Από μέταλλο, κρατώντας,
Του πατέρα τα κλειδιά
π' αστράφτανε στο ζωνάρι.

Το μισό κατώφλι χάλασε
Με τα μεγαλόπρεπα φουστάνια
και το μισό ξύλιν' ανώφλι
Έφαγε με τα μεγάλα τα
Μεταξωτά μαντήλια της
Το μισό απ' το περβάζι
Το χοντρό της πόρτας χάλασε
Με τα φουσκωτά μανίκια
Τα σανίδια απ' το πάτωμα
Με τα μικρά παπούτσια.

Η Μαριάττα η στερνοκόρη,
Η μικρή παιδούλα,
Την αγνότη φύλαξε πολύ
Μακρύ χρόνο την τιμή.
Ψαράκια τρυφερά μόν' έτρωγε
φρέσκου ψωμιού μονάχα την κοριά
Ποτέ αυγά από κότα,
Που τά 'χε κόκορας μιάνει
Μήτε κρέας προβατίνας
Από τράγο μολυσμένης.

Της είπε η μάνα της ν' αρμέξει

Μα κείνη αρνήθηκε να πάει:
Και τούτα δω της έκρινε:
*«Ποτέ παρθένα δεν αγγίζει
της γελάδας τα μαστάρια,
Που ξελιγώθηκε κάτ' απ' τον ταύρο!
Κι οι δαμάλες δεν έχουν γάλα,
Κι ούτε τα μοσχάρ' αρμέγονται»*

Έξεψε ο πατέρας σ' έλκηθρο
Τ' άλογο·μα δεν έστεργε
Εκείνη να πάει μαζί.
Ο αδελφός έψαχνε για τη φοράδα
Κι είπε η κοπέλα τούτα δω:
*«Δεν πάω, γω για τη φοράδα
Που την καβάλησε το φαρί!
Ενός μηνού πουλάρια δε δύνονται να
σύρουν
Ούτ' οι φοραδίτσες των δυο μηνών!»*

Η Μαριάττα, η στερνοκόρη.
Που ζούσε τόσο αγνή,
που φύλαγε την παρθενιά της,
που σκύβε πάντα το κεφάλι
Με τα μαλλιά πλεξούδες,
Πήγε μόν' τα ζα να βόσκει,
Να φυλάει τα μικρά αρνιά.
Οι τράγοι στο βουνό ανέβηκαν,
Σ' αψηλό λόφο και τ' αρνιά.
Κι εκείνη βάδιζε μες στα λιβάδια
Μέσα στα δάση τριγυρνούσε
Την ώρα που λαλούσ' ο κούκος
Κι έκραζ' η ασήμινη φωνή.

Η Μαριάττα η ώρια κόρη,
Κοίταγε κι αγροίκα
Μπουκετάκια ειδ' από μυρτιές:
Έκατσε πάνω σ' ένα λοφάκι

Κι άρχισε να μίλα
 Τούτες τις κουβέντες είπε:
*«Κελάηδα, χρυσέ, όμορφε κούκο,
 Κράζε, φωνή αργυρένια
 Αντήχησε πάλι στέρνο ασήμι
 Άντε πες μου— φράουλα εσύ
 Της Γερμανίας πολόν καιρόν ακόμα
 Θα μείνω γω παρθένα,
 Πολόν καιρό βοσκοπούλα
 Μεσ σε τούτα τα λιβάδια
 Στα μεγάλα βοσκοτόπια!
 Μπορεί μιαν άνοιξη, ίσως και δυο;
 Μπορεί και πέντε ή έξι άνοιξεις
 Ή θα 'ναι πριν απ' το χινόπωρο:*

*Η Μαριάττα, η ώρια κόρη,
 Βοσκοπούλα έμεινε καιρόν πολύ,
 Σκληρή της βοσκόπουλας είν' η ζωή,
 Για μια κοπέλα ζακουστή.
 Φίδια σέρνονται μεσ στα χορτάρια
 Σαύρες όλο φιδογλυστρούν.*

*Μα ούτ' ένα φίδι δε σύρθηκε
 Ούτε σαύρα δε φιδογλύστρισε,
 Μια ρόγα έκραζε πα στο βοννό,
 Κι είπε μια μυρτιά στο λιβάδι:
 Άντε να με τρυγήσεις, κόρη,
 Ροδομάγουλη, έλα να με μαζώξεις
 Κόψε με συ, στήθος αργυρένιο
 Πάρε με, χάλκινο σκοινί,
 Πριν να 'ρθει ο σαλίγκαρος
 Μη με φάει το μαύρο σκουλήκι!
 Εκατό άνθρωποι μ' είδανε
 Χίλιοι ήρθανε σε μένα,
 Κοπέλες εκατό, χίλιες γυναικούλες
 Και πλήθια παιδιά.*

*Ο ένας άπλωσε το χέρι
 Κανείς δεν τρύγησε τη ρόγα».*

Η Μαριάττα, η ώρια κόρη,
 Βάδιζε μερικές στιγμές,
 Πήγε να δει τη ρόγα
 Να τρυγήσει την ώρια μυρτιά
 Μονάχα με τ' ακροδάχτυλα
 Με τα όμορφα χεράκια.

Είδε στο βοννό τη ρόγα,
 Τη μυρτιά βρήκε στον κάμπο·
 Είχε τη μορφή της ρόγας
 Μυρτιά φαινότανε, σε όλα.
 Πολύ ψηλά είναι για να τη φτάσει
 Δε μπόρειε απ' το δέντρο να την κόψει.
 Και βρήκε ένα κλαδάκι
 Κι έριξε τη ρόγα κάτω
 Κι ανέβηκε η περήφανη μυρτιά
 Πα στα παπουτσάκια της τα ωραία
 Και από τα όμορφα παπούτσια,
 Στα γόνατα της τα αγνά
 Κι από τα γόνατα της τα αγνά ,
 Στην ποδιά, όπου φορούσε.

Ανέβηκε πάνω στην ζώνη η ρόγα,.
 Κι απ' τη ζώνη, πιο ψηλά, στο στήθος
 Κι απ' το στήθος στο σαγόνι,
 Απ' το σαγόνι ως τα χείλια.
 Γλιστράει μετά μέσα στο στόμα,
 Στριφογύρισε τη γλώσσα,
 Απ' τη γλώσσα στο λαιμό
 Στο στομάχι να κατέβει.

Η Μαριάττα, η ώρια κόρη,
 Κάρπωσε απ' τη ρόγα,

Άρχισε να φουσκώνει
 Κι ολοένα να χοντραίνει.
 Δε φόραγε κορδόνια μήτε
 Ζώνη στο φουστάνι,
 Πήγαινε στο λουτρό κρυφά
 Και σε σκοτεινές γωνιές, κρυβόταν.

Ανησύχησε η μάνα,
 Άρχισε να σκέφτεται έτσι κάπως:
*«Άραγε τι να 'χει η Μαριάττα,.
 Η ακριβή μας περιστέρα,
 Περπατάει δίχως κορδόνια δίχως
 Ζώνη στο φουστάνι,
 Πάει στο λουτρό κρυφά,
 Κρύβεται σε σκοτεινές γωνιές»...*

Η μητέρα της κι όλοι οι άλλοι παρακολουθούν την παρθένα Μαριάττα που τη νομίζουν χαλασμένη. Όταν ήλθε η ώρα να γεννήσει, κανένας δεν θέλει να τη δεχτεί στο σπίτι. Θέλει να ζεστάνει το λουτρό για να γεννήσει εκεί, μα κι από κει τη διώχνουν. Τότες φεύγει στο δάσος, πάνω στο βουνό Μέτσολα:

Βάδιζε σκοντάφτοντας με βιάση
 Με πόνους φοβερούς στα σπλάχνα,
 Πέρα στον πευκώνα για να πάει
 Κει στην πλαγιά, στου Τάπιου το στάβλο.

Άρχισε κατόπι να μιλάει,
 Κι είπε τούτες τις κουβέντες:
*«Πλάστη, φρόντισε με,
 Βόηθα με σπλαχνικέ θεέ
 Σε τούτην την δοκιμασία,
 Στις δύσκολες στιγμές!
 Λύτρωσε με απ' τα μεγάλα βάσανα,
 Απ' τις φλόγες της κοιλίας μου,
 Αλλιώς απ' τους πόνους θα πεθάνω
 Απ' τον πόνο θα χαθώ!».*

Αμέσως μόλις έφτασε μίλησε,
 Κι είπε τούτες τις κουβέντες:
*«Άλογο καλό, άιντε φύσα απάνω μου.
 Άλογο του αμαξιού, ζέστανε με
 Ρίξε ατμούς πυκνούς απ' το λουτρό,
 Στη ζεστούλα κάμαρα
 Ξαλάφρωσε την καημενούλα.
 Βοήθεια δώσε στη φτωχή».*
 Το καλό το άλογο φρούμαξε με μιας,
 Φύσηξε τ' αμαξιού το άλογο
 Πα στην κοιλιά της πονεμένης·
 Και σα φύσηξε εκείνο,
 Λες ξεχύθηκαν ατμοί.
 Απ' τις πέτρες τις καυτές.

Η Μαριάττα, η αδύνατη κοπέλα,
 Η πάναγνη παιδούλα,
 Μπόρεσε πια να λουστεί
 Της γέννας το λουτρό να κάνει·
 Πήρε το λουτρό της δημιουργίας·
 Βρέφος μικρό γέννησε εκεί,
 Κι έβαλε το παιδάκι
 Δίπλα στ' άλογο, πα στο σανό, μες στο παχνί.
 Δίπλα στ' άλογο με το σκληρό μαλλί.

Κι έπλυνε το παιδάκι,
 Το τύλιξε στα σπάργανα
 Στα γόνατα πήρε το μωρό,
 Και το 'σφιξε στην αγκαλιά της.
 Έκρυψε τ' αγοράκι της,
 Τον ακριβό της γιόκ' ανάστησε
 Το χρυσό βλαστάρι της,
 Το καλάμι της τ' αργυρό,
 Γάλα απ' τα στήθια της του δίνει,

Στα στρογγυλά της μπράτσα το χαϊδεύει.

Στα γόνατα παίρνει το παιδί,
το κράτησε κοντά της,
Του βούρτσισε το κεφαλάκι,
του χτένισε τα ζηλευτά μαλλιά,
Κατέβηκε από τα γόνατα,
Κι έφυγε, χάθηκε το μωρό,
Απ' της μάνας την ποδιά.

Η μητέρα ψάχνει να βρει το μωρό της. Ρωτάει τ' άστρα, το φεγγάρι, τον ήλιο και μαθαίνει ότι όλα το παιδί της τ' άφτιαξε κάποτε. Τέλος το βρίσκει μέσα σ' ένα βάλτο. Κατόπι παρουσιάζεται ο γέροντας **Βιροκάνας**, που έρχεται να βαφτίσει το μωρό. Αλλά ο θεός—ήρωας **Βαϊναμόϊνεν** τον συμβουλεύει να σκοτώσει τούτο το βρέφος, που γεννήθηκε από μια **μαρσίνη**. Και το παιδί, που είναι μόλις δυο βδομάδων, (τί ομοιότητα με την ιστορία του **Περσέα**, του **Ζαρατούστρα** και των άλλων θεών!) κατασαδιάζει τον Βαϊναμόϊνεν για τις άδικες κουβέντες του και του θυμίζει τις ανομίες που έκανε.

Το μωρό μόλις μισού μηνού
Είπε, μίλησε τ' αγόρι
των δεκατεσσάρων ημερών:
Άιντε γέρο τιποτένιε
Άμυαλε κι ανήμπορε,

Ο Βαϊναμόϊνεν φεύγει ταραγμένος και ο γέρο Βιροκάνας βαφτίζει το μωρό που γίνεται ο **Σωτήρας**, ο **βασιλιάς της Καρελίας**.

Γρήγορα τον βαφτίζει ο γέρος
Βασιλιά τον βλογάει να γίνει
Της Καρέλιας ολόκληρης
Δίκαιο φρουρό της εξουσίας...

Ο ΓΙΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΔΩΝΗ

Στην ελληνιστική εποχή, η λατρεία του συρο-φοινικικού θεού Άδωνη ήταν πολύ διαδομένη στον ελληνο-ρωμαϊκό κόσμο., Οι πρώτοι χριστιανοί υιοθέτησαν πολλά στοιχεία της λατρείας αυτής που αποτέλεσαν αναπόσπαστο μέρος της λατρείας του Ιησού Χριστού. Σ' αυτήν τη λατρεία, κεντρική θέση κατείχε ο πολυήμερος γιορτασμός του μαρτυρικού θανάτου και της ανάστασης του Άδωνη, μια τελετή που επηρέασε πολύ και τη γιορτή του Χριστιανικού Πάσχα. Μερικά στοιχεία γι' αυτήν τη λατρεία και για τη γιορτή του Άδωνη, μας δίνει ο έλληνας συγγραφέας του II αιώνα Λουκιανός στο έργο του: «Για τη συριανή θεά».

«6. Είδα στη Βίβλο το μεγαλόπρεπο ιερό της Αφροδίτης, όπου οργανώνονται όργια προς τιμήν του Άδωνη. Παραβρέθηκα σ' αυτά. Λένε ότι αυτά τα όργια είναι αφιερωμένα στον Άδωνη, που τον τραυμάτισε σ' αυτήν τη χώρα ένα αγριογούρουνο και ότι σ' ανάμνηση των παθών του, οι κάτοικοι υποβάλλονται κάθε χρόνο σε βασανιστήρια, θρηνούνε τον Άδωνη, οργανώνουν όργια και βαριά θλίψη κυριεύει ολόκληρη τη χώρα. Ύστερα, όταν σταματάνε οι μαστιγώσεις και τελειώσει ο θρήνος, προσφέρουν θυσία στον Άδωνη σα σε πεθαμένο και, τη δεύτερη μέρα, λένε ότι είναι ζωντανός και ότι αναλήφθηκε στον ουρανό,..

7. Μερικοί κάτοικοι της Βίβλος λένε ότι ο Όσιρις της Αιγύπτου είναι εκεί θαμμένος και ότι τα όργια και το πένθος δεν είναι προς τιμήν του Άδωνη, αλλά προς τιμήν του Όσιρι».

Παράρτημα 5

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΙΔΑΣ

Στους πρώτους αιώνες της εποχής μας, στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία είχαν διαδοθεί πλατειά τα «μυστήρια» των Αιγυπτίων θεών Ίσιδας και Όσιρι είτε Σέραπι. Πρόκειται για τη λατρεία της αιγύπτιας «μάνας του κυρίου» και του σωτήρα που «βασανίζονταν, πέθαινε και ανασταίνονταν», μια λατρεία που άσκησε αναμφισβήτητα επίδραση πάνω στη διαμόρφωση του πρωτόγονου χριστιανισμού, πάνω στο χριστιανικό δόγμα, στη μυθολογία και τη χριστιανική τελετουργία. Οι οπαδοί αυτής της λατρείας ήταν οργανωμένοι σε κλειστές μυστικές κοινότητες—**αδελφότητες**— όπου γινόταν δεχτοί μόνον εκείνοι που υποβάλλονταν προκαταρκτικά σε διάφορες δοκιμασίες. Η εισδοχή στην κοινότητα συνοδεύονταν από διάφορες τελετουργίες «μύησης» όπως, λόγου χάρι, **το μυστήριο του βαπτίσματος** κ.ά. Η λατρεία αποτελούνταν από πολύπλοκες καθημερινές λειτουργίες και ετήσιες γιορτές που γίνονταν με μεγάλη επισημότητα.

Η σχετική με τα τελετουργικά αυτής της λατρείας φιλολογία τηρήθηκε μυστική και δεν έφτασε σε μας. Γι' αυτό είναι πολύ πολύτιμο το μυθιστόρημα «*Ο χρυσός γάιδαρος ή Μεταμορφώσεις*» του Λατίνου συγγραφέα του Που αιώνα **Απουλίου**, που διατηρήθηκε ως τις μέρες μας.

Σ' αυτό το μυθιστόρημα (βιβλίο XI), ο Απούλιος περιγράφει λεπτομερειακά μια απ' τις ανοιξιάτικες γιορτές της Ίσιδας, καθώς και την τελετή της μύησης στα «μυστήρια» της. Εδώ αναφέρει και μια προσευχή— τον ύμνο της Ίσιδας— που μοιάζει καταπληχτικά με τους χριστιανικούς ύμνους προς τιμήν της «*θεομήτορος*».

Η ομοιότητα αυτή δεν είναι τυχαία: η ελληνιστική λατρεία της Ίσιδας επηρέασε πολύ τη διαμόρφωση της πρωτόγονης χριστιανικής λατρείας της Μαρίας της θεομήτορος. Επίσης, δεν είναι τυχαίο ότι οι προσευχές του ιερέα της Ίσιδας για τον αυτοκράτορα, τη σύγκλητο κ.λπ., ταυτίζονται σχεδόν ολοκληρωτικά με πάνω από τις μισές «*αφέσεις αμαρτιών*», τις «*μεγάλες εισόδους*» που αποτελούν ένα από τα κυριότερα μέρη της ορθόδοξης λειτουργίας.

Δίνουμε μερικά αποσπάσματα από το XI βιβλίο του έργου του Απουλίου»: *

«*Μέσα σ' αυτές τις εύθυμες λιτανείες του λαού, που πλημμύριζαν παντού τους δρόμους, ξεκίνησε η ειδική πομπή της προστάτιδας θεάς. Γυναίκες ντυμένες με λευκά φορέματα, στεφανωμένες με ανοιξιάτικα λουλούδια και κρατώντας ολόχαρες διάφορα δώρα της θεάς, έστρωναν με λουλούδια, που έβγαζαν από το στήθος τους το δρόμο*

* Απούλιος «*Ο χρυσός γάιδαρος*». Στα ρουμάνικα από τον Ι. Τεοντορέσκου, Κρατική Έκδοση για τη λογοτεχνία και τέχνη 1958.

όπου προχωρούσε η ιερή πομπή. Άλλες είχαν κρεμασμένους στις πλάτες αστραφτερούς καθρέφτες, εστραμμένους κατά τη θεά, για να μπορεί να βλέπει την υποταγή και το σεβασμό του πλήθους που ερχόταν πίσω της. Μερικές, κρατούσαν χτένια από φίλνιτσι και, με την κίνηση των χεριών και το λύγισμα των δαχτύλων, έκαναν ότι χτένιζαν κι έσιαζαν τα μαλλιά της βασίλισσας τους. Τέλος, άλλες ράντιζαν τους δρόμους χύνοντας σταγόνα-σταγόνα άπονα πολύτιμο και ευχάριστο βάλσαμο καθώς και από χιλιάδες άλλα αρώματα.

Ξέχωρα απ' αυτά, ένα τεράστιο πλήθος γυναίκες και άντρες κρατούσαν φανάρια, πυρσούς, κεριά και άλλα είδη φωτισμού, για να εξευμενίσουν έτσι τη θεά των ουράνιων άστρων. Έπειτα, οι γλυκές συμφωνίες, οι φλογέρες και τα φλάουτα έκαναν ν' αντηχούν υπέροχες μελωδίες. Πίσω ακολουθούσε μια εξάισια χορωδία που αποτελούνταν από εκλεκτούς νέους, ντυμένους με άσπρα σαν το χιόνι γιορτινά ρούχα, που απαντώντας οι μεν στους δε, τραγούδαγαν ένα ευχάριστο ποίημα, που το είχε συνθέσει κάποιος ποιητής με ταλέντο, κάτω από την καλόβουλη έμπνευση των Μουσών, κι όπου επαναλαμβάνονταν κάθε τόσο τα πρελούνια που τραγουδιούνταν πριν από τις επίσημες θυσίες. Ανάμεσα τους ήταν και φλαουτίστες αφιερωμένοι στο μεγάλο Σέραπι, που με το φλάουτο τους, που το κρατούσαν οριζόντια στα χείλη και σιμά στο δεξιά αυτί, τραγουδούσαν διάφορες μελωδίες συνηθισμένες στη λατρεία και στο ναό αυτού του θεού. Τέλος, πρόβαλλαν πολλοί υπάλληλοι που φώναζαν στο πλήθος, ν' αφήσει λύτερο το δρόμο για τις άγιες εικόνες. Πίσω ξεχύνονταν σα χείμαρρος τα πλήθη, τα μνημένα στα θεία μυστήρια: άντρες και γυναίκες κάθε κοινωνικής τάξης και ηλικίας, ντυμένοι με κατάλευκες μακριές βαμβακερές ρόμπες. Οι γυναίκες φορούσαν ένα διαφανές πέπλο πάνω απ' τα αρωματισμένα τους μαλλιά, οι άντρες είχαν το κεφάλι ολότελα ξυρισμένο, πολύ γυαλιστερό στην κορυφή. Αυτοί ήταν τα επίγεια άστρα της μεγαλόπρεπης θρησκείας και από τα χάλκινα, τα αργυρά ή ακόμα και τα χρυσά σείστρα έβγαине ένας λαγαρός και μελωδικός ήχος.

Οι ιερείς της λατρείας, οι μεγάλοι εκείνοι αρχιερείς, ντυμένοι με λευκά λινά άμφια, που τους κάλυπταν το στήθος, ήταν στενές στη μέση και μακριές ως τις πατούσες, κρατούσαν τα διακριτικά σήματα των πιο ισχυρών θεοτήτων...

Αμέσως μετά απ' αυτούς έρχονταν οι θεοί που καταδέχονταν να βαδίζουν μ' ανθρώπινα πόδια. Ο πρώτος, απαίσιος στην όψη ήταν ο αγγελιοφόρος του Ουρανού και της Κόλασης, με το πρόσωπο πότε σκοτεινό, πότε λαμπερό. Σηκώνει περήφανα το σκυλίσιο κεφάλι του, στο αριστερό του χέρι κρατούσε ένα κηρύκειο, και με το δεξιά κούναγε ένα πράσινο κλαδί φοινικιάς. Αμέσως μετά απ' αυτόν ερχόταν μια γελάδα που στεκόταν στα δυο πισινά της πόδια, σύμβολο της γονιμότητας, και παράσταινε τη θεά που παράγει τα πάντα. Την κράταγε στους ώμους του ένας από τους ευτυχείς ιερείς που προχωρούσε χειρονομώντας ζωηρά. Ένας άλλος κρατούσε το κιβώτιο όπου ήταν κλεισμένα τα μυστήρια και που έκρυβαν, από τα βλέμματα ολονών τα μυστικά της μεγαλόπρεπης θρησκείας. Άλλος έφερε στο στήθος του την πανευδαιμονη, την αξιοσέβαστη μορφή της παντοδύναμης θεότητας, μια μορφή δίχως καν το σχήμα ενός κατοικίδιου τετραπόδου, μήτε κανενός πουλιού ούτε κάποιου αγριού ζώου, μήτε

και ανθρώπου. Κατάφεραν όμως να επινοηθούν κάτι έξυπνο για να την κάνουν σεβαστή ακριβώς μ' αυτόν το νεωτερισμό και το σύμβολο που την παράστανε ήταν άλλωστε μια ανέκφραστη ένδειξη του μυστήριου που έπρεπε να καλύπτει την ευγενικιά αυτή θρησκεία...

Μ' αυτές τις συνομιλίες και τις εύθυμες και θορυβώδεις τελετές, ζυγώσαμε χωρίς να καταλάβουμε την ακτή της θάλασσας, φθάσαμε κιόλας στον τόπο όπου είχα περάσει την προηγούμενη νύχτα με τη γαϊδουρινή μου όψη. Εκεί, μετά που τοποθέτησαν τις εικόνες των θεών σύμφωνα με την παράδοση, ο πρωθιερέας πλησιάζει ένα πλοίο, πολύ καλλιτεχνικά ναυπηγημένο και στολισμένο ολόγυρα με υπέροχες αιγυπτιακές ζωγραφιές, το εξαγνίζει, σύμφωνα με τους ιερούς κανόνες μ' έναν αναμμένο δαυλό, μ' ένα αυγό και θειάφι και αναπέμποντας με το άωμο στόμα του, τις πιο επίσημες προσευχές, του 'δωσε ένα όνομα και το αφιέρωσε στη θεά. Στο άσπρο πανί του τυχερού αυτού караβιού είναι γραμμένο με κεντημένα γράμματα ότι ήταν δώρο που προσφέρθηκε για να καλοταξιδεύουν οι νέες μεταφορές. Αμέσως υψώνεται το κατάρτι, που ήταν ένα ολόκληρο πεύκο καλά στογγυλεμένο, ψηλό και λαμπερό, μ' ένα εξαιρετικά ωραίο κατάστρωμα γύρω του η πλώρη, καμπυλωμένη, σαν το λαιμό του κύκνου και στολισμένη με λεπτά φύλλα από χρυσό, άστραφτε, η πρύμνη και το κατάστρωμα του караβιού ολόκληρου δουλεμένα από ξύλο λεμονιάς λουστραρισμένο τέλεια, έλαμπε απ' ομορφιά. Σε λίγο, όλοι όσοι ήταν εκεί, τόσο οι αμύητοι όσο και οι μνημένοι έτρεζαν ποιος πρώτος να φέρει λιχιστήρια γεμάτα αρώματα και κάθε λογής προσφορές και ένα είδος σούπας από γάλα και αλεύρι έκαναν σπονδές πάνω στα κύματα ως τη στιγμή που το πλοίο, φορτωμένο αναρίθμητα δώρα και βλογημένες προσφορές, λύθηκε από τ' άγκιστρα που το κρατούσαν δεμένο στην άγκυρα και, με το πρώτο αεράκι που φυσούσε ξανοίχτηκε στο πέλαγος. Και όταν πια μόλις ξεκρίνονταν στον ορίζοντα σαν ένα μικρό σημάδι, αυτοί που κράταγαν τα ιερά αντικείμενα, φορτώθηκαν πάλι τα εμβλήματα που είχαν φέρει και γύρισαν χαρούμενοι στο ναό με την ίδια λαμπρή επισημότητα όπως όταν ήρθαν.

Αμέσως μόλις φτάσαμε στο ναό, ο πρωθιερέας, αυτοί που κρατούσαν τις αγίες εικόνες και οι παλιοί μνημένοι στα μυστήρια της λατρείας, μπήκαν μες στο ιερό της θεάς και απόθεσαν, σύμφωνα με το έθιμο, τούτες τις μορφές που φαίνονταν σα ν' ανάπνεαν. Ύστερα, ένας απ' αυτούς, που όλοι τον ονόμαζαν **Σκρίμπ**, στεκόταν όρθιος μπροστά στην πόρτα και καλούσε, σα σε συνέλευση, το τάγμα των **παστοφόρηδων**,* έτσι ονομάζεται αυτό το ιερό τάγμα, έπειτα ανέβηκε σ' ένα ψηλό άμβωνα και διάβασε δυνατά από ένα βιβλίο, προσευχές για το γαληνότατο αυτοκράτορα, για τη σύγκλητο, για τους ιππότες, για ολόκληρο το ρωμαϊκό λαό, για τη ναυσιπλοΐα, γι' αυτούς που πλανιούνται στη θάλασσα, για την ευτυχία όλων εκείνων που αποτελούν την αυτοκρατορία της ανθρωπότητας μας και τελείωσε, λέγοντας στα ελληνικά τα

* Ήταν αιγύπτιοι ιερείς πού τους έλεγαν έτσι γιατί κρατούσαν τη μορφή της θεάς Ίσιδας και των άλλων θεών σε κάτι κουτιά ή εκκλησούλες στα ελληνικά: **παστός**. —Σημ. Σύντ.

συνηθισμένα τυπικά λόγια: «Οι λαοί ν' αποχωρήσουν». Αυτά τα λόγια σήμαιναν ότι η θυσία έγινε δεκτή, όπως το 'δειξε το πλήθος των πιστών που ξέσπασαν αμέσως σε κραυγές χαράς. Έπειτα, οι πολίτες, ανείπωτα ευτυχείς, έφεραν πράσινους κλάδους ελιάς, κλαριά από τριαντάφυλλα και στεφάνια από λουλούδια, τα απόθεσαν μπροστά σ' ένα ασημένιο άγαλμα της θεάς, που ήταν σε μιαν εξέδρα και, αφού ασπάστηκαν τα πόδια της, έφυγαν για τα σπίτια τους.

Σαν έφτασε η στιγμή, όπως είπε ο ιερέας, ο ίδιος μ' οδήγησε, με συνοδεία το ιερό τάγμα, στο λουτρό που βρισκόταν κοντά στο ναό. Μόλις μπήκα στο νερό, σύμφωνα με το έθιμο, ο πρωθιερέας, επικαλούμενος τη θεία εulογία μ' **εξάγνισε** ραντίζοντας με μ' αγιασμένο νερό. Είχαν περάσει τα πρώτα δυο μέρη της ημέρας, όταν με ξανάφερε στο ναό και μ' έβαλε να κάτσω στα πόδια της θεάς. Μου έδωσε μυστικά μερικές συμβουλές που η ανθρώπινη λαλιά δε μπορεί να τις αποκαλύψει και μου πρόσταζε δυνατά, μπροστά σ' όλους τους παραβρισκόμενους, ν' απέχω δέκα μέρες στη σειρά από οποιαδήποτε απόλαυση φαγητού, να μη φάω τίποτα που έχει ζωή και να μην πιω κρασί. Φύλαξα μ' αξιοζήλευτη ακρίβεια αυτές τις εντολές, σύμφωνα με το έθιμο, κι έφθασε επιτέλους η αποφασιστική μέρα για την εκπλήρωση των θείων υποσχέσεων. Ο ήλιος κατέβαινε στον ορίζοντα και ξανάφερε το δειλινό, όταν απ' όλες τις μεριές ξεχύθηκε πλήθος πολύ και, σύμφωνα με την αρχαία συνήθεια της θρησκείας, ο καθένας μου έφερε κι από ένα εξαιρετικό δώρο. Τότε ο πρωθιερέας, απομακρύνοντας όλους τους αμύητους, με πήρε από το χέρι και, τυλιγμένος όπως ήμουν σ' ένα σεντόνι από αλεύκαστο λινάρι, μ' οδήγησε στο ιερό του ναού.

Μπορεί, περίεργε αναγνώστη, να με ρωτήσεις, με κάποια ανησυχία, τί ειπώθηκε και τί έγινε μετά απ' αυτό. Θα σου το έλεγα, αν μου επιτρεπόταν να το ειπώ, θα μάθαινες αν σου επιτρεπόταν ν' ακούσεις...

Σύροντας τον μπερντέ που μ' έκρυβε από τα βλέμματα, άζαφνα, έτσι στολισμένος σαν τον ήλιο όπως ήμουν, φάνταξα σαν πραγματικό άγαλμα, και το πλήθος κάρφωσε αμέσως τα ζαφνιασμένα μάτια του απάνω μου. Ύστερα απ' αυτό γιόρτασα την ευτυχισμένη μέρα της αναγέννησης μου μ' ένα λαμπρό και εύθυμο τραπέζι. Παρόμοιες τελετές επαναλήφθηκαν τρεις μέρες συνέχεια, και συνοδευόταν από το θρησκευτικό γέυμα, αζεχώριστα συμπληρώματα της μύησης. Έμεινα εκεί μερικές μέρες ακόμη, μόνο για να απολαύσω την ανείπωτη χαρά ν' ατενίζω το άγαλμα της θεάς, στην οποία ήμουν αιώνια υποχρεωμένος για την ευεργεσία της που ήταν ανώτερη από κάθε ανταμοιβή. Τέλος, ακούοντας τις εντολές της, αφού της απότισα τον ταπεινό μου φόρο ευγνωμοσύνης, ασφαλώς όχι ολόκληρον, αλλά ανάλογα με τις δυνάμεις μου, ετοιμάστηκα να γυρίσω σπίτι μου, έπειτα από μια τόσο μακρόχρονη απουσία. Άλλα μου ερχόταν πολύ δύσκολο να την αποχωριστώ. Τότε, πέφτοντας στα πόδια της, της τα σκούπιζα με το πρόσωπο μου πολλή ώρα και, με δάκρυα στα μάτια και στεναγμούς, που κάθε τόσο μου κόβανε τα λόγια, της απηύθυνα τούτη την ταπεινή προσευχή.

«Άγια θεά, αιώνια ακούραστη για τη σωτηρία του ανθρώπινου γένους, πάντοτε ανείπωτα μεγαλόψυχη για την προστασία των θνητών, έχεις για τους δυ-

στυχισμένους και τους λυπημένους μια γλυκεία μητρική αγάπη. Δεν περνάει μέρα, η νύχτα, μήτ' καν μια στιγμή που να μην κάνεις κάποια ευεργεσία, που να μην υπερασπίσεις τους ανθρώπους στη γη και στη θάλασσα, που' να μην απομακρύνεις απ' αυτούς τις τρικυμίες της ζωής, τείνοντας τους σωτήριο χέρι. Με το χέρι σου ξεδιαλύνεις το αζεδιάλυτο στημόνι της Μοίρας, καταλαγιαζεις τις μπόρες της Τύχης, απομακρύνεις τις βλαβερές επιδράσεις των αστερισμών. Οι θεοί του Ολύμπου σε τιμούνε, οι θεοί του Άδη σε σέβονται, εσύ δίνεις στο σύμπαν την περιστροφική του κίνηση, στον ήλιο το φως του, εσύ κυβερνάς τον κόσμο και ποδοπατάς τον Τάρταρο. Η αρμονία των ουρανίων σωμάτων, ο ερχομός των εποχών του έτους, η ευθυμία των θεών. ο δαμασμός των στοιχείων της φύσης, όλα είναι έργα σου. Με ένα σου πνεύμα, πνέουν οι άνεμοι, μαζεύονται τα σύννεφα, τα σπαρτά φυτρώνουν, βγαίνουν τα μπουμπούκια. Η μεγαλειότητα σου γέμισε με ιερό δέος και τα πουλιά που πετούν στον αέρα, και τ' αγρίμια που, γυρίζουν στα βουνά, και τα φίδια που κρύβονται κάτω απ' τη γη, και τα τέρατα που κολυμπάνε στον ωκεανό. Αλλά, αλλοίμονο! Είναι πολύ αδύνατο το ταλέντο μου για να εξυμνήσει τις αρετές σου και, για να σου προσφέρω θυσίες αντάξιες σου, η περιουσία μου είναι πολύ ασήμαντη. Μήτε η αδύνατη φωνή μου, μήτε χίλια στόματα και άλλες τόσες γλώσσες, ούτε μία αιώνια και αστείρευτη πηγή λέξεων δε θα μπορούσε να εκφράσει τα αισθήματα που μου εμπνέει το μεγαλείο σου. Θ' αρκεστόω λοιπόν σ' ένα μόνο πράμα που είναι μπορετό σ' έναν πιστό, μα φτωχό άνθρωπο να κάνει: θα φυλάζω βαθειά. χαραγμένη, μες στην καρδιά μου την ουράνια μορφή σου και. θα την έχω παντοτινά στη σκέψη μου».

«Έτσι δεήθηκα στην παντοδύναμη θεά, έπειτα, αγκαλιάζοντας μ' αγάπη τον πρωθιερέα Μίθρα, που στο έζης θα 'ναι πατέρας μου, έμεινα κάμποσην ώρα κρεμασμένος στο λαιμό του, και φιλώντας τον ατέλειωτα, του ζήτησα συγγνώμη γιατί δε μπόρεσα να τον ανταμείψω όπως έπρεπε για τις τόσες ευεργεσίες του».

ΓΙΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΠΕΡΕΓΡΙΝΟΥ

Την εποχή της εμφάνισης του χριστιανισμού— άλλωστε όπως και ως τότε— στον ελληνορωμαϊκό κόσμο περιφέρονταν από πόλη σε πόλη και από χώρα σε χώρα πολλοί **αγύρτες** που έκαναν τους **σοφούς**, τους **μάντις** ή τους **θαυματοποιούς**. Ο **Λουκιανός**— έλληνας συγγραφέας του II αιώνα— περιγράφει, στο έργο του «*Ο θάνατος του Περεγρίνου*», έναν τέτοιο αγύρτη. Κάποιος **Περεγρίνος** που λεγόταν και **Πρωτέας**, πετυχαίνει με τον καιρό να επιβληθεί στους χριστιανούς εκείνης της εποχής. Να τί λέγεται για τον Περεγρίνο στο έργο που αναφέραμε: *

9. *Αυτό το αριστούργημα, που το ενσωμάτωσε η φύση αυτός ο κανόνας του Πολύκλειτου, μόλις είχε αρχίσει να λέγεται κι αυτός άντρας και τον πιάσανε την ώρα που έκανε μια μοιχεία στην **Αρμενία**, κι έφαγε ένα ζύλο να το θυμάται σ' όλη του τη ζωή! Πήδηξε, απ' τη στέγη και κατάφερε να σωθεί μ' ένα γογγύλι χωμένο στον πισινό. Ξελόγιασε μετά ένα όμορφο αγόρι και χρειάστηκε να πληρώσει τρεις χιλιάδες δραχμές στους γονιούς του παιδιού, που ήταν φτωχοί, για να μην οδηγηθεί μπροστά στον κυβερνήτη της Ασίας.*
- 10... *Πρέπει όμως ν' αναφέρουμε εδώ, δε γίνεται αλλιώς, αυτά που έκανε στον ίδιο του τον πατέρα. Όλοι σας ξέρετε, γιατί θα έχετε ακούσει να μιλούν γι' αυτόν, πως έπνιξε το γέρο, δεν άντεχε να τον αφήσει να ξεπεράσει τα εξήντα του χρόνια. Ύστερα, επειδή η είδηση της ανομίας του διαδόθηκε, καταδίκασε ο ίδιος τον εαυτό του σ' εξορία, και περιπλανιόταν από χώρα σε χώρα.*
11. *Περίπου την ίδια εκείνην εποχή ο φιλαράκος μας μνήθηκε στην υπέροχη σοφία των χριστιανών, κι έφτασε να γίνει μαθητής των ιερέων και των λογίων τους, στα περίχωρα της Παλαιστίνης. Αλλά τις να σας πω ακόμα; Πολύ σύντομα απόδειξε ότι σε σύγκριση μ' αυτόν, όλοι τους είναι παιδαρέλια. Αυτός ήταν προφήτης επικεφαλής **θιάσου**[†] ο πιο τρανός της συνέλευσης, που εκπληρώνει όλες τις αρμοδιότητες μόνος του. Ερμηνεύε και διασαφήνιζε ορισμένα από τα βιβλία τους κι ο ίδιος σύντασσε πολλές γραφές...*
12. *Κατηγορήθηκε ότι ήταν χριστιανός κι ο Πρωτέας ρίχτηκε στη φυλακή. Αλλά και η φυλάκιση του δημιούργησε αρκετά μεγάλη φήμη για όλη του τη ζωή, έγινε ζακουστός για τις **γητειές** και τη **δίψα** που 'χε για **δόξα**, αυτές ήταν οι δυο φιλοδοξί-*

* Λουκιανός, *Διαλεχτά έργα*. Μετάφραση του Ράδου Χίνκου, Κρατική έκδοση για τη λογοτεχνία και τη τέχνη 1959.

† Μια συντροφιά που είχε συνήθως σκοπό τη λατρεία ενός θεού. — Σημ. Σύντ.

ες του Πρωτέα. Μόλις φυλακίστηκε, οι χριστιανοί θεώρησαν πραγματική συμφορά όλα όσα γίνθηκαν και προσπάθησαν να κάνουν ό,τι περνούσε απ' το χέρι τους για να τον βγάλουν απ' τη φυλακή. Επειδή όμως δεν το κατάφεραν άρχισαν μ' ανείπωτο ζήλο, να φροντίζουν με κάθε τρόπο τον Πρωτέα...

14. Κυβερνήτης της Συρίας, εκείνον τον καιρό, ήταν ένας άνθρωπος που αγαπούσε τη φιλοσοφία κι απόλυσε τον Περεγρίνο, γιατί κατάλαβε ότι αυτός **ζουρλάθηκε** τόσο πολύ που θα δεχόταν με χαρά το θάνατο, μόνο και μόνο για να δοξάζουν τη μνήμη του οι μελλούμενοι άνθρωποι. Τον άφησε, λοιπόν, λεύτερο, επειδή πίστεψε ότι δεν άξιζε να καταδικαστεί. Όταν γύρισε ο Περεγρίνος στον τόπο του, βρήκε τους συμπολίτες του πολύ εξοργισμένους ακόμα εναντίον του, επειδή είχε σκοτώσει τον πατέρα του· πολλοί μάλιστα απ' αυτούς ήταν έτοιμοι να τον παραπέμψουν σε δίκη μ' αυτήν την κατηγορία. Έπειτα, τον καιρό που έλειπε ο Περεγρίνος, το μεγαλύτερο μέρος απ' το βιος του λεηλατήθηκε και δεν του έμειναν παρά μονάχα μερικά χωράφια που άξιζαν περίπου 15 τάλαντα...
15. Αλλά να τί επινόησε πάλι αυτός ο παμπόνηρος Πρωτέας για να μπορέσει ν' αντιμετώπισει την κατάσταση και να ξεφύγει από τον κίνδυνο. Παρουσιάστηκε στη σύναξη των **μαλλιαρών** (άφησε τα μαλλιά του μακριά φόρεσε ένα μακρύ μαντύα πολύ ακάθαρμο, κρέμασε δισάκι στον ώμο του και στο χέρι πήρε ραβδί, η δε όψη του ήταν αντάξια τραγωδίας), και σ' αυτά τα χάλια μίλησε στα πλήθη, είπε αποφασιστικά ότι απαρνείται όλη την περιουσία που κληρονόμησε απ' τον πατέρα του... Έτσι βούλωσε το στόμα των εχθρών του ο Περεγρίνος και, αν κανένας δοκίμαζε ν' αναφέρει τίποτε για το φόνο, τον λιθοβολούσαν αμέσως.
16. Για δεύτερη φορά ο φιλαράκος μας εγκατέλειψε την πατρίδα του και κίνησε για μια ζωή περιπλανώμενου. Οι χριστιανοί, που είχαν σχηματίσει ένα είδος προσωπικής φρουράς, του προμήθευαν τα απαραίτητα τρόφιμα για το δρόμο και του έδιναν τη δυνατότητα να ζει άνετα, μ' όλα τ' αγαθά. Έτσι έζησε και τράφηκε κάμποσον καιρό ο Περεγρίνος. Αργότερα, όμως, επειδή παρέβηκε ορισμένες εντολές των χριστιανών (τον είδαν, φαίνεται, να τρώει κάτι κρέατα που απαγορεύονταν), τον έδιωξαν απ' τις γραμμές τους. Όταν βρέθηκε σε μεγάλη ανάγκη, νόμισε ότι δεν θα ήταν άσχημα ν' ανακαλέσει τη δωρεά του) και να ζητήσει πίσω από την πολιτεία τα αγαθά που δώρισε. Έστειλε, λοιπόν, στους συμπολίτες του μιαν αναφορά και ζητούσε, εξ' ονόματος του αυτοκράτορα, να του επιστραφεί το δώρο. Η πολιτεία όμως παραπονέθηκε κι αυτή, με απεσταλμένο της στον αυτοκράτορα, κι έτσι έπεσε έξω στους λογαριασμούς του ο Περεγρίνος, η προηγούμενη απόφαση του παρέμεινε σε ισχύ γιατί είχε δωρίσει τ' αγαθά αυτά χωρίς να τον εκβιάσει κανείς.
17. Ύστερα, για τρίτη φορά, εγκατέλειψε την πατρίδα του, για να ταξιδέψει στην Αίγυπτο, κι έμεινε αρκετόν καιρό κοντά στον Αγαθόβουλο. Εκεί έμαθε τη θαυμάσια τέχνη με την οποία ασχολείται μέχρι σήμερα. Ξύρισε το μισό κεφάλι του, άλειψε το πρόσωπο του με λάσπη και, μπροστά σ' ένα μεγάλο πλήθος ανθρώπων, άρχισε να διατυμπανίζει, λέγοντας ότι τάχατες αυτό δεν είχε καμιά σημασία. Έπειτα μα-

στιγώθηκε μόνος του κι έβαλε και άλλους να τον μαστιγώσουν στις πλάτες μ' ένα ραβδί, κι έκανε κι αλλά πολλά, πιο επαίσχυντα ακόμη...

19. Κι επειδή αυτή ήταν η κατάσταση, ο Πρωτέας γύρισε στην Ελλάδα. Εκεί, μια έβριζε πατόκορφα τους Έλληνες, μια προσπαθούσε να τους κάνει να πάρουν τα όπλα ενάντια στους Ρωμαίους, τότε έβριζε έναν επιφανή, για την επιστήμη του και το υψηλό του αξίωμα,* άντρα που πρόσφερε μεγάλες υπηρεσίες στην Ελλάδα, φέρνοντας, ανάμεσα στ' άλλα, νερό στην Ολυμπία και γλυτώνοντας έτσι χιλιάδες θεατές, που συγκεντρώνονταν εκεί για τους Ολυμπιακούς αγώνες, από το θάνατο απ' τη δίψα...
20. Δεν του έδωσαν όμως σημασία και κανείς δεν τον έβλεπε με σεβασμό, όπως και πριν, γιατί όλες οι πονηριές του είχαν τώρα αποκαλυφθεί και ο Περειγρίνος δε μπορούσε πια να επινοήσει τίποτα το καταπληχτικό, για να προκαλέσει το θαυμασμό και να τραβήξει πάνω του τα βλέμματα αυτών που τον άκουγαν. Αλλά ακριβώς ο θαυμασμός ήταν ό,τι επιθυμούσε περισσότερο ο Περειγρίνος. Σκέφτηκε τότε να πραγματοποιήσει το πιο τολμηρό του κατόρθωμα συγκεκριμένα, **να πεθάνει πάνω στη φωτιά**. Γι' αυτό αμέσως μετά τους τελευταίους ολυμπιακούς αγώνες, ο Περειγρίνος διάδωσε ανάμεσα σ' όλους τους Έλληνες την είδηση, ότι στην επόμενη Ολυμπιάδα αποφάσισε να ριχτεί μες στις φλόγες.
32. Όταν έφθασα στην Ολυμπία, είδα ότι το οπισθόδομα[†] ήταν γεμάτο κόσμο, άλλοι κορόιδευαν κι άλλοι εξυμνούσαν την απόφαση του Πρωτέα ήταν τόσο ερεθισμένοι, που οι πιο πολλοί ήρθαν κιόλας στα χέρια. Αυτή ήταν η κατάσταση ώσπου ήρθε ο ίδιος ο Πρωτέας, συνοδευόμενος από πλήθος ανθρώπους. Πήγε πίσω απ' το μέρος που είχε καθοριστεί για τους κράχτες κι άρχισε να μιλάει για τον εαυτό του, για την ζωή που έκανε, για τους κινδύνους που αντιμετώπισε και για όλα όσα υπόφερε από αγάπη στη φιλοσοφία..
33. «Θέλω, είπε επίσης ο Περειγρίνος, να φανώ χρήσιμος στους ανθρώπους και να τους δείξω πως πρέπει να περιφρονούν το θάνατο. Όλοι οι άνθρωποι πρέπει να είναι, κατά τη γνώμη μου, **φιλοκτήτες**». Τότε όλοι οι ανόητοι σ' αυτήν τη σύναξη έχνυαν πικρά δάκρυα και φώναζαν: «Μείνε στην ζωή για το καλό των Ελλήνων!» Άλλοι όμως, με πιο αντρίκια καρδιά, του πέταξαν κατάμουτρα: «Να πραγματοποιήσεις την απόφαση σου!» Οι φωνές τους τον συντάραζαν πολύ το γέρο, γιατί έλπιζε ότι όλοι οι θεατές θα τον εμποδίσουν να πεθάνει και ότι δεν θα τον αφήσουν να ριχτεί στις φλόγες, όσο κι αν εναντιώνεται αυτός, κι έτσι θα τον κρατήσουν στη ζωή. Αλλά τούτα τα λόγια: «Να πραγματοποιήσεις την απόφαση σου!» ήταν γι' αυτόν ολότελα αναπάντεχα, και παρόλο που ήταν ωχρός σαν πεθαμένος, τον έκαναν να κιτρινίσει ακόμα πιο πολύ...

* Πρόκειται για τον Έλληνα **Ηρώδη τον Αττικό** που, με την ιδιότητα του ρήτορα ήταν καθηγητής των αυτοκρατόρων **Λουκίου Βέρου** και **Μάρκου Αυρηλίου**.— Σημ. Σύντ.

† Το πίσω μέρος του ναού.— Σημ. Σύντ.

36. Τώρα φίλε, πρόσεχε όσο μπορείς! Ο Περεγρίνος άφησε καταγής το δισάκι του και το ματσούκι του Ηρακλή έβγαλε το μαντά, και παρουσιάστηκε μπροστά στα μάτια μας μ' ένα τρομερά βρώμικο **πουκάμισο**. Ζήτησε υστέρα λιβάνι να το ρίξει στη φωτιά και, στρέφοντας κατά το νοτιά, γιατί και αυτή η χειρονομία είχε το ρόλο της σ' αυτήν την τραγωδία, είπε: «Δαίμονες της μάνας μου και του πατέρα μου, δεχτείτε με αυτόθελα!» και, λέγοντας αυτά πήδηξε στη φωτιά και δεν τον ξανάδε πια κανείς, γιατί τον τύλιζαν οι φλόγες, που πύργωναν!...
38. Και, στο γυρισμό πολλά, φίλε μου, πράματα στοχαζόμουνα. Σκεφτόμουν, λόγου χάρη, τί νόημα έχει κι αυτή η δίψα για δόξα το μόνο πάθος απ' το οποίο κανείς δε μπορεί να γλυτώσει, ούτε ακόμα κι αυτός που όλοι τον θεωρούν υπέροχο άνθρωπο! Τί να πω τότε για έναν σαν κι αυτόν, που έζησε μιαν ανόητη ζωή, την ζωή ενός ανθρώπου ξεφρενιασμένου και που του άξιζε με το παραπάνω η φωτιά;
39. Συνάντησα κατόπιν ένα μεγάλο πλήθος που πήγαιναν να δουν κι αυτοί το θέαμα, νομίζοντας ότι θα βρύνε το σοφό μας ακόμα ζωντανό... Αν είχα να κάνω με κανέναν ζύπνιο, θα του παρουσίαζα, όπως σε σένα, την καθαρή αλήθεια, τα γεγονότα έτσι όπως συνέβηκαν αλλά στους απλοϊκούς αυτούς που μ' άκουγαν μ' ανοιχτό το στόμα, εξόγκωνα τα πράματα, προσθέτοντας λεπτομέρειες άξιες μιας τραγωδίας. Τους εξιστόρησα, λόγου χάρη, ότι μόλις πήρε φωτιά ο σωρός τα ζύλα και ο Πρωτέας ρίχτηκε μες στις φλόγες, γίνηκε πρώτα ένας μεγάλος σεισμός, που συνοδούνταν από τρομερά ουρλιαχτά. Ύστερα, ένας αετός υψώθηκε μες απ' τις φλόγες και πέταξε κατά τον ουρανό, λέγοντας με βροντερή ανθρώπινη φωνή: «Εγκατέλειψα τη γη και πηγαίνω στον Όλυμπο». Οι άνθρωποι, ζαφνιασμένοι και κατατρομαγμένοι, άρχισαν να λατρεύουν τη θεότητα του Πρωτέα και με ρωτούσαν αν ο αετός κατευθύνθηκε προς την ανατολή, ή προς τη δύση. Κι εγώ τους απαντούσα, ότι μου κατέβαινε.
40. Επιστρέφοντας στη μεγάλη σύνοδο, συνάντησα ένα γκριζομάλλη που— μα το Δία— φαινόταν άνθρωπος άξιος κάθε εμπιστοσύνης, αν κρίνουμε απ' το πρόσωπο, από τα γένια και απ' όλη του τη σοβαρότητα. Αυτός ο άνθρωπος μιλούσε για τον Πρωτέα και υποστήριζε, ότι λίγο μετά που κήκε τον είδε ντυμένο στ' άσπρα να περπατάει εύθυμος μες σε τούτην τη στοά που έχει το χάρισμα να επιστρέφει εφτά φορές τον ήχο, και ότι μόλις πριν από λίγο αποχωρίστηκε απ' αυτόν. Ο Πρωτέας ήταν στολισμένος με στεφάνι από αγριελιά. Σ' όλα αυτά, πρόσθεσε και τη διήγηση για τον αετό, κι ορκίστηκε ότι είδε με τα μάτια του πως πέταξε μες απ' τη φωτιά. Στην πραγματικότητα όμως, εγώ λίγο πρωύτερα, τον έκανα να πετάξει, για να σπάσω κέφι με την απλοϊκότητα και τη βλακεία εκείνων των ανθρώπων.
- 41... Δεν αναφέρω τόσα και τόσα αλλά θαύματα! Στους ίδιους τους Έλληνες και στους άλλους στους οποίους λένε ότι ο Περεγρίνος έστειλε επιστολές, δεν αμφιβάλω ότι γρήγορα θα του στήσουνε πολλά, πάρα πολλά αγάλματα...
42. Να, λοιπόν, ποιο ήταν το τέλος του άτυχου Πρωτέα, του ανθρώπου που— για να μιλήσουμε γι' αυτόν σύντομα—δεν πήρε υπόψη του ποτέ την αλήθεια, δε μίλησε και δε δούλεψε ποτέ παρά μονάχα για τη φήμη και για τους επαίνους που περιμέ-

νε από το πλήθος. Για να το πετύχει αυτό, ρίχτηκε στη φωτιά, και το 'κανε ακριβώς όταν δε μπορούσε πια να χαρεί αυτούς τους επαίνους, γιατί ο θάνατος του αφαίρεσε κάθε αίσθηση...

Παράρτημα 7

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ή Ο ΨΕΥΔΟΠΡΟΦΗΤΗΣ

Ένα παράδειγμα για το πώς, στους πρώτους αιώνες του χριστιανισμού, διάφοροι απατεώνες αποβλάκωναν το λαό στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, παρασταίνοντας τους προφήτες και τους θαυματοποιούς και ιδρύοντας ακόμη και καινούργιες λατρείες, αποτελεί η δράση κάποιου **Αλέξανδρου** από την πόλη **Αβωνότειχο** (της **Θράκης**). Τις απατεωνιές αυτού του τυχοδιώκτη τις έχει περιγράψει ο σύγχρονος του Λουκιανός στο έργο: «*Ο Αλέξανδρος ή ο ψευδοπροφήτης*». Όταν θα διαβάσει αυτή τη διήγηση, ο αναγνώστης θ' αναρωτηθεί με το δίκιο του: Μήπως άραγε ο εκκλησιαστικός θρύλος για το Χριστό ή ο βιβλικός θρύλος για το Μωυσή, έχουν συνταχθεί από κάτι τέτοια παραμύθια; Να η αφήγηση του Λουκιανού.*

5. *Στα νιάτα του, όντας εξαιρετικά όμορφος, όπως θα, μπορούσε να τον φανταστούμε και από την σημερινή γεροντική του όψη και από όλα όσα διηγούνται γι' αυτόν, δε ντρεπότανε καθόλου να εκπορνεύεται και για χρήματα, διατηρούσε ερωτικές σχέσεις μ' οποιονδήποτε. Ανάμεσα στους ερωμένους του ήταν και ένας από κείνους τους τσαρλατάνους που ασχολούνται με τη μαγεία, υπόσχονται θαυμάσιες γητειές, λένε σ' όλους ότι θα έχουν μεγάλη επιτυχία στον έρωτα, ότι οι θεοί του Άδη θα ξεσηκωθούν ενάντια στους εχθρούς τους, ότι θ' ανακαλύψουν θησαυρούς και θα πάρουν κληρονομίες. Όταν ο τσαρλατάνος είδε ένα αγόρι με τόσα πολλά χαρίσματα κι έτοιμο να τον εξυπηρετήσει στα τεχνάσματα του, όταν κατάλαβε ότι ο νεαρός είναι τόσο γοητευμένος με τις ταχυδακτυλουργικές του απατεωνιές, όσο εκείνος με την ομορφιά του, άρχισε να τον διαπαιδαγωγεί και να τον χρησιμοποιεί συνέχεια σαν μαθητή, όργανο και δούλο. Ο αγύρτης για τον όποιο μιλώ ήταν, σύμφωνα με τα λεγόμενα του, γιατρός με άδεια του κράτους και ήξερε, όπως και η γυναίκα του αιγυπτίου Θόωνα «ν' ανακατεύει πολλά και φοβερά φάρμακα αλλά μονάχα για να φτιάχνει γιατρικά που φέρνουν συμφορές...»*

6. *Μόλις είχε αρχίσει να βγάζει κι αυτός μερικές τρίχες γένια, όταν ο δάσκαλος του, που είχε έρθει από την Τνάνα πέθανε κι έμεινε ο Αλέξανδρος δίχως πόρους ζωής. Γιατί η ομορφιά, που του έφερνε ότι του χρειαζόταν στην ζωή κάπως μαράθηκε. Αρχισε τότε να καταστρώνει μεγάλα σχέδια. Πήρε για σύντροφο του ένα βυζαντινό, συγγραφέα χορωδιακών τραγουδιών, από το σώμα των μουσικοσυνθετών εκείνων που παρουσιάζονται οι ίδιοι στους καλλιτεχνικούς διαγωνισμούς, έναν άνθρωπο πολύ πιο παλιάνθρωπο από τον καθηγητή του που πέθανε. Μου φαίνεται πώς*

* Λουκιανού. *Διαλεχτά έργα*. Ε. .Ρ. .Α. 1959.

τον έλεγαν Κοκκονά. Κίνησαν, λοιπόν, κι οι δυο ν' αλωνίσουν τον κόσμο, δείχνοντας τις απατεωνιές τους και τα μάγια τους με σκοπό να ξεπαραδιάσουνε τους **χο-ντρούς**, στην αρχαία διάλεχτο των μάγων έτσι λέγανε τους πλούσιους. Ανάμεσα σ' αυτούς βρήκαν και μια πλούσια, μια μακεδόνα περασμένης ηλικίας μα που ήθελε ακόμη να την ερωτεύονται. Ζήσανε σε βάρος της και ήταν οι συνοδοί της από τη Βιθυνία ως τη Μακεδονία. Αυτή η γυναίκα ήταν από την Πέλλα...

7. Ο Αλέξανδρος και ο σύντροφος του είδαν εκεί κάτι φίδια εξαιρετικά μεγάλα, τόσο ήμερα και φιλικά, που οι γυναίκες τους έδιναν να τρώνε και αυτά κοιμόντουσαν δίπλα στα παιδάκια, υπόμεναν να τα ποδοπατάνε, χωρίς να εξαγριώνονται όταν ο κόσμος τα τσάκιζε και βύζαιναν από το στήθος σα βρέφη... Οι αγύρτες για τους οποίους σου γράφω αγόρασαν μόνο με λίγους οβολούς τα πιο όμορφα φίδια που ήταν εκεί...

12. Ο Αλέξανδρος έφτασε λοιπόν στην πατρίδα του, απ' όπου έλειψε κάμποσον καιρό, μ' όλη τη μεγαλοπρέπεια ενός ηθοποιού τραγωδίας. Τα βλέμματα καρφώθηκαν στον Αλέξανδρο, που τους ξάφνιασε όλους. Έκανε ότι τον έπιασε ντελίριο. Μερικές φορές το στόμα του γέμιζε αφρούς. Του ήταν εύκολο να το κάνει αυτό μασώντας ρίζες κέδρου, ένα χόρτο που χρησιμοποιούν στα βαφεία. Αλλά και αυτοί οι αφροί ήταν, στα μάτια των θεατών, κάτι το θεικό και το φρικιαστικό. Από καιρό είχε φτιάξει από πανί ένα κεφάλι φιδιού, που έμοιαζε κάπως μ' ανθρώπινη μορφή. Το ζωγράφισε και το δούλεψε με μεγάλη τέχνη: άνοιγε κι έκλεινε το στόμα με κάτι αλογίσιες τρίχες σου τραβούσε ο Αλέξανδρος κι έβγαζε μια γλώσσα σα φιδιού (μαύρη που 'μοιαζε να 'ναι δυο γλώσσες) και κινούνταν με κάτι τρίχινες κλωστές. Ο Αλέξανδρος είχε και τα φίδια από την Πέλλα, που ανάφερα πιο πάνω, τα είχε θρέψει σπίτι του για να τα παρουσιάσει αν χρειάζονταν στους θεατές, στις παραστάσεις που έδινε και όπου τα φίδια θα έπαιζαν τον κύριο ρόλο.

13. Όταν χρειάστηκε ν' αρχίσει, ο αγύρτης επινόησε κάτι ακόμα. Πήγε τη νύχτα στα θεμέλια του ναού που μόλις τα είχαν σκάψει (είχε μαζευτεί εκεί νερό, δεν ξέρω από που, μπορεί να ήταν και βρόχινο) κι έχωσε μες στο λασπωμένο νερό, στον πάτο, ένα αυγό χίνας, που πρώτα το άδειασε κι έβαλε μέσα ένα μικρό νιογέννητο φίδι. Τέλειωσε τη δουλειά και γύρισε σπίτι. Την επόμενη έτρεξε πρωί-πρωί καταμεσής στην πλατεία γυμνός, μονάχα μια ζώνη χρυσοκέντητη φορούσε, για να του σκεπάξει τα μέρη του σώματος που είναι ντροπή να δείχνει κανείς. Κρατούσε στο χέρι το περίφημο κυρτό σπαθί του και τίναξε τα ξέπλεγα μαλλιά του, όπως οι ιερείς που κυριεύονται από τη θεία χάρη και ζητιανεύουν για τη θεομήτορα. Ο Αλέξανδρος ανέβηκε σε μια ψηλή εξέδρα κι άρχισε να μιλάει στα πλήθη. Συγχάρηκε την πόλη που σύντομα θα δεχτεί το θεό και θα μπορέσει να τον δει. Οι παραβρισκόμενοι, θα έλεγα ολόκληρη η πόλη, συγκεντρώθηκαν με μεγάλη βιάση: ήρθαν και οι γυναίκες και οι γέροι και τα παιδιά» όλοι ζαφνιάστηκαν κι άρχισαν να προσεύχονται και να κάνουν μετάνοιες. Κι εκείνος, λέγοντας κάτι ακατάληπτες κουβέντες, σα να μιλούσε στην εβραϊκή ή στη φοινικική γλώσσα, συντάραξε τους ανθρώπους που τον κοίταζαν και δεν καταλάβαιναν τί έλεγε, δε μπόρεσαν να ξεχωρίσουν παρά τα ονόματα του Απόλλωνα και του

Ασκληπιού, που ο Αλέξανδρος τ' ανακάτευε σε καθετί που έλεγε.

14. Ύστερα, ο Αλέξανδρος έφυγε τρέχοντας, όσο μπορούσε πιο γρήγορα στο μέρος όπου θα χτίζονταν ο ναός. Σαν έφτασε στα ανασκαμμένα θεμέλια και στην πηγή που είχε γίνει για να επαληθεύσει ο χρησμός, μπήκε στο νερό κι άρχισε να ψάλλει, με δυνατή φωνή, ύμνους στη δόξα του Ασκληπιού και του Απόλλωνα» κάλεσε το θεό να έλθει στην πολιτεία για να της φέρει τύχη. Κατόπιν ζήτησε να του φέρουν μια κούπα για τις σπονδές, δίχως και πολύ να σκεφτεί, τη βύθισε στο νερό και την έβγαλε γεμάτη νερό και λάσπη, και μέσα κει ήταν το αυγό όπου είχε κλείσει το θεό είχε κολλήσει με λευκό κερί κι άσπρη μπογιά την τρύπα του αυγού. Πήρε το αυγό στο χέρι και είπε ότι αυτό έχει μέσα τον Ασκληπιό. Και οι θεατές είχαν τα μάτια τους καρφωμένα πάνω του, να δούνε τί θα συμβεί, αφού προηγουμένα ξαφνιάστηκαν πολύ που βρέθηκε τ' αυγό μες το νερό. Ο Αλέξανδρος το έσπασε και κρατούσε στην παλάμη το νεογέννητο του ξακουστού φιδιού κι έτσι, αυτοί που ήτανε μπροστά μπόρεσαν να το δουν να σαλεύει και να τωλίγεται γύρω απ' τα δάχτυλα. Οι θεατές έσυραν αμέσως κραυγές και χαιρέτησαν το θεό. Συγχαίρονταν την πολιτεία κι άρχισαν όλοι να προσεύχονται, ασταμάτητα, ζητώντας από το θεό θησαυρούς, πλούτη, υγεία και άλλα αγαθά. Ο αγύρτης γύρισε τρέχοντας στο σπίτι φέροντας μαζί του το νεογέννητο Ασκληπιό, που γεννήθηκε για δεύτερη φορά στον κόσμο μας, ενώ ο απλοί θνητοί δε γεννιούνται παρά μόνο μια φορά. Και δεν ήταν η **Κορωνίδα*** η μια κουρούνα, που τον έφερε ανάμεσα στους ανθρώπους, αλλά ακριβώς μια χήνα. Στο μεταξύ όλος ο λαός έτρεχε ξοπίσω του γιατί τους είχε κυριέψει όλους θεϊκή φλόγα είχαν ζουρλαθεί από τις τόσες ελπίδες...

Ο φιλαράκος μας έμεινε υστέρα μερικές μέρες στο σπίτι, υπολογίζοντας, με το δίκιο του, ότι η είδηση που διαδόθηκε θα κάνει πολλούς παφλαγώνες να τρέξουν αμέσως κοντά του. Όταν η πολιτεία γέμισε από ανθρώπους που είχαν χάσει τα λογικά τους και την αίσθηση, που δε δείχνανε πια ότι είναι άνθρωποι που τρέφονται με ψωμί, αλλά κάτι δύστυχα πρόβατα, από τα οποία δεν ξεχώριζαν παρά μονάχα στη μορφή, ο Αλέξανδρος κάθισε σ' ένα κρεβάτι μες σ' ένα καμαράκι, φόρεσε ρούχα αντάξια σ' ένα θεό κι έβαλε στο στήθος του τον **Ασκληπιό από την Πέλλα**, για τον οποίο σου είπα ότι ήταν όσο γίνεται μεγάλος και όμορφος. Ύστερα τύλιζε το φίδι γύρω απ' το λαιμό του, αφήνοντας έξω από τη μαντύα του μόνον την ουρά. Το φίδι ήταν τόσο μακρύ, που τα περιτυλίγματα του έφταναν ως το στήθος και ένα μέρος από το σώμα του σέρνονταν χάμω. Ο Αλέξανδρος του 'χωσε το κεφάλι κάτω από το μπράτσο του γιατί το φίδι τα υπόμμενε όλα. Ο αγύρτης έβγαλε από τη μαντύα, μπρος απ' το σαγόνι του, το πάνινο κεφάλι, τάχατες ότι ήταν το κεφάλι του φιδιού που φαινόταν η ουρά του.

* Σύμφωνα με το θρύλο, ο Ασκληπιός ήταν γιος μιας νύμφης πού έκανε απιστίες στον Απόλλωνα γι' αυτό ο θεός της έφερε το χαμό. Η νύμφη ονομάζονταν **Κορωνίς** και το σφάλμα της το μαρτύρησε στον Απόλλωνα μια **κουρούνα**. Σημ. Σύντ.

Φαντάσου τώρα ένα καμαράκι σκοτεινό, γιατί δεν φωτιζόταν αρκετά, το πλήθος που μαζεύτηκε εκεί από παντού, φαντάσου τον ταραγμένο πολύ, κατάπληχτο από τα πριν και φλεγόμενο από ελπίδες. Σα μπήκαν μέσα θαύμα μεγάλο αντίκρισαν μπροστά τους. Κι ήταν φυσικό να ξαφνιαστούν γιατί το φίδι, που πριν μερικές μέρες το είδαν μικρό, έγινε τώρα τεράστιο και μ' ανθρώπινη μορφή· φαινόταν κιόλας πολύ ήμερο. Οι άνθρωποι, στριμωγμένοι στην έξοδο, πριν ακόμα τα δουν όλα αυτά με προσοχή σπρώχνονταν έξω από κείνους που έμπαιναν βιαστικά...

18. Σιγά-σιγά μαζεύτηκαν γύρω απ' τον Αλέξανδρο πολλοί **Βιθουνοί, Γαλάτες και Θράκες**. Φεύγοντας, ο κάθε θεατής μετάφερνε την είδηση, όπως ήταν επόμενο, ότι είδε το θεό να γεννιέται, ότι αργότερα τον άγγιξε γιατί στο μεταξύ, σε σύντομο χρονικό διάστημα, είχε γίνει τεράστιο ότι η μορφή του έμοιαζε με ανθρώπου. Γίνηκαν αργότερα ζωγραφιές, εικόνες και αγάλματα αυτού του θεού και τα ομοιώματα του ήταν από χαλκό ή από ασήμι...

19... Ζήτησε απ' τον καθένα να γράψει σ' ένα χαρτί αυτό που επιθυμεί και τί θα ήθελε προπαντός να ξέρει, να σφραλίζει το γράμμα με μια κλωστή, και να το σφραγίσει με κερί, με άργυρο ή κάποια άλλη κόλλα. Τους είπε ακόμη ότι θα έρθει ο ίδιος να πάρει τα γράμματα και υστέρα, όταν θα μπει το μέρος εκείνο του νεόχτιστου ναού, όπου γίνονται τα μυστήρια, και που τώρα ετοιμάζεται, θα καλέσει μ' έναν κήρυκα και διερμηνέα του θεού, σύμφωνα με μια καθορισμένη τάξη, όλους όσους του έδωσαν επιστολές. Και, αφού ακούσει από το θεό όλα όσα πρέπει να μάθει, θα επιστρέψει τα σημειώματα, σφραγισμένα όπως είναι, με την απάντηση γραμμένη κάτω από κάθε ερώτηση, γιατί ο θεός θ' απαντήσει σε κάθε λέξη της κάθε ερώτησης.

20. Για έναν άντρα σαν και σένα και, χωρίς να θέλω να παινευτώ, για έναν σαν και μένα, το κόλπο θα 'ταν ολοφάνερο και δε χρειαζόταν μεγάλη μαστοριά. Αλλά γι' αυτούς τους άξεστους, με τη μύτη βουλωμένη απ' το συνάχι που τους αποβλάκωνε η απατεωνιά του Αλέξανδρου, ήταν ένα θαύμα, κάτι που δε μπορεί να το συλλάβει το μυαλό. Επινόησε διάφορα μέσα να ξεσφραγίζει τα σημειώματα. Διάβαζε όλες τις ερωτήσεις και απαντούσε εκείνο που θεωρούσε πιο κατάλληλο. Ύστερα έκλεινε τα γράμματα και, μετά που τα σφραγίζει, τα επέστρεψε προς μεγάλη ν κατάπληξη αυτών που τα έπαιρναν. Αυτοί ρωτούσαν συχνά: «Πώς άραγε μπόρεσε να μάθει τί ήταν γραμμένο στα γράμματα που του δώσαμε; Αφού ήταν σφραγισμένα με σφραγίδες που δε μπορούσε να μιμηθεί. Χωρίς αμφιβολία μόνον ένας θεός ήταν σε θέση να τα ξέρει όλα!»...

22. Ο Αλέξανδρος με μια μεγάλη ευστροφία πνεύματος, προφήτευε κι απαντούσε, εξ' ονόματος του θεού, συνδυάζοντας τις υποθέσεις με τις επινοήσεις. Στις ερωτήσεις που του υπόβαλαν μερικοί, απαντούσε με μπερδεμένες και διφορούμενες κουβέντες και σ' άλλες ερωτήσεις έδινε απαντήσεις ολότελα ακατάληπτες...

23. Είχε καθοριστεί μια τιμή για κάθε χρησμό: μια δραχμή και δυο οβολοί. Μη νομίσεις, φίλε, ότι ήταν μικρό και ασήμαντο το εισόδημα, γιατί ο Αλέξανδρος μάζευε κάθε χρόνο εβδομήντα με ογδόντα χιλιάδες δραχμές. Οι άνθρωποι λαχταρούσαν να μάθουν το μέλλον τους και πλήρωναν μονομιάς δέκα-δεκαπέντε χρησμούς. Τα λεφτά

που έπαιρνε δεν τα χρησιμοποιούσε μόνος του και δεν τα έβαζε στην μπάντα για να πλουτίσει. Είχε μαζέψει γύρω του ένα σωρό υπηρέτες, σπιούνους, δημιουργούς και διαφυλακτές χρησμών, σφραγιδοφύλακες, διερμηνείς. Όλους τους πλήρωνε ανάλογα με την αξία τους.

24. Έστειλε ανθρώπους στο εξωτερικό για να διαδώσουν ανάμεσα στους λαούς φήμες που εξυμνούσαν τους χρησμούς του. Αυτοί έπρεπε να διηγηθούν, λόγου χάρη, ότι το μαντείο κάνει προφητείες, ανακαλύπτει τους δούλους που δραπετεύσαν, τους απατεώνες και τους κλέφτες, βοηθάει στην ανακάλυψη θησαυρών και θεραπεύει τις αρρώστιες. Ακόμα έλεγαν ότι ανάστησε κιόλας νεκρούς. Κι έτρεχε ο κόσμος απ' όλα τα μέρη και μαζώνονταν στο μαντείο. Πρόσφεραν θυσίες και κάνανε προσφορές. Η πληρωμή που έπαιρνε ο προφήτης και μαθητής του θεού διπλασιάστηκε...

25. Όταν όμως, πολλοί άνθρωποι με κρίση, ιδίως οι μαθητές του **Επίκουρου**, ξυπνώντας σαν από βαθύ μεθύσι, βάλθηκαν να ξεσκεπάζουν τον Αλέξανδρο και σιγά-σιγά, οι άνθρωποι στις πολιτείες άρχισαν να καταλαβαίνουν όλες τις απατεωνιές του αγύρτη και τις σκηνοθεσίες του, αυτός διάδωσε μια τρομαχτική προφητεία, με σκοπό να χτυπήσει τους εχθρούς του. Έλεγε ότι ο **Πόντος** είναι γεμάτος από άθεους- και χριστιανούς, που τολμούν να τον βρίζουν με τον χυδαιότερο τρόπο και ότι πρέπει να τους διώξουν με τις πέτρες εκείνοι που θέλουν να εξυμνίσουν το θεό...

26. Θέλοντας να καταπλήξει το πλήθος πιο πολύ ακόμα, υποσχέθηκε ότι θα βάλει το θεό να μιλήσει, ότι ο ίδιος ο θεός, χωρίς δραγουμάνο θα πει τους χρησμούς. Ύστερα, δεν του στάθηκε και πολύ δύσκολο να δέσει μαζί μερικούς λαιμούς γερανών και να τους περάσει από το κεφάλι εκείνο που είχε φτιάξει για να μιμηθεί μια ανθρώπινη μορφή. Ο Αλέξανδρος απαντούσε στις ερωτήσεις με τη φωνή κάποιου που, από έξω φώναζε μέσα σ' αυτούς τους σωλήνες, έτσι που η φωνή του να περνάει μες από κείνον τον **πάνινο Ασκληπιό**. Οι τέτοιοι χρησμοί ονομάζονταν «**αυτόφωνα**» και δε μπορούσαν να τους πάρουν παρά μονάχα οι μεγάλοι αξιωματούχοι, που φορούσαν την τιμητική τήβεννο, οι πλούσιοι και κείνοι που πρόσφεραν δώρα μεγάλης αξίας...

30. Αυτά που σου περίγραφα ως τώρα συνέβηκαν ανάμεσα στα σύνορα της **Ιωνίας**, της **Κιλικίας**, της **Παφλαγονίας** και της **Γαλατίας**. Όταν όμως η φήμη του μαντείου απλώθηκε ίσαμε την Ιταλία, όταν έφτασε στην πόλη των Ρωμαίων, δεν υπήρξε πια άνθρωπος που να μην τρέξει, ο ίδιος, ή να στείλει κάποιον άλλον για να συμβουλευτεί τον Αλέξανδρο, ιδιαίτερα άνθρωποι με μεγάλο κύρος και που είχαν στη Ρώμη τα πιο υψηλά αξιώματα.

37. Ο Αλέξανδρος έστειλε στη Ρώμη πολλούς πράκτορες από τους συνεργάτες του. Οι κατάσκοποι τον ενημέρωναν συνέχεια για το πώς ήταν ο καθένας και του πληροφορούσαν για τις ερωτήσεις που θα του υποβάλουν οι άνθρωποι, καθώς και τις πιο φλογερές τους επιθυμίες. Έτσι, ο αγύρτης ήταν προετοιμασμένος ν' απαντάει πριν ακόμα φτάσουν αυτοί που στέλνονταν κοντά του.

38. Κάτι τέτοιες δουλειές οργάνωσε ο Αλέξανδρος στην Ιταλία. Επινόησε επίσης και το γιορτασμό ορισμένων μυστηρίων, που τα οργάνωσε με λαμπαδηφορίες, με δι-

ακηρύξεις του **ιεροφάνη***. Τα μυστήρια γιορτάζονταν πάντα τρεις μέρες συνέχεια...

42. Εμπαίζοντας τους κουτούς, δελέαζε τις γυναίκες τους και ζούσε μ' τ' αγόρια τους. Ο καθένας θεωρούσε σα σημάδι μεγάλης ευμένειας και αξιοζήλευτο γεγονός, αν ο **τσαρλατάνος** αυτός έβαζε στο μάτι τη γυναίκα του. Και αν καταδεχόταν να τη φιλήσει, ο καθένας φανταζότανε ότι μεγάλη τύχη έπεσε στο σπίτι του. Πολλές γυναίκες καυχιόντουσαν ότι είχαν κιάλας κάνει παιδί με τον Αλέξανδρο, και οι άντρες τους πιστοποιούσαν ότι λένε αλήθεια...

53. Άκου τώρα μερικούς χρησμούς που πήρα εγώ ο ίδιος. Ρωτώντας αν ο Αλέξανδρος είναι φαλακρός, σφράγισα το γράμμα με πολλή προσοχή, επιδειχτικά. Ο Αλέξανδρος μου απάντησε μ' ένα σκοτεινό χρησμό: «Ο **Μαλάχ**, ο γιος του **Σαβαρδάλαχος** ήταν ένας άλλος **Άτις**». Μια άλλη φορά τον ρώτησα, σε δυο διαφορετικά γράμματα, για το ίδιο πράμα: «Πού γεννήθηκε ο «Όμηρος;» και τα έστειλα με δυο διαφορετικά ονόματα. Ξεγελάστηκε από το νεαρό δούλο μου που, όταν τον ρώτησε για ποιο σκοπό έρχεται, του είπε ότι θέλει ένα φάρμακο για το σφάχτη που έχει στο πλευρό, ο αγύρτης έγραψε κάτω απ' το πρώτο γράμμα: «Σου συνιστώ να χρησιμοποιήσεις μιαν **αλοιφή κυτιίδα** και ν' αλειφτείς με τους **αφρούς αλόγου μανιασμένου**», και για την άλλη (του είχαν πει ότι ο αποστολέας ρωτάει αν είναι πιο καλά να πάει στην Ιταλία από τη θάλασσα ή από την ξηρά), απάντησε χωρίς ν' αναφέρει τίποτα για τον Όμηρο: «Να μην ανέβεις σε καράβι, αλλά να πας πεζός».

59. Σ' ένα χρησμό σχετικά μ' αυτόν τον ίδιον, ανάγγειλε ότι η μοίρα αποφάσισε να τον αφήσει να ζήσει εκατόν πενήντα χρόνια κι ύστερα να πεθάνει κεραυνόπληχτος. Αλλά αυτός παρέδωσε το πνεύμα πριν ακόμα φτάσει τα εβδομήντα, κι η ζωή του τέλειωσε κατά τον πιο θλιβερό τρόπο: **ο γιος του Ποδαλείριου, πέθανε γιατί σάπισε το πόδι του ως τη λεκάνη, φαγωμένο απ' τα σκουλήκια**. Τότε φάνηκε ότι ο αγύρτης ήταν φαλακρός, γιατί ο πόνος τον ανάγκασε να παραδώσει το κεφάλι του στα χέρια των γιατρών για να το ραντίσουν με φάρμακο ενάντια στους πόνους. Κι αυτό δε θα μπορούσε να γίνει, αν ο Αλέξανδρος δεν έβγαζε την περούκα απ' το κεφάλι του.

60. Να πως τέλειωσε η τραγωδία του αγύρτη. Είδα το τέλος του δράματος...

* Ο ιερέας που πρωτοστατεί στα μυστήρια. Σημ. Σύντ.

Παράρτημα 8

ΠΩΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΑΝ ΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ «ΑΓΙΑ» ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΟΥ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Η ιστορική επιστήμη καθόρισε με βεβαιότητα ότι ο Ιησούς Χριστός, που τάχα ίδρυσε το χριστιανισμό, δεν υπήρξε ποτέ στην πραγματικότητα, ότι είναι φανταστικό πρόσωπο. Οι κληρικοί υποστηρίζουν ωστόσο ότι αυτός έζησε πραγματικά κάποτε στη γη. Ανάμεσα στα διάφορα «επιχειρήματα» που οι κληρικοί χρησιμοποιούν για ν' αποδείξουν ότι ο Ιησούς ήταν ιστορικό πρόσωπο, σημαντικό μέρος κατέχουν τα πολυάριθμα «άγια» λείψανα που τάχα απόμειναν απ' τον Ιησού.

Αυτά τα «άγια» λείψανα» διατηρήθηκαν, πολλά διατηρούνται και σήμερα ακόμη σε διάφορες εκκλησίες, ασκητεία και μοναστήρια καθολικά και ορθόδοξα, και οι ντόπιοι παπάδες τα δείχνουν στους πιστούς για να τα προσκυνήσουν. Και οι εκκλησίες βγάζουν τεράστια εισοδήματα. Όλα αυτά τα «άγια λείψανα» κατασκευάστηκαν από τους κληρικούς, που ποντάρουν πάνω στην απλοϊκότητα των πιστών.

Τί «απόχτησαν», δηλαδή τί κατασκεύασαν οι κληρικοί;

Κατά πρώτο λόγο, «ανακάλυψαν» στην Παλαιστίνη, κοντά στη Βηθλεέμ, τη σπηλιά όπου γεννήθηκε ο Χριστός και τη μετέτρεψαν σε προσοδοφόρο ναό. Στην πραγματικότητα, αυτό το σπήλαιο είχε χρησιμεύσει πριν ακόμα απ' τον χριστιανισμό, σαν ιερό του συριανο-φοινικικού θεοί Άδωνη και, ακόμη πρωτότερα, της βαβυλωνιακής θεότητας Ταμμούζ.

Ανάμεσα στα «αγία λείψανα» που συνδέονται με τη γέννηση και την παιδική ηλικία του Ιησού, οι παπάδες απόχτησαν τρία αντίτυπα απ' τον «άγιο αφαλό» του Ιησού, που τάχα κόψανε κατά τη γέννηση του. Δυο αντίτυπα απ' αυτόν τον αφάλο τα έδειχναν στους πιστούς των γαλλικών πόλεων Κλερμόντ και Σαλόν. Το τρίτο αντίτυπο, κομμένο στα δυο, λατρεύεται και σήμερα ακόμη στη Ρώμη, στον καθεδρικό ναό Λατεράν και στην εκκλησία της αγίας Μαρίας. Επίσης στη Ρώμη, στην εκκλησία του αγίου Παύλου, οι κληρικοί δείχνουν στους πιστούς τα «αγία σπάργανα» του βρέφους Ιησού. Ένα άλλο αντίτυπο απ' αυτά τα σπάργανα διατηρείται στον καθεδρικό ναό της πόλης Άαχεν το καλοκαίρι του 1930, οι ντόπιοι κληρικοί τα εκθέσανε επίσημα για να τα προσκυνήσουν όλοι οι πιστοί, αλλά δεν είχαν και πολύ μεγάλη επιτυχία.

Στο σπήλαιο της Βηθλεέμ, οι παπάδες δείχνουν το παχνί, όπου κοιμήθηκε το βρέφος Ιησούς. Στη Ρώμη, στην εκκλησία της μεγάλης Μαρίας, δείχνουν ένα άλλο «παχνί» του Ιησού. Στην εκκλησία του Ευαγγελισμού στη Μόσχα υπήρχαν κάποτε,

μα και σε πολλές εκκλησίες της Δύσης, δείχνουν ακόμη, ορισμένες «πέτρες από το παχνί του Ιησού». Οι παπάδες έδειχναν στους πιστούς και τα «άγια άχυρα» που ήταν τάχα στο παχνί κάτω από το βρέφος Ιησούς. Αυτά τα άχυρα τα έδειχναν οι παπάδες και στην πόλη **Γένουα** (Ιταλία) και σε μερικές εκκλησίες της **Λωρρένης**.

Σύμφωνα με τα ευαγγέλια, του Ιησού, σαν εβραίος, που ήταν του είχαν κάνει **περιτομή** αμέσως μετά τη γέννηση. Οι παπάδες «**απόχτησαν**» **δεκαεφτά αντίτυπα από το «πετσάκι της περιτομής»** του Χριστού. Αυτά τα αντίτυπα διατηρήθηκαν, μερικά διατηρούνται και σήμερα στη Γαλλία, στις εκκλησίες των πόλεων **Κλερμόντ**, **Λάνγκρ**, σε μια εκκλησία της **Αμβέρσας** (Ολλανδία), στη **Χελντερσάιμ** (Γερμανία), στον καθεδρικό ναό **Λατεράν** της Ρώμης και σ' άλλα μέρη.

Στην **Κομπιένη** (Γαλλίας), στην εκκλησία του **αγίου Κορνηλίου** διατηρείται το **μαχαίρι** με το οποίο τάχα έκαναν την περιτομή του Ιησού και στην εκκλησία της Ρώμης **του Αγ. Ιακώβου-Μπόργκο**, δείχνουν την **πέτρα** πάνω στην οποία έγινε τάχα η περιτομή.

Οι παπάδες κατόρθωσαν ακόμα να πιάσουν και **τις αχτίνες του άστρου της Βηθλεέμ** που τάχα έλαμψε κατά τη γέννηση του Ιησού. Μερικές απ' αυτές τις ακτίνες τις έδειχναν άλλοτε στην Ιερουσαλήμ, άλλες βρίσκονταν στον καθεδρικό ναό Λατεράν, τον τελευταίο, όμως, καιρό δεν ξέρω γιατί οι παπάδες δεν τις δείχνουν πια. Πάρα είναι ολοφάνερη η παπαδίστικη αυτή απάτη!

Δυο αντίτυπα της κούνιας του Ιησού διατηρούνται — ένα στην εκκλησία της **Μεγάλης Μαρίας** στη Ρώμη, το άλλο στην Ιερουσαλήμ, στο μουσουλμανικό τζαμί της πλατείας «**Αγία των Αγίων**». Στην ίδια εκκλησία της Ρώμης δείχνουν το **πουκαμισάκι** του βρέφους Ιησού, ένα δεύτερο αντίτυπο, διατηρούνταν κάποτε στη **Γεωργία**, στο μοναστήρι της Θεοτόκου, στη Μάρτβιλλ. Στο «**σπιτάκι της Θεοτόκου**» στην ιταλική πόλη Λορέττο, δείχνουν τη **γαβάθα** όπου τάχα έφαγε το βρέφος Ιησούς **κουρκούτι**. Οι καλόγηροι στο μοναστήρι του Αγίου Μένταρντ της Σουασσόν καυχιούνταν ότι τάχα είχαν στην κατοχή τους ένα **δόντι γάλατος** του Ιησού. Στον καθεδρικό ναό της Κλερμόντ διατηρούνται τα **νύχια και τα μαλλιά** του Ιησού. Μερικές **τρίχες** απ' αυτά τα μαλλιά έδειχναν επίσης στη **Σαρτρ** και στο **Νομούρ**. Ένας παπάς της πόλης **Γένουας** καυχιόταν ότι τάχα έφερε από τη Βηθλεέμ, μέσα σε μπουτίλια, λίγη «**ανάσα**» του Ιησού.

Όλα αυτά τα «**αγία λείψανα**», που κατασκευάστηκαν από τους παπάδες, συνδέονται με τη γέννηση και την παιδική ηλικία του Ιησού. Δεν είναι λιγότερα τα «**αγία λείψανα**» που κατασκευάστηκαν και για τα επόμενα χρόνια της ζωής του.

Έτσι οι παπάδες έδειχναν και δείχνουν **δεκατέσσαρες στάμνες από το γάμο της Κανά της Γαλιλαίας**, όπου (σύμφωνα με την ευαγγελική αφήγηση) ο Ιησούς μετέτρεψε τάχα το νερό σε κρασί. Απ' αυτές τις στάμνες, μια έχει εκτεθεί στην **Πίζα**, άλλη στη **Ραβένα**, η τρίτη στη **Βενετία**, η τέταρτη στη **Βολωνία**, η πέμπτη στην **Κολωνία**, η έκτη στο **Παρίσι** κ.λπ. Εκτός από τα ολόκληρα δοχεία, οι παπάδες, εκθέτουν και διάφορα, **κομματάκια** απ' αυτά τα δοχεία.

Στις εκκλησίες Μαρία Νουόβα και Άγιος Θωμάς της Ρώμης, καθώς και στο

Σαν Σαλβαντόρ και στο ιερό του Έσκουριάλ της Ισπανίας, δείχνουν τα υπολείμματα των **«πέντε άρτων»** με τους οποίους τάχα ο Ιησούς έκανε να χορτάσει, κατά θαυματουργό τρόπο, ένα μεγάλο πλήθος. Στον καθεδρικό ναό της Μασσαλίας έδειχναν κομμάτια **«ψητού ψαριού»** που τάχα υπήρχαν εκεί όταν γίνηκε αυτό το θαύμα. Οι παπάδες του καθεδρικού ναού του Αγίου Μάρκου της Βενετίας καυχούνται ότι έχουν στην κατοχή τους το **τραπέζι** πάνω στο οποίο ο Ιησούς μοίρασε τάχα στο πλήθος το ψωμί και τα ψάρια. Οι παπάδες της Κολωνίας δείχνουν τον **«ποδόγυρο του μαντύα»** του Ιησού Χριστού, που τάχα αγγίζοντας τον γιατρεύτηκε, κατά θαυματουργό τρόπο, η γυναίκα που έπασχε από αιμορραγία.

Στο καθεδρικό ναό της πόλης Δουβλίνο (Ιρλανδία) διατηρείται το **ραβδί** που τάχα κρατούσε ο Ιησούς όταν όδευε. Στον καθεδρικό ναό Λατεράν διατηρείται ένα **ζευγάρι υποδήματα** του Ιησού και στο ιερό της Έσκούριαλ — ένα ζευγάρι **«άγια» σαντάλια** του Ιησού.

Οι παπάδες κατάφεραν, επίσης, να μαζέψουν τα **«αγία δάκρυα»** που έχυσε ο Ιησούς σε διάφορες περιστάσεις. Ένα απ' αυτά τα δάκρυα έφερεν τεράστια εισοδήματα κάθε χρόνο στους παπάδες της πόλης Βαντόμ (Γαλλία).

Οι παπάδες της Κωνσταντινούπολης έδειχναν, ως τα μισά του XIV αιώνα, μια **«αυτόγραφη επιστολή»** του Ιησού Χριστού προς τον βασιλιά Αβγάρ της Έδεσσας. Ένα δεύτερο αντίτυπο αυτής της επιστολής διατηρείται μέχρι σήμερα στο **παπικό μέγαρο του Βατικανού**. Επίσης στη Ρώμη, στην εκκλησία του αγίου Πέτρου και στην εκκλησία του Αγ. Σιλβέστρου, έχουν εκτεθεί **δυο πορτραίτα του Ιησού**, που λέγεται ότι τάχα τα έστειλε ο ίδιος στο βασιλιά Αβγάρ. Τα πορτραίτα αυτά τάχα δεν τά 'φτιαξε χέρι ανθρώπου, αλλά είναι θαυματουργά. Ένα τρίτο αντίτυπο του ίδιου πορτραίτου **διατηρείται στη Γένοβα** το τέταρτο εξαφανίστηκε όταν λεηλατήθηκε ο καθεδρικός ναός της Μτσχέτα (Γεωργίας) από τους Πέρσες, τον XVII αιώνα. Το πέμπτο αντίτυπο το κλέψανε οι σταυροφόροι, τότες που λεηλάτησαν την Κωνσταντινούπολη, στα 1204, και βυθίστηκε στη Μεσόγειο θάλασσα, μαζί με το καράβι που το μετάφερε.

Στην εκκλησία του Ευαγγελισμού στη Μόσχα, στην κιβωτό των παθών του Σωτήρος, φύλαγαν **«τρίχες απ' τα γένια του Χριστού»**. Ένα μέρος απ' τα γένια του Χριστού (μαζί με τον αφαλό του, τα νύχια και τα μαλλιά) φυλάγονταν επίσης κάποτε στον καθεδρικό ναό της Κλερμόντ (Γαλλίας). Στον καθεδρικό ναό Λατεράν δείχνουν ακόμη και το μέγεθος του αναστήματος του Χριστού. Στην εκκλησία του αγίου Πέτρου στη Ρώμη δείχνουν επίσης, **την κολώνα και το σιδερένιο κιγκλίδωμα** όπου τάχα είχε στηριχθεί ο Ιησούς στο ναό της Ιερουσαλήμ κάποτε όταν κήρυττε. Οι παπάδες αποδίδουν σ' αυτό το κιγκλίδωμα τη δύναμη να θεραπεύσει τους τρελούς και, γενικά, να κάνει θαύματα.

Μια τρίτη κατηγορία **«αγίων, λειψάνων»** που κατασκεύασαν οι κληρικοί είναι συνδεμένη με τις ευαγγελικές διηγήσεις για τα πάθη, το θάνατο και την ανάσταση του Ιησού. Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν, κατά πρώτο λόγο, η **«αγία τράπεζα»**, όπου ο Ιησούς έκανε το **μυστικό δείπνο** και το **άγιο κάθισμα** όπου κά-

θισε αυτός τότε και τα δυο αυτά τα «**άγια αντικείμενα**» βρίσκονται στον καθεδρικό ναό Λατεράν. Το «**άγιο τραπεζομάντιλο**» αυτού του τραπεζίου κατασκευάστηκε από τους κληρικούς σε τέσσερα αντίτυπα, που διατηρούνταν κάποτε στο Παρίσι, στη Νυρεμβέργη και σε μια από τις εκκλησίες της Μόσχας. Στον καθεδρικό ναό του Αγ. Στεφάνου της Βιέννης δείχνουν **ένα κομματάκι από το πέμπτο αντίτυπο αυτού του τραπεζομάντιλου**.

Το «**άγιο πινάκιο**» από το μυστικό δείπνο υπήρχε, επίσης, σε πέντε αντίτυπα τέσσερα απ' αυτά διατηρούνταν στο Άρλες, στη Ρώμη, στο Τολέδο και στο Νοβογορόδ και το πέμπτο εκτίθεται και σήμερα ακόμη στον καθεδρικό ναό της Γένουας. Στο Τριέρ και στον καθεδρικό ναό του Αγίου Μάρκου της Βενετίας βρίσκονται δυο δείγματα **μαχαιριού** με τα οποία ο Ιησούς τάχα έσφαξε το αρνί του Πάσχα. Το «**άγιο ποτήρι**» του μυστικού δείπνου βρέθηκε, επίσης σε κάμποσα αντίτυπα: ένα απ' αυτά βρίσκεται στην εκκλησία της Θεοτόκου της Λύλλης κοντά στη Λυών, το δεύτερο σ' ένα απ' τα μοναστήρια της «**Άλπμα**» το τρίτο και το τέταρτο εκτίθενται στη Γένουα και στη Βιέννη ένα πέμπτο αντίτυπο βρίσκεται στο μοναστήρι Γσιαούς, κοντά στη Θεσσαλονίκη.

Οι παπάδες κατασκεύασαν ακόμη και κομμάτια από τον «**άγιο άρτο**» του μυστικού δείπνου και τα δείχνουν στον καθεδρικό ναό Λατεράν της Ρώμης, στην Τουλώνα, στην Κλερμόν, στο Σαν-Σαλβαντόρ και στην Κόνκα. Στην Κόνκα και στο Νοβογορόδ έδειχναν και στον καθεδρικό ναό Λατεράν και στο Άαχεν εκθέτουν και σήμερα ακόμη τέσσερα αντίτυπα από την **πετσέτα** που μ' αυτήν τάχα ο Ιησούς σκούπισε τα πόδια των μαθητών του εκείνο το βράδυ.

Οι παπάδες της εκκλησίας Αγ. Πραξίδα της Ρώμης και της εκκλησίας της Ανάστασης στην Ιερουσαλήμ εκθέτουν δυο «**αγίους στύλους**» όπου τάχα είχαν δέσει τον Ιησού όταν τον μαстіγωσαν. Στην «**Αγ. Καπέλα**» του Παρισιού διατηρούνταν κάποτε ένα μέρος από τις **χειροπέδες** του Ιησού και στην εκκλησία του Αγίου Σταυρού της Ρώμης και στο Άαχεν εκθέτουν τα **σχοινιά** που μ' αυτά είχαν τάχα δέσει το Χριστό στο στύλο. Στη Ρώμη, στην εκκλησία του Αγίου Λουδοβίκου και στον καθεδρικό ναό Λατεράν, διατηρούνται δυο αντίτυπα της «**πορφύρας**» του Ιησού. Κομμάτια από αλλά τέτοια αντίτυπα είναι σκορπισμένα στις εκκλησίες του Παρισιού, της Βενετίας κ. ά.

Στην εκκλησία του Ευαγγελισμού της Μόσχας και στην εκκλησία Νότρ Ντάμ του Παρισιού διατηρούνταν δυο αντίτυπα του **ακάνθινου στεφανιού** του Ιησού. Το παρισινό στεφάνι αγοράστηκε, στα 1239, από το βασιλιά Λουδοβίκο τον ΙΧ με ένα τεράστιο χρηματικό ποσό και περιείχε τότε 72 αγκάθια. Οι γάλλοι βασιλιάδες πούλησαν και δώρισαν, κατά καιρούς, όλα αυτά τ' αγκάθια, σαν «**άγια αντικείμενα**». Παρ' όλα αυτά, μεγάλα κομμάτια από το «**άγιο στεφάνι**» καθώς και διάφορα αγκάθια εκθέτονται μέχρι σήμερα σε πάνω από 800 εκκλησίες και καθεδρικούς ναούς. Ασφαλώς, αν συγκεντρώνονταν όλα αυτά θα γίνονταν όχι μόνον ένα στεφάνι, αλλά ολόκληρο δάσος! Ένα **κομμάτι από το ακάνθινο στεφάνι και τρία κουμπιά** από το πέπλο της Θεοτόκου δωρίθηκαν, το 1588 στον Τσάρο Θεόδωρο

από τον πατριάρχη Ιερεμία που ήρθε από την Κωνσταντινούπολη. Ο Θεόδωρος, σ' αντάλλαγμα, του έδωσε «ένα διπλό ασημένιο ποτήρι, τέσσερα κομμάτια βελούδο διαφόρων χρωμάτων, ογδόντα γούνες από σαμούρι και 300 ρούβλια μετρητά».

Στον καθεδρικό ναό Λατεράν λατρεύεται το «**άγιο μαστίγιο**» που μ' αυτό τάχα μαστίγωσαν οι στρατιώτες τον Ιησού. Ένα **δεύτερο αντίτυπο αυτού του μαστίγιου** υπήρχε κάποτε στο Νοβογορόδ, αλλά χάθηκε. Κομμάτια από αλλά αντίτυπα εκθέτονται στο Άαχεν και στο Παρίσι τέτοια αντικείμενα υπήρχαν και στην εκκλησία του Ευαγγελισμού.

Δεν υπάρχει σχεδόν εκκλησιά, λιγότερο η περισσότερη σπουδαία στη δύση και στην ανατολή, όπου οι κληρικοί να μην καυχούνται ότι κατέχουν κομμάτια από το **σταυρό** του κυρίου. Ένας μεγάλος αριθμός τέτοιων κομματιών δωρίθηκαν και πουλήθηκαν από τους παπάδες της Ανατολής στους τσάρους της Μόσχας. Σ' αντάλλαγμα, οι παπάδες έπαιρναν πολύσημες **γούνες και χρήματα**. Έτσι, το 1628, κάποιος Έλληνας ονόματι Κωνσταντίνος έφερε στον τσάρο δώρο **ένα κομματάκι δήθεν από το σταυρό** και πήρε γι' αυτό «σαράντα γούνες από σαμούρι αξίας 30 ρουβλιών, σαράντα γούνες από σαμούρι αξίας 20 ρουβλιών, συνολικά 50 ρούβλια». Το 1754 ο αρχιμανδρίτης Ανατόλι του όρους Άθω πήρε, για ένα παρόμοιο δώρο που έκανε στην τσαρίνα, *χίλια ρούβλια* και για το μοναστήρι του άλλες 3 χιλιάδες ρούβλια. Ορισμένοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι, αν συγκεντρωθούν όλα τα κομμάτια του σταυρού του κυρίου, που διατηρούν οι παπάδες στις διάφορες εκκλησίες του κόσμου θα μπορούσε να φορτωθεί ένα ολόκληρο πλοίο με ξυλεία. Αλλά, τους παπάδες δεν τους ενδιαφέρει το ότι η απάτη τους είναι χονδροκομμένη εκείνο που έχει σημασία είναι να έχουν οφέλη.

Στην εκκλησία της Ανάνουρι (Γεωργίας) διατηρούνταν κάποτε, αλλά υστέρη χάθηκε, το «*βάθρο του αγίου σταυρού*». Ένα μέρος ενός άλλου τέτοιου βάθρου εκτίθεται σ' ένα μοναστήρι της Κύπρου. Οι παπάδες κατασκεύασαν επίσης σε διπλό αντίτυπο τις σανίδες με την «*αγία επιγραφή πάνω στο σταυρό του κυρίου*» — που εκθέτουν στην Τουλούζη και στην εκκλησία του Αγίου Σταυρού της Ρώμης.

Οι κληρικοί φτιάξανε ένα σωρό «*αγία καρφιά*» του Ιησού: μόνον από τα ολόκληρα καρφιά είναι γνωστά 32. Δυο απ' αυτά υπάρχουν στο Μιλάνο, τρία στη Ρώμη, από ένα στη Νυρεμβέργη, στη Φλωρεντία, στη Βενετία, στο Τριέρ και σ' άλλα μέρη. Ένα «*άγιο καρφί*» βρίσκεται επίσης στην εκκλησία Ουσπενία της Μόσχας.

Στο Άαχεν δείχνουν το «**άγιο σφυρί**» που, τάχα, μ' αυτό κάρφωσαν τον Ιησού στο σταυρό. Υπήρχαν έξι αντίτυπα από «*άγια σφουγγάρια*» που, τάχα, μ' αυτά οι στρατιώτες έβρεξαν τα χείλη του Ιησού πάνω στο σταυρό. Ένα απ' αυτά τα σφουγγάρια βρίσκεται στην εκκλησία του Ευαγγελισμού της Μόσχας, ένα άλλο στη Ρώμη, στην εκκλησία του Αγίου Σταυρού, το τρίτο στην Αγκώνα, το τέταρτο στη Μάντουα κ.λπ. Στον καθεδρικό ναό του Αγ. Στεφάνου της Βιέννης έχει εκτεθεί ένα κομμάτι από το «**παραπέτασμα**», που είχε σχιστεί στο ναό της Ιερουσαλήμ την ώρα που πέθαινε ο Ιησούς.

Υπάρχουν πολλοί *«άγιοι χιτώνες»* του Ιησού φτιαγμένοι απ' τους παπάδες. Δυο απ' αυτούς βρίσκονται στη Ρώμη, στον καθεδρικό ναό Λατεράν και στην εκκλησία της αγίας Μαρτινέλλας, ο τρίτος στον Τριέρ, ο τέταρτος στο Αρζαντέιγ (κοντά στο Παρίσι)-τον πέμπτο τον είχε δωρίσει στον τσάρο Μιχαήλ ο Σάχης της Περσίας και διατηρούνταν επί χρόνια στην εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου στη Μόσχα, ύστερα μοιράστηκε σε κομμάτια, από τα οποία ένα έμεινε σ' αυτήν την εκκλησία και τ' άλλα στάλθηκαν στην Πετρούπολη, στην εκκλησία των Χειμερινών Ανακτόρων, στην εκκλησία του φρουρίου Πετροπαυλόφσκι και στο μοναστήρι Άλεξάντρ Νέφσκι. Το χιτώνα αυτόν τον πήρε ο Σάχης όταν έκανε επιδρομή στη Γεωργία. Στον καθεδρικό ναό Λατεράν και στην εκκλησία της Ανάστασης στην Ιερουσαλήμ διατηρούνται δυο δείγματα από την *πέτρα* που πάνω κει, τάχα, οι στρατιώτες ρίξανε κλήρο για τα *μάτια* του Ιησού. Όσο για τα *ζάρια*, δυο βρίσκονται στην Ουμβριάτικα (Ιταλία), δυο στο Σαν Σαλβαδόρ και το πέμπτο στον Τριέρ.

Τα *«άγια ακόντια»* με τα οποία τρυπήθηκε ο Ιησούς πάνω στο σταυρό, είναι περίπου δέκα πέντε μερικά βρέθηκαν και βρίσκονται στην Ιερουσαλήμ, στην Αντιόχεια, στην Κωνσταντινούπολη, στο Παρίσι, στη Βιέννη, στη Ρώμη, στο Ετσιμιαντζίν (Αρμενία), στην Κρακοβία, στη Σμύρνη και σ' άλλα μέρη. Εξέχωρα απ' αυτά τα ολόκληρα δείγματα, εκθέτονται πολλά κομμάτια, άλλα μεγάλα άλλα πιο μικρά από το *«άγιο ακόντιο»*.

Σε πολλά μέρη, λόγου χάρη στον καθεδρικό ναό Λατεράν, στη Μάντουα, στη Σουασσόν κ.λπ. φυλάγονται σταγόνες του *«άγιου αίματος»* που έχυσε ο Χριστός σταυρωμένος. Στην εκκλησία του Ευαγγελισμού στη Μόσχα, στην *«κιβωτό με τα πάθη του σωτήρος»* υπήρχε επίσης *«αίμα από την πλευρά του»* είτε καλλίτερα το *«αίμα του»*.

Μια σειρά *«άγια υπολείμματα»* κατασκευάστηκαν από τους παπάδες σχετικά με τον ενταφιασμό του Ιησού. Έτσι, στην εκκλησία του Ευαγγελισμού στη Μόσχα υπήρχε η *«πέτρα όπου ξάπλωσαν το σώμα του, όταν τον κατέβασαν απ' το σταυρό»*, και τα *«αρώματα με τα οποία άλειψαν το σώμα του Ιησού»*. Από το *«άγιο σάβανο»* του Ιησού, οι κληρικοί έχουν πάνω από δέκα αντίτυπα. Μερικά απ' αυτά τα *«σάβανα»* εκθέτονται για να προσκυνήσουν οι πιστοί στο Τουρίνο και στη Μπεζανσόν, οι παπάδες αυτών των πόλεων υποστηρίζουν ότι μόνον, τα δικά τους είναι αυθεντικά. Πάνω σ' αυτά τα *«σάβανα»* καθώς και στο τρίτο αντίτυπο, που βρίσκεται στην Ενκοσμπρεγκάσσε (Πορτογαλίας), *υπάρχουν κηλίδες μαύρες*. Οι κληρικοί ισχυρίζονται ότι είναι, τάχα, τα χνάρια του σώματος του Ιησού. Άλλα αντίτυπα από το *«άγιο σάβανο»* διατηρούνται στον καθεδρικό ναό Λατεράν και στον καθεδρικό ναό του Αγ. Πέτρου στη Ρώμη, καθώς και στο Μιλάνο, στην Καρκασσόν, στην Κομπιένη και σ' άλλους τόπους.

Στο Άαχεν, στο Μάινζ, στο Κλερμόν, στο Άρλες και στο Καγκόρ εκθέτονται πέντε δείγματα από το *«νεκρομάντηλο»* με το οποίο είχαν, τάχα, τυλίξει το κεφάλι του Ιησού.

Οι παπάδες της Ιερουσαλήμ δείχνουν τη σπηλιά όπου, τάχα, βρισκόταν ο *«άγι-*

ος τάφος του Ιησού» πάνω κει έχτισαν την εκκλησία της Ανάστασης. Σε διάφορες εκκλησίες υπάρχουν πλήθος **«πέτρες του τάφου του κυρίου»**. Όπως είναι γνωστό, με το πρόσχημα της απελευθέρωσης αυτού του **«τάφου του κυρίου»** από τα χέρια των μουσουλμάνων, οι παπάδες της Ρώμης και οι φεουδάρχες της δυτικής Ευρώπης, μαζί με τους εμπόρους, οργάνωσαν σταυροφορίες στους αιώνες XI-XIII, που μοναδικό σκοπό είχαν τη λεηλασία ξένων χωρών. Οι παπάδες έφτιαζαν επίσης έναν αριθμό από μεταθανάτια **«λείψανα»** του Ιησού. Έτσι, στη Ρώμη και στο Σαν Σαλβαντόρ, δείχνουν κομμάτια από τα **«ψημένα ψάρια»** που τάχα έφαγε ο Ιησούς με τους μαθητές του μετά την ανάσταση (Λουκάς XXIV 42, 43). Στην Ισπανία, στο μοναστήρι της Αγίας Βέρας της Κόνκα, διατηρείται κάποιο **«φαγητό»** που τάχα είχε μοιράσει ο Ιησούς στους αποστόλους, μετά την ανάσταση του. Τέλος, οι κληρικοί δείχνουν και τα **«άγια ίχνη»** που τάχα άφησε ο Ιησούς πάνω στις πέτρες που πάτησε όταν βγήκε απ' τον τάφο και αναλήφθηκε στους ουρανούς. Πέτρες με τέτοια χνάρια εκθέτονται στην εκκλησία του Αγ. Λαυρεντίου της Ρώμης, στη Σουασόν, στο Άρλες και σ' άλλα μέρη. Οι καλόγηροι στο μοναστήρι Τρόιτσα — Σεργκιέβο κοντά στη Μόσχα, έφτιαχναν από ξύλο και πουλούσαν στους πιστούς αντίτυπα από τα **«ίχνη»** του ποδιού του κυρίου πάνω στο όρος Ελαιών. Πάνω σ' αυτά τα ξύλα απεικονίζονταν με χρώματα η σκηνή της ανάληψης στον ουρανό.

Μ' αυτά κλείνουμε τη σύντομη απαρίθμηση των **«λειψάνων»** του θρυλικού Ιησού, που έφτιαζαν οι παπάδες για ν' αποβλακώσουν και να ληστεύουν τους απλοϊκούς. Υπάρχουν ακόμα ένα σωρό αλλά **«λείψανα»** φτιαγμένα απ' αυτούς και που έχουν σχέση με τις αφηγήσεις για τη μάνα του κυρίου, τους αποστόλους, τους αγίους κ.λπ. Ποιος δε διάβασε ή δεν άκουσε, λόγου χάρι, για τις αμέτρητες μποτίλιες με το **«γάλα της θεομήτορος»** ή για τα 13 κεφάλια, τα 9 δεξιά χέρια και τους 58 δείχτες του δεξιού χεριού του **φανταστικού Ιωάννη του Βαπτιστή**; Και αν οι κληρικοί-, μ' αυτά τα **«λείψανα»** (τρία κομματάκια από τον αφαλό δέκα εφτά αντίτυπα της περιτομής, δάκρυα κ.λπ.) θέλουν **«ν' αποδείξουν»** ότι ο Χριστός υπήρξε πραγματικά, ότι ήρθε στη γη κ.λπ., τα επιχειρήματα τους είναι πάρα πολύ αδύνατα. Όλα αυτά τα **«κειμήλια»** κατασκευάστηκαν απ' τους παπάδες και αποτελούν ένα μέσο για ν' αποβλακώσουν τους αμαθείς.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΖΩΗ ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ ΣΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ

Μέχρι σήμερα αποκρυπτογραφήθηκε ένας μεγάλος αριθμός κειμένων της αρχαίας Αιγύπτου. Αυτά μας προσφέρουν πλούσιο υλικό για την ιστορία της αιγυπτιακής θρησκείας. Οι κυριότεροι θεοί της Αιγύπτου ήταν: Ο **Άμμων-Ρα** (ήλιος), η **Ίσις** με τον **Όσιρι** και τον **Ωρο**, ο θεός **Άπις** και ο θεός **Άνουβις**. Εδώ θ' αναφερθούμε μόνο στις αντιλήψεις που υπήρχαν στην αρχαία Αίγυπτο για την ζωή μετά θάνατο.

Η ψυχή, πριν να κριθεί, περνάει από διάφορες δοκιμασίες. Αυτός που πέθανε αρχίζει, από τη στιγμή του θανάτου του, **να παλεύει με τον Τύφωνα** και τ' αλλά εχθρικά προς την ζωή πνεύματα και πρέπει να βγει νικητής απ' αυτήν την πάλη. Αμέσως μετά το θάνατο του σώματος, αρχίζουν οι περιηγήσεις της ψυχής, που εγκαταλείπει τη γη και τραβάει για το βασίλειο του Όσιρι, και σ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού αυτού της επιτίθενται τα εχθρικά προς την ζωή και τον Όσιρι πνεύματα.

Η ψυχή περνάει στον ουρανό από τις περιοχές του **δράκου Απόπι** (πανάρχαια προσωποποίηση των δυνάμεων του κακού και του θανάτου). Οι τόποι αυτοί περιγράφονται σαν έρημες εκτάσεις, όπου δεν υπάρχει ζωή: εδώ, κάτι φοβερά **τέρατα** με μορφή **δράκων, κροκόδειλων, ιπποπόταμων** χυμούν πάνω στην ψυχή, αλλά χάρη στις καλές της πράξεις, η ψυχή περνάει άφοβα απ' αυτούς τους έρημους και τρομαχτικούς τόπους, αποκρούοντας τις επιθέσεις. ‘

Το **Αμέντι** είναι ο τόπος όπου έρχονται όλες οι ψυχές και βασιλιάς γι' αυτό το βασίλειο καθώς και των νεκρών είναι ο Όσιρις, που πεθαίνει κάθε χρόνο, για να νικήσει την εχθρική προς την ζωή δύναμη.

Το Αμέντι χωρίζεται σε δύο περιοχές:

- 1) Στο **Κέρνετερ** — το βασίλειο του θανάτου, η κόλαση και
- 2) το **Ιάλου** — το βασίλειο του φωτός και της ζωής.

Η ψυχή που φεύγει στο Αμέντι, έχει οδηγό το **Θωτ**. Κάθε ψυχή, όταν χωριστεί από το σώμα της, κατευθύνεται στην **κόλαση** (*Κέρνετερ*) για να την κρίνει ο Όσιρις και, ή να την αθώσει ή να την καταδικάσει. Στην αίθουσα του δικαστηρίου καταπώς περιγράφεται στο κεφάλαιο 125 του «*Βιβλίου των νεκρών*», βρίσκεται ο Όσιρις στο βασιλικό θρόνο του **μ' ένα ξίφος κι ένα μαστίγιο** στο χέρι. Περιστοιχίζεται από **42 θεϊκούς δικαστές**. Σ' αυτήν τη δίκη παρουσιάζεται η ψυχή, ταπεινή, γονατιστή και αναγνωρίζει τις αμαρτίες και την ένοχή της.

Ύστερα συνοδευόμενη από τη θεά της, δικαιοσύνης, πλησιάζει τον Όσιρι και

προφέρει τα συνηθισμένα εξυμνητικά λόγια: «Χαίρε θεοί της δικαιοσύνης, χαίρε συ μεγάλη θεέ, άρχοντα της δικαιοσύνης. Ήρθα ενώπιον σου, κύριε μου, να δω την ομορφιά σου. Είμαι φωτισμένη, γνωρίζω τ' όνομά σου, γνωρίζω τα ονόματα των 42 θεών που βρίσκονται μαζί σου στο παλάτι της δικαιοσύνης και παλεύουν ενάντια στους κακούς και πίνουν το αίμα τους τη μέρα του ζυγίσματος των λόγων μπροστά στην καλή ύπαρξη», δηλαδή στον Όσιρι.

Έπειτα, η ψυχή αρχίζει να ομολογεί τις αμαρτίες της: «Ω νεοφερμένη από την Ηλιούπολη, δεν έσφαλα! Ω, συ που φωτίζεις από την ακρόπολη της πόλης, δε λήστεψα! Ω, φλογερό μάτι της Αηθόπολης, δεν απάτησα! Ω, συ που πίνεις το αίμα των καταραμένων κακών, δε σκότωσα ιερά ζώα! Ω, μεγαλειώδη κεφαλή του ναού, δε χάλασα τα πέπλα από τις μούμιες!» κ.λπ. Ο νεκρός διαβεβαιώνει πιο πέρα ότι δεν έκανε τους άλλους να κλάψουν, δεν τους έφαγε την καρδιά, δηλαδή δεν τους έριξε στην απελπισία, δεν κρυφάκουσε, δεν κακομίλησε, δε βλαστήμησε, δεν εξόργισε το βασιλιά του, τον πατέρα του, το θεό κ.λπ.

Μετά απ' την εξομολόγηση, αρχίζει η κρίση, το λεγόμενο ζύγισμα των αμαρτιών. Στον ένα δίσκο της ζυγαριάς βρίσκεται η καρδιά του νεκρού, σαν ζωντανή εικόνα της ηθικής ζωής του και της δράσης του, και στον άλλο δίσκο, αντί για σταθμούς, είναι ένα μικρό είδωλο της θεάς της δικαιοσύνης — **το βάρος της αλήθειας**. Ο Ωρος, ο γιος του Όσιρι και της Ίσιδας, στέκει μπροστά σ' έναν απ' τους δίσκους και παρακολουθεί το δείκτη της ζυγαριάς. Ο Ανουβις στέκει μπροστά στον άλλο δίσκο και παρακολουθεί τη θέση του ειδώλου των σταθμών.

Στην κορυφή της κολώνας όπου τοποθετείται η ζυγαριά κάθεται ο δοξασμένος Θεω που παρακολουθεί ολόκληρη τη διαδικασία του ζυγίσματος. Δίπλα στην ζυγαριά, απέναντι στον Όσιρι, στέκει ο **Ίο-Θεω**, ο δυο φορές δοξασμένος θεός της Σελήνης, που καταγράφει σε μια πλακίτσα το αποτέλεσμα του ζυγίσματος και τις διάφορες κατά σειρά μετακινήσεις που πρέπει να κάνει η ψυχή.

Όσοι καταδικάζονται από το δικαστήριο του Όσιρι σε βασανιστήρια, περνούν στο **βασιλείο του σκότους, του πόνου, του μυστηρίου, στο βασιλείο του θανάτου**. Εδώ τους περιμένουν φοβερά βασανιστήρια, ακόμα και ο αιώνιος θάνατος. Η **πύρινη δεξαμενή του Κέρνετερ** περιμένει τα θύματα της εδώ βρίσκονται **κάθε λογής πνεύματα-δήμιοι** που βασανίζουν τη δύστυχη ψυχή με στιλέτα, σπαθιά κ.λπ. Έτσι, λοιπόν, σύμφωνα με τις δοξασίες των αρχαίων Αιγυπτίων, οι δυστυχησμένες αμαρτωλές ψυχές υφίστανται, πέρα απ' τον τάφο, έναν αιώνιο θάνατο. Πολλές εκατοντάδες χρόνια μετά την εμφάνιση αυτών των δοξασιών, η χριστιανική εκκλησία επεξεργάστηκε με το ίδιο πνεύμα τη διδασκαλία της για την κόλαση και για τα **«βασανιστήρια της ψυχής»** πέρα απ' τον τάφο.

Η περιοχή του Αμέντι, απέναντι απ' την κόλαση, είναι ο Ιάλου, ο παράδεισος, ο τόπος όπου ζουν οι ευτυχείς και που, σύμφωνα με τη δοξασία των αρχαίων Αιγυπτίων, **βρίσκονται στη σφαίρα των ακίνητων άστρων**. Εδώ κυλάει ο **ουράνιος Νείλος** που διασχίζει όλη την ουράνια σφαίρα και πάνω κει πλέει ο Όσιρις με τη βάρκα του και τον ακολουθούν οι πλανήτες και οι αστερισμοί με τις βάρκες τους

στο ίδιο ποτάμι πλέουν με τις βάρκες τους, οι ψυχές των νεκρών.

Ο Ιάλου είναι η κατοικία του Όσιρι και όλων των θεών εδώ βασιλεύουν και είναι αιώνια ευτυχείς, **διασκεδάζοντας χωρίς ποτέ τίποτε να τους ταράξει**. Η είσοδος, είτε η πύλη του ουρανού, είναι προς την ανατολή, εκεί όπου κάθε πρωί βγαίνει ο ήλιος, με τη μορφή νεογέννητου βρέφους.

Στο βασίλειο της ζωής, μπαίνουν αμέσως, μόλις δικαστούν από τον Όσιρι όλοι **όσοι αθώωθηκαν**, αποχτούν υστέρα την ιδιότητα του θεού και κληρονομούν κίελας την κατοικία των θεών. Οι **ψυχές του παραδείσου** θεωρούνται ίσες με των θεών, **ζουν μαζί με τους θεούς**, γίνονται **φωτεινά πνεύματα**, θωρούν τη μορφή των θεών, δε φοβούνται τους εχθρούς του καλού και της ζωής, αλλά τους νικούν, συμμετέχουν στην ευτυχία των θεών, γεύονται την ουράνια αθάνατη ζωή των θεών. Ο Ιάλου, ο παράδεισος, είναι χωρισμένος από την κόλαση και είναι αδύνατο να περάσει κανείς απ' τον παράδεισο στην κόλαση και από την κόλαση στον παράδεισο. Είναι εκεί κάτι φοβερές πόρτες που δεν επιτρέπουν στους αμαρτωλούς να μπου στον παράδεισο.

Η ζωή των ευτυχισμένων στους κάμπους του Ιάλου έχει απεικονιστεί όμοια με την ζωή στην πάνω γη, σα μια συνέχεια της γήινης ζωής! **Η ζωή στον παράδεισο είναι γεμάτη από χαρές και οι ψυχές ζουν εκεί αιώνια**. Στη γη του Ιάλου, που αρδεύεται από τον ουράνιο Νείλο, φυτρώνει **σιτάρι** ψηλό εφτά πήγες, με τεράστια στάχια κάπου τρεις πήγες. Στις πλούσιες κοιλάδες του Ιάλου, **οι ευτυχισμένες ψυχές μαζεύουν άνθη και φρούτα, σεργιανάνε σε σκιερά δασύλλια από συκομουριές και λούζονται μες σε καθαρές πηγές**. Ο Ρα τους προτρέπει: *«Πάρτε τα δρεπάνια, μαζέψτε τ' αγαθά των κάμπων, που σας δόθηκαν για να τα διαφεντεύετε, γενθήτε τα και προσφέρετε τα θυσία στους θεούς!»* Ο θεός Ώρος, ο αφέντης των κάμπων του Ιάλου, σαν καλός ποιμένας, μοιράζει τους κατοίκους της περιοχής του Όσιρι σε, τέσσερις λαούς, που ήταν γνωστοί τότε στην Αίγυπτο — Ασιάτες, Λιβύους, Νέγρους και Αιγυπτίους.

Από δω φαίνεται η δοξασία ότι οι πιστοί θα ζήσουν στο παράδεισο κατά τρόπο υλικό, θ' αναπνέουν πραγματικά, θα περπατούν, θα μιλούν, θα τρώνε.

Όπως βγαίνει από το κεφάλαιο 50 του *«Βιβλίου των νεκρών»*, το δεξιό μέρος των κάμπων του Ιάλου προορίζεται για τα **ιερά ζώα**: τα **βόδια**, τις **γελάδες**, τα **πρόβατα**, τις **γίδες** με τα **κατσίκια** κ.λπ. Επομένως, σύμφωνα με την αντίληψη των αρχαίων Αιγυπτίων, ένα μέρος του Ιάλου το κατέχουν οι δίκαιοι άνθρωποι και ένα άλλο μέρος ανήκει στα ζώα. Έτσι, λοιπόν, τα ζώα απολαμβάνουν στο μεταθανάτιο κόσμο, την αθανασία, προϋποτίθεται ότι και αυτά θ' αναστηθούν σωματικά.

Άλλα αυτή η διαμονή στον Ιάλου, όπου κυριαρχεί ο Ώρος, ο νικητής του θανάτου και του εχθρού της ζωής — Σετ, δε σημαίνει το τέλος της μοίρας των ευτυχισμένων ψυχών στον ουρανό. Οι θεοποιημένες ψυχές παραμένουν εδώ, φαίνεται, για πολύν καιρό και μόνο μετά απ' αυτό αφομοιώνονται οριστικά με την πηγή της ζωής, με τον υπέρτατο θεό Ρα. Αυτό είναι μόνο μια προετοιμασία για την ολοκληρωτική θεοποίηση της ψυχής. Όταν η οριστική αυτή αφομοίωση των ψυχών των

νεκρών με το Ρα, πραγματοποιείται, τότες αυτές υψώνονται στην ανατολή μαζί με τον ουράνιο θεό, ακούνε ύμνους που δοξολογούν το θεό, βλέπουν με τα μάτια τους το αιώνιο φως και αισθάνονται την έκσταση της συγχώνευσης τους με το δημιουργό. Αυτός είναι ο παράδεισος της δεύτερης περιόδου.

Οι πιο αρχαίες χριστιανικές αντιλήψεις για τον παράδεισο και την κόλαση, θυμίζουν εν μέρει αυτές τις «ειδωλολατρικές» αντιλήψεις των αρχαίων Αιγυπτίων. Οι αντιλήψεις αυτές των Αιγυπτίων εμφανίστηκαν μερικές χιλιάδες χρόνια πριν απ' το χριστιανισμό. Η χριστιανική θρησκεία, που όταν επεξεργάζονταν τη διδασκαλία της πήρε κάτι από τις διάφορες θρησκείες, δανείστηκε από τους αρχαίους αιγυπτίους και τη δοξασία για τη μεταθανάτια ζωή.

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟ

Να πώς περιγράφει ο Διόδωρος, ο έλληνας συγγραφέας της αρχαιότητας, τη λατρεία των ζώων στην αρχαία Αίγυπτο. (I, 83):

«Οι αιγύπτιοι λατρεύουν πάρα πολύ μερικά ζώα — γάτες, ιχνεομόνου, σκυλιά, καθώς και γύπες και πουλιά που τα ονομάζουν «Ίβις», λύκους, κροκόδειλους και πολλά άλλα ζώα αυτού του είδους... Όχι μόνο στη διάρκεια της ζωής τους, αλλά και μετά το θάνατο τους. Πρώτα, σε κάθε ζώο που προσκυνάνε αφιερώνουν ένα κλήρο γης, και τα εισοδήματα χρησιμοποιούνται για τη συντήρηση και την περιποίηση του ζώου.*

Και κάτι παραπάνω, οι Αιγύπτιοι κάνουν διάφορες συμφωνίες με τους θεούς για να τους γιατρέψουν τα παιδιά τους από τις αρρώστιες. Σε τέτοιες περιπτώσεις, κόβουν τα μαλλιά των παιδιών τους και τα ζυγίζουν με χρυσό ή ασήμι. Αυτά τα χρήματα τα δωρίζουν κατόπι για τη συντήρηση των ζώων που αναφέραμε.

Όταν ένα απ' αυτά τα ζώα ψοφήσει, οι αιγύπτιοι το περιτυλίζουν με λινό πανί και θρηνώντας και χτυπώντας το στήθος τους, το πηγαίνουν για το βαλσάμωμα. Ύστερα απ' αυτό το τοποθετούν μέσα σ' έναν ιερό τάφο.

Όποιος σκοτώσει προμελετημένα ένα απ' αυτά τα ζώα, τιμωρείται με θάνατο, αν το σκοτωμένο ζώο δεν είναι γάτα ή Ίβις. Αλλά και άθελα του αν κανείς σκοτώσει ένα απ' αυτά τα ζώα θα φονευθεί οπωσδήποτε, γιατί τα πλήθη φέρονται πολύ σκληρά απέναντι στον εγκληματία, συχνά χωρίς ν' αναμένουν τη δίκη».

* **Ιχνεομόν** (ή *ποντικός του φαράω*)— μαστοφόρο αρπαχτικό με μακρό σώμα και κοντά πόδια. Έχει διαδοθεί στη βόρεια Αφρική και στην Εγγύς Ανατολή.

Παράρτημα 11

ΥΜΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΣΑΜΑΣ

Από τους αρχαίους βαβυλώνιους έφθασαν σε μας πολλοί ύμνοι προς τιμήν των διαφόρων θεών και θεαινών. Ένας απ' τους κυριότερους θεούς τους ήταν ο **Σαμάς**— ο θεός του ήλιου. Αναδημοσιεύουμε έναν από τους ύμνους προς τιμήν αυτής της θεότητας.*

«Τα παντοδύναμα βουνά είναι γεμάτα από τη λαμπρότητα σου, το φως σου ξεχύνεται σ' όλους τους τόπους. Σου εξουσιάζεις τα βουνά, θωρείς τη γη, γυρνάς στα πέριχα της γης καταμεσής στον ουρανό. Σου εξουσιάζεις τους κατοίκους ολάκερου του σύμπαντος, καθετί που δημιούργησε ο Έα, βασιλιάς και σύμβουλος, συ διαφεντεύεις όλες τις υπάρξεις· συ είσαι ο ποιμένας όλων όσων μένουν στα βουνά και στις πεδιάδες... Σου είσαι ο αφέντης του φωτός στο σύμπαν. Σου διαβαίνεις τη μακρινή απέραντη θάλασσα, τ' άγνωστα στους θνητούς βαθιά της, και το φώς σου φτάνει ως το βυθό τα κύματα το θωρούν και θαυμάζουν... Κανείς απ' όλους τους θεούς του σύμπαντος δεν σε ξεπερνάει. Το μεγαλειώδες δίχτυ σου απλώνεται ενάντια σ' οποιόν ποθεί τη γυνάικα εκείνου που σου είναι αφοσιωμένος... πάνω σ' αυτόν φθάνει το όπλο σου, δεν έχει αυτός υπερασπιστή· στη δίκη δε θα τον υπερασπίσει ο πατέρας του, Θα τιμωρηθεί να μένει μέσα σ' ένα σιδερένιο κλουβί. Σου σπάζεις το κέρασ εκείνου που σκέφτεται το κακό τον άδικο κριτή τον κλείνεις φυλακή, βασανίζεις αυτόν που παίρνει δωροδοκία· απέναντι σ' αυτόν που δε δωροδοκείται και φροντίζει τον καταπιεζόμενο, ο Σαμάς είναι ελεήμων και του μακραίνει την ζωή. Ο δικαστής που βγάζει μια δίκαια απόφαση θα τελειώσει το παλάτι του, κατοικία θα 'χει το σπίτι του πρίγκιπα... Ο σπόρος των αδίκων δεν θα είναι δυνατός. Σου αποκρούεις τα λόγια εκείνου που το στόμα του είναι γεμάτο ψέματα... Οποιοσδήποτε, οτιδήποτε υπάρχει, βρίσκει κάτω απ' τη φροντίδα του· συ τους δίνεις τα σημάδια, συ απαλλάσσεις από τις υποχρεώσεις, ακούς τις προσευχές και τις παρακλήσεις, παίρνεις υπόψη σου τη μετάνοια, την εξομολόγηση. Ο δυστυχισμένος σου κράζει δυνατά, ο αδύνατος, ο αναγκασμένος, ο φτωχός σε ικετεύουν, ο εξορισμένος από την οικογένεια του και από την πόλη... σε καλεί. Ω, Σαμάς, σε σένα προστρέχει ο καταφοβισμένος ταξιδιώτης ο έμπορος που αλωνίζει τον κόσμο, ο νεαρός έμπορος με τη σακούλα γεμάτη χρυσό. Ω, Σαμάς, εσένα προσκυνάει ο ψαράς με το δίχτυ, ο κνηγός, ο χασάπης και αυτός ο βουκόλος... Ο ταξιδιώτης στις στράτες του κάμπου τρέχει σε σένα, το ίδιο όπως και ο περιπλανημέ-

* Μετάφραση του Β. Α. Τουράεφ, από το έργο του «Ιστορία της αρχαίας Ανατολής», τόμ. 1, Σοτσεγκίτζ, 1936, σελ. 138.

νος νεκρός και το πλανώμενο πνεύμα του πεθαμένου. Ω, Σαμάς, όλοι σε προσκυνάνε και συ δεν αποπέμεις αυτούς που σε παρακαλούν... Συ, στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, παρακολουθείς την κατάσταση τους... Συ δέχεσαι τις φωτεινές τους σπονδές, πίνεις το καθάριο κρασί τους, εκπληρώνεις τις επιθυμίες τους. Συ λύνεις τις αλυσίδες των αλυσοδεμένων και ακούς τις παρακλήσεις αυτών που σε μεγαλύνουν. Και αυτοί σε φοβούνται, υμνούν τ' όνομά σου και δοξάζουν αιώνια το μεγαλείο σου».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ*

- ΑΒΓΚΑΡ ΙΕ'** Βασιλιάς της Έδεσσας (Μεσοποταμία), πρώτο μισό του Ι. αιώνα.
- ΑΒΕΣΤΑ** Συλλογή μυθολογικών και θρησκευτικών κειμένων των αρχαίων λαών της ανατολικής Περσίας. Έγινε το ιερό βιβλίο της ζωροαστρικής θρησκείας.
- ΑΒΥΔΟΣ** Πόλη της νότιας Αιγύπτου, ένα από τα κέντρα της λατρείας του θεού Όσιρι.
- ΑΓΝΙΣ** Θεός του πυρός στη θρησκεία των αρχαίων Ινδών.
- ΑΔΗΣ** (ΠΛΟΥΤΟ). Κατά την ελληνική μυθολογία ο θεός του άδη. Το όνομα Άδης σημαίνει ταυτόχρονα τον ίδιο τον άδη.
- ΑΔΜΗΤΟΣ** Κατά την ελληνική μυθολογία, γιος του βασιλιά των Φερών της Θεσσαλίας. Στον Άδμητο υπηρέτησε σαν τσοπάνης ο θεός "Απόλλωνας".
- ΑΔΟΝΑΙ** (κύριος, ηγεμόνας). Ένα από τα εβραϊκά ονόματα του θεού Ιεχωβά.
- ΑΔΩΝΗΣ** (ΑΔΟΝΙΣ) (κύριος, θεός). Ασσυριο-φοινικική θεότητα της βλάστησης.
- ΑΖΑΖΕΛ** (ΑΖΑΕΛ). Θεός της ερήμου με μορφή τράγου, στη θρησκεία των αρχαίων εβραίων.
- ΑΖΑΖΗΛ** (ΙΜΠΛΙΣ). Άγγελος στη μουσουλμανική θρησκεία που δεν υποτάχθηκε στον Αλλάχ και γι' αυτό διώχτηκε από τον παράδεισο και μεταμορφώθηκε σε διάβολο.
- ΑΖΡΑΗΛ** Ένας από τους τέσσερις κυριότερους αγγέλους της μουσουλμανικής θρησκείας.
- ΑΖΤΕΚΟΙ** Ο πληθυσμός των ινδιάνων του Μεξικού.
- ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ** (της Αλεξανδρείας). Ξακουστός κληρικός του ΙV αιώνα, επίσκοπος της Αλεξανδρείας «*εκκλησιαστικός πατέρας*».
- ΑΘΗΝΑ** Πρωτεύουσα της Ελλάδας. Στην αρχαία Ελλάδα ήταν κράτος — ακρόπολη, η σπουδαιότερη πόλη της Αττικής.
- ΑΘΩΡ** Αιγύπτια θεά του ουρανού. Απεικονίζονταν με μορφή αγελάδας ή με κεφαλή αγελάδας.
- ΑΙΑΚΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία ένας από τους κριτές του άδη.

* Πρέπει να έχουμε υπόψη ότι τα ονόματα και οι αρμοδιότητες των θεών που αναφέρονται εδώ, άλλαξαν με την πάροδο του χρόνου. Αυτό το λεξιλόγιο περιλαμβάνει παρά πολύ λίγες από τις αρμοδιότητες που οι άνθρωποι απέδωσαν στους θεούς στη διάρκεια των αιώνων

- ΑΚΒΑΡ** (1542—1605). Βασιλιάς της Ινδίας από τη δυναστεία των Μεγάλων Μογγόλων.
- ΑΚΚΑΔΙΑ** Αρχαίο δουλοκτητικό κράτος της Μεσοποταμίας (μεταξύ των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη).
- ΑΚΟΣΤΑ,** ΖΟΣΕ ΝΤΕ (1539—1600 περίπου). Ιησουίτης ισπανός, ήταν ιεραπόστολος στο Περού. Το βιβλίο του με τον τίτλο «*Περιγραφή της φύσης και των εθίμων των ινδιάνων*» κυκλοφόρησε στην Ισπανία το 1590.
- ΑΚΡΙΣΙΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία, βασιλιάς του Άργους. Του προείπαν ότι θα τον σκοτώσει ο εγγονός του. Γι' αυτό έκλεισε την κόρη του Δανάη μέσα σε μια σπηλιά, αλλά ο Δίας μπήκε μέσα της με τη μορφή χρυσής βροχής και αυτή γέννησε τον Περσέα που αργότερα, κατά λάθος σκότωσε τον παππού του.
- ΑΚΤΑΙΩΝ** Στην ελληνική μυθολογία επιδέξιος κυνηγός, που η θεά Άρτεμις μεταμόρφωσε σε ελάφι.
- ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΑΥΣΤΗΡΟΣ.** Ρωμαίος αυτοκράτορας (222—235).
- ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ** (356—323 π.Χ.). Ένας από τους πιο μεγάλους στρατηλάτες της αρχαιότητας.
- ΑΔΗ** Ο τέταρτος Χαλίφης (656 — 661), γαμπρός του Μωάμεθ. Λατρεύεται ιδιαίτερα από τους μουσουλμάνους σίιτες.
- ΑΔΚΜΗΝΗ** Στην ελληνική μυθολογία, μάνα του Ηρακλή που τον έκανε με το Δία.
- ΑΛΛΑΧ** Στην αραβική γλωσσά σημαίνει θεός, μ' αυτό το όνομα καθιερώθηκε στον ισλαμισμό.
- ΑΜΒΡΟΣΙΑ** Στην ελληνική μυθολογία, τροφή των θεών.
- ΑΜΕΝΤΙ** Στην κυριολεξία «της δύσης», όρος που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι για να δείξουν τον άλλο κόσμο, το βασίλειο των νεκρών.
- ΑΜΕΝΧΟΤΕΡ ο Γ'** (XV αιώνας π.Χ.). Αιγύπτιος φαραώ.
- ΑΜΙΝΑΧ** Μητέρα του Μωάμεθ. Σύμφωνα με το θρύλο, της είχαν προείπει ότι θα γεννήσει τον πιο καλό άνθρωπο στον κόσμο.
- ΑΜΠΟΥΜΠΕΚΡ.** Πρώτος άραβας χαλίφης (632—634), πνευματικός και λαϊκός ηγέτης των μουσουλμάνων, πεθερός του Μωάμεθ
- ΑΜΦΙΤΡΙΤΗ** Θεά των θαλασσών στην ελληνική μυθολογία, σύζυγος του Ποσειδώνα, του θεού του πελάγου.
- ΑΜΦΙΩΝ** Στην ελληνική μυθολογία θρυλικός ήρωας, γιος της Αντιόπης και του Δία.

- ΑΜΩΝ** (AMON-PA). Στην αρχαία Αίγυπτο, ήταν θεός της πόλης Θήβας. Αργότερα ταυτίστηκε με τον θεό του ήλιου Ρα και έγινε ο υπέρτατος θεός της Αιγύπτου, προστάτης του βασιλιά και της βασιλικής εξουσίας.
- ΑΝΑΞΑΓΟΡΑΣ** (περίπου 500—428 π.τ.έ.). Υλιστής φιλόσοφος της αρχαίας Ελλάδας. Κατηγορήθηκε ότι πρόσβαλε τους θεούς. Γι' αυτό κινδύνεψε να τιμωρηθεί σε θάνατο. Αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Αθήνα και πέθανε στην εξορία.
- ΑΝΑΤ** (Αστάρτ, Ασεράτ, Αστάρτη). Σύζυγος και αδερφή του θεού του ουρανού Βάαλ, θεά της γονιμότητας και της μητρότητας στην αρχαία Συρία και τη Φοινίκη. Η λατρεία της είχε διαδοθεί ανάμεσα στους αρχαίους εβραίους. Είναι ένα από τα πρωτότυπα της χριστιανικής «*θεομήτορας*».
- ΑΝΙΜΙΣΜΟΣ** Μια από τις πανάρχαιες μορφές της θρησκείας — πίστη στην ύπαρξη ψυχών και πνευμάτων που τάχα κυβερνούν τα αντικείμενα και τα φαινόμενα του υλικού κόσμου.
- ΑΝΝΑΣ** Αρχιερέας στην Ιερουσαλήμ (6—15).
- ΑΝΝΙΒΑΣ** (περίπου 247—183 π.τ.ε.). Μεγάλος Καρχηδόνιος στρατηλάτης.
- ΑΝΟΥ** Ασσυρο-βαβυλωνιακός θεός του ουρανού, πατέρας των θεών.
- ΑΝΟΥΒΙΣ** Σύμφωνα με τις δοξασίες των αρχαίων Αιγυπτίων, θεός προστάτης του αλλού κόσμου. Εικονιζόταν με τη μορφή τσακαλιού ή άνθρωπου με κεφαλή τσακαλιού.
- ΑΝΟΥΝΝΑΚΙ** Ονομασία των δαιμόνων στη Βαβυλώνα.
- ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ** Σημαντική πόλη στην αρχαιότητα, πρωτεύουσα του βασιλείου των Σελευκιδών.
- ΑΟΥΡΟΡΑ** Θεά της αυγής στη ρωμαϊκή μυθολογία.
- ΑΠΙΣ** Το «*ιερό*» βόδι, που οι αρχαίοι αιγύπτιοι προσκυνούσαν σα θεό.
- ΑΠΟΛΛΩΝ** Στην ελληνική μυθολογία θεός του ήλιου και του φωτός, προστάτης της επιστήμης, της ποίησης, της μουσικής και του τραγουδιού.
- ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ** από την Τυάνα. Φιλόσοφος μυστικιστής. Έζησε στο δεύτερο μισό του Ι αιώνα της εποχής μας. Τον ΙΙΙ αιώνα κυκλοφόρησαν πολλοί θρύλοι για τη θαυματουργή γέννησή του, για τη δράση του και τα θαύματα που έκανε.
- ΑΡΑΦ** Στη μουσουλμανική θρησκεία — περιοχή που εκτείνεται ανάμεσα στον παράδεισο και την κόλαση.
- ΑΡΓΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία φανταστική ύπαρξη που είχε πολλά μάτια, μερικά απ' αυτά. Ξαγρπνούσαν συνέχεια.

- ΑΡΓΩ** Στην ελληνική μυθολογία, το μαγικό καράβι που μ' αυτό ταξίδεψαν για την Κολχίδα (σημερινή Υπερκαυκασία) Έλληνες ήρωες. Οι Αργοναύτες αναζητώντας το «*χρυσόμαλλο δέρας*».
- ΑΡΗΣ** (ΜΑΡΤΕ) Στους Ρωμαίους, θεός του πολέμου.
- ΑΡΙΜΑΝ** Το ελληνικό όνομα του θεού του κακού και του σκότους (Άνγκρο-Μανίου) της θρησκείας του Ζαρατούστρα.
- ΑΡΤΕΜΙΣ** (ΝΤΙΑΝΑ). Στην ελληνική μυθολογία, η θεά του κυνηγιού και της σελήνης. Αργότερα προστάτιδα της γυναικείας αρετής και της γέννησης.
- ΑΣΙΤΑ** Στους θρύλους για το Βούδα — άγιος και προφήτης που πήγε να προσκυνήσει το Βούδα.
- ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ** ή **ΕΣΚΟΥΛΑΠΙ**. Στη θρησκεία των αρχαίων Ελλήνων, θεός της ιατρικής.
- ΑΣΝΑΜΙΡ** Ένας από τους ήρωες της βαβυλωνιακής επικής ποίησης. Τον έστειλε ο θεός Έα στον άδη για ν' αναστήσει τη θεά Ίσταρ.
- ΑΣΟΚΑ** Ινδός βασιλιάς από τη δυναστεία Μαουρία (272—232 π.τ.ε.). Ασπάστηκε το βουδισμό και τον διάδωσε με μεγάλο ζήλο.
- ΑΣΟΥΡ** Υπέρτατος θεός στη θρησκεία των αρχαίων Ασσυρίων.
- ΑΣΟΥΡΝΑΣΙΡΑΠΑΛ**. Ασσύριος βασιλιάς (883—859 π.τ.ε.).
- ΑΣΣΥΡΙΑ** Δουλοκτητικό κράτος της αρχαιότητας στον άνω ρου των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη, που υπήρξε από τα τέλη της τρίτης χιλιετηρίδας π.τ.ε. ως τα τέλη του VII π.τ.ε.
- ΑΣΤΑΡΤΗ** Βλέπε Ανάτ, Ίσταρ.
- ΑΣΤΥΑΓΗΣ** Βασιλιάς της αρχαίας Μηδίας, που βασίλεψε τον VI αιώνα π.τ.ε.
- ΑΤΛΑΣ** Στην ελληνική μυθολογία ένας απ' τους τιτάνες που βάσταζε τον ουρανό με το κεφάλι και τα χέρια του.
- ΑΤΤΑΛΟΣ** Βασιλιάς της Περγάμου (III-II αιώνας π.τ.ε.).
- ΑΤΤΙΣ** Θεός της βλάστησης και της γεωργίας στη Μικρά Ασία, ένα από τα πρωτότυπα του θρυλικού Ιησού.
- ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ** Πρώτος ρωμαίος αυτοκράτορας (27 π.τ.ε. - 14 μ.τ.ε.). Οι κληρικοί ισχυρίζονται ότι τον καιρό της βασιλείας του γεννήθηκε ο Ιησούς Χριστός.
- ΑΦΡΟΔΙΤΗ** (ΒΕΝΟΥΣ).* Θεά της καλλονής, του ερωτά και της γονιμότητας, κατά την ελληνική μυθολογία.

* Από δω και πέρα, δίπλα στα ελληνικά ονόματα των θεών δείχνουμε σε παρένθεση και τα αντίστοιχα λατινικά ονόματα τους.

- ΑΧΕΡΩΝ** Ποταμός του άδη κατά την ελληνική μυθολογία. Πάνω στα νερά του μετέφερε ο βαρκάρης Χάρων τις ψυχές των νεκρών.
- ΒΑΑΛ — ΒΕΡΙΤ.** Ένας από τους θεούς των αρχαίων εβραίων, φύλακας των όρκων.
- ΒΑΑΛΑΤ—ΓΕΒΑΛ.** Φοινικική θεά, μάνα και σύζυγος του θεού Άδωνη. Ο ναός της βρίσκεται στην πόλη Βύβλο.
- ΒΑΑΛ-ZEBOΥB ή ΒΕΛΖΕΒΟΥΘ («θεός των μυγών»).** Θεός των Φιλισταίων, που τον λάτρευαν και οι αρχαίοι Εβραίοι.
- ΒΑΑΛ-ΠΕΟΡ** Ένας από τους θεούς των αρχαίων εβραίων (βλ. Βίβλος, «Αριθμοί» XXV, 3).
- ΒΑΒΥΛΩΝΑ** Μεγάλη πόλη της αρχαιότητας, πρωτεύουσα του δουλοκτητικού βαβυλωνιακού κράτους (Μεσοποταμία).
- ΒΑΪΝΑΜΟΪΝΕΝ** (Βεϊνεμáινεν). Θρυλικός ήρωας του καρελο-φινικού έπους «Καλέβαλα».
- ΒΑΙΟΥ** Ο θεός του ανέμου και του αέρα στη θρησκεία της αρχαίας Ινδίας.
- ΒΑΚΑΒ** Θεός «σωτήρας» που τον λάτρευαν οι Ινδοί, οι αρχαίοι κάτοικοι της χερσονήσου Ουκατάν.
- ΒΑΚΧΟΣ** (στους αρχαίους Έλληνες, **Διόνυσος**). Ο θεός του κρασιού, της αμπελοργίας και της ευθυμίας στους Ρωμαίους.
- ΒΑΣΡΑ** Πόλη της νότιας Μεσοποταμίας (ιδρύθηκε το 635).
- ΒΕΛ ή ΒΑΑΛ** (ηγεμόνας, κύριος, θεός). Ένας από τους κυριότερους θεούς των Ασσυρίων, των Βαβυλωνίων, των Συρίων και των Φοινίκων. Θεωρούνταν κυρίαρχος του σύμπαντος.
- ΒΕΝΟΥΣ** (Βλέπε) Αφροδίτη.
- ΒΕΣΤΑ** Στους αρχαίους ρωμαίους, θεά των κοπαδιών και προστάτρια της οικογενειακής εστίας.
- ΒΙΘΥΝΙΑ** Στην αρχαιότητα, βόρεια περιοχή της Μικράς Ασίας. Τον Ι. αιώνα π.τ.ε. επαρχία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.
- ΒΙΚΤΩΡΙΑ** Στους ρωμαίους, θεά της επιτυχίας.
- ΒΙΜΒΙΣΑΡΑ** Βασιλιάς της βόρειας Ινδίας το 243—491 π.τ.ε.
- ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ** (70—19 π.τ.ε.). Ένας από τους πιο μεγάλους ρωμαίους ποιητές. Συγγραφέας του έπους «Αινειάδα» και άλλων έργων.
- ΒΙΣΝΟΥ** Υπέρτατος θεός. Ένας από τους τρεις κύριους θεούς στη θρησκεία των αρχαίων Ινδίων (πριν από τη βραχμανική θρησκεία). Βλέπε Βράχμα.

- ΒΙΤΣΙΛΟΠΟΤΣΙΤΑΙ**— Θεός των πανάρχαιων κατοίκων του Μεξικού, που ενσαρκώνει τον ήλιο και τη γονιμότητα, όντας ταυτόχρονα και θεός του πολέμου.
- ΒΟΥΒΑΣΤ** Πόλη της αρχαίας Αιγύπτου, κέντρο της λατρείας της θεάς Βάστ με κεφαλή γάτας· εκεί βρίσκεται και το νεκροταφείο των ιερών γατιών.
- ΒΟΥΔΑΣ** Σύμφωνα με θρύλους, το πραγματικό του όνομα είναι πρίγκιπας Σιδδχάρτα-Γαουτάμα, γιος βασιλιά. Έζησε στη Βορειο-ανατολική Ινδία τον VI-V αιώνα π.τ.ε. Σε ηλικία 29 χρονών εγκατάλειψε το παλάτι και άρχισε να κηρύττει μια νέα διδασκαλία. Από τότε ονομάστηκε Βούδας, δηλαδή ο *Φωτισμένος*.
- ΒΟΥΛΚΑΝ** Βλέπε Ήφαιστος.
- ΒΡΑΧΜΑ** Υπέρτατος θεός. Δημιουργός του κόσμου και όλων των υπάρξεων στη θρησκεία των αρχαίων Ινδών, που διαδόθηκε στην Ινδία (πριν απ' το βραχμανισμό). Ένας από τα μέλη της τριάδας Βράχμα — Βίσνου — Σίβα.
- ΒΥΒΛΟΣ** Πόλη της αρχαίας Φοινίκης.
- ΒΩΥΒΕΝΑΡΓΚ**, Λουκ ντε Κλαπιέ (1715 — 1747). Γάλλος μοραλιστής συγγραφέας.
- ΓΑΒΡΙΗΛ** Αρχάγγελος στην εβραϊκή, τη χριστιανική και τη μουσουλμανική θρησκεία. Είναι ο αγγελιαφόρος του θεού, ο φρουρός του παραδείσου και ο οδηγός των ψυχών των νεκρών.
- ΓΑΓΓΗΣ** Ποταμός της Ινδίας, που θεωρούνταν ιερός από τους αρχαίους ινδούς.
- ΓΑΛΑΤΙΑ** Στην αρχαιότητα περιοχή της Μικράς Ασίας. Τον I. αιώνα π.τ.ε. ρωμαϊκή επαρχία.
- ΓΑΛΙΛΑΙΑ** Περιοχή της βόρειας Παλαιστίνης.
- ΓΕΜΠ** Στην αρχαία αιγυπτιακή θρησκεία ο θεός της γης, γιος του Όσιρι.
- ΓΕΝΕΑΡΕΤ** (η λίμνη της Γαλιλαίας, της Τιβεριάδος). Λίμνη στη βόρεια Παλαιστίνη.
- ΓΗ** Θεά της γης, στην αρχαία ελληνική μυθολογία. Γέννησε τον ουρανό, βουνά, τις θάλασσες, τους τιτάνες και τους γίγαντες. Ταυτόχρονα, είναι η προσωποποίηση της γονιμότητας της γης.
- ΓΙΓΑΝΤΕΣ** Γίγαντες, στην ελληνική μυθολογία, γιοι της Γης.
- ΓΚΙΑΚΑΜΕΣ** Ο κυριότερος ήρωας του σουμεριανού έπους.
- ΓΚΟΓΚ** και **ΜΑΓΚΟΓΚ**. Το όνομα ενός ηγεμόνα και ενός λαού στην Παλαιά

Διαθήκη (Ιεζεκιήλ XXXVIII). Σύμφωνα με την προφητεία, ο λαός Μαγκόγκ με επικεφαλής τον ηγεμόνα του, Γκογκ, θα έκανε επιδρομή στην Παλαιστίνη για να καταστρέψει το Ισραήλ.

ΓΛΑΥΚΟΣ Θαλασσινή θεότητα στην ελληνική μυθολογία, που είχε το χάρισμα να προμαντεύει.

ΓΟΡΓΟΝΕΣ Θηλυκά φανταστικά τέρατα στην ελληνική μυθολογία που είχαν χάλκινα χέρια, ατσάλινα νύχια και μαλλιά από φίδια.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο Ναζιανζηνός (Γρηγόριος ο Θεολόγος). Κληρικός του IV αιώνα.

ΔΑΝΑΗ Η μάνα του Περσέα, του θρυλικού ήρωα της ελληνικής μυθολογίας.

ΔΑΝΑΪΔΕΣ Στην ελληνική μυθολογία, οι 50 κόρες του βασιλιά Δαναού του Άργους, που σκότωσαν τους άντρες τους (εκτός από μια). Γι' αυτό καταδικάστηκαν σε αιώνια βασανιστήρια, στον άδη: να γεμίζουν με νερό ένα πιθάρι χωρίς πάτο («*Ο πίθος των Δαναΐδων*»).

ΔΑΥΙΔ Χ. αιώνας π.τ.ε.—σκληρός και άσπλαχνος βασιλιάς του αρχαίου δουλοκτητικού εβραϊκού κράτους.

ΔΕΛΦΟΙ Πόλη και θρησκευτικό κέντρο της αρχαίας Ελλάδας, όπου υπήρχε ο ξακουστός ναός του Απόλλωνα.

ΔΗΛΟΣ Νησί στο Αιγαίο πέλαγος. Κατά την αρχαιότητα υπήρχε εκεί ένας ναός αφιερωμένος στον Απόλλωνα.

ΔΗΜΗΤΡΑ Στην ελληνική μυθολογία, θεά της γονιμότητας, προστάτιδα των φυτών και ιδιαίτερα των δημητριακών καρπών.

ΔΙΚΗ Θεά της δικαιοσύνης στην ελληνική μυθολογία.

ΔΙΟΔΩΡΟΣ ο Σικελιώτης (περίπου 80—29 π.χ.). Έλληνας ιστορικός της αρχαιότητας.

ΔΙΟΝΥΣΟΣ (βλέπε) Βάκχος.

ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙ Τ' αδέρφια Κάστωρ και Πολυδεύκης θρυλικοί ήρωες στην ελληνική μυθολογία, παιδιά της Λήδας.

ΕΑ Θεός των βαβυλωνίων, του νερού και των θαλασσών.

ΕΛΔΑΙ Αρχαίο σκανδιναβικό φιλολογικό μνημείο, ένα από τα πιο όμορφα έπη της παγκόσμιας φιλολογίας.

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ Θεολόγος της περιόδου του πρωτόγονου χριστιανισμού, το II αιώνα, συγγραφέας του έργου με τον τίτλο: «*Πέντε βιβλία ενάντια στους αιρετικούς*».

- ΕΙΡΗΝΗ** Θεά της ειρήνης κατά τους αρχαίους Έλληνες.
- ΕΚΑΤΗ** Στην ελληνική μυθολογία, στην αρχή ήταν θεά της σελήνης, αργότερα κυρίαρχος των κακών πνευμάτων, του σκότους της νύχτας των ψυχών των νεκρών και της μαντείας.
- ΕΛ** Θεός των αρχαίων εβραίων.
- ΕΛΛΑΔΑ** Αρχαία Ελλάδα.
- ΕΛΛΗΝ** Έλληνας.
- ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ** Συμβατική ονομασία μιας εποχής (IV-I π.Χ.) της ιστορίας των χωρών της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου.
- ΕΛΟΧΙΜ** Βιβλικό όνομα του Ιεχωβά στους αρχαίους εβραίους.
- ΕΜΠΙΟΥΣΑ** Όνομα ενός θηλυκού φανταστικού τέρατος. Κατά την ελληνική μυθολογία καταβρόχθιζε τα παιδιά.
- ΕΝΔΙΑ** Θεός των Βαβυλωνίων, του ουρανού και της γης.
- ΕΝΝΟΣΙΓΕΥΣ** Ψευδώνυμο του θεού Ποσειδώνα
- ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ** (341—270 π.χ.). Έλληνας φιλόσοφος της αρχαιότητας, επιφανής υλιστής και αθεϊστής την ελληνιστική εποχή.
- ΕΠΙΤΙΜΙΑ** Εκκλησιαστική ποινή (μεταμέλεια).
- ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΗΣ** (276—193 π.χ.). Έλληνας επιστήμονας της αρχαιότητας μαθηματικός, αστρονόμος, γεωγράφος, ήταν ο πρώτος που υπολόγισε την περίμετρο της γης.
- ΕΡΕΒΟΣ** Θεός του σκότους στους αρχαίους Έλληνες.
- ΕΡΕΣΚΙΓΚΑΛ** Θεά των βαβυλωνίων, αφέντρα του άδη.
- ΕΡΙΝΝΥΕΣ** Θεές της εκδίκησης στους αρχαίους Έλληνες.
- ΕΡΜΗΣ** (ΜΕΡΚΟΥΡ). Στην ελληνική μυθολογία, αγγελιαφόρος των θεών, προστάτης του εμπορίου, των επικοινωνιών, των ταξιδιωτών και των κλεπτών, των λιβαδιών και των κοπαδιών.
- ΕΡΩΣ** Θεός της αγάπης στην ελληνική μυθολογία.
- ΕΣΤΕΡ** Θρυλική «*ηρωίδα*» της Βίβλου, με αυτό το όνομα λατρεύονταν η θεά των βαβυλωνίων Ίσταρ.
- ΕΣΤΙΑ** (ΒΕΣΤΑ). Θεά του πυρός και της εστίας στη θρησκεία των αρχαίων Ελλήνων.
- ΕΥΜΕΝΙΑΕΣ** Βλέπε Εριννύες.
- ΕΥΡΥΝΟΜΗ** Θεά στην ελληνική μυθολογία, μια από τις κόρες του Ωκεανού, μάνα των Χαρίτων.
- ΕΥΡΩΠΗ** Στην ελληνική μυθολογία, η θρυλική κόρη ενός βασιλιά της Φοι-

νίκης, που την ερωτεύθηκε και την έκλεψε ο Δίας.

ΕΥΦΡΑΤΗΣ Μεγάλος ποταμός που διασχίζει την Τουρκία, τη Συρία και το Ιράκ.

ΕΩΝ Στην περίοδο της εμφάνισης του χριστιανισμού τιμούνταν στην Αλεξάνδρεια σαν ιερός γιος της θεάς Κόρης.

ΖΑΡΑΤΟΥΣΤΡΑ — θρυλικός προφήτης. Σ' αυτόν αποδίδεται η δημιουργία της ζωροαστρικής θρησκείας, που διαδόθηκε στην αρχαιότητα στην Περσία, στο Αζερμπαϊτζάν και στην κεντρική Ασία. Οι θρύλοι σχετικά με τη δράση του περιέχονται στο «Αβέστα»— ιερό βιβλίο της ζωροαστρικής θρησκείας.

ZENTABESΤΑ Βλέπε Αβέστα.

ΖΕΥΣ Στην ελληνική μυθολογία ο υπέρτατος θεός, ο βασιλιάς των θεών και των ανθρώπων, ο θεός του ουρανού, της βροντής, της αστραπής και των βροχών.

ΖΗΘΟΣ Στην ελληνική μυθολογία, γιος της Αντιόπης και του Δία.

ΗΒΗ Στην ελληνική μυθολογία, θεά της αιώνιας νεότητας, κόρη του Δία και της Ήρας. (Στα συμπόσια που γίνονταν στον Όλυμπο αυτή προσέφερε στους θεούς το πιτό της αθανασίας).

ΗΛΙΟΣ Στην ελληνική μυθολογία ο θεός του ήλιου. Κάθε πρωί βγαίνει απ' τον ωκεανό στην ανατολή και οδηγεί στον ουρανό το άρμα του ήλιου. Το βράδυ βυθίζεται πάλι στον ωκεανό, στη δύση.

ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ Πόλη της κάτω Αιγύπτου. Κάποτε κέντρο της λατρείας του υπέρτατου θεού Ρα Ατούν, του θεού του ήλιου.

ΗΡΑ (ΤΣΟΥΝΟΝΑ). Στην ελληνική μυθολογία, βασίλισσα των θεών, αδελφή και σύζυγος του Δία, προστάτρια των γάμων και των γεννήσεων.

ΗΡΑΚΛΗΣ (ΧΕΡΚΟΥΛΕ). Ήρωας της ελληνικής μυθολογίας, γιος του Δία και της Αλκμήνης (βλέπε), έκανε πολλούς ηρωικούς άθλους.

ΗΡΩΔΗΣ Βασιλιάς της Ιουδαίας, που βασίλεψε από το 40—4 π.τ.ε. Σύμφωνα με τα ευαγγέλια, κατά τη βασιλεία του Ηρώδη γεννήθηκε ο Ιησούς Χριστός. Στην πραγματικότητα, ο Ηρώδης πέθανε 4 χρόνια πριν από τη φανταστική χρονολογία της γέννησης του θρυλικού Χριστού.

ΗΡΩΔΗΣ ο ΑΝΤΙΠΑΣ . Τετράρχης (διοικητής του ενός τετάρτου του βασιλείου του Ηρώδη), γιος του Ηρώδη του Α' που ηγεμόνευσε στη Γαλιλαία και στην Περέα στα χρόνια μεταξύ 4 π.τ.ε. και 6 μ.τ.ε.

- ΗΣΙΟΛΟΣ** Ποιητής της αρχαίας Ελλάδας (VIII-VII αιώνα π.χ.). Έγραψε τα ποιήματα «*Θεογονία*» (Καταγωγή των θεών) και «*Έργα και ημέραι*» (Για τη δουλειά στον κάμπο).
- ΗΦΑΙΣΤΟΣ** (ΒΟΥΛΚΑΝ). Στην ελληνική μυθολογία, γιος του Δία και της Ήρας, ο θεός της φωτιάς και ο προστάτης των σιδεράδων.
- ΗΩΣ** Θεά της αυγής στους αρχαίους Έλληνες.
- ΘΑΒΩΡ** Βουνό της Παλαιστίνης.
- ΘΑΝΑΤΟΣ** Θεός στην ελληνική μυθολογία, που εκπροσωπεί το θάνατο.
- ΘΕΙΑ** Στην ελληνική μυθολογία μάνα του θεού Ήλιου, κόρη του Ουρανού και της Γης.
- ΘΕΜΙΣ** Στην ελληνική μυθολογία, φρουρός των νόμων, της δικαιοσύνης και του δικαίου.
- ΘΕΟΦΙΛΟΣ της ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ** — χριστιανός θεολόγος του IV-V αιώνα, πατριάρχης της Αλεξανδρείας.
- ΘΕΟΦΙΛΟΣ της ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ** — χριστιανός συγγραφέας του II αιώνα.
- ΘΕΡΤΙΛΙΑΝΟΣ** — χριστιανός θεολόγος του II-III αιώνα.
- ΘΕΤΙΣ** Στην ελληνική μυθολογία σύζυγος του Ωκεανού, κόρη της Γης και του Ουρανού.
- ΘΡΑΚΗ** Στην αρχαιότητα, η ανατολική περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου. Στα μέσα του I. αιώνα μ.τ.έ. αυτή η χώρα είχε προσαρτηθεί στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία/
- ΘΩΡ** Στη σκανδιναβική μυθολογία ο θεός της βροντής και της αστραπής, προστάτης της γεωργίας.
- ΘΩΤ** Στην αρχαιότητα, αιγύπτιος θεός της σελήνης, της σοφίας και της γραφής. Απεικονίζονταν με κεφαλή ίβης είτε συχνά με την μορφή παβιανού.
- ΙΑΒΒΟΚ** Παραπόταμος του Ιορδάνη.
- ΙΑΒΕ** (ΓΙΑΧΒΕ, ΓΙΕΧΩΒΑ) Το όνομα του θεού των αρχαίων εβραίων. Απαγορευόταν στους πιστούς να προφέρουν αυτό το όνομα (βλέπε Ιεχωβά).
- ΙΑΝΟΣ** Στους Ρωμαίους, θεός οποιασδήποτε αρχής, των εσόδων και των εξόδων. Απεικονίζονταν με δυο πρόσωπα, στραμμένα προς αντίθετες κατευθύνσεις.
- ΙΑΠΕΤΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία ένας από τους τιτάνες, γιος του Ουρανού

και της Γης;

- ΙΑΡΜΟΥΚ** Παραπόταμος του Ιορδάνη.
- ΙΕΜΣΕΔ** Κατά τους θρύλους, ο βασιλιάς που ανήγγειλε στους δαίμονες ότι θα γεννηθεί ο Ζαρατούστρα, που θα τους καταστρέψει.
- ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ** ο «ευτυχής» (περίπου 340—420). Χριστιανός θεολόγος και συγγραφέας.
- ΙΕΣΙΒΑ** Εβραϊκή θρησκευτική σχολή.
- ΙΕΧΩΒΑΣ** Μια από τις ονομασίες του κυριότερου θεού Ιαβέ ή Γιαχβέ στη μωσαϊκή θρησκεία.
- ΙΖΑΝΑΓΚΙ και ΙΖΑΝΑΜΙ** — ζευγάρι θεών — αδελφός και αδελφή της θρησκείας των σιντοϊστών (Ιαπωνία). Κατά τους θρύλους, αυτοί δημιούργησαν τα νησιά, τα αρχιπελάγη και πολλούς άλλους θεούς.
- ΙΖΡΑΗΛ** (βασιλείο του Ισραήλ). Αρχαίο δουλοκτητικό κράτος στη βόρεια Παλαιστίνη και την Υπεριορδανία. Αυτό το κράτος υπήρξε από τα τέλη του X. αιώνα π.τ.ε. μέχρι τα τέλη του VIII. αιώνα π.τ.ε.
- ΙΛΙ** Τοπική θεότητα των αρχαίων εβραίων. Όταν έγινε η συγκέντρωση του πάνθεου γύρω από τον Ιεχωβά, ο Ιλί μετατράπηκε σε «προφήτη» του. Σύμφωνα με θρύλους έκανε πολλά θαύματα και αναλήφθηκε, όταν ακόμα ζούσε, στους ουρανούς.
- ΙΛΜΑΡΙΝΕΝ** Ο θρυλικός σιδηρουργός στα καρελο-φινικά έπη.
- ΙΛΜΑΤΑΡ** Θεά, μάνα του θρυλικού ήρωα Βάϊνεμάϊνεν στα καρελο-φινικά έπη.
- ΙΜΠΛΙΣ** Βλέπε Αζαζήλ.
- ΙΝΑ** Θεά της γης και του ουρανού των κατοίκων της Πολυνησίας.
- ΙΝΔΡΑ** Ο θεός του ουρανού και της καταιγίδας, στη θρησκεία των αρχαίων Ινδών.
- ΙΝΙΝΝΑ** Θεά των ασσυρο-βαβυλωνίων.
- ΙΝΩ** Στην ελληνική μυθολογία, θεά της θάλασσας.
- ΙΟΡΔΑΝΗΣ** Ποταμός της Παλαιστίνης.
- ΙΟΥΔΑΙΑ** Νότια περιοχή της Παλαιστίνης.
- ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ** (103—166 περίπου). Χριστιανός φιλόσοφος και συγγραφέας που υπεράσπισε το χριστιανισμό έναντι στους Εβραίους, στους ειδωλολάτρες και απέναντι στην κρατική εξουσία.
- ΙΣΙΣ** Θεά της γονιμότητας στους αρχαίους αιγυπτίους. Σύζυγος του Όσιρι, μάνα του Ώρου, και σαν τέτοια, προστάτιδα της βασιλικής εξουσίας. Είναι ένα από τα πρωτότυπα της χριστιανικής «*θεομήτορος*».

- ΙΣΡΑΦΙΑ** Ένας από τους τέσσερες κυριότερους αγγέλους της μωαμεθανικής θρησκείας, αγγελιαφόρος της δεύτερης παρουσίας.
- ΙΣΤΑΡ** (Ισταρ— Αστάρτη). Θεά της γονιμότητας και της μητρότητας στο αρχαίο Σουμέριο, στη Βαβυλώνα και στην Ασσυρία, «*βασίλισσα του ουρανού*», ένα από τα πρωτότυπα της φανταστικής χριστιανικής «*θεομήτορος*» (βλέπε Ανάτ).
- ΙΩ** Στην ελληνική μυθολογία, κόρη του βασιλιά του Άργους, που την ερωτεύθηκε ο Δίας. Η Ήρα, η ζηλιάρα σύζυγος του Δία, τη μεταμόρφωσε σ' αεγάδα και την ανάγκασε να περιπλανιέται στη γη.
- ΙΩΑΝΝΗΣο ΒΑΠΤΙΣΤΗΣ.** Σύμφωνα με τις ευαγγελικές διηγήσεις, προάγγελος και πρόδρομος του Ιησού Χριστού.
- ΙΩΝ** Στην ελληνική μυθολογία, γιος του θεού Απόλλωνα, ο θεμελιωτής της φυλής των Ιώνων.
- ΙΩΝΙΑ** Στην αρχαιότητα, η δυτική παραλιακή περιοχή της Μικράς Ασίας.
- ΚΑΑΛΜΠΙΑ** Ιερό τέμενος της πόλης Μέκκας.
- ΚΑΪΑΦΑΣ** Αρχιερέας στην Ιερουσαλήμ (περίπου 13—36 μ.Χ.).
- ΚΑΛΕΒΑΛΑ** Εθνικό καρελο-φινικό έπος.
- ΚΑΛΛΙΟΠΗ** Στην αρχαία Ελλάδα, θεά προστάτιδα του τραγουδιού, και της ποίησης, μια από τις εννιά μούσες.
- ΚΑΜΕΝΑΙ** Στους Ρωμαίους, οι θεές της επιστήμης και της τέχνης, αντιστοιχούν στις ελληνικές μούσες.
- ΚΑΜΠΑΛΑ** Μυστικιστική μωσαϊκή θεωρία του Μεσαίωνα. Εμφανίστηκε και διαδόθηκε στους ΙΧ— ΧΙΙΙ αιώνες.
- ΚΑΝΣΑ** Σύμφωνα με πανάρχαιο ινδικό έπος, ο κακός βασιλιάς της πόλης Μαθούρα, που ήθελε να σκοτώσει το θεό Κρίονα τη στιγμή κιάλας που γεννιόταν.
- ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ** Παλιά ονομασία μιας ανατολικής περιοχής της Μικράς Ασίας.
- ΚΑΡΧΗΛΩΝ** Στην αρχαιότητα, μεγάλη εμπορική πόλη και δουλοκτητικό κράτος στη Βόρεια Αφρική.
- ΚΕΡΒΕΡΟΣ** Κακός σκύλος με τρία κεφάλια, σύμφωνα με τους αρχαίους ελληνικούς μύθους, φρουρούσε την είσοδο του άδη.
- ΚΕΡΙ** Τα πνεύματα του θανάτου στην αρχαία ελληνική θρησκεία.
- ΚΕΤΖΑΛΚΟΑΤΛ** Θεότητα των Ατζέκων (του Μεξικού).
- ΚΕΦΡΕΝ** Βασιλιάς (φαραώ) της Αιγύπτου, που έχτισε μια από τις τρεις μεγάλες πυραμίδες.

- ΚΗΡΥΚΕΙΟ** Το σκήπτρο του θεού Έρμη περιτυλιγμένο από δυο φίδια.
- ΚΙΑΙΚΙΑ** Στην αρχαιότητα περιοχή της Μικράς Ασίας.
- ΚΙΝΓΚΣΜΠΟΡΟΥΓΚ, ΕΝΤΟΥΑΡΝΤ** (1795-1837). Ιρλανδός συγγραφέας, ο συγγραφέας του έργου «*Τα αρχαία μνημεία του Μεξικού*».
- ΚΛΗΜΕΝΤΙΟΣ** της Ρώμης. Όπως βεβαιώνουν οι καθολικοί κληρικοί, επίσκοπος της Ρώμης στα τέλη του Ι αιώνα.
- ΚΟΪ** Στην ελληνική μυθολογία ένας από τους τιτάνες, γιος του Ουρανού και, της Γης.
- ΚΟΡΑΝΙ** Ιερό βιβλίο της μουσουλμανικής θρησκείας.
- ΚΟΡΗ** Στην ελληνική μυθολογία, κόρη της θεάς Δήμητρας. Την είχε κλέψει ο θεός του άδη, Πλούτωνας. Στην Αλεξάνδρεια, κατά την περίοδο της εμφάνισης του χριστιανισμού, η Κόρη λατρεύονταν σαν παρθένα που γέννησε το θεό.
- ΚΟΣΜΑΣ και ΔΑΜΙΑΝΟΣ.** Χριστιανοί άγιοι, μ' αυτά τα ονόματα οι χριστιανοί στην πραγματικότητα τιμούν τις ελληνο-ρωμαϊκές θεότητες (βλέπε Διόσκουροι).
- ΚΡΙΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία ένας από τους τιτάνες, γιος του Ουρανού και της Γης.
- ΚΡΙΣΝΑ** Λαϊκή θεότητα της θρησκείας των αρχαίων Ινδών, μια από τις ενσάρκώσεις του θεού Βίσκου.
- ΚΡΟΝΙΔΗΣ** Γιος του Κρόνου. Ζευς - Κρονίδης—Ζευς ο γιος του Κρόνου.
- ΚΡΟΝΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία, ο θεός του καιρού ο κυρίαρχος του κόσμου. Ευνούχισε τον πατέρα του Ουρανό και έγινε κυρίαρχος του κόσμου. Με τη σειρά του νικήθηκε από τον ίδιο του το γιο, Δία.
- ΚΥΒΕΛΗ** Θεά της Φρυγίας, η μητέρα των θεών, προσωποποίηση της φύσης και της γονιμότητας. Λατρεύονταν στη Μικρά Ασία και, αργότερα, η λατρεία της διαδόθηκε σ' όλον τον αρχαίο κόσμο πρωτότυπο της χριστιανικής «*θεομήτορας*».
- ΚΥΚΛΩΠΕΣ** Γίγαντες με ένα μόνο μάτι, σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία.
- ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ** Χριστιανός συγγραφέας και θεολόγος του ΙΙΙ αιώνα..
- ΚΥΠΡΟΣ** Νήσος στη Μεσόγειο θάλασσα.
- ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ** της Αλεξανδρείας — (πέθανε το 444). Αρχιεπίσκοπος Αλεξανδρείας «*εκκλησιαστικός πατέρας*».
- ΚΥΡΟΣ** Πέρσης βασιλιάς (περίπου 558— 529 π.τ.ε.).
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ** — (περίπου 274—337) — ρωμαίος αυτοκράτορας. Ανακήρυξε τη χριστιανική θρησκεία, θρησκεία του κράτους και έτσι κέρδισε τη συμπάθεια και την υποστήριξη της πλούσιας χριστιανικής

παπαδοκρατίας. Θεωρούνταν η κεφαλή της χριστιανικής εκκλησίας, αν και βαπτίστηκε μόλις κατά το τέλος της ζωής του. Ήταν ονομαστός για τη σκληρότητα του. Η εκκλησία τον ανακήρυξε άγιο.

- ΛΑΛΙΤΑ—ΒΙΣΤΑΡΑ** Αρχαίο ινδικό ποίημα στο οποίο περιγράφεται η ζωή του Βούδα.
- ΛΑΜΙΑ** Κακό πνεύμα στην ελληνική μυθολογία, που καταβρόχθιζε νεαρά αγόρια.
- ΛΑΟ-ΤΖΙ** (αιώνες VI— V π.Χ.). Κινέζος φιλόσοφος.
- ΛΑΦΑΡΓΚ, ΠΩΛ** (1842—1911). Γάλλος σοσιαλιστής επαναστάτης, σημαίνουσα προσωπικότητα στο παγκόσμιο εργατικό κίνημα. Έγραψε πολλά έργα για τα προβλήματα της θρησκείας.
- ΛΗΛΑ** Στην ελληνική μυθολογία, σύζυγος ενός βασιλιά της Σπάρτης. Ήταν ονομαστή για την ομορφιά της. Έγινε σύζυγος του Δία. Γέννησε τον Κάστωρα και τον Πολυδεύκη.
- ΛΗΘΗ** Στην ελληνική μυθολογία, ποταμός της λησμονιάς στον άδη. Αν η ψυχή του νεκρού έπινε νερό απ' αυτό το ποτάμι, λησμονούσε όλο το παρελθόν.
- ΛΗΤΩ** Θεά, μάνα του Απόλλωνα.
- ΛΙΑΙΤ** Δαίμονας, θηλυκό κακό πνεύμα από τη θρησκευτική λογοτεχνία και τις μωσαϊκές δοξασίες.
- ΛΟΚΙ** Θεός της φωτιάς στους αρχαίους ισλανδικούς θρύλους.
- ΛΟΝΤΟΥΡ** Στα. σκανδιναβικά έπη ένας από τους κυριότερους θεούς που δημιούργησε, μαζί με το θεό Οντίν τους ανθρώπους.
- ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ** Έλληνας συγγραφέας του II αιώνα, επιφανής στοχαστής και άθεος. Ο Ένγκελς τον ονόμασε «*Βολταίρο της κλασικής αρχαιότητας*».
- ΛΟΥΞΟΡ** Πόλη της Αιγύπτου. Εκεί βρίσκονται τα ερείπια ενός αρχαίου θηβαϊκού ναού.
- ΜΑ** Κατά τις θρησκευτικές αντιλήψεις των αρχαίων λαών της Μικράς Ασίας, θεά της γης και της γονιμότητας.
- ΜΑΓΕΙΑ** (μαντεία) Συστατικό στοιχείο της κάθε θρησκείας. Στην ουσία, η πίστη ότι ο άνθρωπος μπορεί να επηρεάσει τον κόσμο που τον περιβάλλει σύμφωνα με την επιθυμία του, με διάφορες χειρονομίες η λόγια.
- ΜΑΓΟΙ** Ιερείς και ιεροκήρυκες των αρχαίων περσών. Στην πραγματικότητα, μάντις.
- ΜΑΘΟΥΡΑ** (σήμερα Μούτρα) Πόλη της Ινδίας όπου, σύμφωνα με τους θρύ-

λους, γεννήθηκε ο Κρίσνα.

- ΜΑΚΑΡΙΟΣ** (Μιχαήλ Μπουλγκακόφ, 1816—1882) Θεολόγος, ιστορικός της εκκλησίας, μητροπολίτης της Μόσχας.
- ΜΑΝΙΧΑΙΟΙ** Οπαδοί του μανιχεισμού, θρησκευτικό ρεύμα που εμφανίστηκε τον ΙΙΙ αιώνα, στην Περσία. Η ουσία του μανιχεισμού είναι η θέση σύμφωνα με την οποία η πάλη ανάμεσα στο καλό και το κακό αποτελεί τη βάση του κόσμου ολόκληρου.
- ΜΑΡΑ** Κακό πνεύμα στους βουδιστικούς θρύλους· ο διάβολος που έβαλε σε πειρασμό το Βούδα.
- ΜΑΡΙΑ** Κατά τους χριστιανούς, η μάνα του Ιησού Χριστού· πολύ πριν απ' τον χριστιανισμό, λατρευόταν με διαφορετικά ονόματα από τους λαούς της αρχαίας Ανατολής, σα θεά της γης και της γονιμότητας.
- ΜΑΡΝΤΟΥΚ** Ο κυριότερος θεός προστάτης της Βαβυλώνας και της βαβυλωνιακής αυτοκρατορίας.
- ΜΑΡΣΥΑΣ** Στην ελληνική μυθολογία, σάτυρος (κατώτερη θεότητα) όταν ο Απόλλωνας τον νίκησε σε άμιλλα τραγουδιού με φλάουτο, τον έδεσε σ' ένα πεύκο και τον έγδαρε.
- ΜΑΥΑ** Στο βουδισμό, μάνα του Βούδα.
- ΜΕΔΟΥΣΑ** Στην ελληνική μυθολογία, φανταστικό θηλυκό τέρας.
- ΜΕΚΚΑ** Πόλη της Σαουδικής Αραβίας, όπου γεννήθηκε ο Μωάμεθ, τόπος προσκυνήματος των μουσουλμάνων.
- ΜΕΛΚΑΡΤ** Θεός του ήλιου, κυριότερη θεότητα της πόλης Τύρου της Φοινίκης, προστάτης των θαλάσσιων ταξιδιών.
- ΜΕΜΦΙΣ** Πόλη της αρχαίας Αιγύπτου. Τα ερείπια της υπάρχουν ακόμα σήμερα κοντά στο Κάιρο. Στην περίοδο της αρχαίας αυτοκρατορίας (την ΙΙΙ χιλιετηρίδα π.τ.ε.) ήταν πρωτεύουσα της Αιγύπτου.
- ΜΕΡΕΝΠΤΑΧ** Αιγύπτιος Φαραώ που βασίλεψε από το 1251— 1231 π.τ.ε.
- ΜΕΡΚΟΥΡ** Βλέπε Έρμης.
- ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ** Περιοχή που βρίσκεται στον κάτω και μέσο ρου των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη.
- ΜΗΤΙΣ** Στην ελληνική μυθολογία, θεά, μια από τις γυναίκες του Δία.
- ΜΙΘΡΑΣ** Ο θεός του ήλιου στους αρχαίους Πέρσες, που η λατρεία του ήταν πλατειά διαδομένη. Ο Μίθρας ήταν ένα από τα πρωτότυπα του Ιησού Χριστού. Η μέρα της γέννησης του Μίθρα υιοθετήθηκε από τους χριστιανούς που, στον ΙV αιώνα, άρχισαν να τη γιορτάζουν σα μέρα της «γέννησης του Χριστού».
- ΜΙΝΕΡΒΑ** (βλέπε) Αθήνα Παλλάδα.

- ΜΙΝΟΥΚΙΟΣ ΦΕΛΙΞ** (III αιώνας). Συγγραφέας απολογητής του χριστιανισμού.
- ΜΙΝΩΣ** Στην ελληνική μυθολογία, βασιλιάς της Κρήτης.
- ΜΙΡΙΑΜ** Στους βιβλικούς θρύλους αδελφή του Μωυσή.
- ΜΙΡΡΧΑ** Η μητέρα του Ασσυρο-φοινικικού θεού— σωτήρα Άδωνη.
- ΜΙΧΑΗΛ** Ένας από τους κυριότερους αγγέλους της μωσαϊκής, της χριστιανικής και της μωαμεθανικής θρησκείας.
- ΜΝΗΜΟΣΥΝΗ** Θεά της μνήμης, μάνα των μουσών, στην ελληνική μυθολογία.
- ΜΟΙΡΕΣ** Θεές της τύχης στην ελληνική μυθολογία.
- ΜΟΡΔΟΧΑΙΟΣ** Φανταστικό βιβλικό πρόσωπο για τον οποίο γίνεται λόγος στο βιβλίο της Εσθήρ. Το όνομα και η λατρεία του μπορεί να συνδεθεί με το θεό Μαρντούκ των βαβυλωνίων.
- ΜΟΥΣΕΣ** Προστάτριες των επιστημών και των τεχνών στην ελληνική μυθολογία.
- ΜΟΥΤ** Θεά των αρχαίων Αιγυπτίων, λατρεύονταν στη Θήβα, σαν σύζυγος του θεού Άμωνα.
- ΜΟΥΤΕΜΟΥΑ** Η μητέρα του αιγύπτιου φαραώ Αμενχότεπ του Γ'.
- ΜΠΑΝΚΡΟΦΤ, ΤΖΩΡΤΖ** (1800— 1891). Αμερικανός ιστορικός, πολιτικός άνδρας και διπλωμάτης. Έγραψε πολλά βιβλία για την ιστορία της Αμερικής.
- ΜΠΕΡΝΑΡΝΤ, ΣΑΡΑ** (1844—1923) Γαλλίδα ηθοποιός.
- ΜΠΕΤΕΑ** Πάλη στο βασίλειο του Ισραήλ ονομαστή για τη θρησκευτική σημασία.
- ΜΥΘΙΚΟΣ** Θρυλικός, φανταστικός.
- ΜΥΘΟΙ** Θρύλοι στους οποίους αντανακλάται η αντίληψη των ανθρώπων για τον κόσμο στις μάκρυνες εποχές.
- ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ** Το σύνολο των μύθων, η επιστήμη που ασχολείται με τους μύθους.
- ΜΥΚΗΝΕΣ** Πόλη της αρχαίας Ελλάδας στην Πελοπόννησο, ένα από τα κέντρα του κρητικό-μυκηναϊκού πολιτισμού (XVII—XI αιώνες π.τ.ε.).
- ΜΩΑΜΕΘ** (570—632 περίπου). Προφήτης της μουσουλμανικής θρησκείας. Οι πιστοί τον λατρεύουν σα θεμελιωτή του ισλαμισμού.
- NANA** Θεά μάνα στη Μικρά Ασία.
- NAPA** Στους νόμους του Μάνου «*υπέρτατο πνεύμα*», ο δημιουργός του νερού.

- NAPANTA** Στην ινδική μυθολογία, σοφός, που μεσολαβούσε ανάμεσα σε θεούς και ανθρώπους, και που προείπε τη γέννηση του θεού Κρίσνα.
- ΝΕΙΛΟΣ** Ένας από τους μεγάλους ποταμούς της Αφρικής. Στις όχθες του βρίσκεται το Κάιρο, η πρωτεύουσα της Αιγύπτου.
- ΝΕΙΤ** Στους αρχαίους αιγυπτίους, θεά της πόλης Σάις, θεά— μάνα (γέννησε το θεό Σομπέκ), η θεά της γονιμότητας, θεά πολεμική, προστάτιδα των κυνηγών.
- ΝΕΚΤΑΡ** Θαυματουργό ποτό στην ελληνική μυθολογία.
- ΝΕΜΕΣΙΣ** Θεά της εκδίκησης στους αρχαίους Έλληνες.
- ΝΕΠΤΟΥΝ** Θεός των θαλασσών στους ρωμαίους - ο Ποσειδάνας στους Έλληνες.
- ΝΕΦΕΡΤΕΜ** Στην Αίγυπτο (στη Μέμφιδα) τιμούνται σαν γιος του θεού Πταχ και της συζύγου του Σοχμέτ.
- ΝΕΦΤΙΣ** Αιγυπτιακή θεότητα, αδελφή της Ίσιδας και του Όσιρι.
- ΝΗΡΕΥΣ** Ένας απ' τους θεούς της θάλασσας στους αρχαίους Έλληνες γέρος με μαντική δύναμη, που γνωρίζει τα μυστικά του μέλλοντος.
- ΝΗΡΗΙΔΕΣ** Θεές της θάλασσας στην ελληνική μυθολογία, κόρες του Νηρέα.
- ΝΙΚΗ** Θεά της νίκης στους αγώνες και στην άμιλλα, στους αρχαίους Έλληνες.
- ΝΟΥΤ** Θεά του ουρανού στους αρχαίους αιγυπτίους.
- ΝΤΑΖΜΠΟΓΚ** Θεός του ήλιου και της φωτιάς, στη θρησκεία των σλάβων της ανατολής.
- ΝΤΑΜΚΙΝΑ** Σύζυγος του θεού Έα, ανήκει στη βαβυλωνιακή θεία τριάδα.
- ΝΤΑΝ** Πόλη στην αρχαία Παλαιστίνη, ξακουστή για το ιερό της.
- ΝΤΕΒΑΚΗ** Κατά τους θρύλους, μάνα του Κρίσνα.
- ΝΤΕΝΤΕΡΑ** Σημερινή ονομασία αιγυπτιακής πόλης στην αριστερή όχθη του Νείλου, όπου διατηρήθηκαν τα ερείπια του ναού της θεάς Αθώρ.
- ΝΤΖΑΜΝΑ** Ποτάμι των Ινδίων, ο πιο μεγάλος πλωτός παραπόταμος του Γάγγη.
- ΝΤΖΙΝΙ** Φανταστικές υπάρξεις, πνεύματα στη μουσουλμανική μυθολογία.
- ΝΤΙΑΝΑ** (βλέπε) Άρτεμις.
- ΝΤΟΥΡΑΝΣΑΡΟΥΝ** Θρυλικός βασιλιάς, ο κυριότερος εχθρός του Ζαρατούστρα.
- ΝΤΡΟΥΙΖΙ** Ιερείς των αρχαίων κελτών.
- ΝΥΜΦΕΣ** Στην ελληνική και ρωμαϊκή μυθολογία, δευτερεύουσες θεές των

τρεχόμενων νερών, των πηγών, των δασών, των σπηλαίων, των βουνών και των κάμπων.

ΝΩΕ Στη βιβλική μυθολογία ένας από τους πατριάρχες, που γλύτωσε από το «μεγάλο κατακλυσμό» και θεμελίωσε την ανθρώπινη γενιά, μετά τον «κατακλυσμό». Τους θρύλους για τον κατακλυσμό του Νώε τους δανείστηκαν οι Εβραίοι από το σουμερικό ποίημα για τον Γκιλγκάμες.

ΟΒΙΔΙΟΣ (Πούμπλιος — Οβίδιος Νάσο 43 π.τ.ε.— 17 μ.τ.έ.). Ρωμαίος ποιητής, συγγραφέας πολλών έργων. Στο κυριότερο έργο του «*Μεταμορφώσεις*» αποδίδει με καλλιτεχνική μορφή τους μύθους και τους θρύλους των Ελλήνων και των Ρωμαίων.

ΟΙΝΟΠΙΩΝ Γιος του θεού Διόνυσου, στην ελληνική μυθολογία.

ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ Μάνα του μεγάλου Αλέξανδρου. Ο θρύλος λέει ότι απόχτησε, το γιο της με το Δία.

ΟΛΥΜΠΙΑΔΕΣ Στην αρχαία Ελλάδα, γιορτές που γίνονταν μια φορά στα τέσσερα χρόνια στην Ολυμπία και συνοδεύονταν από αθλητικούς αγώνες σύμφωνα με τις Ολυμπιάδες υπολογίζονταν και τα χρόνια. Το 776 π.τ.ε. θεωρείται ο χρόνος της πρώτης Ολυμπιάδας.

ΟΛΥΜΠΟΣ Ψηλό βουνό της Ελλάδας όπου, σύμφωνα με τις δοξασίες των αρχαίων Ελλήνων, ζούσαν οι θεοί.

ΟΜΑΡ Ο δεύτερος χαλίφης (634— 644).

ΟΜΗΡΟΣ Θρυλικός αρχαίος Έλληνας ποιητής, που θεωρείται ο συγγραφέας των επών «*Ιλιάδα*» και «*Οδύσσεια*».

ΟΜΠΙΟΣ Πόλη της Αιγύπτου στον ποταμό Νείλο. Στην αρχαιότητα, κέντρο λατρείας του θεού Σομπέκ.

ΟΝΤΙΝ Ο θεός του ανέμου και της καταιγίδας και αργότερα ο θεός του πολέμου, στους αρχαίους γερμανούς.

ΟΡΜΟΥΖΝΤ Μεταγενέστερη περσική ονομασία του θεού Αχουραμάζντα, το καλό πνεύμα της θρησκείας του Ζαρατούστρα. Ο Ορμούζντ βρίσκεται σε αιώνια πάλη με τον Αχριμαν τον κακό.

ΟΡΦΕΥΣ Στην ελληνική μυθολογία, θρυλικός ποιητής, αοιδός και μουσικός.

ΟΣΙΡΙΣ Αρχαία αιγυπτιακή θεότητα, ενσάρκωση του νεκρού βασιλιά και αφέντη του άδη, ο θεός της φύσης που πεθαίνει και ανασταίνεται. Ένα από τα πρωτότυπα του Χριστού.

ΟΣΜΑΝ Ο τρίτος χαλίφης (644— 656).

ΟΥΚΚΟ Ο θεός του ουρανού στην καρελο-φινική μυθολογία.

- ΟΥΡΑΝΟΣ** Ο θεός του ουρανού, ο γιος και σύζυγος της θεάς Γης, στους αρχαίους Έλληνες.
- ΟΥΡΙΕΛ** Ο άγγελος του φωτός στη μωσαϊκή θρησκεία.
- ΟΥΤΝΑΠΙΣΤΙΜ** Στο σουμερικό θρύλο για τον κατακλυσμό (πού αποτέλεσε τη βάση της βιβλικής αφήγησης για τον κατακλυσμό), ο άνθρωπος πού χάρι στις αρετές του, γλύτωσε κατά θαυματουργό τρόπο από το θάνατο τον καιρό του κατακλυσμού. Είναι το πρωτότυπο του βιβλικού Νώε.
- ΠΑΛΛΑΣ ΑΘΗΝΑ (ΜΙΝΕΡΒΑ)** Στην ελληνική μυθολογία θεά της σοφίας της επιστήμης και των επαγγελμάτων, του πολέμου και της νίκης. Βγήκε ντυμένη μ' όλη την πανοπλία της από το κεφάλι του Δία.
- ΠΑΝ (ΦΑΟΥΝ).** Στους αρχαίους Έλληνες, θεότητα των δασών και των λιβαδιών, προστάτης των κοπαδιών και των ποιμένων.
- ΠΑΝΤΑΒΑ** Κατά τους θρύλους, ο λόφος όπου ο Βούδας διάλεξε τόπο διαμονής του.
- ΠΑΠΙΑΣ** Επίσκοπος της Ιερόπολης (Μικρά Ασία) το πρώτο μισό του ΙΙ αιώνα.
- ΠΑΠΣΟΥΚΑΛ** Ο γιος του θεού της θάλασσας, Έα, στους Ασσυρο-βαβυλωνίους.
- ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ** Οροσειρά της Ελλάδας, εκεί φαντάζονταν οι αρχαίοι Έλληνες, ότι κατοικούσε ο Απόλλωνας. Στους πρόποδες του Παρνασσού ήταν ένας ναός αφιερωμένος σ' αυτόν το θεό.
- ΠΑΤΣΙΑΚΑΜΑΚ** «Μεγάλο πνεύμα» στο αρχαίο Περού, δημιουργός του κόσμου.
- ΠΑΦΛΑΓΟΝΙΑ** Η βόρεια περιοχή της Μικράς Ασίας.
- ΠΕΡΙΚΗΩΝΗ** Μάνα του έλληνα φιλοσόφου της αρχαιότητας Πλάτωνα.
- ΠΕΡΑΙΑ** Στην αρχαιότητα, περιοχή της Παλαιστίνης.
- ΠΕΡΓΑΜΟΣ** Στην αρχαιότητα, πρωτεύουσα του βασιλείου της Περγάμου, στη βορειοδυτική περιοχή της Μικράς Ασίας.
- ΠΕΡΙΚΛΗΣ** (περίπου 49— 429 π.τ.ε.). Μεγάλος πολιτικός άνδρας, Κυβερνήτης του αθηναϊκού δημοκρατικού κράτους.
- ΠΕΡΟΥΝ** Κατά τους αρχαίους σλάβους, ο θεός της βροντής και της αστραπής.
- ΠΕΡΣΕΥΣ** Στην ελληνική μυθολογία, τιτάνας, (ήρωας), γιος του Δία, που τον απόχτησε με τη Δανάη, την κόρη του βασιλιά του Άργους.
- ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ (ΠΡΟΣΕΡΠΙΝΑ).** Στην ελληνική μυθολογία, θεά, σύζυγος του Πλούτωνα, του θεού του Άδη, που εξουσίαζε τις ψυχές των νεκρών.

- ΠΛΑΤΩΝ** (427— 347). Ιδεαλιστής φιλόσοφος της αρχαίας Ελλάδας.
- ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ** (περίπου 46— 126). Συγγραφέας της αρχαίας Ελλάδας. Έγραψε πολλές βιογραφίες επιφανών κρατικών παραγόντων Ελλήνων και Ρωμαίων.
- ΠΟΜΠΗΙΑ** Πόλη της αρχαίας Ιταλίας, κοντά στη Νεάπολη. Το 79 η έκρηξη του ηφαιστείου Βεζούβιου την σκέπασε μ' ένα παχύ στρώμα από στάχτη και λάβα.
- ΠΟΝΤΟΣ** Στην αρχαιότητα, η βόρεια περιοχή της Μικράς Ασίας.
- ΠΟΣΕΙΔΩΝ** Θεός της θάλασσας, στους αρχαίους Έλληνες.
- ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ** Ένας από τους τιτάνες της ελληνικής μυθολογίας. Ο Προμηθέας έκλεψε τη φωτιά απ' τον ουρανό, την έφερε στους ανθρώπους και τους δίδαξε διάφορες τέχνες. Γι' αυτό τιμωρήθηκε σκληρά από το Δία.
- ΠΡΟΣΕΡΠΗΝΑ** (βλέπε) Περσεφόνη.
- ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ** (481—411 π.τ.ε.). Φιλόσοφος και σοφός της αρχαίας Ελλάδας. Εξορίστηκε από την Αθήνα γιατί ήταν άθεος.
- ΠΡΩΤΕΑΣ** Θεός της θάλασσας στην αρχαία μυθολογία, αυτός οδηγεί στη νομή τα κοπάδια των θαλάσσιων ζώων. Ξέχωρα απ' το χάρισμα της μαντείας, μπορεί και να μεταμορφώνεται σ' άλλες υπάρξεις, όπως τ' αρέσει.
- ΠΤΑΝ (ΠΤΑ).** Θεός του ουρανού στους αρχαίους αιγυπτίους. Λατρεύονταν ιδιαίτερα στην πόλη Μέμφιδα.
- ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΙ** Αιγυπτιακή δυναστεία που βασίλευσε το 305— 30 π.τ.ε.
- ΠΥΘΩΝ** Στην ελληνική μυθολογία τεράστιο τέρας, που νικήθηκε από τον Απόλλωνα.
- ΠΥΡΙΦΛΕΓΕΘΩΝ** Ποταμός στον Άδη στην ελληνική μυθολογία.
- ΡΑ** Θεός του ήλιου στην αρχαία Αίγυπτο.
- ΡΑΛΑΜΑΝΘΥΣ** Ένας από τους κριτές του άδη, στην ελληνική μυθολογία.
- ΡΑΦΑΗΛ** Ο άγγελος της υγείας και της γιατρειάς στη μωσαϊκή θρησκεία.
- ΡΕΑ** Αρχαία ελληνική θεά, αδερφή και σύζυγος του Κρόνου, μανά του Δία και άλλων θεών.
- ΡΕΒΙΛ Α'** (1826—1906). Γάλλος διαμαρτυρόμενος θεολόγος, καθηγητής στη θεολογική σχολή του Πανεπιστημίου του Παρισιού.
- ΡΙΓΚΒΕΝΤΑ** Ένα μέρος από τις Βέντες.
- ΡΟΥΝΕΣ** Άσματα του «Καλέβαλα».

- ΡΟΥΣΒΑΝ** Άγγελος των μουσουλμανικών θρύλων, που ανοίγει στις ψυχές τις πόρτες του παραδείσου.
- ΡΩΜΥΛΟΣ και ΡΕΜΟΣ.** Σύμφωνα με το ρωμαϊκό θρύλο, θεμελιωτές της πόλης Ρώμης.
- ΣΑΒΑΩΘ** (κύριος των ταγμάτων). Ένα από τα ονόματα του θεού των αρχαίων εβραίων, Ιεχωβά.
- ΣΑΒΙΤΡΙ** Στην αρχαία ινδική θρησκεία, ο θεός του ήλιου και της ζωής.
- ΣΑΪΣ** Πόλη της αρχαίας Αιγύπτου, όπου λατρεύονταν η θεά Νέιτ
- ΣΑΚΙΑ - ΜΟΥΝΙ** Μια από τις ονομασίες του Βούδα.
- ΣΑΜΑΕΛ** Στην ταλμουδική φιλολογία, αρχηγός των δαιμόνων.
- ΣΑΜΑΡΙΑ** Πόλη της αρχαίας Παλαιστίνης, πρωτεύουσα του βασιλείου του Ισραήλ. Το 722 π.τ.ε. καταστράφηκε από τον Ασσύριο βασιλιά Σαργκόν.
- ΣΑΜΠΑΣΙΟΣ** Θεός της Φρυγίας ή της Θράκης που ταυτίζεται συχνά με το Διόνυσο και, μερικές φορές, με το Δία.
- ΣΑΜΠΟΛΙΟΝ,** Ζαν Φρανσουά (1790— 1832). Γάλλος επιστήμονας. Αποκρυπτογράφησε αιγυπτιακά ιερογλυφικά και ανακάλυψε τους βασικούς κανόνες της ιερογλυφικής γραφής.
- ΣΑΝΤΑΝ** Θεότητα της Μικράς Ασίας.
- ΣΑΠΦΩ** Ελληνίδα ποιήτρια (αιών. VII— VI π.τ.ε.).
- ΣΑΡΙΗΛ** Στη μωσαϊκή θρησκεία, ο άγγελος πού διοικεί τα «ουράνια τάγματα».
- ΣΑΡΚΩΝ ο Α΄** (αιών. XXIV π.τ.ε.). Βασιλιάς της Ακκαδίας.
- ΣΑΤΟΥΡΝ** Ο θεός του καιρού στους Ρωμαίους, στην αρχή ο θεός των καλλιεργείων, ο προστάτης της γεωργίας.
- ΣΒΑΡΟΓΚ** Στη δοξασία των ανατολικών σλάβων, ο θεός του Ουρανού, πατέρας του Νταζμπόγκ.
- ΣΕΜΕΛΗ** Κόρη του θρυλικού βασιλιά της Θήβας, Κάδμου, μητέρα του θεού Διόνυσου.
- ΣΕΜΙΡΑΜΙΣ** Θρυλική ασσυριακή βασίλισσα, στην οποία αποδόθηκαν τα χαρακτηριστικά της θεάς Ίσταρ.
- ΣΕΡΑΠΙΣ** Ο θεός της γονιμότητας στην ελληνιστική Αίγυπτο. Ταυτίζονταν με τον Όσιρι και μ' άλλους θεούς. Η λατρεία του ήταν πλατεία διαδομένη.
- ΣΕΤ** Θεός της αρχαίας Αιγύπτου, προστάτης της βασιλικής εξουσίας.

Σκότωσε τον αδερφό του Όσιρι που αναστήθηκε από το γιο του Ωρο. Αργότερα, ο θεός του κακού.

- ΣΙΑΜΑΣ** Στην αρχαία βαβυλωνιακή θρησκεία, ο θεός του ήλιου.
- ΣΙΒΑ** Θεός των αρχαίων Ινδών (πρωύτερα βραχμάνας) σκληρός και ταυτόχρονα ευεργέτης, δημιουργός και καταστροφέας, ο προστάτης των μεγάλων κερασφόρων βοδιών, της λογοτεχνίας, της μουσικής και του τραγουδιού.
- ΣΙΝ** Βαβυλωνιακός θεός της σελήνης.
- ΣΙΣΥΦΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία βασιλιάς της Κορίνθου. Για την πονηριά και την ατιμία του καταδικάστηκε από το Δία να μένει στον άδη όπου έπρεπε να μεταφέρει αιώνια, σ' ένα ψηλό βουνό, μια τεράστια πέτρα όταν έφτανε μ' αυτήν στην κορυφή, η πέτρα έπεφτε πάλι κάτω (από δω και η έκφραση «*Σισύφιος άθλος*», δηλαδή δύσκολος και χωρίς αποτέλεσμα).
- ΣΚΙΠΙΩΝ** (Πούμπλιος Κορνέλιος Σκιπίων Αιμιλιανός ο νεότερος, περίπου το 185— 129 π.τ.ε.). Ρωμαίος διοικητής στρατευμάτων.
- ΣΛΑΪΈΡΜΑΧΕΡ**, Φρίντριχ Ντανιέλ Έρνστ (1768— 1834). Γερμανός φιλόσοφος, θεολόγος και πολιτικός άντρας.
- ΣΟΛΟΜΩΝ** (αιών. X π.Χ.). Βασιλιάς του δουλοκτητικού εβραϊκού κράτους κατά την αρχαιότητα.
- ΣΟΜΠΕΚ** Αιγύπτιος θεός, που παριστάνονταν με κεφαλή κροκοδείλου.
- ΣΟΥΜΕΡΙΟ** Δουλοκτητικό κράτος της αρχαιότητας, στο μέρος όπου ήταν αργότερα η Μεσοποταμία. Ιδρύθηκε τη II χιλιετηρίδα π.Χ.
- ΣΟΥΝΙΤΕΣ** Οπαδοί ενός ισλαμικού ρεύματος, που εκτός από το Κοράνι, παραδέχονται και το αλάθητο του Σούννα.
- ΣΟΥΝΝΑ** Το σύνολο των ιερών μουσουλμανικών παραδόσεων σχετικά με τη δράση του προφήτη Μωάμεθ, που συμπληρώνει τη διδασκαλία του Κορανίου.
- ΣΟΧΜΕΤ** Θεά της αρχαίας Αιγύπτου, κόρη του θεού του ήλιου Ρα. Στην Μέμφιδα λατρευόταν σα σύζυγος του θεού Πταχ, σα θεά του πολέμου και του καυτερού ήλιου.
- ΣΤΥΓΞ** Στην ελληνική μυθολογία, ποταμός του άδη πάνω από τον οποίο περνούσαν οι ψυχές των νεκρών.
- ΣΥΝΕΣΙΟΣ** (379— 412). Επίσκοπος της Πτολεμαΐδας στη βόρεια Αφρική, που ανέπτυξε την άποψη ότι ο λαός έχει ανάγκη από μύθους, ενώ οι μορφωμένοι άνθρωποι πρέπει να στρέψουν την προσοχή τους στο φιλοσοφικό περιεχόμενο των μύθων.

- ΣΥΡΙΑ** Αρχαίο δουλοκτητικό κράτος στην Εγγύς Ανατολή. Κατά την εμφάνιση του χριστιανισμού, ήταν επαρχία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.
- ΣΩΜΑ** Στη θρησκεία της αρχαίας Ινδίας, ποτό πού κατανάλωναν όταν έκαναν θυσίες. Είναι ταυτόχρονα και το όνομα μιας θεότητας.
- ΤΑΑΡΟΑ** Θεός της Πολυνησίας, δημιουργός του κόσμου.
- ΤΑΛΜΟΥΔ** Συλλογή μωσαϊκών θρησκευτικών και νομικών κανόνων, σχόλια πάνω στη Βίβλο, θρύλοι και παραμύθια για τον Ιεχωβά και για άλλες υπερφυσικές δυνάμεις, καθώς και διάφορες αρχαίες αντιλήψεις για το σύμπαν. Η εκπόνηση του Ταλμούδ κράτησε πολλούς αιώνες (από τον III π.τ.ε. αιώνα μέχρι τον V αιώνα). Ο τρόπος έκφρασης του Ταλμούδ είναι σχολαστικός και μπερδεμένος, η ιδεολογία του είναι αντιδραστική.
- ΤΑΜΜΟΥΖ** ή **ΝΤΟΥΜΟΥΖΙ** Ο βαβυλώνιος «σωτήρας», ο θεός της βλάστησης που πεθαίνει κάθε φθινόπωρο και ανασταίνεται την άνοιξη. Ήταν ένα από τα πρωτότυπα του θρυλικού Ιησού Χριστού.
- ΤΑΜΠΟΥ** Θρησκευτικές απαγορεύσεις που είχαν διαδοθεί στις πρωτόγονες κοινότητες.
- ΤΑΝΤΑΛΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία, ο βασιλιάς της Φρυγίας, που θέλοντας να εξακριβώσει αν οι θεοί είναι παντογνώστες, τους κάλεσε σε συμπόσιο και τους έδωσε να φάνε από τη σάρκα του γιου του που τον έσφαξε ο ίδιος. Γι' αυτό καταδικάστηκε σε βασανιστήρια, στον άδη: να υποφέρει αιώνια από την πείνα και τη δίψα, ενώ γύρω-τριγύρω του να είναι άφθονα τρόφιμα και ποτά (από δω και η έκφραση «μαρτύριο του Ταντάλου»).
- ΤΑΡΣ** Στην αρχαιότητα πόλη της Κιλικίας, σήμερα Ταρσός στη νότια Τουρκία.
- ΤΑΡΤΑΡΑ** Η κόλαση, δηλαδή ο τόπος βασανιστηρίων των αμαρτωλών, στην ελληνική μυθολογία.
- ΤΑΥΡΟΒΟΛΙΑ** Στη λατρεία της Κυβέλης και στη θρησκεία του Μίθρα, η τελετή του ραντίσματος με το αίμα ταύρου που τον θυσίασαν.
- ΤΒΑΣΤΙ** Επιδέξιος τεχνίτης, ο δημιουργός του κόσμου στη θρησκεία των αρχαίων Ινδών. Ο πρόγονος της ανθρωπότητας, πατέρας του Άγνι, του θεού της φωτιάς.
- ΤΙΑΜΑΤ** Η βαβυλώνια θεά του πρωταρχικού χάους. Την παράσταναν με μορφή τέρατος είτε φιδιού. Σύμφωνα με το θρύλο, ο θεός Μαρντούκ δημιούργησε τον ουρανό και τη γη από το σώμα της.

- ΤΙΑΡΑ** Στην αρχαιότητα, κάλυμμα της κεφαλής (κορώνα) των ηγεμόνων στην Ανατολή και, αργότερα, των παπών της Ρώμης.
- ΤΙΒΕΡΙΑΔΑ** Αρχαία πόλη της βόρειας Παλαιστίνης που θεμελίωσε ο εβραίος κυβερνήτης Ηρώδης ο Αντίπας, στις αρχές του Ι αιώνα, προς τιμή του ρωμαίου αυτοκράτορα Τιβέριου.
- ΤΙΒΕΡΙΟΣ** (42 π.τ.ε.— 37). Ρωμαίος αυτοκράτορας πού κυβέρνησε από το 14—37.
- ΤΙΓΡΗΣ** Ποταμός που διασχίζει το σημερινό έδαφος της Τουρκίας και του Ιράκ.
- ΤΙΤΑΝΕΣ** Θρυλικοί γίγαντες στην ελληνική μυθολογία, γιοι του Ουρανού, του θεού του ουρανού και της Γης, της θεάς της γης.
- ΤΟΥΤΜΕΣ ο ΙΙΙ** (περίπου XV αιώνας π.τ.ε.). Αιγύπτιος φαραώ στη βασιλεία του ο ναός του θεού Άμωνα απόχτησε μεγάλη σπουδαιότητα.
- ΤΡΙΤΩΝ** Θεός της θάλασσας στην ελληνική μυθολογία.
- ΤΣΕΓΚΙΣ ΧΑΝ** (Τεμοντσίν) Μογγόλος κατακτητής. Δημιούργησε, στα τέλη του XII και στις αρχές του XIII αιώνα, τη μεγάλη μογγολική αυτοκρατορία.
- ΤΣΕΡΕΣ** Ρωμαία θεά της γεωργίας και της γονιμότητας.
- ΤΣΟΥΝΟΝΑ** Μια από τις κυριότερες θεές των Ρωμαίων, θεά της σελήνης προστάτρια της γέννησης και του γάμου, σύζυγος του Τσούπιτερ (στην ελληνική μυθολογία — Ήρα).
- ΤΣΟΥΠΙΤΕΡ** Ο κυριότερος θεός των Ρωμαίων της αρχαιότητας, θεός του ουρανού, της αστραπής και της βροντής (στην ελληνική μυθολογία — Ζευς).
- ΤΥΦΩΝ** Τρανοδύναμο τέρας με εκατό κεφάλια, στην ελληνική μυθολογία.
- ΤΥΧΗ** Θεά της τύχης στην ελληνική μυθολογία.
- ΥΜΕΝΑΙΟΣ** Στη θρησκεία των αρχαίων Ελλήνων, ο θεός του γάμου και της συζυγικής ζωής.
- ΥΠΕΡΙΩΝ** Ένας από τους τιτάνες της ελληνικής μυθολογίας, γιος του Ουρανού και της Γης.
- ΥΠΝΟΣ** Θεός του ύπνου, στους αρχαίους Έλληνες.
- ΦΑΡΑΩ** Έτσι προφέρεται σήμερα η αρχαία αιγυπτιακή έκφραση «Περάα», δηλαδή μεγάλο σπίτι (παλάτι). Έτσι ονομαζόταν ο βασιλιάς στην αρχαία Αίγυπτο, για ν' αποφεύγουν να προφέρουν τον τίτλο που θεωρούνταν ταμπού.

- ΦΙΛΙΠΠΟΣ ο Β'** (περίπου 382— 336 π.τ.ε.). Βασιλιάς της Μακεδονίας το 359— 336 π.τ.ε., πατέρας του Μεγάλου Αλέξανδρου.
- ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ** Στην ελληνική μυθολογία, ένας από τους ήρωες του τραικού πολέμου.
- ΦΛΑΒΙΟΣ ΙΩΣΗΠΟΣ** Εβραίος ιστορικός και πολιτικός άνδρας (του Ι. αιώνα).
- ΦΟΙΒΟΣ** Βλέπε Απόλλων.
- ΦΟΙΝΙΚΗ** Κράτος της αρχαιότητας στην Εγγύς Ανατολή.
- ΦΟΥΡΙΕΣ** Στους Ρωμαίους, θεές της εκδίκησης.
- ΦΟΥΡΤΟΥΝΑ** Θεά της τύχης στους ρωμαίους.
- ΦΡΕΓΙΑ** Θεά της γης και της γονιμότητας στην σκανδιναβική μυθολογία.
- ΦΡΕΪΖΕΡ, ΤΖΕΪΜΣ ΤΖΟΡΤΖ** (1854— 1941). Ξακουστός αγγλέζος ανθρωπολόγος, συγγραφέας πολλών εργασιών συγκριτικής ιστορίας των θρησκευτών. Η πιο σπουδαία εργασία του σ' αυτόν τον τομέα είναι ο «*Χρυσός κλάδος*» (μια σύντομη έκδοση στα ρούσικα κυκλοφόρησε το 1928, στο εκδοτικό «Αθειστής»).
- ΦΡΥΓΙΑ** Αρχαίο όνομα της περιοχής που εκτείνεται βορειοδυτικά της Μικράς Ασίας στην παραλία της θάλασσας του Μαρμαρά. Στα χρόνια 1000— 800 π.τ.ε. στη Φρυγία υπήρξε ένα δουλοκτητικό κράτος.
- ΧΑΛΔΑΙΟΙ** Σημιτική φυλή που, στα τέλη της II χιλιετηρίδας π.τ.ε. εγκαταστάθηκε στα παράλια του Περσικού κόλπου, νότια της Βαβυλώνας.
- ΧΑΜΜΟΥΡΑΠΙ** Βασιλιάς των βαβυλώνιων (1792— 1750 π.τ.ε.).
- ΧΑΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία, η αρχική κατάσταση του σύμπαντος.
- ΧΑΡΙΤΕΣ** Θεές της καλλονής, της νεότητας και της ευθυμίας στους Ρωμαίους.
- ΧΑΡΙΤΕΣ** Στην ελληνική μυθολογία θεές της χάριτος, της ομορφιάς και της ευθυμίας.
- ΧΑΡΩΝ** Βαρκάρης του άδη, στην ελληνική μυθολογία, που περνάει τις ψυχές των νεκρών από τον Αχέροντα.
- ΧΕΝΕΡ** Θεός στα σκανδιναβικά έπη.
- ΧΙΜΕΡΟΣ** Στην ελληνική μυθολογία, γιος της Αφροδίτης, θεός του πόθου.
- ΧΝΟΥΜ** Θεός της αρχαίας Αιγύπτου, δημιουργός των ανθρώπων. Απεικονιζόταν με κεφάλι προβάτου.
- ΧΟΝΣΟΥ** Ο θεός της σελήνης στους αρχαίους αιγυπτίους.
- ΧΟΥΜΠΟΛΝΤ Α'** — (1769-- 1859). Σπουδαίος γερμανός φυσιοδίφης. και εξε-

ρευνητής.

- ΩΚΕΑΝΟΣ** Ένας από τους θεούς των θαλασσών, στους αρχαίους Έλληνες.
- ΩΡΙΩΝ** Στην ελληνική μυθολογία, θρυλικός κυνηγός που τον μεταμόρφωσε σε αστερισμό η θεά Άρτεμις.
- ΩΡΟΣ** Στην αιγυπτιακή μυθολογία γιος του Όσιρι και της Ίσιδας. Ήταν ένας από τους πιο αρχαίους θεούς, ο προστάτης των κυβερνητών. Οι αρχαίοι κυβερνήτες της Αιγύπτου είχαν και τον τίτλο Ωρος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- ¹ Ο Πάπας Πίος ο XII, ανησυχώντας για τις επιτυχίες της επιστημονικής κριτικής της Βίβλου, δήλωσε σε μια εγκύκλιο του, στα 1950, ότι η «*θεία πρόνοια*» έδωσε **μόνον στον Πάπα της Ρώμης το δικαίωμα να ερμηνεύει τη Βίβλο**.
- ² Πρόκειται για την πάλη στα διάφορα προβλήματα του δόγματος και της λατρείας, που άρχισε ακόμα από το XVII αιώνα στη Ρωσία, ανάμεσα στην ορθόδοξη εκκλησία και στους λεγόμενους **πιστούς παλιού τύπου**, πού αποσπάστηκαν απ' αυτήν.
- ³ **Ηρόδοτος** (περίπου στα 484—425 π.τ.ε.), Έλληνας ιστορικός της αρχαιότητας, που έζησε δυο χιλιάδες χρόνια πριν από τον Άκμπαρ, αναφέρει μια παρόμοια αφήγηση για τον τρόπο με τον όποιον ο αιγύπτιος Φαραώ Ψαμέτιχ προσπάθησε να μάθει ποιος είναι ο πιο αρχαίος λαός. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Ηρόδοτου (11,2), ο Φαραώ «*αποφάσισε τελικά να κάνει το έξης: παράδωσε σ' έναν τσοπάνη δυο νεογέννητα παιδιά, μέσης κοινωνικής προέλευσης του ανάθεσε να τα αναθρέψει και του έδωσε εντολή, κανένα να μην προφέρει οποιαδήποτε λέξη μπροστά σ' αυτά τα παιδιά. Ύστερα διέταξε να τ' αφήσουν μόνα τους σε μια ξεμοναχιασμένη καλύβα και μόνον ο τσοπάνης να περνάει από κει με τις γίδες για να τα θρέψει με γάλα και να τους δίνει ό,τι άλλο χρειάζονταν. Ο Ψαμέτιχ το οργάνωσε αυτό θέλοντας ν' ακούσει ποια θα είναι η πρώτη λέξη πού θα προφέρουν τα παιδιά, όταν θ' αρχίσουν να μιλάνε. Έτσι και έγινε. Δίπλα σ' άλλες ανοησίες, οι Έλληνες διηγούνται ότι ο Ψαμέτιχ έδωσε εντολή να κόψουν τη γλώσσα σε μερικές γυναίκες, πού τις έβαλε να φροντίζουν τα παιδιά*» (Ηρόδοτος «*Η ιστορία σε εννέα βιβλία*», τόμ. 1, Μόσχα 1888, σελ. 115—116).
- ⁴ **Νορμανδοί**— γερμανικές φυλές που ζούσαν στη Σκανδιναβία. Στους αιώνες VIII. XI, εμφανίστηκαν σε διάφορες χώρες της Ευρώπης είτε σαν κατακτητές, είτε σαν πειρατές ή έμποροι.
- ⁵ Υπήρχε η δοξασία ότι *κάθε γένος έχει κοινούς προγόνους μ' ένα ορισμένο είδος ζώων ή φυτών*. Αυτό το είδος των ζώων ή των φυτών (τοτέμ) θεωρούνταν ιερό από το αντίστοιχο γένος.
- ⁶ Το κείμενο του «*θρύλου για τον κατακλυσμό*» βλέπε Β.Β. Στρούβε. «*Χρηστομάθεια της αρχαίας ιστορίας*», τόμ. I, Μόσχα, 1936, σελ. 66—70.
- ⁷ **Ρηγκβέντα**—το πιο αρχαίο μέρος των **βεδών**, μνημείο της αρχαίας ινδικής φιλολογίας (στα μέσα της II χιλιετηρίδας π.τ.ε.), όπου έχουν καταγραφεί μύθοι, θρύλοι, θρησκευτικοί ύμνοι (παρακλήσεις) και κανόνες σχετικά με τις προσευχές και τον τρόπο της προσφοράς των θυσιών.
- ⁸ Λ. Ν. Τολστόι. «*Τί είναι θρησκεία και ποια η ουσία της;*» (*Άπαντα*, τόμ. 35, Μόσχα, 1950, σελ. 163).
- ⁹ Λ. Ν. Τολστόι. «*Άπαντα*», διαβ. σελ. 197.
- ¹⁰ Από τότε πού έγραψε ο Γιαροσλάβσκι αυτές τις γραμμές, οι θρησκευτικές οργανώσεις της ΕΣΣΔ άλλαξαν ριζικά στάση απέναντι στη σοβιετική εξουσία. Οι περισσότερες απ' αυτές υιοθέτησαν μια νομιμόφρονη θέση απέναντι στη σοβιετική εξουσία τον καιρό του Μεγάλου Πατριωτικού πολέμου ξεσηκώθηκαν ενάντια στους χιτλερικούς κατακτητές και σήμερα, παίρνουν ενεργό μέρος στην πάλη για τη διατήρηση της ειρήνης. Αυτό, βέβαια, είναι ένα θετικό γεγονός. Αλλά *σ' ότι άφορα τη θρησκευ-*

τική ιδεολογία, αυτή παραμένει αντιεπιστημονική και αντιδραστική.

- ¹¹ Χρησιμοποιώντας τις εκφράσεις «*Ο Ματθαίος λέγει*» «*Ο Λουκάς αφηγείται*» κ.λπ., ο Γιαροσλάβσκι δε θεωρεί καθόλου ότι ο Ματθαίος, ο Μάρκος, ο Λουκάς και ο Ιωάννης είναι οι πραγματικοί συγγραφείς των ευαγγελίων. Αναφέρεται στις αφηγήσεις του «*Κατά Ματθαίου Ευαγγελίου*» του «*Κατά Λουκά Ευαγγελίου*» κ.λπ.
- ¹² Οι χρονολογίες της εμφάνισης των ευαγγελίων, που αναφέρει ο Έμ. Γιαροσλάβσκι τόσο στην προκειμένη περίπτωση, όταν γράφει για τα ευαγγέλια του Μάρκου και του Ματθαίου, όσο κι εκεί που γίνεται λόγος για το ευαγγέλιο του Λουκά, πρέπει να εξακριβωθούν. Κανένα ευαγγέλιο δεν είδε το φως της ημέρας πριν από το δεύτερο τέταρτο του ΙΙ αιώνα. Το πιο αρχαίο είναι το λεγόμενο «*ευαγγέλιο του Μάρκου*», υστέρτα ακολουθούν τα ευαγγέλια «*του Ματθαίου*» και «*του Λουκά*». Σαν πιο μεταγενέστερο, θεωρείται το «*ευαγγέλιο του Ιωάννη*». «*Τα πιο αρχαία αποσπάσματα από τα χειρόγραφα των ρολών των παπύρων της Καινής Διαθήκης χρονολογούνται από τα μέσα του ΙΙ αιώνα, (Α. Ράνοβιτς, «Μελέτη για την ιστορία της αρχαίας χριστιανικής εκκλησίας», Μόσχα, 1941, σελ. 59).*» ...Προτείνω την ακόλουθη χρονολογία των κατά καιρούς χριστιανικών γραφών—γράφει ο ακαδημαϊκός Βίππερ. — Το 130—140 εμφανίστηκαν για πρώτη φορά οι επιστολές του αποστόλου Παύλου... Το 160—170 συγκεντρώθηκαν σ' ένα μέρος και συντάχτηκαν οριστικά τα ευαγγέλια. Το 170-180 εκπονήθηκε το βιβλίο «*Οι πράξεις των Αποστόλων*» (Ρ. Ι. Βίππερ. «*Προέλευση της χριστιανικής φιλολογίας*», Μόσχα, 1946, σελ. 143).
- ¹³ Η λεγόμενη *Παλαιά Διαθήκη της Βίβλου* εκπονήθηκε πριν τη χρονολογία μας. Το μεγαλύτερο μέρος του κείμενου συντάχθηκε τον V αιώνα π.τ.ε. και η τελική σύνταξη έγινε αργότερα.
- ¹⁴ Βλέπε σχετικά μ' αυτό Α. Ντριούς, «*Ο Μύθος της παρθένου Μαρίας*». Μόσχα, 1926, σελ. 11.
- ¹⁵ Βλέπε τη σημείωση 12.
- ¹⁶ **Απόστολος Πέτρος**—σύμφωνα με το ευαγγέλιο, ο πιο αγαπητός μαθητής του Χριστού—είναι ένα θρυλικό πρόσωπο που δεν υπήρξε ποτέ, όπως και ο Χριστός.
- «... *Ούτε ο αριθμός των 12 μαθητών, ούτε ο ισχυρισμός ότι τάχα γενικά ο Ιησούς είχε μαθητές—γράφει ο γερμανός ιστορικός Άρθουρ Ντριούς—δε μπορούν να θεωρηθούν αυθεντικοί από ιστορική άποψη. Το ίδιο πράμα και, σχετικά με τον ισχυρισμό ότι τάχα ο Πέτρος είχε τα πρωτεία ανάμεσα στους μαθητές και ότι τάχα είχε το βαθμό του «πρίγκιπα των αποστόλων». Έτσι, ο Πέτρος, στερημένος της αίγλης του, μας παρουσιάζεται όπως ήταν στην πραγματικότητα—ένα αποκύημα της φαντασίας, ένα πρόσωπο επινοημένο για να δικαιολογήσουν τις απαιτήσεις της παγκόσμιας κυριαρχίας του «υπέρτατου ποιμένα της Ρώμης» (δηλαδή του πάπα της Ρώμης.) — Σημ, Σύντ.). (Α. Ντριούς, «*Υπήρξε άραγε ο απόστολος Πέτρος;*». Εκδοτικό «Ατεϊστ», 1924, σελ. 38—39).*
- ¹⁷ Βλέπε στη σημείωση 12.
- ¹⁸ Το σχήμα του αιγυπτιακού ιερογλυφικού «*Ζωή*» θυμίζει το σταυρό.
- ¹⁹ Οι θρύλοι για το Βούδα λένε ότι. «*ο Βούδας δε γεννήθηκε έτσι όπως γεννιούνται οι*

κοινοί άνθρωποι. Δεν είχε γήινο πατέρα, αλλά με τη δική του θέληση κατέβηκε από τον ουράνιο θρόνο του στα σπλάχνα της μάνας του και αμέσως μετά τη γέννηση φάνηκε αναμφισβήτητα το, ανώτατο πνεύμα του και το μεγαλειώδες μέλλον του. Τη στιγμή που γεννιόταν, ενώθηκε ο ουρανός με τη γη για να τον δοξάσουν, τα δέντρα έγειραν ταπεινά πάνω απ' το κεφάλι της μάνας του και γύρω της πετούσαν άγγελοι και αρχάγγελοι για να τη βοηθήσουν. Η μητέρα του ήταν η πιο καλή και η πιο αγνή ανάμεσα στις γυναίκες και ο πατέρας του, από βασιλικό γένος, ένας μεγάλος και ισχυρός βασιλιάς» (Ρυς Ντέβντς, «Ο Βουδισμός», II 1899, σελ. 49). Οι θρύλοι για την άμωμη γέννηση του Βούδα λένε ότι η μάνα του, η Μάγια, είδε στ' όνειρά της ότι από τον ουρανό «έπεσε ένας ελέφαντας άσπρος σαν το χιόνι και σαν το ασήμι» που, με τη μορφή μιας πεντάχρωμης αχιτίδας, μπήκε μες το κορμί της. Οι θρύλοι περιγράφουν πολυάριθμα θαύματα που έγιναν πάνω στη γη εκείνην την στιγμή: (βλέπε Β. Βασιλιεφ «Ο Βουδισμός, τα δόγματα, η ιστορία και η φιλολογία του», Πετρούπολη, 1857. Β. Κοζενβίκοφ, «Ο Βουδισμός συγκριτικά με το χριστιανισμό», τόμ. Ι-ΙΙ, Πετρούπολη, 1916. Σ. Εγκόροβα «Η ιστορία της Ινδίας μέχρι τη μουσουλμανική επιδρομή», Πετρούπολη, 1915. Ε. Χάρντντ «Ο Βούδας», Πετρούπολη, 1906. Α. Ντριούς «Ο μύθος της παρθένας Μαρίας», Μόσχα, 1926. Ρύς—Ντέβντς «Ο Βουδισμός». Α. Λάνγκ «Ο Βούδας και ο Βουδισμός», Στουτγάρδη, 1923, σελ. 14—15. Έντουαρντ Τόμας «Η ιστορία της Βουδιστικής σκέψης», Λονδίνο, 1953, και άλλα βιβλία σχετικά με την ιστορία του Βουδισμού).

- ²⁰ **Κομφούκιος (Κούν-τζί)**—στοχαστής, πολιτικός άνδρας και παιδαγωγός της αρχαίας Κίνας (551—479 π.χ.). Οι ιδέες του, στην αντίστοιχη εποχή, είχαν προοδευτική σημασία. Αργότερα όμως οι αντιλήψεις του χρησιμοποιήθηκαν από τις άρχουσες τάξεις για να διαπαιδαγωγήσουν το λαό στο πνεύμα της υποταγής απέναντι στο φεουδαρχικό σύστημα.

Με τον καιρό, γύρω από το -πρόσωπο του Κομφούκιου δημιουργήθηκαν κάθε λογής θρύλοι. Ο θρύλος που αναφέρεται στο κείμενο για τη θαυματουργή γέννηση του Κουν έχει αποδοθεί με βάση το βιβλίο του Ρ. Ντβόρακ «Ο Κομφούκιος και η διδασκαλία του», 1895, σελ. 9-10.

Σύμφωνα με το θρύλο, ένας άλλος φιλόσοφος της αρχαίας Κίνας, ο **Λάο-Τζί**, σύγχρονος μα πιο ηλικιωμένος από τον Κομφούκιο, γονιμοποιήθηκε από ένα **πεφταστέρι** (βλέπε τη συλλογή Μπετάνι και Ντούγκλας «Οι μεγάλες Θρησκείες της Ανατολής μέρος II». Ντούγκλας, «Κομφουκιανισμός και ντουϊσμός», Μόσχα 1899, σελ. 104)

- ²¹ Για τους θρύλους σχετικά με τη γέννηση του **Ζαρατούστρα** και τα θαυμάσια έργα που συνδέονται μ' αυτόν (ανάμεσα στ' άλλα και του ταύρου που απόχτησε το χάρισμα της λαλιάς) κλπ. Βλέπε το βιβλίο του Α. Τζάκσον, «Η ζωή του Ζαρατούστρα», Πετρούπολη, 1903.

- ²² Στην αρχαία Ρώμη, δίπλα στους ρωμαίους θεούς λατρεύονταν, και πολλοί θεοί των ανατολικών θρησκειών. Έτσι, οι αυτοκράτορες της δυναστείας των Σεβήρων (III αιώνας) λάτρευαν το συριανό θεό του ήλιου, το Χριστό και άλλους θεούς.

- ²³ Π. Λαφάργκ, «Ο Μύθος της άμωμης σύλληψης» (βλέπε τη συλλογή «Η θρησκεία και

το *Κεφάλαιο*», Μόσχα, 1937, σελ. 136—144).

Αναφέρουμε τις κυριότερες θέσεις του Λαφάργκ σ' αυτό το πρόβλημα. «*Η ιδέα της μιας μάνας - παρθένας εμφανίστηκε πιθανώς, στην περίοδο όπου, όπως λέει ο Μόργκαν, τη θέση της ομαδικής παντρείας ή του γένους την πήρε η μονογαμική παντρεία σύμφωνα με τις νοτινές αντιλήψεις η γυναίκα, ακόμη και όταν ήταν μητέρα, θεωρούνταν παρθένα μέχρι τότε που έκανε μονογαμική παντρεία*».

«Ο μύθος της άμωμης σύλληψης δε χρονολογείται, λοιπόν, από τον πρώτο αιώνα μετά την εμφάνιση του χριστιανισμού. Αυτός ο μύθος είναι πολύ πιο αρχαίος. Εμφανίστηκε την εποχή που ο άντρας — εξ αιτίας της περιουσίας και της δεσπόζουσας θέσης της γυναίκας στη μητριαρχική οικογένεια — επιζητούσε να την υποτάξει και γι' αυτό το σκοπό αμφισβητούσε το σημαντικό της ρόλο στην πράξη της γέννησης. Η γυναίκα απαντούσε σ' αυτήν την επίθεση ενάντια στα δικαιώματα και τις αρμοδιότητες της. Ισχυριζόμενη ότι μπορεί να συλλάβει και χωρίς τη βοήθεια του άντρα.

²⁴ «*Ο Δίας της Κρήτης γεννήθηκε μέσα σε μια σπηλιά, ο Μίθρας, ο Διόνυσος και ο Έρμης γεννήθηκαν μέσα σε ένα σκοτεινό σπήλαιο, και ο Ώρος είδε το φως της μέρας στο «στάβλο» (στο ναό) των «ιερών αγελάδων» (Ισις). Ο Ιησούς επίσης γεννήθηκε αργά τη νύχτα στο «φτωχό στάβλο της Βηθλεέμ» (Α. Ντριούς «Ο μύθος του Χριστού», τόμ. I, σελ. 53).*

²⁵ «*Το εδάφιο για το βιβλίο των περιστεριών*» (σ' άλλη απόδοση «*Το βιβλίο της σοφίας*») — προφορικό ποιητικό έργο θρησκευτικού χαρακτήρα της παλιάς Ρωσίας, που μιλάει για την προέλευση του κόσμου και για μερικά προβλήματα της κοινωνικής ζωής.

²⁶ «*Το περιστερί, που παίζει ένα τόσο σπουδαίο ρόλο στη χριστιανική μυθολογία, ήταν και το ιερό πτηνό τη ασσυρο-βαβυλωνιακής θεάς Ισταρ ή Ασάρτης καθώς και της θεάς Αφροδίτης των Ελλήνων*» Τζεόργκ Μπράντες: «*Ο πρωτόγονος Χριστιανισμός*», Μόσχα, 1929, σελ. II). Για τη λατρεία των περιστεριών στις θρησκείες του αρχαίου κόσμου. βλέπε και Α. Ντριούς. «*Ο μύθος της παρθένας Μαρίας*» σελ. 21—23.

²⁷ Αυτός ο θρύλος αποδίδεται στον Πλούταρχο με μια άλλη παραλλαγή. Ο Πλούταρχος γράφει: «*Ένας χρησμός προειδοποιούσε, το Φίλιππο ότι θα χάσει το φώς του αν κρυφοκοιτάξει την ώρα που η γυναίκα του η Ολυμπιάδα, θα βρίσκεται στο κρεβάτι μαζί με το θεό με την μορφή φιδιού*».

²⁸ Αυτήν την διήγηση την αποδίδει ο Γάιος Σετόνιο Τρανκίλλο, ο ρωμαίος ιστορικός του I - II αιώνα. (Βλέπε «*Η Ζωή των δώδεκα Καισάρων*», Μόσχα, 1933, σελ. 186.)

²⁹ Στην εποχή της εμφάνισης του χριστιανισμού η πίστη στα θαύματα και προπαντός η δυνατότητα μιας στενής επαφής ανάμεσα στους ανθρώπους και στους θεούς ήταν τόσο διαδομένη, που η γυναίκα αυτή πίστευε ακράδαντα ότι είχε δεσμούς μ' ένα θεό. Γεμάτη περηφάνια διηγήθηκε το περιστατικό στον άντρα της καθώς και στους γνωστούς, που κι αυτοί πίστευαν την κάθε κουβέντα της (βλέπε Ζώσιμος Φλάβιος, «*Ιστορία των Εβραίων*», μέρος II, Πετρούπολη, 1919, σελ. 202—203).

³⁰ «*Χρονικά του Πανεπιστημίου της Βαρσοβίας*», βιβλίο I, 1910, σελ. 48.

³¹ Σχετικά με τους θρύλους για τον Κρίσνα, βλέπε Αάλλου Ντζι Ααλ, «*Πρεμ Σαγκάρ*» (μετάφραση από την ινδική γλώσσα, εισαγωγική μελέτη και σημειώσεις του

- Α. Π. Βαραννίκοφ, Εκδοτικό της Ακαδημίας επιστημών της ΕΣΣΔ, 1937).
- ³² Βλέπε Ρ. Ι. Βίππερ. «*Η Ρώμη και ο πρωτόγονος χριστιανισμός*», 1954, σελ. 74—75, Α. Μπ. Ράνοβιτς. «*Μελέτη της ιστορίας της αρχαίας χριστιανικής εκκλησίας*», Μόσχα, 1941, σελ. 48—49.
- ³³ Συλλογή εκκλησιαστικών κανόνων και εντολών.
- ³⁴ Το γεγονός ότι αργότερα η «*χριστιανική εκκλησία αναγνώρισε αυτή την ημερομηνία (25 Δεκέμβρη)—μέρα της «γέννησης του κυρίου»*) δεν έκανε άλλο παρά να επιβεβαιώσει ότι αυτή η ημερομηνία θεωρούνταν μέρα της γέννησης του θεού του ήλιου, τουλάχιστο από μισή ντουζίνα άλλες θρησκείες— **αιγυπτιακή, περσική, φοινικική, ελληνική, τευτονική κ.λπ.**». (Ζ. Ρόμπερτσον, «*Οι ευαγγελικοί μύθοι*», Μόσχα, 1923, σελ. 48).
- ³⁵ Ο ξακουστός γάλλος γεωγράφος Ελισέ Ρεκλούς διαπίστωσε ότι ο βουδισμός είχε πολύ μεγάλη επίδραση στην επεξεργασία της χριστιανικής λατρείας. «*Υπάρχουν και αποδείξεις αυτής της επίδρασης—γράφει ο Ρεκλούς—εξαιρετικά περίεργες αποδείξεις. Συνάγεται ότι ο ίδιος ο Βούδας φιγουράρει—αν και μ' άλλο όνομα—ανάμεσα στους αγίους της χριστιανικής εκκλησίας! Ο καλόγηρος Ιωάννης ο Δαμασκηνός (VIII αιώνας) αναμετάδωσε το βουδιστικό θρύλο. Έδωσε αλλά ονόματα στα πρόσωπα: τα βάφτισε **Βαρλάμ και Ιωασάφ**. Υστερα, τα δυο πρόσωπα του θρύλου εξυψώθηκαν στο βαθμό των αγίων, δηλαδή ο Ιωασάφ δεν ήταν άλλος κανείς παρά ο Βούδας! Η ορθόδοξη εκκλησία γιορτάζει αυτόν τον άγιο στις 26 του Αυγούστου και οι καθολικοί στις 27 του Νοέμβρη»* (Ελιζέ Ρεκλούς, «*Ο άνθρωπος και η γη*», τόμ. III, Πετρούπολη 1907, σελ. 254).
- ³⁶ Το βιβλίο του γάλλου ερευνητή Ε. Μουτιέ-Ρουσσέ: «*Υπήρξε άραγε ο Ιησούς Χριστός;*», κυκλοφόρησε το 1922. Η μετάφραση του στα ρούσικα εκδόθηκε στο εκδοτικό «Ατεΐστ» της Μόσχας το 1929.
- ³⁷ Ο κυβερνήτης ενός τετάρτου επαρχίας.
- ³⁸ «*Οι Ινδοί που πέρασαν στο χριστιανισμό ταύτισαν το Βούδα με το Χριστό*» (Ντιέγκο ντε Λάντα, «*Σχετικά με την κατάσταση στην Γουκατάν*», 1955, σελ. 50).
- ³⁹ Μ. Μπρίκνερ, «*Ο θεός που υφίσταται τα πάθη στις θρησκείες του αρχαίου κόσμου*», 1923, σελ. 26.
- ⁴⁰ **Πτολεμαίοι**—αιγυπτιακή δυναστεία που βασίλευσε στα χρόνια 305—30 π.τ.ε.
- ⁴¹ **Το βιβλίο των νεκρών**—η σημερινή ονομασία μιας συλλογής μαγικών ύμνων και μαγικών ξορκιών της αρχαίας Αιγύπτου. Οι αρχαίοι αιγύπτιοι έβαζαν στο φέρετρο κυλίνδρους από πάπυρο με το κείμενο του «*Βιβλίου των νεκρών*», κι αυτό, σύμφωνα με τις αντιλήψεις τους, εξασφάλιζε στο νεκρό μια καλή ζωή στον άλλο κόσμο.
- ⁴² Ο Γιαροσλάβσκι αναφέρεται εδώ στο γεγονός ότι το προσκύνημα στην τριάδα είχε διαδοθεί σε πολλές θρησκείες πολύ πριν από το χριστιανισμό.
- ⁴³ Στη **Βαβυλώνα**, τον καιρό της δυναστείας των **Χαμουραπί**, ο θεός **Βάαλ** (ταυτόσημος με το θεό **Μαρντούκ**) λατρευόταν σαν υπέρτατος θεός και είχε κηρυχθεί μονογενής γιος του σοφού θεού **Εο** (βλέπε Μπ. Α. Τουράεφ, «*Ιστορία της αρχαίας Ανατολής*», τόμ. I, 1956, σελ. 122). Δυο χιλιάδες χρόνια αργότερα—σύμφωνα με το πρότυπο του

θεού Βάαλ και πολλών άλλων— ο θρυλικός-Χριστός ανακηρύχθηκε «μονογενής γιος» του κυριότερου θεού: του θεού-πατέρα.

- ⁴⁴ «**Οι νόμοι του Μάνου**»— ένα από τα πιο αρχαία φιλολογικά μνημεία των Ινδών που περιέχει, όπως η Βίβλος και το Κοράνι, μια συλλογή από θρησκευτικές εντολές, τελετουργίες, θρύλους, καθώς και τις αρχές του εθιμικού δικαίου. Η εκπόνηση αυτού του βιβλίου αποδίδεται στον Μάνου, το θρυλικό πρόγονο των ανθρώπων.
- ⁴⁵ Πρόκειται, πιθανό, για το επόμενο απόσπασμα του βιβλίου των νόμων του Μάνου: «*Ο παντοδύναμος χώρισε το σώμα σε ανδρικό και σε γυναικείο μέρος απ' αυτό το τελευταίο βγήκε ο Βιράντια*» (Σ. Ντ. Ελμάνοβιτς, «*Το βιβλίο των νόμων του Μάνου*», Πετρούπολη, 1913, σελ. 5).
- ⁴⁶ «*Πιστεύεται ότι όλες οι ινδικές θεότητες είναι υποταγμένες στην «τριάδα», δηλαδή στην Τριμούρτι, στην οποία ο Βράχμα είναι ο δημιουργός, ο Βίσνου είναι ο θεός που υποβασιάζει τον κόσμο και ο Σίβα—ο καταστροφέας...*» (Ελιζέ Ρεκλούς, «*Ο άνθρωπος και η γη*» τόμ. ΙΙΙ, σελ. 154). Στην αρχαία Ινδία οι θεοί είχαν τρία ή και περισσότερα πρόσωπα «*Στην Ινδία ο Σιβ απεικονίζεται και σήμερα συχνά με πέντε πρόσωπα*» (Ε. Μακκέι «*Ο αρχαίος πολιτισμός της Κοιλιάδας του Ινδού*», 1951, σελ.67).
- ⁴⁷ «*Στη θρησκεία των Ίνκας, η προτεραιότητα ανήκει στον Πατσιακαμάκ, το δημιουργό του κόσμου*»... Αυτές οι τρεις μεγάλες θεότητες ήταν ο Δημιουργός, ο Ήλιος και η Βροντή. Φέρναν και τις τρεις μαζί εικόνες με την ευκαιρία των μεγάλων γιορτών, τούς πρόσφεραν θυσία ζώα και τούς απηύθυναν μια κοινή προσευχή: «*Ω, Δημιουργέ, Ήλιε και Βροντή είθε να είστε αιώνια νέοι, να πολλαπλασιάσετε το λαό και να ζει κι αυτός αιώνια εν ειρήνη*». (Ε. Τέιλορ, «*Πρωτόγονος πολιτισμός*», 1939, σελ. 460)
- ⁴⁸ Στη μυθολογία της **συντοϊκής θρησκείας**, μετά τη δημιουργία της στρατιάς των θεών, τρεις θεότητες έφθασαν στην πρώτη γραμμή: «*ο θεός του ήλιου (Αματέρας οκάμι), η μεγάλη θεότητα που φωτίζει τον ουρανό, ο θεός της σελήνης και ο Σουσανό. Ο δημιουργός μοίρασε την εξουσία σ' αυτές τις τρεις θεότητες που κυριαρχούν πάνω στις ουράνιες εκτάσεις, πάνω στη νύχτα και πάνω στους ωκεανούς*» (Π. Ντ. Σαντεπί ντε λα Σωσαί, «*Εικονογραφημένη Ιστορία των Θρησκειών*», τόμ. Ι, Πετρούπολη, σελ. 114).
- ⁴⁹ Α. Μάλβερ «*Η επιστήμη και η θρησκεία*», Λένινγκραντ 1925.
- ⁵⁰ Ι.Ι. Σκβορτσόφ— Στεπάνοφ «*Σκέψεις για τη θρησκεία*», 1936,σελ. 190—207.
- ⁵¹ Ο αναγνώστης θα βρει πιο λεπτομερειακά στοιχεία για την προέλευση του μυστηρίου της μετάληψης στο-βιβλίο του Α. Ράνοβιτς, «*Προέλευση των χριστιανικών μυστηρίων*» (1931).
- ⁵² Η ομοιότητα ανάμεσα στο χριστιανικό μυστήριο της μετάληψης και των αντίστοιχων τελετουργιών της θρησκείας του Μίθρα εξηγείται από τον Ιουστίνο με τις «*πονηριές του διαβόλου*», παρόλο ότι τα μιθραϊκά μυστήρια τελούνταν πολύ πριν από το χριστιανισμό. «*Τα κακά «νεύματα»— γράφει ο Ιουστίνος— «μιμούμενα αυτήν την Ιεροτελεστία»* (δηλαδή τη χριστιανική Ιεροτελεστία), «*πολιτογράφησαν τη μετάληψη και στα μυστήρια του Μώρα. Ξέρετε, ή μπορείτε να μάθετε, ότι το ψαμί και το ποτήρι με το νερό προσφερόταν σα σύμβολο με την ευκαιρία της μύησης στα αντίστοιχα*

- μυστήρια και συνοδεύονταν από ορισμένους τύπους προσευχών» (βλέπε Α. Ράνοβιτς, «Μελέτη της ιστορίας της αρχαίας χριστιανικής εκκλησίας», 1941, σελ. 176.
- ⁵³ Α. Ν. Τολστόι, «Απάντηση στην απόφαση της Συνόδου της 20—22 Φλεβάρη», Άπαντα, τόμ. 34, 1952, σελ. 249—250.
- ⁵⁴ Σε πολλά σημεία η Βίβλος αναφέρει το γεγονός ότι οι αρχαίοι εβραίοι πίστευαν στη μαγική εξαγνιστική δύναμη του νερού. Βλέπε τους Αριθμούς VIII, 7, XIX 9, 17 και 20. Στην ελληνιστική περίοδο, κάτω από την επίδραση των ελληνορωμαϊκών λατρειών, το βάπτισμα των προσήλυτων προσέλαβε στους εβραίους ένα χαρακτήρα αναμφίβολης μυστικότητας. Το βάπτισμα, είτε το βύθισμα στο νερό, έγινε δίπλα στην περιτομή, υποχρεωτικός ορός για να μπορέσει ένας «ειδωλολάτρης» να γίνει δεκτός στην εβραϊκή κοινότητα. (Α. Ράνοβιτς, «Μελέτη πάνω στην ιστορία της ιστορία της αρχαίας εβραϊκής θρησκείας», 1937, σελ. 238).
- ⁵⁵ «*Εδδαι*»— μνημείο της αρχαίας σκανδιναβικής λογοτεχνίας, ένα από τα μεγάλα έπη του κόσμου.
- ⁵⁶ Το μεσαίωνα, η ρωμαιο-καθολική εκκλησία έκανε στις χώρες της δυτικής Ευρώπης, πολύ εμπόριο με τα «*συγχωροχάρτια*», τα πιστοποιητικά άφεσης των αμαρτιών. Οι πάπες της Ρώμης καθόρισαν ειδικό τιμολόγιο για τις αμαρτίες, δημοσίευσαν ένα είδος καταλόγου αμαρτιών (ανομίες), που αναφέρουν τί ποσό πρέπει να πληρωθεί στην εκκλησία για τη συγχώρεση τους. Στο παπικό τιμολόγιο φιγουράρουν, λόγω χάρη, τα ακόλουθα σημεία: «*Συγχώρεση σε κείνον που ασχολήθηκε με την παράνομη τοκογλυφία (7 γρόσια), συγχώρεση για ψευδομαρτυρία (7 γρόσια), συγχώρεση σ' εκείνον που στην εκκλησία γνώρισε (σωματικά) μια γυναίκα κι έκανε κι άλλες βρωμιές (6 γρόσια), συγχώρεση σ' εκείνον που γνώρισε σωματικά τη μητέρα του, την αδελφή του, ή άλλες εξ αίματος συγγένισσες, είτε κουνιάδα ή κουμπάρα (5 γρόσια), συγχώρεση για επιορκία (6 γρόσια και ούτω καθ' έξης)*» (βλέπε πιο λεπτομερειακά στη συλλογή: «*Προβλήματα της ιστορίας της θρησκείας και του αθεϊσμού*» αριθ. 2 του 1954, σελ. 432-434). Οι πάπες ασχολούνται και σήμερα με την πώληση συχωροχαρτιών.
- ⁵⁷ Σχετικά μ' αυτό, βλέπε Π. Β. Γκιντουλιάνοφ, «*Η μεταθανάτια ζωή σαν αντικείμενο σπέκουλας, είτε συγχωροχάρτια στη ρωμαιοκαθολική και στην ορθόδοξη εκκλησία*», 1930.
- ⁵⁸ Ο Ε. Γκολουμπίνσκι δημοσίευσε και μια άλλη παραλλαγή αυτού του σημείου του κανονισμού του μητροπολίτη Γεωργίου, σύμφωνα με το λεγόμενο αντίτυπο του Ουντόλσκι. που λέει τούτο δω: «*Εκείνος πού κάνει σταυρό όχι με το σχήμα του σταυρού, να είναι αφορισμένος*» (Ε. Γκολουμπίνσκι «*Ιστορία της ρούσικης εκκλησίας*», τόμ. I, μέρος 2, 1904, σελ. 545).
- ⁵⁹ Η εκκλησία προσπαθεί και σήμερα ακόμη να διαδώσει στο λαό την πίστη στους «*ουράνιους θεραπευτές*». Έτσι η καθολική εκκλησία — πού οι επικεφαλής της υποστηρίζουν σ' όλες τις αστικές χώρες την κυριαρχία του κεφαλαίου — κηρύττουν στους εργαζόμενους να μην παλεύουν για μια καλύτερη ζωή, αλλά σ' όλα τους τα βάσανα να παρακαλούν το θεό και σε περίπτωση αρρώστιας ν' απευθύνονται στους ειδικούς του ουρανού. Η «*καθολική αμερικάνικη επετηρίδα*» του 1947 βεβαιώνει ότι όποιος υποφέρει από τύφο είτε από ελονοσία, μπορεί να γιατρευτεί αν προσευχηθεί στον **άγιο Ανταλαρντ**, από τα κοψίματα τον «*γλυτώνει*» ο **Αγάπιος**, απ' την αποπλη-

ξία — ο **Αβελίνος**, από την παραλυσία — ο **Σερβίλιος** κ.λπ. Στον κατάλογο των καθολικών σωτήρων και των θεραπευτών φιγουράρουν και άγιοι που προφυλάγουν από το σεισμό. Ένας απ' αυτούς είναι, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των καθολικών κληρικών, ο **Φραγκίσκος Μπορτζία**. Επιζητώντας να πείσει ότι σε περίπτωση αρρώστιας δε χρειάζεται ιατρική θεραπεία, αλλά προσευχή και ότι το ίδιο πρέπει να γίνεται και για όλα τα άλλα δεινά και δυστυχίες, η καθολική εκκλησία (όπως και όλες οι άλλες εκκλησίες) προσπαθούν, στις ΕΠΑ και στις άλλες καπιταλιστικές χώρες, να στρέψουν αλλού την οργή των εργαζομένων από τους πραγματικούς ενόχους των συμφορών τους — από τους καπιταλιστές, που η κυριαρχία τους καταδικάζει τις λαϊκές μάζες στην αθλιότητα, στην ανεργία και στον πόλεμο.

⁶⁰ «Στην πορεία της ιστορικής εξέλιξης, η λατρεία του **Ιεχωβά** αντανακλά, κατά φανταστικό τρόπο, την αλλαγή στις κοινωνικές σχέσεις. Από πνεύμα είτε δαίμονα της ερήμου, ο **Ιεχωβάς** έγινε, στην αρχή ο θεός της φυλής του Ιούδα και ύστερα ο θεός της χώρας του Ισραήλ από θεός της φύσης και των στοιχείων της, έγινε ο αφέντης της τύχης του «εκλεκτού» του λαού» (Α. Ράνοβιτς, «Μελέτες πάνω στην ιστορία της αρχαίας εβραϊκής θρησκείας» σελ. 178).

Αλλά ο **Ιεχωβάς** δεν ήταν μοναδικός θεός. Ο **Ιεχωβάς** «μεγαλώνεται πριν απ' όλους τους άλλους θεούς», λέγεται στο ψαλτήρι. Αυτή η δήλωση σημαίνει ότι οι εβραίοι πίστευαν και σ' άλλους θεούς εκτός από τον **Ιεχωβά**. Στους ψαλμούς, τον **Ιεχωβά** τον παρουσιάζουν να κάθεται στο θρόνο περιστοιχισμένος απ' άλλους θεούς· ανάμεσα σ' αυτούς τους θεούς ήταν βέβαια και μια θεά — η σύζυγος του **Ιεχωβά** που ονομάστηκε **Ανάτ-Ιαχού** (Ν. Μ. Νικόλσκι, «Οι εβραϊκές και οι χριστιανικές γιορτές» 1930, σελ. 17).

Όταν ο **Ιεχωβάς** έγινε υπέρτατος θεός, όλοι οι άλλοι θεοί πρόγονοι, οι θεοί των διαφόρων γενών και φυλών των Εβραίων έγιναν βοηθοί του, «κράχτες», κατώτεροι θεοί — άγγελοι και διάβολοι διαφόρων τάξεων.

⁶¹ Η **Σεχινάχ** (η ουσία σ' ανάπαυση) είναι η ακτινοβολία της θεότητας, κάτι παρόμοιο με το άγιο πνεύμα των χριστιανών την παριστάνουν σαν ένα φωτοστέφανο, μια λάμψη. (Α. Ράνοβιτς, «Μελέτη πάνω στην ιστορία της αρχαίας εβραϊκής θρησκείας», σελ. 368).

⁶² Το **Ταλμούδ** περιγράφει αυτή την εικόνα της ουράνιας οργάνωσης (Η εκδοχή του Χακγίγκα II, β).

⁶³ Ο Κύριος έχει και άλλες ασχολίες: το **Ταλμούδ** περιγράφει (Η εκδοχή του **Αβόντα Ζάρα**) ότι τη νύχτα ο **Ιεχωβάς**, καβάλα σ' ένα ελαφρό χερουβίμ πετάει πάνω από τους 18.000 κόσμους («**Το βαβυλωνιακό Ταλμούδ**» τόμ. VII, Βερολίνο, 1903, σελ. 802).

⁶⁴ Για τους αγγέλους και τους δαίμονες της εβραϊκής θρησκείας βλέπε Γ. Έστερλο «**Η πίστη στους αγγέλους και στους δαίμονες**», στη συλλογή «**Ιουδαϊσμός και χριστιανισμός**», τόμ. I, Λονδίνο, 1937, σελ.191—209.

⁶⁵ Το **Ταλμούδ** και η μωσαϊκή μεσαιωνική φιλολογία περιλαμβάνει τις πιο περιέργες διηγήσεις για τους δαίμονες. Σύμφωνα με το **Ταλμούδ**, «αυτοί περιστοιχίζουν τον

άνθρωπο όπως οι ρίζες του αμπελιού τη γη...» «Χιλιάδες είναι στα αριστερά του και εκατομμύρια στα δεξιά του». Η πίστη στην ύπαρξη δαιμόνων κατέχει, στη μωσαϊκή θρησκεία, την ίδια θέση όπως και σ' οποιαδήποτε άλλη θρησκεία.

⁶⁶ Σύμφωνα με το Ταλμούδ οι άγγελοι δεν ξέρουν άλλη γλώσσα από τη γλώσσα της Βίβλου. Όλη τη μέρα ψέλνουν, παρασκευάζουν φαγητά για τους δίκαιους. Υπάρχουν άγγελοι προστάτες, άγγελοι φύλακες, αλλά και τα όνειρα έχουν τους αγγέλους τους, το ίδιο και η φουρτούνα, η αστραπή, η θάλασσα, το χαλάζι κ.λπ.

⁶⁷ Τους θρύλους για το Μωάμεθ και το μουσουλμανικό ουρανό, που αναφέρουμε σ' αυτό το κεφάλαιο, τους συναντάμε στα περισσότερα έργα που ασχολούνται με την ιστορία του ισλαμισμού. Ο Γιαροσλάβσκι χρησιμοποίησε ιδιαίτερα το βιβλίο *«Η ζωή του Μωάμεθ»* του γνωστού αμερικανού συγγραφέα Ουάσιγκτων Ιρβινγκ (1783—1859) στα ρούσικα υπάρχουν πολλές μεταφράσεις αυτού του βιβλίου. Μπορούμε να διαβάσουμε παρόμοιους θρύλους για τον Μωάμεθ στο έργο *«Ο Ισλαμισμός»*, τόμος Ι, 1912, του Π. Τσβετκόφ, στο έργο του Γερμανού ερευνητή Α. Μύλλερ, *«Η ιστορία του Ισλαμισμού»* τόμ. Ι. Πετρούπολη 1896 κλπ.).

⁶⁸ Αυτοί οι θρύλοι συναντούνται συχνά στη φιλολογία για το Μωάμεθ (βλέπε *«Η ζωή του Μωάμεθ»* από τον Μωχούμετ Ιμπν Ισχάκ και τον Άμπτ ελ Μάλικ ιμπ Χισάν, Ουλλστάν Φερλάγκ Βερολίνο, σελ.3, 14· Α. Σπρένγκερ, *«Η ζωή και η διδασκαλία του Μωάμεθ»*, τόμ. Ι, Βερολίνο, 1861, σελ. 142· Τορ Αντράε *«Το άτομο Μωάμεθ»* Στοκχόλμη, 1918, σελ. 28—33 κλπ.).

⁶⁹ Για τις διάφορες παραλλαγές αυτού του θρύλου βλέπε στον Α. Σπρένγκερ *«Η ζωή και η διδασκαλία του Μωάμεθ»* τόμ. Ι, 1861, σελ.162—167· βλέπε επίσης Ρ. Ντόζυ *«Μελέτη πάνω στην ιστορία του ισλαμισμού»* Πετρούπολη, 1904, σελ. 164.

⁷⁰ Ο Ουάσιγκτων Ιρβινγκ αποδίδει έτσι αυτό το θρύλο: *«Ο γαϊδάρος με τον οποίο ταξίδευε ο Μωάμεθ, ερχόμενος από τη Μέκκα, απόχτησε ξαφνικά το χάρισμα της λαλιάς και διακήρυξε με δυνατή φωνή ότι το παιδί που κουβαλάει στη ράχη του θα γίνει μεγάλος προφήτης, ο πιο μεγάλος απόστολος του ουρανού, ο ευνοούμενος του Παντοδύναμου»* (Ου. Ιρβινγκ *«Η ζωή του Μωάμεθ»*, έκδοση 4η, σελ. 24). Γι' αυτό επίσης γράφει και ο Π. Τσβετκόφ στο βιβλίο *«Ο Ισλαμισμός»* (τόμ. Ι, 1912, σελ. 79).

Για τη γαϊδάρια πού μιλάει μ' ανθρώπινη λαλιά αναφέρει και η Βίβλος (Αριθμοί XXII, 28, 30).

⁷¹ Το θρύλο αυτόν τον αφηγείται ο Ίσχακ, ο συγγραφέας της πιο αρχαίας βιογραφίας του Μωάμεθ που έφτασε σε μας. Βλέπε το κείμενο της αφήγησης του Ιμπν Ισχακ στη χριστομάθεια *«Η προέλευση του Ισλαμισμού»* που συντάχτηκε από τον Ε. Μπελέγιεφ, 1931, σελ. 92).

Για τον ίδιο αυτό Θρύλο βλέπε στον Α. Σπρένγκερ *«Η ζωή και η διδασκαλία του Μωάμεθ»*, τόμ. Ι, σελ. 168· Ρ. Ντόζυ, *«Μελέτη πάνω στην ιστορία του ισλαμισμού»*, σελ. 22· Σαϊέντ Αμέερ Αλ *«Η ζωή και τα κηρύγματα του Μωάμεθ»*, Λονδίνο, 1891, σελ. 83

⁷² Οι θρύλοι για τα δέντρα και τις πέτρες πού χαιρετούσαν το Μωάμεθ βλέπε στο βιβλίο *«Η ζωή του Μωάμεθ. Κατά τον Μωάμεθ Ιμπν Ισχακ και τον Άμπτ ελ Μάλικ*

γιο του Χισάμ».

⁷³ Το θρύλο αυτόν τον αναφέρει ο Ου. Ιρβνικ στο βιβλίο: «*Η ζωή του Μωάμεθ*», έκδοση 4η, σελ. 80.

⁷⁴ Δυστυχώς, οι συνθήκες μέσα στις οποίες έγιναν οι λεγόμενες προλεταριακές ή σοσιαλιστικές επαναστάσεις και η εγκαθίδρυση των λεγόμενων σοσιαλιστικών καθεστώτων, ήταν ανώριμες για να υποστηρίξουν την γρήγορη μετεξέλιξη των κοινωνιών τους από ταξικές σε **αταξικές και ακρατικές κοινωνίες που να λειτουργούν με βάση τις αρχές της άμεσης δημοκρατίας**, νέες κοινωνικές συνθήκες που θα έκαναν αχρείαστη τη πίστη σε μύθους και φανταστικά υπερφυσικά όντα και θα εξασφάλιζαν την καθολική απάρνηση και κατάργηση όλων των μορφών της θρησκείας.

Το καθεστώς που είχε διαμορφωθεί στις σοσιαλιστικές χώρες - ο λεγόμενος Υπαρκτός Σοσιαλισμός- δεν ήταν δυνατόν να εξαλείψει τη θρησκεία καθότι και σ' αυτό διατηρήθηκε ο διαχωρισμός της κοινωνίας σε κοινωνικές τάξεις. Στις ειδικές αυτές ταξικές κοινωνίες έκαναν την εμφάνισή τους ειδικές ταξικές διακρίσεις και ειδικές ταξικές αντιθέσεις και συγκρούσεις. Επειδή όμως κατά την περίοδο των ραγδαίων επαναστατικών αλλαγών, ορισμένες αλλαγές στράφηκαν ενάντια στα προνόμια και την εξουσία των εκκλησιών -οικονομικά, πολιτικά, πολιτισμικά κ.λπ.-, που άφησαν τους ιερωμένους χωρίς σχεδόν χωρίς κανένα εισόδημα, οι νέες αυτές συνθήκες είχαν σαν αποτέλεσμα το περιορισμό των δυνατοτήτων των ιερωμένων να διαδώσουν την θρησκεία τους στις νέες γενιές, ενώ αντίθετα οι νέες γενιές μεγάλωναν μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον που ενώ ήταν ανεχτό προς τη θρησκεία δεν ήταν φιλικό και ενθαρρυντικό. Στις χώρες όπου κατέρρευσε το σύστημα του Υπαρκτού Σοσιαλισμού επανεγκαθιδρύθηκε το καπιταλιστικό σύστημα, γεγονός που έδωσε την δυνατότητα σε μερικούς να γίνουν σε σύντομο χρονικό διάστημα πάμπλουτοι καπιταλιστές. Μετά την κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού διαμορφώθηκαν και δυνατότητες διάδοσης εκ νέου των θρησκευτικών αντιλήψεων και δοξασιών στις νέες γενιές. Οι παλιές γενιές όμως που είχαν μεγαλώσει μέσα στις συνθήκες του Υπαρκτού Σοσιαλισμού δεν πιστεύουν και απέχουν από κάθε είδους εκκλησιαστικές λειτουργίες και ιεροτελεστίες. (Σημ. Χ.Κ.)

⁷⁵ Με τη φράση «*Μόνο με τη νίκη του σοσιαλισμού..*) ο συγγραφέας εννοεί τη εγκαθίδρυση μιας **αταξικής κοινωνίας**, που αποδιδόταν με τον όρο «**κομμουνισμός**». Το καθεστώς του σοσιαλισμού θεωρείτο μεταβατικό στάδιο από τον καπιταλισμό στον κομμουνισμό, δηλαδή την αταξική κοινωνία. Κατά το μεταβατικό αυτό στάδιο διατηρήθηκαν διάφορα χαρακτηριστικά της ταξικής κοινωνίας και εισήχθησαν ανάμεσα σ' άλλα και ορισμένα χαρακτηριστικά που είναι αναγκαία για την οικοδόμηση της αταξικής κοινωνίας, όπως π.χ. η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής, στη γη και σ' όλο τον υπέργειο και υπόγειο πλούτο που εμπεριέχει. Ανάμεσα στους λαούς των χωρών του Υπαρκτού Σοσιαλισμού και στους κομμουνιστές (Μαρξιστές-Λενινιστές) που ζούσαν στις καπιταλιστικές χώρες και είχε εμπεδοθεί η πίστη ότι **ο σοσιαλισμός που είχε εγκαθιδρυθεί στις σοσιαλιστικές χώρες αποτελούσε το νομοτελειακό βήμα από τον καπιταλισμό προς τον κομμουνισμό, προς την αταξική και ακρατική κοινωνία που θα λειτουργούσε με βάση τις αρχές οργάνωσης και λειτουργίας της άμεσης δημοκρατίας**. Η κατάρρευση ήταν ένα μεγάλο σιोक για όσους πίστεψαν σ' αυτό, εμού μη εξερωμένου. Ο ισχυρισμός ότι στο σοσιαλισμό καταργήθηκε η εκμετάλλευση ανθρώ-

που από άνθρωπο δεν ευσταθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, αλλά ο ισχυρισμός ότι η θρησκεία σ' αυτό υπέστη καθίζηση είναι γεγονός. (Σημ. Χ.Κ.)

⁷⁶ Είναι πλέον βέβαιο ότι αυτός ο ισχυρισμός δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η εργατική τάξη και γενικά οι προλετάριοι μαζί με τους αγρότες είναι οι τάξεις με τους περισσότερους πιστούς. Οι περισσότεροι άπιστοι (άθεοι) και όλοι οι ακτιβιστές που καταπολεμούν τη θρησκεία ως μορφή κοινωνικής συνείδησης και τις εκκλησίες ως τα όργανα που τη διατηρούν και την προωθούν, προέρχονται από τη διάνοηση και τα μεσαια στρώματα. (Σημ. Χ.Κ.)

⁷⁷ Με τον όρο «**κομμουνισμό**» στην σοβιετική φιλολογία υπονοείται το ανώτερο κοινωνικό σύστημα που θα έχει το χαρακτήρα **αταξικής και ακρατικής κοινωνίας που θα λειτουργεί με βάση τις αρχές της άμεσης δημοκρατίας**. (Σημ. Χ.Κ.)

⁷⁸ Μετά την κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού η επίδραση των ιδεών του Μαρξ, του Ένγκελς και του Λένιν έχουν περιοριστεί σε πολύ μεγάλο βαθμό. Η δική μου η άποψη είναι πως η κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού απέδειξε πως η διδασκαλία της Μαρξιστικής -Λενινιστικής για την **προλεταριακή επανάσταση** και απ' εκεί **στο Σοσιαλισμό-Κομμουνισμό** δεν επαληθεύθηκε στην πράξη, πράγμα που σημαίνει πως **όσοι πιστεύουν ακόμη στη δυνατότητα μετάβασης από την ταξική κοινωνία (τη σύγχρονη καπιταλιστική της μορφή) στην αταξική κοινωνία (κομμουνισμό) θα πρέπει να βρουν νέο δρόμο, καθορίζοντας όλους τους αντικειμενικούς και υποκειμενικούς παράγοντες που θα πρέπει να διαμορφωθούν και να δράσουν ώστε για να πετύχει αυτή η μετάβαση**. Η κατάρρευση της διδασκαλίας του Μαρξισμού - Λενινισμού **για τη πολιτική που θα πρέπει να ακολουθήσει η εργατική τάξη για να εγκαθιδρύσει σοσιαλισμό - κομμουνισμό** δεν σημαίνει ότι κατέρρευσε ολόκληρο το πνευματικό κληροδότημα που άφησαν ο Μαρξ, ο Ένγκελς, ο Λένιν και άλλοι επιφανείς υλιστές διαλεκτικοί διανοούμενοι. Π.χ. η φιλοσοφία και η οικονομική θεωρία του Μαρξισμού-Λενινισμού εμπεριέχει αληθείες που έχουν επιβεβαιωθεί στην πράξη πολλές φορές. Όπως κάθε θεωρία έτσι και η Μαρξιστική θα πρέπει να μελετάται με κριτική διάθεση και να απαλλάσσεται από άσχετες μ' αυτή προσμίξεις και λανθασμένες προσθέσεις. (Σημ. Χ.Κ.)

⁷⁹ Θα μπορούσε να πει κανείς πως οι πιο πάνω ισχυρισμοί του συγγραφέα ακούγονταν ως ορθοί την περίοδο που οι ταξικοί αγώνες στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες βρίσκονται σε έξαρση και όταν στις χώρες του Υπαρκτού Σοσιαλισμού επέρχονταν ραγδαία επαναστατικές αλλαγές. (Σημ. Χ.Κ.)

⁸⁰ Αυτοί οι ισχυρισμοί μπορεί να ευσταθούσαν κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου - 1918-1940). (Σημ. Χ.Κ.)

